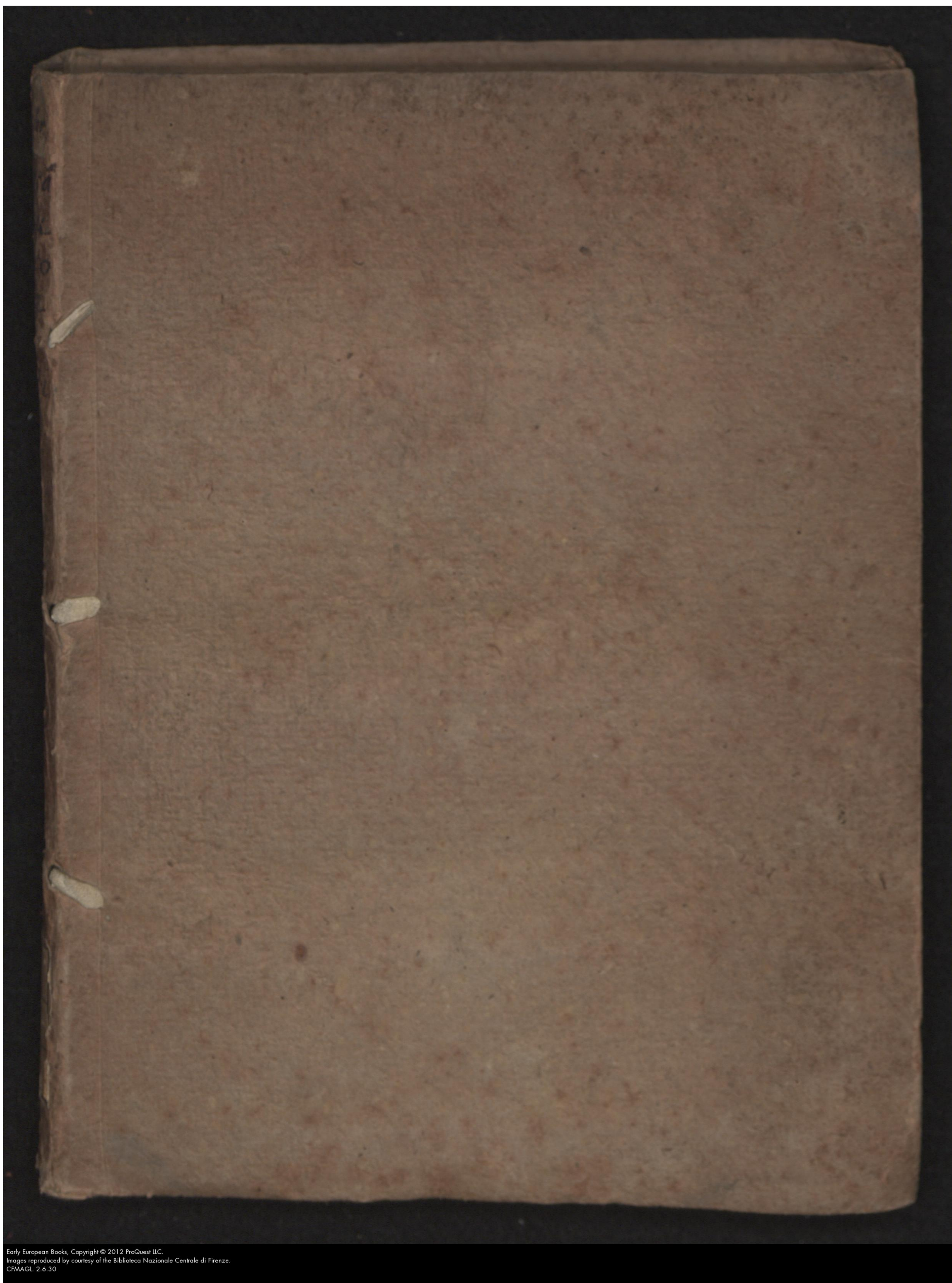
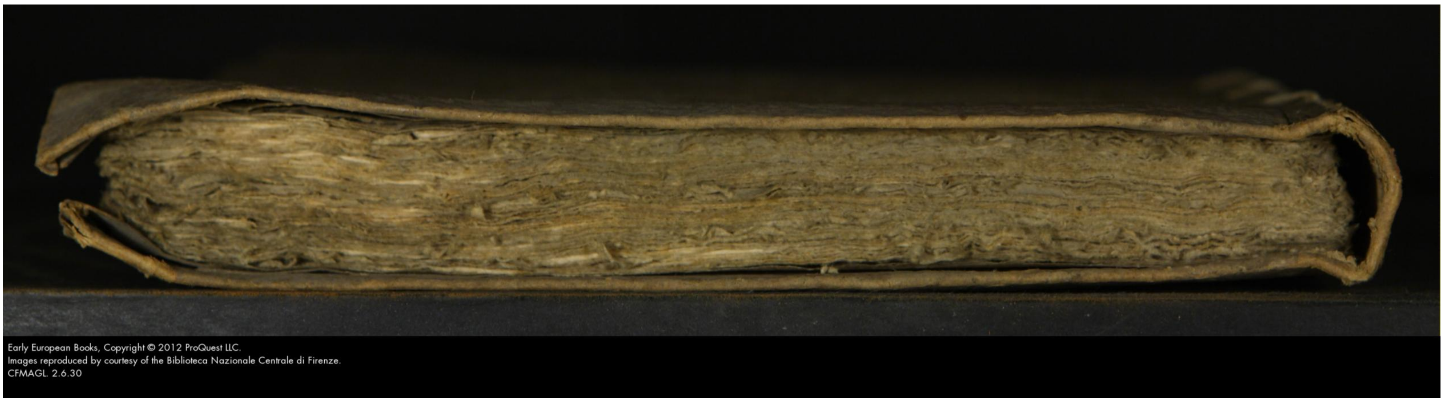

XXIX
a IESUCHR.

Donum Auctoris

NOVÆ VETERES VINDICIÆ.

Postulatæ à P. F. BENEDICTO A IESV CHRISTO, Carmelita Excalceato.

DVM QVÆDAM ASSERTA LEGALIA, MORALIA, ad sanctum Officium, Philosophiam, Theologiam scholasticam, Hæreticorum impugnatiuam, Regularem, Mysticam, & expositiuam spectantia ab impugnatoribus defendit, quarum partis primæ, hic Tomus primus continet.

VINDICIAS DIGNITATIS, ET AVCTORITATIS IVRIS CIVILIS.

NOVÆ VETERES
VINDICIÆ
DIGNITATIS,
ET AVCTORITATIS
IVRIS CIVILIS

ADVERSVS ASSERENTES SVFFICERE PRO PRAXI leges Codicis Theodosiani, doctrinas inst. Caij, tit. Vlp. sent Pauli, operum Cuiacij, Ant. Fabri, & similium, adesse Tribonianismum, dici ab erudito Iurisperito aliquid esse contra, vel iuxta rationem iuris, & alia huiusmodi, etsi obstet textus iuris ciuilis in regione vigentis: & ADVERSVS absolutè respuentes Cuiacium, Fabrum, & consimiles, non distinguendo quid pro antiquæ Iurisprudentiæ notitia, & quid pro praxi scripserint.

Postulatæ à P. F. BENEDICTO A IESV CHRISTO,
Insubricæ Prouinciæ Carmelita Excalceato Ticinensi.

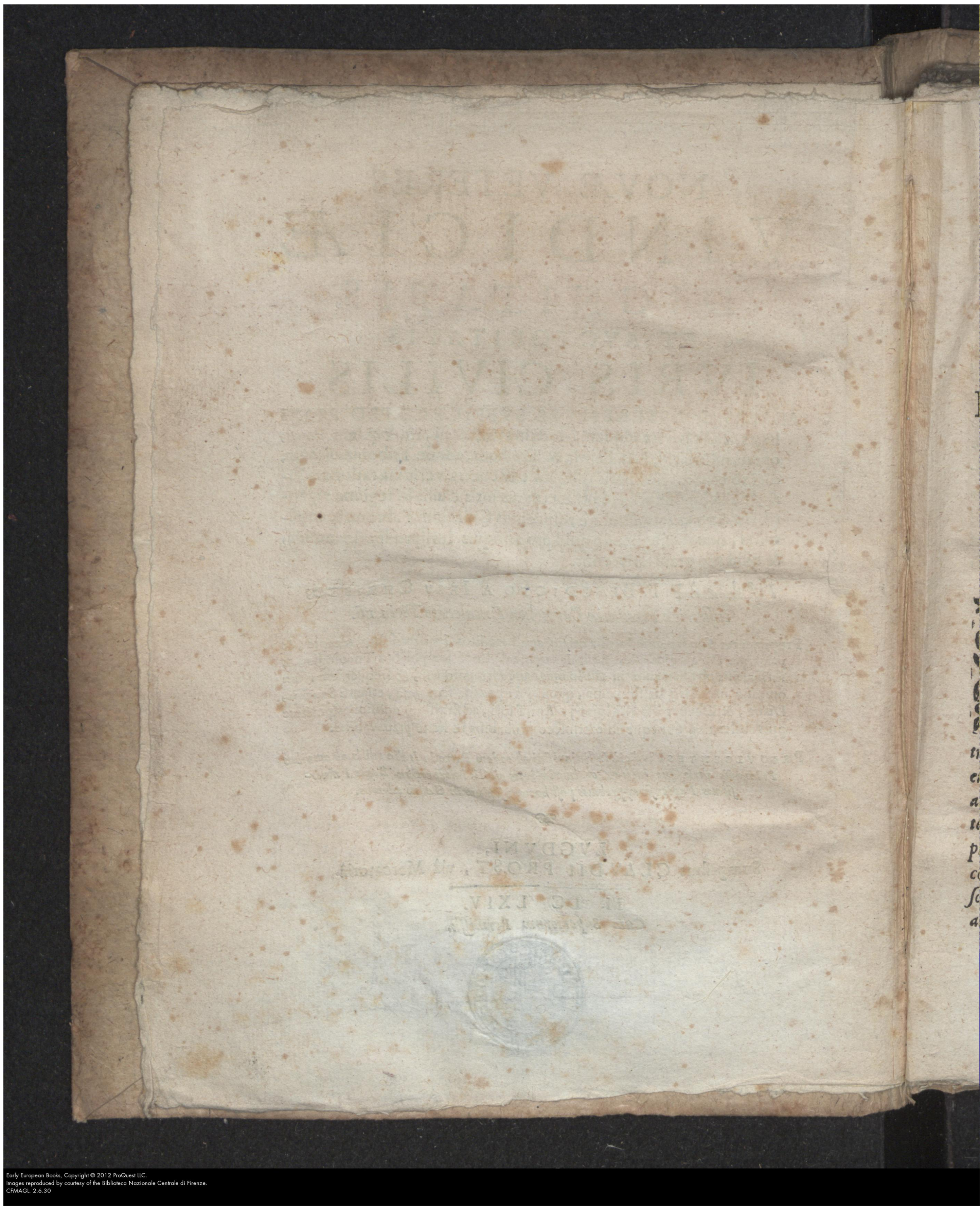
Proponentes fundamenta legalia etiam apud eruditos Iurisconsultos recepta, & principia Theologica assertum huius opusculi hisce temporibus Theologis, & iurisperitis ob allatorum in titulo magnam æstimationem, & frequentem vsum omnino necessarij ita firmantia, quod ipsi opposita sententia, etiamsi Sancius, Diana, & Escobar dicant Cujacij, Ant. Fabri, ac similium opiniones practicè probabiles, non sit neque ab extrinseco probabilis, & licitè practicabilis.

PRÆFVLGENTES *Vindiciis Iustinianismi ab eodem Patre in Italia editis ab omnibus Primariis vtriusque iuris & ordinariis iuris ciuilis interpretibus Regiæ Vniuersitatis Papiensis approbatis post hoc opusculum in Galliis edendis.*

LVGDVNI,
Sumptibus CLAVDII PROST, viâ Mercatoriâ.

M. DC. LXIV.
Cum Superiorum Permissu.

IESVS MARIA.

ILLVSTRISSIMO COMITI BARTHOLOMÆO ARESIO INSVBRICI ORDINARII MAGISTRATVS

(& post hanc exaratam epistolam)

EXCELLENTISSIMI SENATVS PRÆSIDI, &c.

Fr. BENEDICTVS A IESV CHRISTO Carmelita Excalceatus F.

CVTARIAS *alas antiquæ nobilissimæ familiæ tuæ insignia vt tibi honorificis nouis titulis ab Astræa in tuæ ostentum gloriæ concessas veneror Illustrissime Præses; meritò enim dici potest, quod agnouit illa fælicem, fidelémque tuam iustitiæ administrationem detriumphasse genium fugacitatis suæ, vnde pro trophæo tibi tradidit alas, quibus ob mortalium iniustitias ad superos euolasse dictitatur: Erexit in domo tua adyta sua, ideóque ipsam alarum suarum stemmate, seu schemmate insigniuit: A plurimis contemni, iusque suum lædi, sed à celeberrima nobilitate, maximáque sapientia, & prudentia, ac præuigente auctoritate tua sibi conciliari decus, constitui asylum experta, alas suas tanti beneficij clypeare symbolum, scutarium hieroglyphum, gentilitium typum tibi esse decreuit: Denique ambijt maiorum tuorum multiplicem dignitatem præcipuè insubrici Se-*

nat-

natus Præsidis, quæ in Patre tuo refulsit, in te splendidissimo iubare orbi assulsuram, & in posteris tuis emicaturam præsignare, ac deuinciri, propterea tibi, styrpique tuæ alas suas in tesseram, ac perenni pignori dedit. Quæ omnia, etsi, quod innui, persuadeant, attamen asseri etiam posse perspicio, quod Themidis filia, cum, vt fertur, è cœlis ad nos conuolauerit, vt iustitiam æqua lance ministraret, cernens, quia tu iustitiæ Antistes integerrimus ades, id superuacuò factum fuisse, gloriosa commutatione gentilitias alas tuas inter sidera vt suum insigne collocandas pro regressu ad æthera sumpsit, tibi autem est elargita cœlicas alas suas in parma tua insculpendas vt signa admirabilis illius vis, & virtutis, qua in omnium tandem fœlicitatem, quam Astræa ipsa causaret, ad tribunalia, & secretiora Consilia Regia, ad pluráque alia implenda munera perenniter aduolas. Sub talium alarum vmbra meas iuris ciuilis vindicias constituo Illustrissime Præses, quia illæ vt quid Astrææ, imò ipsa Themidis filia, sed præcipuè beneficia à te Carmelitarum Excalceatorum Ordini collata id iure exigere videntur, ad idémque allicit benignitas tua, qua me nullis meritis suffultum respicere es semper dignatus.

AD LECTOREM.

Ellitationes fuerunt vindiciæ Iustinianismi quem Neoterici Tribonianismum appellant, aduersus propugnantem esse in praxi tutum sequi id, quod deletis mutationibus à Triboniano auctoritate Iustiniani assertis ex antiqua iurisprudentia in corpus iuris redactis, non semel intertextis, vt quid ipsis contrarium ab aliquibus absque summi Principis auctoritate intruditur. Pugna deinde non Martis, sed Palladis armis est generaliter inita contra eundem anteferentem legibus ciuilibus nunc vigentibus, ac prædicta, & illa, quæ ex antiquatæ Romanæ, vel nunquam vt partem iuris ciuilis receptæ græcæ Iurisprudentiæ monumentis, aut ex eruditis antiquis, vel Neotericis auctoribus expromuntur. Abiecit aduersarius hastam, & insignis triumphi genus censuit legum iuris ciuilis trophæum esse: id fideliter enarrare, nullum autem vel leuiter carpere mens est, quidquid tunc exhibui euulgando ob causas quas in Vindiciarum Iustinianismi procemio, & in huius opusculi articulo primo proposui, sperans, quod sicut asserere possum, fuit apud nos quoddam prælium sine ferro, dum sermones iaciunt & iaciuntur, ita subdere valeam; sed triumphale habemus trophæum veritatem, quæ non vincitur. Victrices leges, quas supra innui, sunt quæ sequuntur. Lex procemialis digestorum sic sanciens; nemóque iam audeat ea quæ nunc fiunt cum antiquis comparare; quippe cum multa, & quæ ne numerari quidem facilè poterunt à nobis in melius mutata sint etiamsi quid aliqua priorum Imperatorum constitutione diuersè sancitum extabat; nomina enim antiquis integra seruauimus; legum autem auctoritatem nostrã fecimus, &c. Hæc igitur vos omnes (vos autem appello Patres Conscripti & reliqui nostri Imperij homines) cum sciatis Deo gratias agite, qui rem tam bonam & salutarem in hæc nostra tempora reseruauit, nostris autem legibus fruimini, iis quæ in antiquis libris scripta sunt nullam ad rem vtentes, neque ea comparantes cum iis, quæ nunc constituta sunt, ne quædam inter se minus conuenire videantur, & id quod nobis inutile est, repudietur, hæc enim nunc obtineant, illis enim in posterum vti prohibemus; hæc vero sola in republica vsurpare, & obtinere voluimus; ob eamque causam,

sam, si quis ex antiquis non autem ex istis solis duobus libris & constitutionibus à nobis siue compositis siue editis, vti non dubitauerit, easque in iudiciis allegare, is falsi criminis obnoxius erit, & publicè delicti iudicatus pœnam alia nulla cognitione adhibita eo ipso loco certò, ac sine vlla dubitatione subibit. Secundò, l. vn. C. de Nou. Codice faciendo: quod in præsenti purgato, & renouato Codice nostro scriptum inuenitur, hoc tantummodo in omnibus rebus, & iudiciis obtineat, & recitetur: l. 1. C. de vet. iur. enucl. Nemo ex comparatione veteris voluminis quasi vitiosam scripturam arguat, cum enim lege antiqua, quæ regia nuncupatur, omne ius, omnísque potestas populi Romani in Imperatoriam translata sit potestatem, nos verò sanctionem omnem non diuisimus in alias, & alias conditorum partes, sed totam nostram esse voluimus, ne quid possit antiquitas nostris abrogare legibus, & in tantum volumus eadem omnia, cum reposita fuerint, obtinere, vt si aliter fuerint apud veteres conscripta, contrarium autem in compositione nostra inueniatur, nullum crimen scripturæ imputetur, sed nostræ electioni hoc adscribatur. Tertiò, leges quibus datur facultas, & mandatur Compilatoribus corporis iuris ciuilis mutare aliqua antiqua, nempe l. vnic. C. de nou. C. fac. leges componere, & congruis titulis subiicere, adiicientes quidem], & detrahentes, imò & mutantes verba eorum: & l. 1. C. de vet. iur. enucl. siquid in veteribus libris non benè positum inueniatis, vel aliquid superfluum, vel minus perfectum, &c. siquid, &c. non rectè scriptum, &c. & hoc reformetis, & ordine moderato tradatis, & hoc videatur esse verum, & optimum, & quasi ab initio scriptum, quod à vobis electum, & ibi positum fuerit, &c. & l. procem. digest. Tanta autem nobis reuerentia antiquitatis fuit, vt immutari nomina veterum iurisprudentum nullo modo permiserimus, sed vniuscuiusque nomen legibus inscripserimus, & quidem immutantes, quæ nobis non rectè se habere visa sunt quibusdam videlicet amputatis, quibusdam verò additis, eóque ex multis excerpto, & selecto, quod optimum fuit, & æquali robore authoritatis omnibus accommodantes, vt quod libro inscriptum est, hoc videatur nostra sententia factum, &c.

Non solùm autem prædictis insignioribus armis dimicatum est, sed etiam aliis Doctorum auctoritate efformatis, quæ maiori ex parte fuerunt à me sollicitè conquisita; partim autem nempe Ricci, Hotomani, Petit. Syluij, & Sirmondi nomenclatura gaudentia, sunt suppeditata ab amico

simul

ſimul, & aduerſario meo olim in legali xyſto commilitone, qui ab amanuenſi reſcriptum mihi tranſmiſit quidquid impreſſum, vel impreſſioni proximum magna diligentia obtinere, vt quid ad dictos Auctores ſpectans potuit. Erat ipſe quam maximè addictus libris ſent. Pauli, tit. Vlpiani & inſtit. Caij, hos enim ſolos volumen Alaricianum Cuiacio curante editum, non autem eos quos Pariſienſis editio addidit ex antiquis prudentibus continet, & ambo quia tali volumine vtebamur, legeramus vnde quam maximè curaui deprauationem talium librorum oſtendere, & deinde probare, quod etiam quoad illa quæ admittuntur fuiſſe rectè, & correſpondenter ad archetypum antiquum ſui auctoris exemplar in dictum volumen redacta, non debemus illa ſequi, ſi contrarientur extantibus in corpore iuris, detegendo præcipuè inſufficientiam rationis iuris in antiqua iuriſprudentia fundatæ qua Antonius Faber, Schifordegherius, & ſequaces, in quorum numero eſſe aduerſarius gloriabatur veluti amento vibrato telo Tribonianiſmos confodere nituntur. Pauca Codicem Theodoſianum, & pauciora Græcum armamentarium reſpicientia propoſui, quia ille prædicta non magnifaciebat, quartum autem, & quintum articulum, vt ad hominem contra ipſum arguerem, non autem vt præcipuè generaliter aliquid inferri intendam, efformaui, omnia eo ordine quem diſputatio exegit, propoſui, ſpero tamen integrum volumen edere, in quo quidquid in vindiciis Iuſtinianiſmi, ac earum appendicibus, & in hoc opuſculo continetur, exhibebo, doctrinali methodo perfectè gaudens, & adeò locupletatum, quod nullus quoad id amplius quidquam deſiderabit.

FACVLTATES ET APPROBATIONES PRO IMPRESSIONE.

FACVLTAS ORDINIS.

IESVS MARIA.

Fr. Ioachinus à Iesu Maria Præpositus Generalis Fratrum Carmelitarum Discalceatorum Congregationis sancti Eliæ Ordinis Beatissimæ Virginis Mariæ de Monte Carmelo, & eiusdem sancti Montis Prior.

TENORE præsentium facultatem concedimus, quantum ad nos spectat, typis mandandi opus inscriptum, *Noua veteres vindiciæ*, à Reuerend. Patr. Fr. Benedicto à Iesu Christo Congregationis nostræ Sacerdote professo compositum, dummodo prius à RR. PP. Fr. Odoardo à Cruce, & Fr. Petro Damiano à S. Thoma Aquinate eiusdem Congregationis nostræ etiam Sacerdotibus professis, aut alterius loco à R. P. Fr. Augustino à sancta Theresia Prouinciæ nostræ Longobardiæ Definitore, quibus illud committimus, recognitum & in lucem edi posse probatum fuerit. Datum Mantuæ die 10. Nouembris 1654.

Fr. IOACHINVS à Iesu Maria Præpositus Generalis.

locus † sigilli

Fr. FAVSTVS à Sancto Basilio Secretarius.

APPROBATIO SACRÆ THEOLOGIÆ LECTORVM Ordinis Carmelitarum Discalceatorum.

IESVS MARIA.

NOua vetera seruauit sibi R. Admodum P. Fr. Benedictus à Iesu Christo nostræ sacræ religionis ac Theologiæ Professor, dum istis miscellaneis ac subtilissimis disputationibus in hoc opere, cui titulus

tulus est, *Nouæ veteres vindiciæ*, *&c.* suo summo studio ac labore doctrinaque clarissima Scholastici cœli lumen adauxit, per quod & vetera, innouantur, & noua antiquis receptisque doctrinis corroborantur: quare cum ex commissione R. A. P. N. P. Fr. Ioachimi à Iesu Maria Præpositi Generalis nostræ Congregationis prædictas Nouas veteres vindicias perlegerim nouo lumine veteríque innouato perfusus, cum nihil in iis à vera, sanáque doctrina dissonum repererim, non solum vt typis mandentur, quin etiam vt semper in intellectu studiosorum excudantur, eas dignas esse existimo. In quorum fidem præsentes dedi. Mediolani die 6. Aprilis 1655.

Fr. ODOARDVS à Cruce olim in Collegio missionum Melitensi sacræ Theolog. Professor.

IESVS MARIA.

CVm ex commissione R. A. P. N. Ioachimi à Iesu Maria Præpositi Generalis viderim, & attentissimè perlegerium librum cuius titulus est, *Nouæ veteres vindiciæ, &c.* à M. R. P. Fr. Benedicto à Iesu Christo Carmelita excalceato olim in Collegio nostro Bononiensi Sacræ Theologiæ Lectore mira sapientia, & varietate conscriptum, nihil omnino in eo reperi quod fidei Catholicæ aduersetur, aut sanæ doctrinæ & bonis moribus sit dissonum; pollet siquidem mirabilis hic liber ea doctrina, qua omnes Nouis ac veteribus æuiternam sapientiam acquirere possint, & quæ ipsum auctorem noua vetera iuxta Euangelicam sententiam de thesauro suo proferentem, non dicam similem, sed dignum regno cœlorum ostendat: quapropter dignissimum censeo, vt non solum typis mandetur, sed etiam æternitati: & ita assero manu propria in prædictorum omnium fidem me subscribens in hoc nostro Conuentu sancti Himerij Cremonæ die 6. Aprilis 1655.

Fr. AVGVSTINVS à S. Theresia Carmelita excalceatus Definitor Prouincialis & olim in Conuentu nostro Goensi sacræ Theologiæ Lector.

APPROBATIO P. F. DIDACI A CASTROLVCIO Lectoris Generalis, Consultoris sancti Officij, Prouinciæ Patris Guardiani & Theologi Serenissimi Ducis Mantuæ.

EGo infrascriptus de ordine R. Admodum Pat. Fr. Io. Baptistæ Righi Vicarij sacræ Inquisitionis Mantuæ pluries summa animi applicatione legi opus hoc à R. Admodum P. Fr. Benedicto à Iesu Christo Ordinis Carmelitarum Discalceatorum Theologo eximio perfectũ cui titulus est, *Nouæ veteres vindiciæ, &c.* in quo cum nihil fidei orthodoxæ aduersum repererim, ac difficultates omnes inibi propositas iuxta Angelici Doctoris sententiam, necnon sanctorum Patrum placita dilucidè enodata inspexerim; sitque opus omnigena auctoritate refertum, non modicum antea diu peroptatum, vt studiosorum omnium vtilitatem è prælo proferat dignum non parum, dignissimum quinimo existimo, sic subscribo solius intuitu veritatis, ex Conuentu sancti Francisci Mantuæ 4. Iunij 1655.

Fr. DIDACVS à Castrolucio Lector Generalis, Consultor sancti Officii, Prouinciæ Pater, Guardianus, & Theologus Serenissimi Mantuæ.

FACVLTAS SANCTI OFFICII MANTVÆ.

Imprimatur.

Vicarius sancti Officij Mantuæ.

EGo infrascriptus fidem facio, & attestor qualiter præcedentibus omnibus, quæ iuxta stylum Tribunalis Sanctissimæ Inquisitionis præcedere solent præcipue approbatione A. R. P. Fr. Didaci à Castrolucio Consultore Inquisitionis Mantuæ, cui infrascriptum librum reuidendum commisi, licentiam dedi pro impressione libri intitulati, *Nouæ veteres vindiciæ, &c.* A. R. P. Fr. Benedicti à Iesu Christo Carmelitæ

malitæ Discalceati huius sancti Officij Mantuæ benemeriti Consultoris, vt extra dictam Ciuitatem imprimi possit, &c. in quorum fidem, &c. Datum ex ædibus sancti Officij Mantuæ die 15. mensis Iunij 1655.

Ita est Io. Baptista Righius, Vicarius Generalis sancti Officij Mantuæ.

Locus † sigilli.

APPROBATIO DOCTORVM FACVLTATIS PARISIENSIS.

NOs infrascripti Doctores Parisienses legimus accuratè Vindicias dignitatis & auctoritatis iuris ciuilis postulatas à R. P. Benedicto à Iesu Christo Carmelita excalceato, in quibus nihil offendimus quod fidei Christianæ & bonis moribus repugnet, propterea-que publicationem retardet: quare illas prælo subjacere, & in lucem proferri ad maiorem iuris ciuilis elucidationem æquum censuimus. Lugduni die 28. Martij 1664.

Fr. IOANNES ROBE'.

Fr. ALEXANDER RICHARD.

Imprimatur Lugduni die 29. Martij 1664.

DE NEVFVILLE Vic. Gener.

VEu l'Approbation cy-dessus, ie n'empesche pour le Roy qu'il soit permis à Claude Prost, Marchand Libraire de cette Ville d'imprimer ledit Liure, auec les deffences à tous les autres, entre cas requises & accoustumées. Fait à Lyon ce 30. Mars 1664.

VIDAVT.

SOit fait suiuant les Conclusions du Procureur du Roy à Lyon, le dernier Mars 1664.

DE SEVE.

INDEX ARTICVLORVM.

ARTICVLVS PRIMVS.

REperti sunt in quodam volumine edito ab Alarico Gothorum Rege libri insigniti titulo Codicis Theodosiani, sententiarum Pauli, titulorum Vlpiani, institutionum Caij, & aliorum vel Imperatorum, vel Iurisconsultorum: circumferuntur etiam libri Theophili, Harmenopuli, & alia Græcæ Iurisprudentiæ monumenta, & ex eruditis auctoribus, vel antiquis, vel neotericis quædam ad Iurisprudentiam spectantia contraria iis, quæ in corpore Iuris ciuilis continentur, expromuntur, ac falluntur non pauci nimis altè, & insigniter de illis sentiendo, & anteferendo, quæ in ipsis reperiuntur iis, quæ in corpore iuris ciuilis Iustinianei habentur, ideóque id, etsi ex vindiciis Iustinianismi sufficienter redargui possit, attamen correspondenter ad aliqua post editas prædictas vindicias illarum auctori proposita elucidatur Iuris ciuilis vindicias postulando.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Non est verum, quod non Iustinianeum, sed Alaricianum volumen contineat veram sententiam Vlpiani, Caij, &c. nam voluminis Alariciani sententiæ Pauli, tituli Vlpiani, institutiones Caij non sunt veri libri prudentum antiquorum prædictorum, provt ab ipsis scripti fuère, sed sunt pars corporis iuris ciuilis Gothici Alariciani quod compilauit Anianus inserendo aliquas periodos excerptas ex dictis libris, sed mutilatas, & aliquando mutatas, & ad ius Gothicum, seu id, quod intendebat Anianus, aptatas, itavt Alaricismi, seu Anianismi in ipsis reperiantur, sicut in periodis eorumdem, vel similium librorum in corpus iuris ciuilis Iustinianei redactis Iustinianismi, seu Tribonianismi extant, idemque videtur asserendum de Codice Theodosiano, & aliis in idem Alaricianum volumen, vt quid Romanæ antiquæ Iurisprudentiæ redactis, vnde tum quia ex libro deprauato, mutilato, & cuius verba aliquando mutata esse scimus, non possumus esse certi de mente, & sententia auctoris talis libri; tum quia auctor voluminis, in quo redacti sunt libri vt suprà deprauati, non intendebat ponere, quæ ad antiquam Iurisprudentiam Romanam spectabant, sed sub velo illius, quod Iurisprudentiam Romanam aliqualiter præsefert, edere ius Gothorum, tum quia pro toto orbe, nec Anianus, nec Alaricus habebant auctoritatem faciendi, quod mutationes prædictæ, vel aliæ res talis voluminis vim legis haberent, non potest ex prædictis libris, & aliis in dicto volumine contentis expromi solidum fundamentum præcipuè quoad praxim legalem.

ARTICVLVS TERTIVS.

Mutatio facta à Triboniano aliquando ex collatione eorum, quæ in volumine Alariciano habentur, detegitur, sed immeritò sugillatur, vt verbi gratia ex lib. sent Pauli rectè deducitur Tribonianum posuisse nomen furcæ, vbi Paulus, & Callistra-

tus

tus scripserant crucem, fortè tamen asseri posset, quod non debebat à Cuiacio dici facinus Triboniani prodi mediante collatione prædicta, sed decebat ostendere id iure, & meritò factum à Triboniano, & esse talem mutationem in praxi obseruandam, & malè ab Alarico Gothorum Rege propositam fuisse talem sententiam, vt iacebat, præcipuè non inserendo legem Constantini, aut aliam sanctionem, qua prohibitio cruci affigendi criminosos contineretur, sed iubendo, quòd in iudicio practicaretur solùm id, quod in tali volumine habebatur, & consequenter inducendo apud Christianos crucifixionem facinorosorum hominum, vnde Iustinianismi, seu Tribonianismi obseruantia, & eorum, quæ in volumine Alariciano, dum contrariantur iis, quæ in corpore iuris Iustinianei continentur; inobseruantia, & eliminatio etiam in casu raro, in quo de vtroque clarè constet, stabilitur; idque etiam confirmatur ex eo, quod admittendo in aliquo alio casu verbi gratia, ex Codice Theodosiano enitere mutationem factam respectu legis Codicis Iustinianei, adhuc aliquando non potest nisi cum grauissimo damno tertij v. g. rei alicuius criminis induci contra iustitiam obseruantiæ illius, quod in Cod. Theodosiano habetur.

ARTICVLVS QVARTVS.

Quando aliquid expresè habetur in corpore iuris Iustinianei, si contrarium proponatur, non est quoad id fidendum iurisperitis eruditione celeberrimis etiamsi suam mutationem fundent in antiquorum Codicum communiter non receptorum lectione, in Theophuli, Harmenopuli, Basilicarum constitutionum, aut aliorum græcorum monumentorum libris, vel in Vlpiani fragmentis, in lib. Sentent. Pauli, in Caij instit. in Codice Theodosiano, & aliis antiquis libris, simul cum volumine Codicis Theodosiani editis, aut in erudito scriptore, ita vt prædicta, nec singula separatim, nec simul iuncta iuuent, quia omnia, & singula incertitudine aliqua non carent, & vim legis Iustinianeæ elidere non valent, & non sunt talia quod anteferri in praxi debeant iis, quæ in corpore iuris Iustinianei habentur.

ARTICVLVS QVINTVS.

Neque dum agitur de re historica, aut alia ad eruditionis lineam spectante, vel solam verborum significationẽ tutum est sequi eruditos scriptores Neotericos etiam antiqui eruditi auctoris v. g. Titi Liui, Ciceronis, &c. testimonio suam sententiam munientes, si asserant id, quod sit contrarium iis quæ in corpore iuris ciuilis Iustinianei continentur; idque multo magis habet locum, si modo prædicto proponatur illud, quod ad praxim iudicialem pertineat.

ARTICVLVS SEXTVS.

Ant. Faber à multis Doctoribus repræhensus fuit, quia mutationes suas ac proprij cerebri adinuentiones anteferre, & in praxi præferendas censere iis, quæ in corpore iuris Iustinianei habentur, videtur: circa quod tamen est art. 9. ponderandus.

ARTICVLVS SEPTIMVS.

Mutationes & alia placita, quæ à Iurisperitis, etsi eruditis quocumque modo proponuntur contra id, quod de facto in corpore iuris ciuilis communis, seu Iustinianei continetur, debere præcipuè in praxi rejici, & non admitti, alij aliqui auctores docentes

tes

tes adducuntur, inter quos est addictissimus Ant. Fabro Schifordegherius, quem stylo, & ingenio planè suo, idest ipsius Fabri scripsisse, dictus Ant. Faber testatur, & eadem veritas proponendo alium modum, quod dicti iurisperiti quoad aliquas alias mutationes verborum legum ciuilium nonnullarum vtuntur,& ostendendo, quantum sint circa id inter se contrarij,confirmatur,& solidâ ratione assertum opusculi probatur.

ARTICVLVS OCTAVVS.

Infirmum firmamentum impugnationis Tribonianismi & Iustinianismi ac assertionum aliquarum Ant. Fabri, & sequacium est contrariari rationi iuris id,quod continetur in corpore iuris Iustinianei, & immerito quidam in praxi iudiciali rejiciendos esse Tribonianismos, seu Iustinianismos censebat,quia in Fabro legerat ipsos aduersari iuris rationi,sed vera ratio iuris dictat esse reiectis omnibus seruandas leges iuris ciuilis de facto nunc vigentis.

ARTICVLVS NONVS.

Vindicantur Cujacius, Ant. Faber & alij eruditi à dicterio illorum, qui ipsos absolutè respuunt, ostendendo, quod Cujacius, Ant. Faber, & Fabri addictissimus discipulus, ac iuxta Fabri attestationem ipsius doctrinæ fidelis sectator Schifordegherius, tenent meam sententiam, quod in praxi debemus, quæ habentur in corpore iuris Iustinianei omnibus anteferre & sequi Tribonianismos, seu Iustinianismos, non autem practicare sententiam aduersarij in vindiciis Iustinianismi, & in hoc opusculo impugnatam: secundo quod quoad rem, & praxim iudicialem id, quod in duobus citatis opusculis docui sit id, quod Cujacius & dictus Faber sentiunt, & vera iuris ratio suadet: tertio quod immeritò absolutè respuuntur dicti Cujacius & Faber, & alij consimiles auctores ab iis, qui non discernunt, quid tales auctores pro notitia antiquæ iurisprudentiæ, & eorum, quæ summi Principis auctoritate induci desiderabant, & quid pro praxi scripserint, & quod talibus auctoribus cum debita cautela, & ponderatione procedendo possumus, etiam quoad praxim quoad plura vti, quando docent ea, quæ sunt conformia iis,quæ nunc de facto in corpore iuris ciuilis continentur.

ARTICVLVS VLTIMVS.

Sancius, Diana & Escobar, Theologi, qui practicè probabiles sententias Cujacij, Ant. Fabri, Donelli, &c. dixerunt non suffragantur asserto aduersarij, quòd Tribonianismi in praxi non sint sequendi, & quamuis dicti auctores nimis amplè loquuti sint, attamen non habent aliquid, quo solidè asserta vindiciarum Iustinianismi, & huius opusculi impugnari possint, & quo talibus assertis opposita sententia reddatur neque ab extrinseco practicè probabilis, sed iuxta Theologica, aliaque solida fundamenta id, quod in vindiciis Iustinianismi, & in hoc opusculo continetur est in praxi obseruandum.

NOVA

NOVARVM VETERVM VINDICIARVM DIGNITATIS, & authoritatis iuris ciuilis.

ARTICVLVS PRIMVS.

REPERTI *sunt in quodam volumine edito ab Alarico Gothorum Rege libri insigniti titulo codicis Theodosiani, sententiarum Pauli, titulorum Vlpiani, Institutionum Caij, & aliorum vel Imperatorum, vel Iurisconsultorum: circumferuntur etiam libri Theophili, Harmenopuli, & alia Græcæ Iurisprudentiæ monumenta, & ex eruditis auctoribus, vel antiquis, vel neotericis quædam ad iurisprudentiam spectantia contraria iis, quæ in corpore Iuris ciuilis continentur, expromuntur; ac falluntur non pauci nimis altè, & insigniter de illis sentiendo, & anteferendo, quæ in ipsis reperiuntur iis, quæ in corpore iuris ciuilis Iustinianei habentur, ideóque id, etsi ex vindiciis Iustinianismi sufficienter redargui possit, attamen correspondenter ad aliqua post editas prædictas vindicias illarum auctori proposita, ab ipso elucidatur iuris ciuilis vindicias postulando.*

Nouæ veteres vindiciæ dignitatis,

I. X flammifero Ilij incendio ſubtractum Palladium tanta religione ſeruabant, ac venerabantur Romani, quod ardentem ignem præuigentis affectus ſymbolum, ac ſollicitos cuſtodes veſtalibus virginibus addictis ante ipſum, vt reipublicæ firmamentum nunquam deeſſe obſequentiſſimè ſtatuerint, vt ex Roſino antiq. Roman. lib. 2. c. 12. eniteſcit. Troiano incendio poſterior, ſed magis deplorata concrematio Græcis adſcripta eſt reſpectu voluminum antiquorum prudentum, & Imperatorum, ex qua veluti Palladium ſubductum, & ad nos delatum ſuſpiciunt non pauci volumen quoddam continens libros ſententiarum Pauli, titulos Vlpiani, Inſtitutiones Caij, & codicem Theodoſianum, ſimul cum aliis quibuſdam ſcriptis ad ius ciuile ſpectantibus, ſeque talium librorum ſollicitos, & perennes cultores, ac ſi veræ iuriſprudentiæ, magis quam id, quod Iuſtinianeum ius continet, firmamentum eſſent, pro viribus exhibent; Falluntur tamen, nam ſunt abſque ſufficienti iure, & cum legitimarum legum iniuria intruſi, ideoque reijciendi à iudicibus ſimul cum placitis illorum iuriſprudentium neotericorum, qui in dictis libris ſententiam, & opinionem ſuam iis, quæ in corpore iuris ciuilis Iuſtinianei habentur, contrariam ſtabiliunt, quia auerſio ab iis, quæ Iuſtinianus edidit, fecit, quod prædicti arripuerunt occaſionem ſub ſpecie librorum Vlpiani, Pauli, Caijque carpendi Iuſtinianum, vel Triborianum ad hoc, quod à veris legibus ſub colorato titulo, ſeu cum ſpecioſo prætextu diſcedere videantur, atque legalem aliquam præſtantiam, ſed non vim habent, quæ ſcripſerunt Caius, Vlpianus, Pauluſque, ac in corpus iuris communis non ſunt redacta, vt alibi explicui, & quia edidit in vnico volumine prædictos libros mutatos, corruptos, & ad Gothicam normam aptatos Alaricus Gothorum Rex, tantum aliquas regiones, & præcipuè ditionem Tholoſanam,

in

in qua dicta editio facta fuit, fortè tyrannicè possidens, & nullum ius promulgandi leges à toto orbe obseruandas obtinens, vnde à fundamentis nutat talium librorum, & eorum, quæ in ipsis stabiliuntur, vis, & auctoritas.

II. Dum autem libros Alarico auctore editos pro se afferre non possunt, vt assueti mutare, quæ in corpore iuris habentur, & non respicientes ipsius leges ea veneratione, qua illibatas, & intactas ipsas conseruare inclinentur, quia circumferuntur libri Theophili, Harmenopuli, Basil. constit. & alia Græcæ iurisprudentiæ monumenta, & antiqui nonnulli scriptores incidenter aliqua ad iurisprudentiam spectantia commemorant, si aliquid in Theophilo, Harmenopulo imò in Cicerone, Liuio, aut alio antiquo scriptore, iis, quæ in corpore iuris ciuilis emicant, repugnans inueniunt, etsi non adsit speciosus titulus illius auctoritatis, quo codex Theodosianus, libri Pauli, Vlpianique præfulgent, id anteferunt Iustinianeis assertis, & quando prædicta omnia deficiunt, quidquid in corpore iuris prædicto litteraturæ propriæ dissonum obseruant, ad ignem, & ferrum confugientes abscindunt, vel mutant proponentes id, quod deletis verbis legis haberi pro lege procurant, haud sufficienter subsistentis rationis iuris titulo non pauca colorantes, præcipuè si Tribonianismum detegere, & impugnare profitentur.

III. Agnoscens igitur, quod sapientia ad corpus Iuris ciuilis Iustinianei veræ iurisprudentiæ arcem vocare debet eruditionem, vim expositiuam, aliasque multas facultates, sed tantum vt ancillas in obsequium, & ornamentum, & animaduertens me aliqua ad prædicta spectantia in vindiciis Iustinianismi, seu Tribonianismi scripsisse, quæ, quia occasio, seu causa illas edendi tunc sic exigebat, non totaliter elucidaui, cernensque sententiam Sancij à celeberrimo Patre Diana propositam circa opiniones Cuiacij, Fabri, ac aliorum eiusdem lineæ Iurisconsultorum à me in sensu, in quo ab Aduersario, vt

art. vlt. dicam, accipiebatur impugnatam etiam ab alio celebri autore propugnari, & aliquos ob illa, quæ hoc opuſculo refello, erga hactenus adducta eſſe propenſos, decreui prædicta explanare præmittendo hoc opuſculum ad Iuſtinianiſmi vindicias, ne idem repetam id, quod in illis dicitur, ſupponens, ideoque, quia ad id teneor, iuxta interrogantium genium plura dilucidans, ſicque totius iuris ciuilis communis vindicias poſtulare, atque ipſas edere ante nouam, quia nulla exemplaria ſuperſunt, à non paucis efflagitatam impreſſionem Iuſtinianiſmi vindiciarum approbatione Regiæ Papienſis vniuerſitatis omnium primariorum & ordinariorum iuris ciuilis interpretum ipſas ac me ſupra merita extollente gaudentium ad hoc, quod quidquid circa id ſcripſi, vt tantum quid meum nullius ſuffragio fulcitum ad omnium manus perueniat, inde ſperans, admonitione alicuius docti, & prudentis viri, ſi in aliquo defeci, aut erraui, eſſe fruiturum nunquam fortè ob prædictam approbationem quoad alias vindicias obtentâ; homo enim ſum, & nihil humani à me alienum puto, humanitérque gratias agam illi, qui me, quod humanum eſt, erraſſe probabit, nec confundar palinodiam canendo me hominem oſtendere, nam erit propriæ naturæ ad meliora ſe vrgentis oſtentum. Ponderet Lector me ad interrogantium genium hoc opuſculum aptaſſe, & ſciat ipſos auctoritatem ſcriptoris alicuius neoterici, non Italum præcipuè deſideraſſe, & non mirabitur me vti ſtylo diuerſo ab illo, quo vſus ſum in vindiciis Iuſtinianiſmi: proteſtor autem ſemper reſpectu praxis iudicialis me omnia dicere, vt ex toto opuſculo patebit.

ARTICVLVS II.

NON est verum, quod non Iustinianeum, sed Alaricianum volumen contineat veram sententiam Vlpiani, Caij, &c. nam voluminis Alariciani sententiæ Pauli, tituli Vlpiani, institutiones Caij non sunt veri libri prudentum antiquorum prædictorum prout ab ipsis scripti fuêre, sed sunt pars corporis iuris ciuilis Gothici Alariciani, quod compilauit Anianus inserendo aliquas periodos ex diuersis libris, sed mutilatas, & aliquando mutatas, & ad ius Gothicum, seu id quod Anianus intendebat, aptatas, ita vt Alaricismi, seu Anianismi in ipsis reperiantur, sicut in periodis eorumdem vel similium librorum in corpus iuris ciuilis Iustinianei redactis Iustinianismi extant, idemque videtur asserendum de codice Theodosiano, & aliis in idem Alaricianum volumen, vt quid Romanæ antiquæ iurisprudentiæ redactis, vnde tum quia ex libro deprauato, mutilato, & cuius verba aliquando mutata esse scimus, non possumus esse certi de mente, & sententia auctoris talis libri, tum quia auctor voluminis in quo redacti sunt libri, vt supra deprauati non intendebat ponere, quæ ad antiquam iurisprudentiam Romanam spectabant, sed sub velo illius, quod iurisprudentiam Romanam aliqualiter præseferret, edere ius Gothorum, tum quia pro toto orbe nec Anianus, nec Alaricus habebant authoritatem faciendi, quod mutationes prædictæ vel aliæ res talis voluminis vim legis haberent, non potest ex prædictis libris,

& aliis in dicto volumine contentis expromi solidum fundamentum præcipuè quò ad praxim legalem.

I. FVLVIT corpus iuris ciuilis Iustinianei, ita vt decessisse corpori iuris ciuilis Alariciani, seu Gothici videatur, vnde pro legibus obsequio, & veneratione præ omnibus dignissimis aduersus Alarici Gothorum Regis volumen nomina Caij, Vlpiani, Pauli, Theoosiíque Romanam iurisprudentiam ostentantia exhibens, acsi verum Romanorum ius contineret intrusum vellitari sic iuuat.

II. Septentrionale bellicum fulmen fuit gens Gothica gyrouaga immanitate quamplurimas regiones incendens, ac proterens. Romani Cæsaris laurus indemnes plures prouincias seruauit, sed aliquas obumbrare, vel dedignans, vel non valens barbarici furoris trophæum esse permisit. Tantum moribus & consuetudine, non autem legibus scriptis teneri gentem exlegem diù voluisse scribi à Diuo Isidoro in Gothorum chronic. non est mirandum, sed potius obstupescendum ab eodem asseri ipsos legum instituta scriptis habere cæpisse. Id sub Euarico Rege contigisse D. Isidorus testatur, sed Baronius hoc adscribendum Theodorico Euarici prædecessori eruditè probat ex Sidonio Apollinari lib. 1. ep. 1. contra Seronatum Galliarum præfectum querelas texente, sic loquente: Leges Theodosianas calcans, Theodoricianasque proponens; Hæc verba ostendunt Gothorum subditis leges Romanas gratissimas, sanctiones autem Gothicas inuisas, & odiosas fuisse. Rex Alaricus Euarici successor, ac nepos Theodorici conciliare sibi subditorum affectus studuit, vnde cum eius antecessor Euaricus vt Arianus contra Catholicos tyrannicè desæuiisset, ita vt de ipso scribat Sidonius libr. 7. ep. 6. Non tam Romanis mœnibus, quam legibus Christianis insidiaturum pauesco, tantum, vt ferunt, ori, tantum

tum pectori suo catholici intuitio nominis acescit, vt ambigas amplius ne suæ gentis, an suæ sectæ teneat principatum, & Gregor. Turon. lib. 2. cap. 25. asserat. Euarix Rex Gothorum excedens Hispanum limitem grauem in Galliis super Christianos intulit persecutionem, truncabat passim peruersitati suæ non consentientes, clericos carceribus subijciebat, sacerdotes verò alios dabat exilio, alios trucidabat &c. non solum, etsi esset Arianus, abstinuit à persecutione contra Catholicos, præcipuè Ecclesiasticos, sed concessit orthodoxis Episcopis Ciuitatum sibi subditarum celebrare concilium Agathense ad restituendam Catholicam disciplinam conuocatum, vt patet ex dictæ synodi præfatione, in qua prædicti Antistites id narrant, & talis beneficij memores pro dicto Rege preces Deo offerre dignantur: ex eodem fonte emanasse reor ipsum Alaricum ad diminuendam fortè querelam, quod à Gothis iura Romanorum, ac Theodosianæ leges calcarentur, & Theodoricianæ, seu Gothicæ proponerentur, atque tyrannicè, harum obseruantia, vt Euaricus fecerat, exigeretur, iussisse cooperantibus etiam pluribus Episcopis concinnari, & componi corpus iuris ciuilis præseferens vt præcipuam partem codicem Theodosianum, seu leges Theodosianas, & alia asserta ex Romana iurisprudentia deprompta, sed non solum relinquendo Papiniani, & aliorum celebrium prudentum documenta & plures Imperatorum Romanorum sanctiones, opusculum autem Papiani sub Gothico Principatu vigentis, ac glossemata Aniani Gothici officialis cunctis præferendo, sed mediante etiam mutatione periodorum ex libris Pauli, Vlpiani, codicisque Theodosiani depromptarum ita omnia aptando, quod Gothicum ius vigere, & Gothi agnoscerent, & subditi experirentur.

III. Quod Alaricus Gothorum Rex in dicto volumine præseferat edere, quæ ad ius Romanorum spectant, patet ex

ex lege procemiali in initio impressa, & etiam à Baronio relata, quæ talis est. Vtilitates populi nostri propitia diuinitate tractantes hoc quoque, quod in iure habetur iniquum meliori deliberatione corrigimus, vt omnis legum Romanarum, & antiqui iuris obscuritas adhibitis sacerdotibus, ac nobilibus viris in lucem diligentiæ melioris deducta resplendeat, & nihil habeatur ambiguum, vnde se diuturna, aut diuersa iurgantium impugnet obiectio, quibus omnibus enucleatis, atque in vnum librum prudentium electione collectis hæc, quæ excerpta sunt, vel clariori interpretatione composita venerabilium Episcoporum, vel electorum Prouincialium nostrorum roborauit assensus, & ideò scriptum librum, qui in tabulis habetur collectus, Goiarico Comiti pro distinguendis negotiis nostra iussit clementia destinari, vt iuxta eius seriem vniuersa causarum sopiatur intentio, nec aliud cuilibet, aut de legibus, aut de iure liceat in disceptationem proponere, nisi quod directi libri, & subscripti viri spectabilis Aniani manu, sicut iussimus, ordo complectitur: prouidere ergo te conuenit, vt in foro tuo nulla alia lex, neque iuris formula proferri, aut recipi præsumatur, quod si factum fortasse constiterit, aut ad periculum capitis tui, aut ad dispendium tuarum noueris facultatum. Hanc ergo præceptionem directis libris iussimus cohærere, vt vniuersos ordinationis nostræ, & disciplina teneat, & pœna constringat. Subscriptio Aniani. Anianus vir spectabilis ex præceptione Domini nostri gloriosissimi Alarici Regis hunc codicem de Theodosianis legibus atque sententiis iuris, vel diuersis libris electum Adu. anno vigesimo secundo eo regnante edidi, atque subscripsi Recognouimus. Datum sub die 4 nonas Februarij anno vigesimo secundo Alarici Regis, Tholosæ.

IV. Clarius ex citato volumine id, quod dixi patescit, nam in ipso Theodosij Senioris, Honorij, Theodosij Iunioris, imò, & Constantini Magni, aliorumque Romanorum Imperatorum nomine insigniuntur omnes Imperiales leges, & Caij Vlpiani, Paulique celeberrimorum Romanæ iurisprudentiæ co-

ryphæorum

typhæorum libri, & Aniani dicta vt glossemata, ac Papiani asserta in fine citatione antiquorum prudentium sæpe decorata proponuntur, nec vlla Theodorici, aut ipsius Alarici, vel alterius antiquioris Gothorum Regis fit mentio, ita vt lectione, non ponderatione talis voluminis indigeat, qui nostri asserti veritatem fortè non perspiceret.

V. Mutationes verborum, ac sententiarum factas à Compilatoribus prædicti voluminis indigitant non pauci. Doctissimus Contius successiuar. lect. lib. 1. cap. 4. num. 5. de libris sententiarum Pauli, quæ in dicto volumine continentur, sic loquitur. Istæ Pauli sententiæ, quas hodie habemus, sic sunt ab epitomatore deformatæ, vt si cum his, quæ in pandectis sumpta sunt ex eodem libro, conferantur, videantur omnino discrepare, & diuersæ esse: hæc Contius, quæ notari exposco ab iis, qui tanquam legalia oracula ex Pauli Cortina venerantur & recipi volunt contenta in libro prædicto. Idem Contius libr. 2. succes. lect. cap. 1. num. 13. de Caij institutionibus in dictum Alarici volumen redactis sic ait: extant, & hodie cuiusdam Caij institutiones, vt ex verbis eius apparet Christiani, vel si illius veteris Caij sunt, ex quo leguntur in digestis multa fragmenta, ita ab Aniano Alarici, vt opinor, Cancellario interpolati, vt vix quicquam pristinæ formæ retineant.

VI. Hugo Donellus ad l. 1. §. si stipulanti, ff. de verb. oblig. num. 11. & 12. sic de prædictis Caij institut. inquit: sed obstat nobis Caius videlicet ex quo Iustinianus illa sumpsit, qui lib. 2. institutionum tit. de obligationibus in exemplo illo superiore Iustiniani stipulationem ait insolidum esse inutilem, & quidem magis me moueret istius Caij auctoritas, si is esset Caius ille vetus iurisconsultus, cuius scripta in libris nostris extant, nunc autem non esse veterem illum, sed ementitum nescio quem Caium, qui isto nomine sua venditauerit, aut certè recentiorem aliquem, qui aliqua ex Caij institutionibus decerpserit, qui in epitomen redigeret, siue is Anianus fuit, siue alius quis iam ex iis, qui attendere voluerunt, ignorat, &c. nam,

& isti auctori sæpè sordida oratio est ab illa puritate & elegantia, quæ fuit Caij illius nostri longè abhorrens, & præterea multis locis ea ab illo afferuntur de locis sacris, & de Ecclesiis, vt nemo dubitare possit, quin fuerit Christianus, qualem Caium illum veterem non fuisse scimus, sed vt essent illæ Caij veteris institutiones, quæ circumferuntur, tamen illius auctoritate in hac re moueri nos non oportet, huic enim ex aduerso opponimus tum veram rationem, tum auctoritatem Vlpiani, & ipsius adeo Iustiniani. Vera ratio facit, vt vbi interrogatio, & responsio congruunt, eatenus contrahatur stipulatio, congruunt autem in quinque, cum stipulanti decem id est bis quinque tu quinque promittis, quo efficitur hactenus stipulationem statim valere. Tum autem id Vlpianus probat hoc loco: cum Vlpiano etiam Iustinianus ipse, & quidem hic ita probat, vt etiam Caij sententiam, si qua esset contraria, repudiet, quæcunque enim sunt in pandectis ex scriptis veterum, ea Iustinianus confirmat, & simul vetat nos comparare ea, quæ antiquitas habet, cum iis, quæ ab illo confirmata sunt l. 2. §. tanta, C. de vet. iur. enucl. hanc igitur sine dubio sequi debemus, & si quid minùs clarè de eadem specie aliis in locis scriptum sit, dare operam, vt ex hac sententia interpretemur, atque efficere, quantum licèt, vt cum ea consentiat. Ecce quod Donellus quidquid in meis vindiciis legalibus probare intendo, doctissimè conuincit, & debere, quod habetur redactum in corpus Iuris Iustinianei, anteferri iis, quæ in aliis, quibuscunque libris antiquorum reperiuntur clarè demonstrat, Anianúmque, vel mutasse, quæ antiquus Caius scripsit, vel ementitum aliquem Caium in citato volumine supposuisse detegit. Brissonius lib. sing. ad L. Iul de adult. fol. mihi 115. sic ait: Hoc idem, & Paulus lib. 11. sent. desiderari ostendit tit. 16. quamquam de toto eo loco valdè in dubium venio, in eo enim ita est, inuentam in adulterio vxorem maritus ita demum occidere potest, si adulterium domi suæ deprehendat, quod perspicuè falsum est, nam maritus, vt paulo ante docui, vxoris occidendæ potestatem non habet, eam dimittere

dimittere protinus iubetur, itaque sic emendandum puto, inuentum in adulterio vxoris maritus, ita demum, &c. nisi fortè hoc ex iure Gothico sumptum dicamus, ex quo nonnulla in illis libris ab Aniano deformata esse non dubito: hactenus eruditissimus Brissonius, quo de hoc non dubitante potest quilibet non dubitare ob praxim dicti auctoris in veterum libris, circa autem alia alibi dixi, quid sentiam.

VII. Christophorus Riccius vindiciarum iuris cap. 3. postquam de Græcorum fide plura dixit, sic respectu institut. Caij in dicto volumine repertarum subdit. Quamuis neque Gothica meliori fortè encomio digna, cum certa omnium penè interpretum diuulgatione iampridem percrebuerit Anianum Alarici, aut, vt Reinh Bachou. Echtius habet, Amanum Theodorici Gothorum Regis Cancellarium grauissimo Iurisconsultorum Caio, non vno institutionum loco violentas admouisse manus, atque isthic quidem quam maximè, vbi de consobrinorum nuptiis adseuerabatur, quia enim recipi, ac mutari interesset iuris, atque malè vbiuis isthæc audirent nuptiæ, saltim à Cancellarij Regij sagacitate non multum visa fuit abhorrere audacula correctio, an correptio, quæ dissonam, ac refractariam abrogati iuris auctoritatem opprimeret, ac receptis moribus antiquitatis consensum, præsertim à Caio priscæ iurisprudentiæ ocello procuretur: Ecce quod reprehenditur Anianus eo modo, quo reprehendi solet ab aliquibus Tribonianus ob mutationes factas circa scripta antiquorum, etiam dum aptantur ad illa, quæ vigebant tempore, quo corpus iuris edendum erat.

VIII. Idem Riccius ibidem de Vlpiani titulis, seu fragmentis in dictum corpus iuris ciuilis Alariciani redactis sic ait: Quin è Senatu quoque consultorum Princeps Vlpianus tit. 5. fragm. §.6.&c.& postea sic dictus Riccius subdit quo ad Vlpianum Iurisconsultum, cuius præ reliquis liberandum ex templo nomen, mutilus is est omnino, & tam fæde descriptus, vt nec sui temporis retinuerit fidem, quis enim fando vnquam audiuit illius iurisconsulti æuo, aut calculo ex tertio gradu vxorem potuisse

duci indiſtinctè, atque ea tamen iſto in loco ad Vlpiani ætatem confuſio refertur, quomodo rectè obſeruauit Cuiacius ad Vlpianum in fragm. d. l. & lib. 13. obſeru. 16. vt de præteritis, ac auditis tanto minus corruptæ hiſtoriæ credi poſſit. Cuiacius in littera dedicatoria eiuſdem voluminis Alariciani poſt commemoratum Caij inſtitutionum librum, ſic de illo loquitur Epitomen eam inſtitutionum eſſe Caij ab Aniano Alarici conſiliario confectam quantum quoquo modo ſui temporis vſus exigere videbatur; nec verò omnem propterea Caio dignitatē, & elegantiam deperiiſſe, reſtare inter lateres Aniani malè coctos adhuc lapillos quoſdam ſi quis non pigretur internoſcere, è quibus veluti è culmo fruges, & luculentius, ſi reliquias eas adiunxerit, quæ pandectis inſperſæ ſunt, quæque Iuſtiniani inſtitutionibus leguntur, quanti momenti, ponderis, artificij Caij inſtitutiones fuerint, æſtimari poſſit: ponderet lector, quod quid confectum à Cancellario Regis Gothi, ſicut vſus ſui temporis pro locis Gothico Regno ſubditis, eſt liber Caij, &c. & ſolùm lapillos quoſdam eſſe Caij, ſed reliqua eſſe malè coctos lateres Aniani. Idem Cuiacius in notis ad libros 5. ſent. Pauli tit. 9. §. 1. ſic ait: Locus videtur deprauatus, niſi referas, &c. deſiderantur enim in his libris innumeræ ſententiæ, quæ partim ſunt ab Alarico neglectæ & partim à Iuſtiniano in pandectas tranſlatæ. Notentur duo adiectiua innumeræ, & neglèctæ. Idem Cuiacius ad tit. Vlp. tit. 27. ſic loquitur, nec verò quiſpiam inſcriptione huius tituli argumentetur, nam eæ ſectiones non ſunt Vlpiani, quin imò ſunt omnia meo iudicio legenda vno contextu, eis quidem certè nihil eſt inconcinnius.

IX. Ioan. Tilius ex primis, qui tale volumen ediderunt in littera dedicatoria, ſic de Vlpiani titulis inquit Scriptionis genus inſtitutiones quaſdam refert, quas Vlpianum ſcripſiſſe, cum multæ capitum inſcriptiones in pandectatum libris, tum Boëtius Seuerinus in iis commentariis, quæ ad Ciceronis topicâ conſcripſit, facile oſtendunt, ac ipſa quidem verba Vlpiani eſſe, vt non dubito, ita affirmare audeo epitomen dumtaxat eſſe quandam

quandam eorum, quæ Vlpianus erat multis libris prosecutus, quod ea inscriptio, quam antiquius codex habet indicare videtur, tituli ex corpore Vlpiani: adde quod hic libellus coniunctus erat ei satyræ, quam Alarius Gothorum olim Rex de legibus Romanis collegerat è Theodosiano, Hermogeniano, & Gregoriano, itémque νεαρῶν libris T. Caij institutionibus & I. Pauli sententiarum libris quinque, quod volumen deprauatum admodum sub Theodosiani codicis nomine superioribus annis Germani publicarunt, Alaricus enim ipse sua quadam præfatione, quam plerique nostri codices manuscripti habent, testatur ex illis legibus se quantum vsui erat excerpsisse, quod etiam, vel prima lectione quisque, qui vel parum iudicio valeat, facilè deprehendet, quæ omnia intra paucos menses à nobis emendatiss. edentur. Idem Tilius in præfatione prædicti voluminis, vt supra promiserat, à se editi sic loquitur. Alaricus Gothorum Rex ex omnibus Rom. legibus, quod commodum videbatur, selegerat, nec is solum, sed studiosi plerique ex iisdem compendiis excerpserunt, quæ vsui futura existimabant, vnde nata est ista in veteribus libris varietas: perponderet quæso lector Tilium dicere à Gothorum Rege selectum ex Romanis legibus id, quod commodum videbatur, & id asserere loquendo generaliter vtendo ac bene omnibus & agnoscet in dicti voluminis codice Theodosiano non: haberi leges Romanas provt in vero codice Theodosiano reperiebantur, atque si, vt idem Tilius notat, & elucet ex prædicto volumine, Alaricus non solùm ex Theodosiano, sed etiam ex Hermogeniano, & Gregoriano Codice plura collegit, non videtur improbabile, quod sicut multa Hermogeniani, & Gregoriani, ita & Theodosiani codicis dictum volumen Alaricianum non habeat, & consequenter omnia in ipso contenta sint mutila, & saltem animaduertat ad propositiones Tilij in quibus de redactis in dictum volumen edocet ex illis legibus Alaricum, quantum vsui fuisset, excerpisse ex compendiis iuris Romani, ne excerpta, quæ vsui futura existimata sunt, &c.

X. Sed transeamus ad ostendendum id, quo ad loca particularia.

Hotomanus de verbis iuris, verbo concubina, sic ait: Quæri video an, & mariti concubinam habere possent, quod vulgo ab omnibus negatur propter l. 1. C. de concubinis, vbi Constantinus Imperator id vetat; at ego eius ipsius legis argumento adducor, vt credam ante Constantinum id licuisse; quid enim id tum ille prohibuisset, nisi quia licebat: Verùm, vt ea de re Paulo fusiùs explicemus, &c. mouet me Paulus lib. sent. 11. his verbis, eo tempore, quo quis vxorem habet, concubinam habere non potest; concubina igitur ab vxore solo delicto separatur, sed videamus, ne quid operis noui nobis, aut Anianus, aut alius aliquis eo in loco molitus sit, & posterior sententia demonstret eum sine negatione legendum esse, quid enim vox igitur significat, aut quis sensus ex eo loco idoneus potest elici, siue solo delicto, siue solo delectu legemus; at hoc modo sensus erit aptissimus qui vxorem habet, potest & concubinam adiungere, vxorem verò non potest, quid igitur interest inter vxorem, & concubinam adiungere, quid, inquit, interest vtrùm vxorem aliquis an concubinam adiungat, nihil omnino inquit præter hoc vnum, quod in vxore adiungenda delictum est, in concubina verò nequaquam, quod ergo ait: concubina igitur, sic intelligatur adiuncta, igitur concubina ab vxore adiuncta solo delicto separatur. Alioqui, &c. ex Hotomano elucet eodem modo circa Pauli sententias ob Aniani, vel alterius mutationes discurrendum, ac fit respectu eorum, quæ ex eodem Paulo, & aliis antiquis Iurisconsultis habentur in corpore Iuris ciuilis Iustinianei, & ita dari Anianismos, seu Alaricismos, sicut dari dicuntur Tribonianismi seu Iustinianismi, non enim alio modo philosophantur, qui Tribonianismos proponunt, ac philosophetur Hotomanus in Anianismo detegendo & refutando, vt ex lectione eorum auctorum, qui Tribonianismos indigitant, & reiiciunt, & etiam ex meis vindiciis Iustinianismi effulget: omitto, quod Caluinus in lexicon iuris habet eadem Hotomani verba superiùs allata, & so-

lùm

lùm innuo, quod ex Theologis Pontius de matrim. lib. 7. cap. 54. n. 3. & ex Iurisperitis eruditis Hugo Donellus ad l. 121. §. mulier, ff. de verb. oblig. fol. mihi 357. col. 2. docent quod iuxta ius antiquum vsque ad Constantinum Magnum licuit viro vxorato habere simul concubinam, circa quod vide, quæ fusè scripsi in vindiciis iuris Inquisit. sup. polygam.

XI. Cuiacius in not. ad tit. Vlp. tit. 24. in verb. & hæredis eius, sic ait: Non etiam alienæ, quod tamen perperam additum est apud Caium lib. 2. inst. tit. de leg. ergo perperam dicta mutatio in dicto libro extat: idem Cuiacius in notis ad instit. Iustin. lib. 1. tit. de nupt. §. duorum ad verba coniungi possunt, sic inquit. Quidam codices coniungi non possunt atque ita Theophilus scribit, & Caius lib. 1. instit. quod pugnat tamen cum l. celebrandis C. de nupt. l. 2. C. de instit. & substit. l. ff. de rit. nupt. & aliis innumeris, malim igitur, coniungi possunt. Adscripta est negatio Caio ex Gothorum iure, quo vt Cassiod. indicat var. lib. 7. recepta fuit Theodosij constitutio, vt ne consobrini matrimonio iungantur sine venia Principis, de qua in l. 1. C. Theodos. si nupt. ex rescript. & apud Paulum Monachium in Theodos. Ambros. lib. 8. ep. ad Paternum. Huic autem §. adscripta est negatio ex eodem iure intermisso quidem, sed à nouissimis Imperatoribus reducto: hactenus Cuiacius expresè docens, quod ex Gothorum iure, seu iuxta Gothicum ius mutata sunt, quæ in Caij institutionibus habentur, & consequenter Anianismum seu Alaricismum detexit ostẽdendo, quod in Caij institutionibus quæ vt redacta in corpus iuris ab Alarico Gothorum Rege opera præcipuè Aniani editum ad nos mediante etiam ipsius Iacobi Cuiacij diligentia, vt ex litt. dedic. voluminis prædicti patet, peruenerunt, inueniuntur loca aptata ad ius Gothicum mediante mutatione, qua proponitur antiquum iurisconsultum docuisse id, quod eiusdem iurisconsulti propriæ doctrinæ est contrarium, sed erat Gothorum iuri conforme: obseruandum est, quod rectè Cuiac. ex Cassiodori formula variarum lib. 7. extante deduxit ius Gothicum; nam, vt ex dictis variar. libris, & ex Cassiodori vita omnibus constat, fuit

Theo

Theodorico Gothorum Regi ab Epistolis, &c. & quid Theodoricus Gothor. Rex proponebat exposuit; sed fortè aliquis diceret, quod non sine magna inaduertentia Contius lect. successiu. lib. 2. cap. 1. n. 12. post relatam prædictam Cassiodori formulam sic scribit, ex hoc ergo rescripto manifestum est à temporibus Theodosij vsque ad Iustinianum, inter quæ tempora formulas suas dictauit Cassiodorus sub Anastasio videlicet, Iustino, & cæteris, celebrem illam Theodosij legem in vsu fuisse, non autem illam, quæ est in Cod. Iustiniani, l. celebrandis C. de nupt. nam Cassiodorus in initio sui operis testatur nihil se tradere, quod non ipse in quæsturæ magisterij, ac præfecturæ dignitatibus dictauerit, inaduertenter autem diceretur Contius prædicta scripsisse, quia Cassiodorus ab Anastasio, Iustino, aut cæteris Romanorum Imperatoribus dignitates prædictas non est consecutus, nec illis in dictandis formulis subseruiit, sed à Theodorico Gothorum Rege munera prædicta obtinuit, & ipsi à secretis, ac ab Epistolis fuit, vnde quod talis modus contrahendi nuptias vigeret non absolutè, vel in Romano Imperio, sed apud Gothos & Gothorum subditos innuere debebat.

XII. Ex prædicta Cuiacij doctrina Codicem Theodosianum non minus quam institutiones Caij corruptum fuisse ab Aniano, seu à compilatoribus corporis Iuris ab Alarico editi, & in legibus Imperialibus dicti voluminis adesse mutationes, seu Alaricismos, sicuti diximus de lib. Instit. Caij, &c. ac quod diligênter est notandum malè Contium, vbi supra, & Riccium loco art. 4. adducendos, ac alios ob malè præconceptam opinionem de maiori appretiatione, ac de certiori fide danda iis, quæ in Codice Theodosiano continentur, & ob inaduertentiam ad mutationes in dicto Codice Theodosiano repertas censuisse, quod Tribonianus, seu Iustinianus mutauerit verba aliquarum legum in Codice Iustinianeo redactarum & antiquas leges prædictas euulgatas, & ab illorum auctoribus editas, sicut habentur in C. Theodosiano, non autem, vt leguntur in Cod. Iustin. accusaríque & acriter immerito reprehendi Tribonianum, ac Iusti-
nianum

nianum colligi posse videtur; constat enim ex iis, quæ in art. distincto exhibebo, quod circa consobrinorum nuptias ius ciuile Romanorum multis varietatibus, seu mutationibus subiacuit; nam v. gratia vsque ad Theodosij, ac D. Ambrosij tempora erant licitæ, postea prohibitæ sunt, deinde ab aliis Imperatoribus concessæ fuerunt, extant autem, tam in corpore iuris Alariciani, quam in corpore iuris Iustinianei multæ leges, ac plura asserta ad talem materiam spectantia. Vidimus iam cum Cuiacio, quod respectu institutionum Caij in corpore iuris Alariciani repertarum facta est mutatio ob ius Gothicum, & quod in institutionibus Iustiniani in corpore iuris Iustinianei redactis habetur id, quod iuxta ius Romanorum erat proponendum; quare cum in Codice Theodosiano reperiatur lex cum clausula correspondente iis, quæ ob ius Gothicum diximus mutata in scriptis Romanorum iurisperitorum, & in Codice Iustinianeo habeatur eadem lex, absque prædicta clausula, sed correspondens iis, quæ iuxta Romanorum ius in institutionibus Iustiniani continentur; dicendum videtur etiam, quod in lege Imperiali Codicis Theodosiani facta est mutatio addendo prædictam clausulam, sicut diximus in scriptis antiqui iurisconsulti Romani in idem volumen redactis factam mutationem addendo dictionem *non*, atque legem Codicis Theod. non autem legem Codicis Iustiniani fuisse corruptam, dicitur enim à prædictis auctoribus respectu legis codicis Iustiniani, quod Tribonianus corrupit dictam legem, & sustulit dictam clausulam, vt ipsam legem aptaret iuri Iustinianeo; ergo ex dictis sequitur magis probabiliter respectu legis codicis Theodosiani id verificari, cum mediante dicta clausula fuerit dicta lex aptata iuri Gothico, non autem iuri Romano; quando enim extat lex Iustiniani, in qua expresè dicitur aliquid de nouo induci contra ius vetus, ac veterem iurisprudentiam, & inueniuntur aliquæ leges digestorum talem nouam legem Iustinianeam exprimentes, tunc est probabile dari Iustinianismos, seu mutationes Tribonianeas, sed quando, vt in casu nostro, nulla datur sanctio Iustinianea innouatiua veteris iuris,

ſed omnia, quæ in Codice, in digeſtis, & in inſtitutione in expreſſis teſtimoniis formalium legum ſeu locorum habentur, dicunt idem, velle ex eo, quod in volumine Alariciano habetur lex in aſſerto Codice Theodoſiano proponens contrarium, & diuerſum quid ab eo, quod in volumine corporis iuris Iuſtinianei continetur, velle inquam, quod Tribonianus aliquid mutauerit, & præcipuè velle id, dum vt in caſu noſtro ſumus certi, quod Anianus, ſeu auctor voluminis Alariciani aliam partem dicti voluminis v. g. inſtitutiones Caij, vel titulos Vlpiani corrupit, vt iuri Gothico ius Romanum aptaret, & prædictum aſſertum exprimeret, nunquam id erit mihi ob hunc titulum probabile. Non repeto, quæ in vindiciis Iuſtinianiſmi exhibui, etſi ad rem facerent, ſed noto etiam à Riccio loco citando agnoſci Viſigothorum reſcripti formulam à Caſſiodoro recenſeri, & illam ad æui illius vſum poſteris conſignatam, vnde ſequitur inde eluceſcere, æui illius apud Viſigothos vſum, & conſequenter cum Cuiacio inde inferendum quid iuxta ius, & vſum Gothicum additum ſit legibus Romanis ab Alarico Gothorum Rege in volumine ſuo, non autem poſſe ſplendide, ac verboſe ſe Imperatoris cenſorem, vt dictus auctor fecit, oſtentando deduci, quod Iuſtinianus clauſulam integram à lege prædicta auulſerit, & ſenſum, ac ſententiam talis ſanctionis mutauerit, quaſi ex Viſigothorum Regum vſu, & moribus, & formulis in ipſorum foris vigentibus, quid iuxta ius Romanum, & in foris Imperialium iudicum præuigeret deducendum ſit, quando adeſt lex corporis iuris ſciuilis contrarium dicens, & ſpecialiter reuocans legem alicuius Imperatoris, qui contra ius vetus aliquid induxerat, vt ex infra dicendis art. 6. eniteſcet.

XIII. Concludo conſtare euidenter, quod, vel Iuſtinianus, vel Alaricus dictas leges mutarunt, & circa talem mutationem varias eſſe opiniones, ac probabiliorem ſententiam proponi poſſe ex Cuiacio, quia fundatur in hoc, quod ex formula reſcripti Viſigothorum conſtet, quid iuxta ius Gothorum in vſu eſſet, & etiam aduerſarios teneri concedere, vt de facto concedunt

dicti

dicti auctores, quod quo ad talem materiam facta est mutatio à compilatoribus voluminis Alariciani citati ponendo dictionem *non*, vbi non erat, nempe in institutionibus Caij, vt tales institutiones correspondeṙent iis, quæ de consobrinorum nuptiarum prohibitione apparere, & vigere in tali volumine volebant, vnde credi facilè etiam potest additas etiam prædictas clausulas legibus imperialibus prædictis, vt firmarent correspondentiam respectu prohibitionis prædictæ. Videtur autem nimis voluntarium esse ex iis, quæ apud Gothos seruabantur deducere velle ius Imriale Romanum, & propterea non adesse fundamentum tot, tamque immania dicteria contra Tribonianum, vel Iustinianum effundendi ob mutationem prædictam malè ipsis adscriptam, nec posse nos ex eo, quod in illa parte corporis iuris Gothici, seu Alariciani, quæ titulo Codicis Theodosiani insignitur, reperitur lex correspondens legi redactæ in corpus iuris Iustinianei, & isti quoad aliquid diuersa sit, deducere, quod Iustinianus corrupit, seu mutauit talem legem, & prototypum, ac verum exemplar talis sanctionis omnino correspondens iis, quæ Imperator, qui talem legem promulgauit, sanciuit, esse verba, seu tenorem legis asserti Codicis Theodosiani; nam vt infra probabo est probabile mutationi subiacuisse Codicem Theodosianum, & mirum est illos eosdem auctores v. gratia Contium, & Riccium locis citatis velle esse corrupta, ac mutata, quæ ex libris prudentum, nempe ex Paulo, Vlpiano, Caio excerpserunt compilatores voluminis, seu corporis Iuris Alariciani, & tamen ipsis nunquam in mentem venisse, quod idem fecerint iidem compilatores respectu Codicis Theodosiani in dictum volumen redacti, non enim præsidio fuit antiquatum lemma, noli me tangere, quia Cæsaris sum, cum in Imperij Romani euersorum Gothorum manibus inciderit, & non minus Imperiales leges, quam prudentum sententias, & asserta aptari ad Gothicam, seu Alaricianam regulam, & normam aliquando indiguisse inficiari non possimus, correspondenter ad illa, quæ suprà ex Tilio attuli, & infra ex procemio dicti libri deducam, & quæ ex corpore iuris

Iustinianei refulgent, in ipso enim non minùs leges Imperiales codicis, quam antiquorum prudentum scripta mutationi subiacuere, vt Iustinianeæ iurisprudentiæ speciem exhiberent.

XIV. Vt autem magis eluceat non esse certam regulam assertum, & praxis illorum, qui dum inueniunt differentiam inter illa, quæ habentur in volumine Alariciano, & in corpore iuris Iustinianei docent mutationem, ac diuersitatem prouenire à Iustiniano, seu à Triboniano, & verè fuisse in antiquis libris id, quod habetur in volumine Alariciano propono ex Cuiacio locum ex lib. sent. Pauli qui diuersimodè legitur in Alarici volumine, ac legatur in corpore iuris Iustinianei, & tamen iuxta prædictum eruditorum Iurisconsultorum Principem Paulus scripsit id, quod habetur in corpore iuris Iustinianei, non autem id, quod continetur in lib. sent. Pauli redacto in volumen Alarici, & mutatio, ac diuersitas prouenit ex Alarico, non autem ex Iustiniano, seu Triboniano: verba Pauli lib. 1. sent tit. 5. & verba Cuiacij super talem titulum hæc sunt. Decalumniatoribus tit. V. Tractabat sub hoc titulo Paulus edictum de calumniatoribus, id est de his, qui pecuniam, vt negotium facerent, aut non facerent accepisse dicerentur, quod Alaricus, seu Anianus prætermisit. Calumniosus est, qui sciens, prudénsque per fraudem negotium alicui comparat, calumniator est non tantùm, qui criminali, sed etiam ciuili iudicio negotium alteri sciens dolo malo comparat, & in priuatis, & in publicis iudiciis omnes calumniosi extra ordinem pro qualitate admissi plectuntur, calumniatores extra ordinem puniuntur. Hanc sententiam retulit Tribonianus in l. 3. ff. ad S. C. Turp. vbi tamen sic legitur & in priuatis, & in extraordinariis criminibus, & ita prorsus existimo Paulum scripsisse; nam in publicis iudiciis calumnia iure ordinario id est lege Remnia vindicatur l. 1. §. 1. ff. ad S.C. Turp. l. quæsitam, ff. de testibus. Hodie tamen ex constitutionibus omnia crimina extra ordinem puniuntur probantúrque, l. ordo, ff. de pub. iud. l. lex, §. vlt. ff. de l. Iul. rep. l. vlt. ff. ad l. Iub. & ideo in publicis quoque criminibus huic sententiæ locus est: Quid sit extra ordinem Anianus

nus non intellexit hactenus Cuiacius, qui Alarici, seu Aniani mutationes, & Aniani inscitiam detexit, & ea scripsit, ex quibus patet non esse habendum pro certo, quod verè Paulus scripserit illa, quæ in libris sententiarum in volumine Alarici repertis continentur, & quod si quid in pandectis discordat à verbis dictorum librorum, sit ob mutationem factam ad Triboniano, sed Tribonianum conseruasse illibata verba illorum, quæ aliquibus ob collationem eorum, quæ in volumine Alariciano habentur, videntur ab ipso Triboniano mutata, & Anianum fuisse talis mutationis, seu diuersitatis auctorem. Mutilationem, & deprauationem citatorum librorum, sic confirmo. Pandectas, seu digestos esse centones antiquorum prudentum iuris ciuilis Romani Coryphæorum est omnibus notum, & constat animaduertenti quamlibet legem digesti veteris infortiati, ac digesti noui nihil aliud esse, quam sententiam, seu assertionem cum titulo Papiniani, aut Vlpiani, &c. quia ex eius libro ibi citato est deprompta: inter prædictos auctores, ac libros, ex quibus sunt excerptæ dictæ leges; recenseri debent Caius, & eius institutiones, Paulus, & eius libri sententiarum, ac Vlpianus, & eius varia opera: plures Caios inter prudentes numerandos patet ex eo, quod in l. 2. ff. de orig. iur. inter Seruij Sulpitij tempore Iulij Cæsaris efflorescentis discipulos annumeratur Caius, & tamen ex lemmate l. 8. & 9. ff. ad S. C. Tertull. emicat auctorem talium legum esse Caium, qui ad S. C. Tertullianum, & Orphitianum scripserit, quorum Senatusconsultorum alterum ab Hadriano, aliud à D. Marco editum est, & consequenter, cum Hadrianus plusquam per centum, & quinquaginta annos post Iulium Cæsarem regnauerit, & D. Marcus, seu Marcus Antoninus post ducentos annos imperauerit, debet asseri, duos saltim Caios iurisprudentia celebres extitisse; an autem tempore Iustiniani, vel ante Alaricum alius Caius sit admittendus sub iudice lis est: non potest autem dubitari fuisse ex institutione Caij depromptas multas digestorum leges, nempe l. 9. ff. de iust. & iure, l. 1. ff. de stat. hom. l. 3. eodem l. 6. eodem l. 1. ff. de his, qui

sunt sui, &c. l. 3. eodem, l. 2. ff. de adopt. l. 28. eodem, l. 7 ff. de legit. tut. ex lib. 2. l. 1. ff. de rerum diuis. l 4. ff. qui test. fac. poss. l. 13. ff. de iniust. rup. l. & ff. de acquir. rerum dom. l. 37. ff. de vsucap. ex lib. 3. l. 2. ff. de act. & oblig. & data opera contuli multas leges ex supra citatis cum iis, quæ habentur] in libris institutionum Caij insertarum in volumen corporis iuris Alariciani, & etiam dum eundem sensum deprehendi, enitere tamen eloquium Romanum in legibus Iustinianeis, euilescere autem stylum Gothicoromanum in institutionibus à Gothorum Rege sub nomine Caij euulgatis obseruaui, quod lector, si dignabitur vtrosque textus legere, fatebitur esse euidentissimum. Mutila esse, quæ ex Vlpiano habētur in volumine Alariciano præsignat titulus, qui est, tituli ex corpore Vlpiani; nam supra allata verba procœmij totius volumini id indicāt esse quædam excerpta ex corpore operum Vlpiani; vnde meritò à multis doctis viris citātur sub nomine fragmentorum Vlpiani. Ego specimen talis asserti, sic exhibeo: titulus 25. qui est de fidei commissis continet, quæ Vlpianus scripsit in libris fideicommissorum, vt patet ex §. 4. dicti tituli, in quo sic dicitur: fideicommissum relinquere possunt, qui testamentum facere possunt, quibus verbis correspondent, quæ habentur l. 2. ff. de leg. & fid. 1. quæ desumpta est ex Vlpiano lib. 1. fideicommissorum cuius legis verba sunt ista: Sciendum est eos demum fideicommissum posse relinquere, qui testamenti ius habent; scripsit autem Vlpianus sex libros fideicommissorum, & ex solo sexto libro vndecim leges in pandectis habentur, suntque tot, & tanta ex Vlpiano in corpus iuris Iustinianei redacta, quòd esse tantùm fragmenta operum dicti auctoris, quæ ex ipso in volumine Alariciano proponuntur, sit euidens; & collatio duorum textuum allatorum insinuat, quod fideliter verba Vlpiani, etiam dum sensus retinetur in dicto volumine non habentur: Paulus inter alia opera scripsit volumen libror. 5. sententiarum, seu receptarum sententiarum continens, ex quo leges centum triginta, & vna sunt desumptæ, & redactæ in corpus iuris ciuilis Iustinianei: Alaricus in suum volumen se exhibere dictos libros sent. ostentat,

ostentat, sed adeo mutili, ac mutati sunt, vt ipsos exauctorauerit: specimen præbeat id, quod continetur sub tit. de concubinis: habentur in toto titulo duæ periodi; has mutatas, seu corruptas, & ad ius Gothicum aptatas censent Hotomanus, & ipsius sequax Caluinus, & ex Donelli, ac Pontij doctrina alibi à me allata infertur: stylus non sapit Pauli eloquentiam, sed Aniani sermocinationem; nam dictio igitur posita statim, & non aptè post primam periodum id insinuat: esse mutilum talem titulum constat ex l. 5. ff. de concubinis desumpta ex eodem libro, & consequenter ex eodem titulo, quæ tamen non extat in volumine Alariciano: mutilatio dicti totius libri potest etiam colligi ex l. 1. ff. de offic. assessor quæ desumpta est ex dicto lib. 1. & tamen non habetur in dicto volumine, & ex l. 30. ff. de offic. assessor. quæ est ex eodem lib. & tamen in dicto volumine, etsi adsit talis titulus non continentur dicta verba: non perpendo alia, quæ mutilationem dictorum librorum suadent; nam volumen exigerent.

XV. Compilatores corporis iuris Alariciani, seu voluminis, in quo dicitur contineri codicem Theodosianum, nouellas Theodosij, sententias Pauli, Vlpiani titulos, & institutiones Caij, &c. plura mutasse, & verùm ius Romanorum proponere non intendisse plures rationes suadent: primò verba præfationis talis voluminis, secundò non redegisse in tale volumen opera Papiniani, Scæuolæ, &c. & aliorum primi nominis iurisprudentum, & Codices Gregorianum, & Hermogenianum, librósque aliquorum prudentum, quos se proferre, & exhibere profitentur, attulisse mutilos, ac imperfectos, addidisse Papiani opera, & Cancellarij Alarici Gothorum Regis interpretationes, ipsísque vim legis dedisse, ac iuxta illas decidi causas iussisse, maximè quod tunc extabant omnia antiquorum prudentum scripta, & omnes Codices prædicti.

XVI. Prima ratio fundatur in verbis præfationis talis voluminis allatis supra in hoc articulo; nam inter illa hæc habentur, quibus omnibus enucleatis, atque in vnum librum prudentum

electione

electione collectis hæc, quæ excepta sunt, vel clariori interpretatione composita, &c. hunc codicem de Theodosianis legibus, atque sententiis iuris, vel diuersis libris electum, &c. cùm autem excerpta esse significet non totaliter positos libros, ac fuisse clariori interpretatione composita innuat mutationem aliquam, & cum non dicatur Codicem Theodosianum, & Pauli sententias, &c. sed hunc Codicem de Theodosianis legibus, atque sententiis iuris, vel diuersis libris electum, sicque ostendatur eo modo, quo de sententiis iuris, & diuersis libris, ita de Theodosianis legibus electa continere tale volumen, & cum asseratur in eadem præfatione hoc, quod in iure habetur iniquum meliori deliberatione corrigimus, &c. inde resultat quod, sicut constat Pauli, Caij, Vlpiani sententias, & libros mutatos, ita & Theodosianas leges mutatas credi posse, & quod totum id, quod est in dicto volumine id, quod Gothis placuit, non autem id quod Paulus, Vlpianus, Theodosius, &c. senserunt, continet quoad aliqua.

XVII. Secunda ratio est huiusmodi. Alaricus anno 22. regni sui edidit suum volumen, nempe anno secundum Baronium 405. Iustinianus autem cœpit imperare, & agere de corpore iuris anno 430. ideoque ad minùs, 25. annis præcessit editio voluminis Alariciani annum, in quo cœpit Iustinianus imperare, & habere facultatem conuocandi compilatores, & alia agere, quæ conducere existimauit pro suo corpore iuris concinnando: agnouit Alaricus, seu agnouerunt compilatores corporis iuris Alariciani præstantiam ingenij, auctoritatem, & dignitatem Papiani præ cæteris aliis antiquis iurisperitis, vt patet ex l. 1. tit. de resp. prud. Cod. Theodos. redacta in volumen Alaricianum. Extabant tunc opera omnia antiquorum iurisperitorum ex quibus desumptæ sunt pandectæ, seu digesti, & integri habebantur Codex Gregorianus, & Codex Hermogenianus, est etiam notandum, quod vt in proœm. Paratitl. Codicis Cuiacius ait, obtinuit quidem illud codicis nomen primum liber, quo continebantur constitutiones Imperatorum ab Adriano ad Valerianum, & Gallienum, dictúsque est Codex Gregerianus à nomi-

ne

ne iuris studiosi, qui huic collectioni dedit operam, subsequutus est Codex Hermogenianus ab Hermogeniano similiter eius editionis auctore, quo continebantur Claudij, Aureliani, Probi, Cari, Carini, & innumeræ Diocletiani, & Maximiani constitutiones, vt perperam Codici Gregoriano adscribantur quædam Diocletiani, & Maximiani, cum fuerint omnes in Codice Hermogeniano; exiit postea tertius Codex iam non à Iurisconsulto vllo, sed ab Imperatore ipso Theodosio, cuius auctoritate conditus est, denominatus Codex Theodosianus, qui constitutiones complectitur à Diuo Constantino Imperatorum omnium vsque ad ipsum Theodosium, & vt ex Gregoriano nihil sumpsit Hermogenianus, ita nec ex hoc, vel illo Theodosianus quidquam, sed omissas in Gregoriano sequentium Imperatorum constitutiones Hermogenianus habet vsque ad Constantinum, omissas in Hermogeniano Theodosianus: longè alia ratio fuit Iustiniano componendi codicis huius, quem de suo quidem nomine appellari voluit Iustinianum, vt suum Theodosius Theodosianum, sed non eas tantùm constitutiones in ordinem, & compendium digessit, quas post Theodosianum sequentes Imperatores ediderãt, sed etiam ex tribus superioribus Codicibus Gregoriano, Hermogeniano, Theodosiano, & ex nouellis etiam post Theodosianum Codicem, vel ab ipso Theodosio, vel ab insequentibus Imperatoribus editis omnes, quæ ad vsum sui temporis facere videbantur; vnde ex talibus Cuiacij verbis patet, quod non est de Codice Theodosiano, vt de Codice Iustiniani philosophandum, sed agnoscendum quod diminutè partem iuris Romani Imperiales leges dicentem posuit in suo corpore iuris Alaricus, dum minimissimam, vt sic loquar, portiunculam Codicis Gregoriani, & Hermogeniani, etsi magna ex parte Codicem Theodosianum in dictum corpus redegit, præcipuè quod vt dixi, tunc extabant omnes codices citati, & libri prudentum, ex quibus formatum corpus iuris Iustiniani post

plures annos fuit modo longè perfectiori, excerpendo tam ex dictis tribus Codicibus, quam ex libris antiquorum prudentum id, quod res omnes ad Romanum ius spectantes sub suis titulis digestas, & redactas proponeret, quæ omnia fieri non potuissent, nisi dicti Codices, & libri extassent tempore Iustiniani, provt etiam elucet ex eo, quod Triboniano solet adscribi, quod auctoritate Iustiniani fretus talia scripta combusserit: est insuper specialiter animaduertendum, quod ipsi libri sententiarum Pauli, ac institutionum Caij, & opera Vlpiani habebantur integra, & illibata, & tamen Alaricus, seu auctor dicti voluminis non solùm nec verbum quidem, ex Papiniano, aut ex Scæuola, ex Labeone, aut ex aliis primi nominis prudentibus desumpsit, sed etiam tantùm ex tribus supra citatis non adeò celebribus antiquis prudentibus proposuit pauca aliqua mutila, & deprauata, vt supra vidimus, atque in tanta antiquæ iurisprudentiæ Romanæ librorum copia, ne fortè ob l. 1. C. Theodos. de resp. pru. aliquis hallucinaretur, debere solùm pauca prædicta vt suprà excerpta habere vim legis sanxit, & omissis celeberrimis antiquis prudentibus, nempe Papiniano, &c. elegit Papianum, qui vt docet Cuiacius in littera dedicatoria voluminis Alariciani, vixit tempore Theodorici, & voluit glossemata Aniani, quem neque phrases iurisprudentiæ Romanæ intellexisse ex Cuiacio vbi suprà patet, pro legibus obseruari, modo ex prooemio cunctis notissimo; vnde figmento proximum est id, quod Alaricus in dicto prooemio sui voluminis de legum Romanorum, & antiqui iuris ostento iactitat, cùm nullus, qui vel prima antiquæ iurisprudentiæ limina salutauerit, ignoret, quod tempore Alarici, si verè de legibus Romanis, & ex antiquo iure, & ex veterum prudentum libris corpus iuris concinnare voluisset, potuisset, & debuisset non vti modo, quo vsus est Alaricus, sed Gothica omittendo ex aliis saltim celebrioribus prudentibus præcipuè ex Papiniano, & ex tribus dictis codicibus suum volumen confarcinare,

farcinare, vt suprà innui, & postea Iustinianus post multos annos fortè Alarici errato cautior factus practicauit, & propterea illi, qui volumen Alaricianum, & in ipso contenta, vt sybillina folia, ac palladium venerantur, atque vt reliquias Danaum colunt, & censent in ipso contineri antiquæ Romanæ iurisprudentiæ monumenta præferenda iis, quæ in corpore iuris Iustinianei habentur, errant toto cœlo, & quo ad praxim deberent tale volumen, vt Gothici iuris centonem, etsi cum mixtura fragmentorum aliquorum iuris Romani, at sub falsa imagine iuris Romani absolutè, & totaliter talis editum reiicere, præcipuè, quia habemus Iustinianeum firmiorem sermonem, ex antiquæ iurisprudentiæ monumentis ad stabiliendum Romanum ius ciuile depromptum, & saltim quia, tam in corpore iuris Alariciani, quam Iustinianei mutationes factæ sunt, vt suprà probatum est, vnde cum Alaricus vix aliquarum prouinciarum dominium, ne dicam tyrannidem obtineret, & Iustinianus esset legitimus Romanorum Imperator, non potest non præferri id, quod Iustinianus promulgauit iis, quæ edidit Alaricus.

XVIII. Nec aliquem fallat nonnullorum in Gothos propensi affectus expressio dicentium quod Gothi imperiali auctoritate regnarent; nam relicta fide talium assertionum apud suos auctores, & non examinans an respectu Tholosanæ regionis, in qua talis editio facta est, id ab aliquo scribatur, & an ob dicta num. 2. & 3. id à fundamentis nutet, & quis ex historicis in chronologia non erret, cum etiam ipse Garibayus histor. Hispan. lib.8. cap.12. scribat Alaricum ab anno 496. vsque ad annum 1509. Tholosæ regnasse, & dicto vltimo anno à Clodoueo Gallorum Rege fuisse occisum, & ideo non possit dubitari Alaricum occisum à Clodoueo esse illum, de quo nos loquimur, ad rem nostram pro nunc dico, quod Alaricus auctor voluminis prædicti edidit ipsum anno 22.regni sui, anno autem sequenti fuit à dicto Clodoueo primo Francorum Rege occisus, & quod id referens Nauclerus in Chronograph. vol.2.generatione 17.fol. mihi 535. sic ait: Ea cum essent nuntiata Imperatori Anastasio,

gauisus est vltionem de Visigothis Romanæ Reipublicæ euersoribus imperij sui tempore sumptam esse, & ob eam rem benè gestam Clodoueo tunicam Blatteam, epistolásque misit, in quibus eum patritium, consulemque appellauit. Erat Turoni Clodoueus tum quare votis ritè solutis post solemnes Christianorum, ceremonias eam induit vestem, & sedens in equo pecuniam in vulgus dispensauit, ex quibus verbis apparet, quod conniuentia, & permissio ob metum, & vim illatam à Gothis fecit quidquid de Romanis Imperatoribus in Gothorum Principum fauorem emanauit, cæterùm illos vt Romani Imperij euersores respiciebant, & quidquid sit de aliis Gothis, sufficit mihi id verificari de nostro Alarico præcipuè respectu regionis, cui vt leges dictum volumen edidit, ad hoc quod corpus, & specialiter mutationes voluminis Alariciani, atque Alaricismos, & Anianismos nullius esse valoris demonstrem, quod saltim extra Tholosanam, & alias Prouincias, tunc Alarico subiectas verificari certo certius est, cum nec habitu, nec actu, id est nec de iure, nec de facto haberet auctoritatem supra aliàs prouincias, quod secus est respectu Iustiniani, qui dum edidit corpus iuris ciuilis possidebat actu maiorem partem orbis, & de iure erat Dominus temporalis totius orbis, eo modo, quo agentes de Imperatore id elucidant; nam circa talem quæstionem non me immisceo.

XIX. Quilibet igitur ob hactenus dicta perspiciat, non debere, quæ in volumine Alariciano habentur pro veris verbis illius, cui ibi attribuuntur; indubitanter recipi, ita vt si aliquid diuersum in volumine Iustinianeo continetur sit semper, quia Iustinianus, vel Tribonianus id mutauit, & multo minus non posse quoad praxim, quæ in dicto volumine Alariciano extant, præferri iis, quæ in corpore iuris Iustinianei leguntur, mirum enim esset quod etiamsi admitteretur paritas quoad deprauationem, & mutationem, eorum, quæ ex antiquis iurisprudentiæ Romanæ libris proponuntur tam à Iustiniano, quam ab Alarico, vellemus præferre Alaricum Iustiniano, vnde cum magis mutata esse, quæ verbi gratia, ex Caio, & Vlpiano, &c. proponuntur ab Alarico,
quàm

quæ ex iisdem Caio, & Vlpiano exhibentur, à Iustiniano sit euidens, & nullo modo æquiparari possit auctoritas Alarici auctoritati Iustiniani, resultat, quod saltim ob æqualitatem incertitudinis, & inæqualitatem auctoritatis non possint, quæ extant in volumine Alariciano præferri iis, quæ in volumine Iustiniani habentur.

XX. Addo prædictis, quod ob mutationem à modernis factam respectu eorum, quæ in volumine Alariciano continentur non pauca suprà narrata incertitudo, quo ad ipsa augeri petest, vt ex allatis ex Tillio elucere potest, & patet ex variis locis, quos mutasse Cuiacium, quia ipse ita legendum putauit, fatetur dictus Cuiacius in notis ad titulos Vlpiani, & ad quinque libros sententiarum Pauli; nam v. g. tit. 5. Vlpianus sic ait: Nunc autem etiam ex tertio gradu licèt vxorem ducere, si tamen fratris filia, non etiam sororis filia, aut amita, vel matertera, quamuis eodem gradu sit, eadémque vxore nouerca, vel priuigna, vel nurus, vel socrus nostra fuit ducere non possumus. Cuiacius autem in notis addicta verba sic ait; Hic locus sic meo iudicio restituendus est, nunc autem etiam ex quarto gradu licèt vxorem ducere, sed tamen fratris, aut sororis filiam, neptémve eorum, quamuis eodem gradu sit, amitam, vel materteram, eamque vxorem, quæ nouerca, vel priuigna, vel nurus, vel socrus nostra fuit ducere non possumus: olim igitur inter se patrueles amitini, consobrini matrimonio iungi non poterant id, quod, & Caius scribit, lib. 1. inst. hodie ex cõstitutionibus possunt. Perperam ex tertio gradu; nam iure ciuili ex tertio gradu vxorem ducere nunquam licuit, neque verò, nunc licèt; cætera quàm ineptè descripta fuerint ex Caij, & Iustiniani institutionibus, & graduum ratione deprehendi potest hactenus Cuiacius non ineptè asserens quod in dictis libris adsint, quæ ineptè descripta fuerunt. Idem Cuiacius ad ipsum titulum primum Vlpiani non solùm ad verba, id est pars prima tollitur, sic inquit, legendum opinor pars primæ legis tollitur, sed ad verba. Hodie autem, sic loquitur: Hic talia quædam desunt, olim liberi non erant, qui aliter, quàm vindicta,

censu, vel testamento manumittebantur, qui pœnæ causa iuncti hactenus additio Cuiacij. Idem Cuiacius in notis, ad tit. 11. & 12. ad versic. qui tutores datiui, &c. ad verba si legitimum tutorem pupilla non habeat, sic scribit, delenda est vox pupilla, & ad verba, idémque permisit in pupillo patroni filio, sic ait, malo idémque permisit in patroni filio. Notet Lector, qua auctoritate dictus Cuiacius mutet dicendo malo, &c. alias quamplures mutationes in notis prædictis ad Vlpianum, & Paulum videat Lector, sicut & mutationes aliorum auctorum, nam nimis onerosum esset illas exscribere: non prætereo tamen, quod etiam respectu legum Codicis Theodosiani eadem mutatio ab aliquibus fit, imò quod aliqui mutant, & alij lectionem vulgatam reiecta tali mutatione tutantur: sit pro specimine id, quod habet Emundus Merilius obseruationum lib. 3. cap. 39. vbi sic loquitur: Defenditur lectio in l. 2. C. Theodosiani ne oper. à conlator. exigantur in l. 3. &c. Viri haudquaquam indocti aliquando tentant in libris nostris lectiones immutare, vellem minùs sibi licere crederent, eosque parcius immutarent, quia verbis mutatis longè à mente legum, constitutionúmve receditur, vt in his verbis l. 2. Cod. Theodos. ne oper. à conlator. exigantur. operas ad prosequutiones equorum, vel diuersorium neminem prouincialium habere permittemus, quidam legendum putant operæ ad prosequutionem equorum vel diuersorium, quasi duo exigeretur operæ, & diuersorium, & vtrumque prohibeant imperatores. Imò lectio ista retineri debet, vel diuersorium, de qua huiusce constitutionis tota ratio pendet; nam cum aliquando maior equorum numerus repentè adueniret collegiati, ad prosecutionis officium deputati, qui se impares numero reperiebant id obsequium tabernariis iniungebant, &c. vide ipsum Merilium; nam hoc additamentum subdere volui, vt aliqua innuendo confirmarem non esse omni ex parte certa, & pro rebus extra omnem dubitationis aleam censenda, vt quidam existimabat, quæ in dicto volumine Alariciano continentur; nec solùm respectu corporis iuris Iustinianei varias lectiones, & mutationes

tiones verborum proponi; nam si ipsos etiam iurisperitos non Italos euoluemus, inueniemus, tum ob Alaricismos, seu Anianismos tum ob varias lectiones, vel mutationes ab aliquibus factas redacta, ac reperta in tali volumine multoties non carere sua incertitudine, etiam quoad tantùm sciendum quid verè ipse Vlpianus, ipsemet Paulus, & Caius, ac Imperator, cui adscribitur aliqua lex, senserit, & voluerit, vnde si prædicta non carent incertitudine, carent autem auctoritate, & vi legali, vt suprà, & in vindiciis Iustinianismi ostendi, non sunt adeò magnifacienda, vt quidam putant, nec possunt in praxi esse fundamentum legale pro statuendo eo, quod facere aliquis debet, quando sunt contraria iis, quæ in corpore iuris Iustinianei continentur, quod vltimum data opera dixi, quia quando non sunt contraria illis, quæ in corpore iuris Iustinianei habentur, non cadunt sub mea disputatione; sed relinquo eruditis, & scrutatoribus antiquitatum iuris ciuilis discernendum an, & quo casu obesse, vel prodesse possint.

ARTICVLVS III.

MVTATIO *facta à Triboniano aliquando ex collatione eorum, quæ in volumine Alariciano habentur, detegitur, sed immeritò sugillatur; vt verbi gratia, ex lib. sent. Pauli rectè deducitur Tribonianum posuisse nomen furcæ, vbi Paulus, & Callistratus scripserant Crucem, non debebat tamen à Cuiacio dici facinus Triboniani prodi mediante collatione prædicta; sed debebat ostenderi id iure, & meritò factum à Triboniano, & esse talem mutationem in praxi obseruandam, & malè ab Alarico Gothorum Rege propositam fuisse talem sententiam,*

tentiam, vt iacebat, præcipuè non inserendo legem Constantini, aut aliam sanctionem, qua prohibitio cruci affigendi criminosos contineretur; sed iubendo, quòd in iudicio practicaretur solùm id, quod in tali volumine habebatur, & consequenter inducendo apud Christianos crucifixionem facinorosorum hominum, vnde Iustinianismi, seu Tribonianismi obseruantia, & eorum quæ in volumine Alariciano, dum contrariantur iis, quæ in corpore iuris Iustinianei continentur inobseruantia, quoad praxim etiam in tali casu raro, in quo de vtroque clarè constet, stabilitur; ídque etiam confirmatur ex eo, quod admittendo in aliquo alio casu, verbi gratia, ex Codice Theodosiano enitere mutationem, factam respectu legis Codicis Iustinianei adhuc aliquando non potest nisi cum grauissimo damno tertij, v.g. rei alicuius criminis induci contra iustitiam obseruantia illius, quod in Cod. Theodosiano habetur.

I.

VLLVS existimet me contra volumen Alarici scripsisse in anteced. art. quia censeam non posse ex ipso dignosci mutationem aliquam à Iustiniano seu Triboniano factam circa ea, quæ in antiquis libris continebãtur, & inde deduci plura ad eruditam antiquæ iurisprudentiæ cognitionem manuducentia, opusculum istud confirmatio est, non impugnatio eorum, quæ in vindiciis Iustinianismi asserui, vnde quod circa id, ibi docui non retracto, sed elucido descendendo ad casus particulares, ac vtendo libris eruditorum Iurisconsultorum, quorum Princeps cum habeatur Cuiacius ex ipso, & postea ex aliis aliqua excerpens id quod intendo, demonstrabo, supponens tamen quod ius ciuile principaliter duo dicit; primò Codicem quibusdam antiquorum Imperatorum legibus, & Iustiniani constitutionibus contextum, secundò Digestos, seu pandectas ad centonis modum

excerpendo ex libris diuersorum antiquorum prudentum aliquas periodos & illas ita contexendo, quod libros seu tractatus v.g. de iure dotium, de legatis, &c. constituant: quia autem sicuti patet ex l. 1. & 2. C. de vet. iur. enucl. & ex L.L. prooemialibus dictorum voluminum, Iustinianus iussit compilatores, inter quos præcipuus fuit Tribonianus, mutare asserta tam Imperatorum, quàm prudentum iuxta noui corporis iuris exigentiam, ponendo tamen sub nomine antiqui Imper. vel prudentis id, quod de nouo inducebant, & simul sub pœna prohibuit recurrere ad antiquam iurisprudentiam, & ipsius antiquis libris vti, præscribens præcipuè quod iudices solùm ad id, quod de facto corpus iuris continet, attendant, & tamen eruditi quidam Iurisperiti ad magis illustrandam nostram iuris prudentiam adnixi sunt ostendere quid in Codice & pandectis adscribendum sit antiquæ iurisprudentiæ, & quid mutationi à compilatoribus factæ, intendentes tales mutationes sugillare ne viderentur carpere, & reiicere, quæ sunt veræ leges, nominarunt tales partes corporis iuris, Tribonianismos, deriuatiuè à primario compilatore prædicto; & præcipuè Antonius Faber contra tales partes iuris ciuilis, vt Tribonianismos, acriter inuehitur, vt in dictis vindiciis demonstraui, & art. 6. huius opusculi patebit. Ego autem in dictis vindiciis fusè ostendi id, quod continetur in legibus à summo Principe promulgatis debere inspici, vt quid ipsius Principis, non autem vt quid consiliarij, vel assessoris paruipendi; & sicuti eruditi prædicti tales legum partes vt illarum vim & dignitatem diminuerent, ipsas ob Iustinianum compilatorem dixerunt Tribonianismos, ita ego illas ad earum vim & dignitatem tutandum insigniui noua, Iustinianismi nomenclatura à Iustiniano legislatore deriuata & contra quendam probaui Iustinianismos, seu prædictas partes iuris ciuilis debere in praxi à iudicibus obseruari. Hæc pro terminorum notitia breuiter innui, quia sæpè in hoc opusculo vtor nomine Iustinianismi, aut Tribonianismi, & prædictis suppositis ad art. assertum probandum transeo.

II. Cuiacius in notis ad lib. 1. sent. Pauli tit. 17. §. 2. vbi dici-

tur, summa supplicia sunt crux, crematio, decollatio, sic de pœnis ait: Summæ hæc sunt genera crux, crematio, decollatio. Totidem Callistratus refert in l. capitalium, ff. de pœnis, sed quod sublatum esset crucis supplicium à Constantino, vt Nicephorus scribit, & eius loco introducta furca, Tribonianus, non vt Callistratus scripserat, Ad crucem damnatio, & in §. famosos, crucifigendos, sed ad furcam damnatio, & furcæ figendos maluit scribere, cum tamen furcæ criminosi non figantur, & hoc Triboniani facinus prodit manifestò prima sententia tit. 22. infrà collata cum l. si quis aliud, §. auctores, ff. de pœnis, vt & Anton. Contius in lib. var. lect. notat; Illis autem tribus dumtaxat modis olim vita adimi potuit non laqueo, siue furca, l. aut damnum, §. 1. ff. de pan. non securi, & hinc illud Caracallæ cum securi percussus esset Papinianus; At gladio te meum iussum exequi oportuit. Hactenus Cuiacius, quem rectè cum Contio docuisse reor Tribonianum mutasse nomen crucis in nomen furcæ, nam in volumine Alariciano lib. 5. sent. Pauli tit. 22. sic legitur, Auctores seditionis & tumultus concitato populo pro qualitate dignitatis, aut in crucem tolluntur, aut bestiis obiiciuntur, aut in insulam deportantur; & in l. si quis aliud, §. auctores, ff. de pœnis habentur eadem verba excepto nomine, crucem, pro quo habetur furcam, vnde concedo, quod ex libro voluminis Alariciani talis mutatio eluceat, non itavt mouear solùm ad id asserendum, quia liber sent. Pauli habeat crucem, & non furcam, sed quia simul cum prædicto lib. sent. Pauli concordant, ac concinunt ea, quæ, vt sic loquar, etiamsi in dicto lib. sent. Pauli id non reperiretur, attamen suaderent talem mutationem de facto, & merito à Iustiniano, seu à Triboniano factam fuisse; nam ex iis, quæ scribentes de cruce, & vt alia omittam, quæ Nicephorus & Sozomenus dicunt, constat antiquitus à Romanis cruci reos damnatos fuisse, & prædicti duo auctores antiqui rerum Constantini celebres historici testantur Constantinum crucem ex vsu publicorum iudiciorum sustulisse, & id tam Ecclesiastici, quàm sæculares scriptores vnanimiter docent, vnde infertur prius

fuisse

fuisse in vsu iudiciorum prædictum crucis supplicium, & propterea iurisconsulti idolatræ, qui vixerunt ante Constantinum, quales fuerunt Callistratus, & Paulus, dum proponebant genera suppliciorum, quibus criminosi tempore, quo scribebant, puniebantur, non poterant non mentionem facere de cruce; cum autem tempore, quo editum est corpus iuris ciuilis Iustinianei, esset crux in maxima veneratione, etiam apud Græcos, vt ex iis, quæ Patres Græci de cruce scripserunt extantia in eorum operibus, vel apud Gretserum deducere licet, inde merito, vt apud Christianos non proponeretur in legibus suis, quod crux esset supplicium criminosorum, mutauit Græcus Imperator, seu compilator nomen crucis in nomen furcæ, vt indicaret neque velle, quod remaneret memoria antiqui prædicti moris, & iuris Romani, & sic à radice conuelleret ignominiam crucis magis, quàm ostendendo, quod iudices deberent iuxta pandectarum, & antiquorum Imperatorum leges vti cruce, sed ob dispensationem, & abrogationem Constantini id non posse practicari, & saltim ex hoc affectu, & veneratione ad crucem id, quod iam in desuetudinem abierat, & non amplius in praxi erat deducendum non solùm abrogare, sed oblitterare, fuit quid laudabile.

III. Rectè etiam, sed diminutè Contius lection. subseciuarum iuris ciuilis lib. 1. cap. 13. post allatam l. Capitalium, ff. de pœnis, in qua primum suppliciorum antiquorum ponit Callistratus furcam, sic ait, quæsitum est an furca eo loci significet crucem; nam videmus famosos illos duos latrones, qui cùm Christo Domino Deo nostro crucifixi sunt, meritas iure romano pœnas dedisse, vt alter quoque eorum confessus est, & omnibus placuit furcam significare crucem; nam & pro eo, quod dixit Callistratus furcam, Paulus supradicto loco crucem posuit. Verùm ab ista, quamuis verisimili interpretatione semper abhorrui. Primum quod in toto pandectarum volumine verbum hoc crucis non inuenio expressum, deinde quia in iis locis, quos ex veteribus transtulit in pandectas Iustinianus, in quibus crucis supplicium ponebatur, quasi de industria, & certo

aliquo consilio crucis verbum in furcæ verbum commutauit, vt in l. si quis aliquid, §. 2. ff. de pœnis, ex lib. 5. sentent. Pauli sic transcripsit, auctores, &c. hæc Iustinianus, quæ verba hodie in iisdem Pauli sententiis extant lib. 5. tit. de seditiosis, quo loco verba Pauli sunt hæc (vt in crucem tolluntur,) sic autem immutauit Iustinianus in furcam, quod sine ratione aliqua fecisse non videtur. Itaque cum ea dubitatione detentus locos apertiores quærerem, quibus meam sententiam confirmarem, incidi tandem in Sozomenum, qui lib. 1. Eccles. histor. cap.8 narrat Constantinum crucis supplicium ex vsu publicorum iudiciorum sustulisse, & in sua moneta hoc sculpi iussisse. Hanc ergo tam sanctam Constantini legem, cum nusquam abrogarit Iustinianus, cur non ab eodem retentam adhuc stare dicamus l. præcipimus, C. de appellat.

IV. Diminutè autem, seu non totaliter rectè prædicta scripsit Contius; nam debet equidem quilibet Christianus abhorrere à sententia, quam refert Contius omnibus placere, quod nomine furcæ in legibus nunc apud Christianos vigentibus intelligatur crux, inde enim sequeretur, quod iudices possent, imò deberent condemnare criminosos ad crucem; debet etiam concedi, quod Iustinianus immutauit nomen crucis in nomen furcæ, & id colligi ex lib. sent. Pauli nunc extante, & ex iis, quæ Sozomenus scribit de lege Constantini; sed diminutè obligationem non condemnandi ad crucem proposuit, dum id fundat tantùm in non abrogatione legis Constantini. Primò, quia est principium omnino falsum, & reiiciendum gaudere vi legis illam antiquam sanctionem, de qua in corpore iuris Iustinianei nulla fit mentio, & non exprimitur abrogatio, si enim leges Romanæ, quæ ab antiquis historicis referuntur eo modo, quo à Sozomeno refertur lex Constantini de cruce, vigerent, etsi in corpore iuris ciuilis non fit de illis mentio, & expressa abrogatio non habetur, & idem de legibus Codicis Theodosiani redacti in corpus iuris Alariciani, & aliis ad dictum volumen spectantibus asserendum esset, confunderetur tota iurisprudentia, & mille ab-

surda

ſurda inde emanatura quilibet agnoſceret, & experiretur, reddetúrque regula Lesbia, illa iuſtitiæ regula, quæ in nullam partem ad arbitrium hominum obliquari debet, cum mille contrarietates, & plura ex qualibet parte ſucceſſiuè ſancita, vel iam antiquata reuiuiſcerent, ita vt ſi dum compilatorum, & gloſſatorum inexplicabili labore facta conciliatio legum Iuſtiniani extat, quid abſolutè ſit faciendum vix prælucet, quid ſperandum ſi etiam antiquæ leges extra corpus iuris ciuilis vagantes ab aliquo auctore relatæ in iudicio admitti deberent? an vt cum Bachouio infrà dicetur, eſt ad Numæ, Romuli, imò Euandri leges recurrendum? Secundò, de facto Iuſtinianus abrogauit omnem legem, quæ redacta non eſt in corpus iuris ciuilis Iuſtinianei, & prohibuit in iudicio vim habere legem Imperialem, vel placitum antiqui iuriſprudentis non redactum in corpus iuris ciuilis, vt ex legibus procemialibus Codicis, & Digeſtorum, ac tit. C. de vet. iur. enucl. & ex iis, quæ in vind. Iuſtinianiſmi præcipuè art. I. & 7. docui, eſt certum; ergo falſum eſt, quod Iuſtinianus legem illam, de qua nullam mentionem fecit in corpore iuris à ſe edito non abrogauerit. Tertiò, vt fusè in vindiciis Iuſtinianiſmi præcipuè art. I. & 2. probaui, Iuſtinianus vim legis dedit mutationibus à ſe factis in digeſtis, & Codice; ergo Iuſtinianum immutaſſe nomen crucis in nomen furcæ non eſt fundamentum dubitandi, ſed aſſerendi, quod nunc iuxta ius ciuile, non ad crucem, ſed ad furcam ſint criminoſi condemnandi, nec pro ratione adducendum, quod Iuſtinianus talem legem non abrogauit, ſed abſolutè aſſerendum, id practicari deberi, quia ita Iuſtinianus ſanxit, ſeu ita habetur in corpore iuris Iuſtinianei, ſi enim iuxta Contium poterat Iuſtinianus abrogare legem Conſtantini, vnde pro ratione, quod nunc lex Conſtantini ſtet, & vigeat, adducit non fuiſſe talem legem à Iuſtiniano abrogatam, inde ſequitur, quod habuerit etiam auctoritatem abrogandi verba Calliſtrati, ſeu id, quo crux eſſe ſupplicium inducebatur, & ponendi loco crucis pœnam furcæ, eadem enim, ne dicam minor auctoritas, qua lex Imperialis Conſtantini poterat abrogari, ſuffi-

ciens fuit pro tali mutatione facienda, & pro attribuenda vi legali tali mutationi, vt loco citato demonstraui loquendo generaliter de similibus mutationibus; quod autem ad id faciendum motus fuerit Iustinianus ab exemplo, seu à lege Constantini, est inquirere causam impulsiuam legislatoris, sed non est adducere fundamentum obligationis obseruandi id, quod in corpore iuris nunc habetur; nam etiam si nulla præcessisset lex Constantini, & Iustinianus non per legem integram expressam, sed per mutationem prædictam id induxisset, adhuc id obseruari deberet, quia expresse iussit tales mutationes vim legis habere, vt loco citato ostendi, quod negari non potest nisi ab eo, qui minus, vel non Imperatorem vellet fuisse Iustinianum, dum sanxit tales mutationes vim legis habere, & tamen fuisse Imperatorem, dum authenticas, & alias leges suas in Codicem redactas promulgauit, vel dum abrogationem legis Constantini à Contio insinuatam fecisset.

V. Animaduerto, quod Gothofredus ad l. 28. ff. de pœnis saltim magis se explicare debebat, dicendo à se ob figendi, & suspendendi diuersitatem, non autem absolutè id asseri, dum sic ait: summa supplicia sunt crux, crematio, decollatio. Paul. 5. sent. 17. §. 2. sed quia crucis supplicium Christi veneratione mutatum fuit à Constantino, crucis loco Tribonianus furcam adiecit id, quod etiam constabit collata l. 38. §. 2. infrà eodem, cum Paulo 5. sent. 22. §. 1. idque perperam cum crux, & furca sint res diuersæ, cruci criminosi figuntur, furcæ suspenduntur; notandum etiam quod Cuiacius minùs prudenter se gessit, dum, vt in principio art. vidimus, de verbis Pauli lib. 5. sent. tit. 22. sæpè commemoratis asserit, quod, quia ostendunt Tribonianum mutasse Pauli verbum crucis in nomen furcæ, talis Pauli sententia Triboniani facinus prodit manifestò, etsi enim fortè explicari id rectè posset, attamen aliquis iuxta communiorem, & magis euulgatam talium verborum significationem posset inde colligere,

gere, quod Tribonianus, quia nomen crucis in nomen furcæ mutauit dici debeat facinorosus homo, & quod ab ipso commissum occultum crimen, & facinus detegit sententia Pauli, qua deleta ex albo suppliciorum crux & ipsius loco subrogata furca manifestatur; certè cautiùs processisset, & melius fecisset, si nec prima facie inusisset notam facinoris eidem mutationi, & id, quasi crimen occultum prodi, ac manifestari dictitasset: an emanauerit tale dictum, vel dicterium ex odio in Tribonianum non discepto, sed dico, quod ex hactenus allatis constat, quod Tribonianum ob id reprehendere non possumus; nam ipse non ponit in numero cum Iustiniano, & id iure fecit, cum auctoritatem sufficientem à summo Principe haberet, & approbatio Iustiniani, ac sanctio, qua tales mutationes iussu ipsius factas, & velle habere vim legis statuit, id publicitate, & vigore legis ditant, & à radice omnem facinoris rationem, imò suspicionem euellunt: ob verba Gothifredi, & Cuiacij liceret fortè dicere, si in mutatione fundata in Christiana pietate, ac veneratione erga crucem, in lege Constantini, in desuetudine talis supplicij, & facta auctoritate imperiali rationem facinoris prodi, ac manifestari, ac id perperam factum asserere aliqui audent, etsi illam laudare, ac magnifacere tenerentur, & saltim verbis, quæ præseferunt id perperam factum, aut rationem facinoris occulti prodi non deberent vti, quid censebimus sensisse de aliis mutationibus, quarum ratio, & occasio non innotescit. Agnoscamus igitur reperiri quoad furcam positam loco crucis in legibus citatis Iustinianismum, seu Tribonianismum, sed illum iure, & meritò obseruandum in praxi, & non posse id, quod in volumine Alariciano contrarium iis, quæ in corpore iuris Iustinianei habentur, obseruari in praxi, atque si id obseruaretur, inde oritura aliquando grauissima inconuenientia, vt respectu crucis est hactenus probatum.

VI. Non possum prætermittere, quod etsi Alaricus in lege

lege proœmiali voluminis sui dicat in ipso contenta fuisse ab Episcopis examinata, & approbata, & id à Baronio celebretur, attamen, vt dixi in vindiciis iuris sancti Officij suprà polyg. art. 4. num. 28. tales Episcopi fuerunt Ariani, & ideò repudium adeò licenter in talis voluminis vltima lege de repudio agente concessum admiserunt, vnde eodem malo spiritu ducti etiam id, quod de cruce in tali volumine legitur, admittere ausi sunt; indigna autem cooptatione in corpus iuris ciuilis editi à Rege Christiano maximè cum obligatione inducente obseruantiam ipsius, sicut est illa, quæ ab Alarico respectu dicti voluminis est inducta, vt ex proœmiali lege eiusdem voluminis constat, erat dicta Pauli de cruce sententia; nam quæso te cum Constantinus magnus supplicium crucis abrogasset, cum in desuetudinem apud Christianos talis pœna abiisset, qui, vt fecit Alaricus, edit de nouo corpus iuris ciuilis, iubétque in iudicio illa tantùm vigere, & obseruari, quæ in tali volumine continentur, & in ipso volumine ponit assertum præscribens, & imponens pœnam crucis, non ne desuetudinem, ac Constantini legem abrogat, & inducit, quod iterum apud Christianos supplicio crucis criminosi puniantur? An fortè Constantinus Magnus Arij gloriosissimus persecutor euiluerat apud Alaricum Ariana peste infectum? An Ariani, quia Christum non Deum, sed Creaturam dicebant, etiam honorem crucis Christi diminuere satagerunt? An consuetudo apud Catholicos vigens erat ab hæreticis antiquanda? An iterum correspondenter ad suam hæresim prædictam crucifixi apparere inter Christianos debebant, qui omnium virorum erant scelestissimi? si in dicto volumine posita sententia Pauli, provt ipse Paulus illam scripserat, fuisset alio loco redacta in idem volumen lex Constantini, vel alia sanctio, in qua contineretur prohibitio crucifigendi viros facinorosos, posset id dici quid tolerabile, sed nec talem sanctionem ponere, nec Pauli prædictam sententiam mutare, & præ-

cipere,

cipere, quod in iudicio omnino seruentur ea, quæ in tali volumine habentur, itavt nullo modo possit id sub quocumque titulo impediri, est velle, quod crucifigantur homines facinorosi non minùs, ac apud idololatras fiebat, & qui Tribonianismis reiectis volunt obseruari debere, quæ in citatis sententiarum libris verè scripsit Paulus, & in dicto Alariciano volumine continentur, incidunt in idem inconueniens; vnde patet, quod in aliquo casu raro sumus certi de aliquo Iustinianismo, & Tribonianismo, & tamen est tum ob præuigentem rationem legis, tum ne intolerabilia sequantur absurda, vt in casu prædicto verificatur, omnino talis Tribonianismus obseruandus ea reiecta sententia, quæ fuit illius, cui Tribonianus id adscripsit.

VII. Quod autem in aliquo casu, si admittatur practicari id, quod continetur in Codice Theodosiano, & est contrarium iis, quæ habentur in corpore iuris Iustinianei, inde resultet damnum tertij, probo ex iis, quæ ego obseruaui comparando duas leges, vnam Codicis Theodosiani, & aliam Codicis Iustiniani. Igitur l. 2. lib. 11. C. de censibus, & censitor. est lex Gratiani, Valentiniani, & Theodosij & habetur etiam in Cod. Theodosiano lib. 13. tit. 11. lege prima id, quod fundat correspondentiam infra explicandam ad dictam Codicis Iustiniani legem iisdem Imperatoribus adscriptam. Verba Codicis Theodosiani sunt ista: si quis sacrilega vitem falce succiderit, aut feracium ramorum fœtus hebetauerit, quo declinet fidem censuum, & mentiatur callidè paupertatis ingenium, mox detectus capitale subibit exitium, & bona eius in fisci iura migrabunt, illo videlicet vitante calumniam, qui fortè detegitur laborasse pro copia, ac reparandis agrorum fœtibus non sterilitatem, aut inopiam procurasse.

VIII. Verba Codicis Iustiniani sunt ista: Quisquis vitem succiderit, aut feracium ramorum fœtus vetauerit, quo declinet fidem censuum, & mentiatur callidè paupertatis ingenium, mox detectus competenti indignationi subiiciatur illo videlicet

euitante calumniam, qui fortè detegitur laborasse pro copia, ac pro reparandis agrorum fœtibus, non sterilitatem, aut inopiam procurasse.

IX. Non solùm eorumdem Imperatorum inscriptio, & sub eodem titulo esse prædictam legem tam in Codice Theodosij, quam Iustiniani, sed verba conuincunt esse eandem legem; apparet tamen mutatam solùm pœnam fuisse, & quod, quia pœna capitis, & priuatio bonorum visa est nimis rigida, mutata fuit in arbitrariam iudici non condendo legem, in qua dicatur corrigi rigorem citatæ legis, sed ponendo legem cum inscriptione Gratian. Valent. & Theod. & sub eodem tit. aptando omnia, ac si à dictis Imperatoribus pœna arbitraria imposita fuisset, & redigendo talem legem in Codicem Iustinianeum.

X. An igitur dicet antiquarius, quod pœna capitis, & priuationis bonorum sit imponenda, quia mutatio à Triboniano facta est, & in fonte lex Imperatorum id continebat: certè ipse antiquarius capite plectendus, & omnibus bonis spoliandus si hæc auderet, vnde cesset condemnare mutationes, & dicere tutas in praxi sententias, quæ in talibus mutationibus fundantur, & stabiliuntur. Possem dicere quod realiter, & verè Imperatores Gratian. Valent. & Theod. imposuerunt tantùm pœnam arbitrariam, sed Alaricus Gothica seueritate impellente id mutauit; quis enim potest conuincere id asserentem maximè supposito quod ex hoc articulo constat Alaricismos, seu Anianismos, non minùs ac Iustinianismos, & Tribonianismos dari, sed id solùm innuo, vt deseruiat pro omni casu simili ponderando, volui tamen ostendere, quod etiam dato id fuisse mutationem non ab Alarico, seu Aniano, sed à Iustiniano factam adhuc non est in praxi id, quod in Alariciano volumine continetur, obseruandum: moneo lectorem quoad in hoc opusculo dicta de codice Theodos. non ferre sententiam, nisi visa appendice ad meas vindic. Iustinianismi.

ARTICVLVS IV.

QVANDO aliquid expressè habetur in corpore Iuris Iustiniani, si contrarium proponatur, non est totaliter quo ad id fidendum Iurisperitis eruditione celeberrimis, etiam si suam mutationem fundent in communiter non receptorum antiquorum Codicum lectione, in Theophili, Harmenopoli, Basilicarum constitutionum, aut aliorum Græcorum monumentorum libris, vel in Vlpiani fragmentis, in lib. sentent. Pauli, in Caij instit. in Codice Theodosiano, & aliis antiquis libris simul cum volumine Codicis Theodosiani editis, aut in erudito scriptore; ita vt prædicta, nec singula separatim, nec simul iuncta iuuent, quia omnia, & singula incertitudine aliqua non carent, & vim legis Iustinianeæ elidere non valent, & non sunt talia, quod anteferri in praxi debeant ijs, quæ in corpore iuris Iustinianei habentur.

I. OMNIA prædicta non habere vim legis est fundamantalis ratio articuli, sed quia illam solidè firmare, & clarè elucidare ad tres vltimos articulos reseruo, & nunc potiùs quasi practicè procedere, vt aduersarium prędicta vt omnino certa, & absque vllo omnino dubio, & examine recipienda in praxi sequentem, & contra illa aliquid obiicientes tanquam ineruditos, & simplices, vt ipse dicebat, Bartolistas despicientem ad meliorem frugem paulatim reducam, intendo, vt ipse videat dari etiam iurisperitum non Italum, & non simplicem Bartolistam prædicta non admittentem, erit art. fundamentum præcipuum, quod scribit Christ.

Ricc. cap. 3. vindic. iur. si tamen pretiosum à vili separetur, & iuris ciuilis peritum circa illa, quæ tantùm ad ius ciuile, non autem ad ius Ecclesiasticum spectant, fide dignum supponamus, ac reiectis aliis omnibus attendamus ad illa, quæ solùm ad ius ciuile pertinent: quod vt rectè fiat suppono doctrinam apud omnes certam deberi quo ad gradus consanguinitatis, & affinitatis irritantes matrimonium attendi non ad ius ciuile, sed ad ius Canonicum, ita vt admittendum sit concedi à lege ciuili celebrari matrimonium inter coniunctos in gradu ciuili aliquo & tamen ius canonicum tales nuptias irritare & non approbare; vnde omnes Catholici scriptores concedunt, quod in hac materia non concordant ius ciuile, & ius Ecclesiasticum, & ideo frustra, & immeritò ad defendendam corporis iuris ciuilis lectionem, & explodendam mutationem aliquorum iurisperitorum infarcire sollicitus fuit Ric. illa, quæ impugnant spectantia ad ius Ecclesiasticum, & ad Ecclesiasticos scriptores, circa quod refellendum non immoror, quia esset extra chorum saltare, & de his, quæ ad rem meam non spectant, agere, sed illa tantùm proponam, quæ assertum nostri paragraphi attendendo ad ius ciuile, & iuris ciuilis professores firmant, & stabiliunt. Quia suprà nominaui simplices Bartolistas, animaduerto aliquos magnifacere & sequi tantùm Glossam, Bartolum, Alexandrum, Iasonem & alios similes, qui omnino ineruditè scripserunt & totaliter reiicere eruditos Iurisperitos, ac alterius ordinis, seu classis auctores, qui solùm textum legum relicta glossa, & non curando de Bartolo, & aliis similibus doctoribus explicant, & multoties eruditione in antiqua iurisprudentia, in historicis, & aliis similibus libris, in quibusdam Græcæ iurisprudentiæ monumentis fundata elucidant, quorum aliqui non pauca in corpore iuris vim legis habentia impugnant; alios autem reiicere Glossam, Bartolum, & similes quoscunque, & adeo à fulgore eruditionis, & rerum nouiter adductarum à Glossa, & Bartolo, ac sequacibus non consideratarum allici, & attrahi, quod ipsis sufficit aliquid esse in aliquo ex libris prædictis ad antiquam iurisprudentiam,

risprudentiam, ad eruditionem historicam, ad Græcos citatos codices spectantibus, vel ab vno erudito auctore asseri, quod id absque discussione sequuntur, vt aduersarius faciebat. Ego omnes vtriusque ordinis magnifieri debere censeo, & omnia in pretio habenda, sed tamen itavt nulla iuris ciuilis lex, aut eius pars reiiciatur ob nimium affectum erga eruditionem, vnde vt id quoad aduersarium ad medium rationis reducam, plura in sequentibus articulis propono & nunc sic discurrere iuuat.

II. In §. duorum instit. de nupt. sic asseritur. Duorum autem fratrum, vel sororum liberi, vel fratris, & sororis iungi possunt, hoc non obstante refert Ricc. in dicto lib. c. 3. quod Hotomanus ad §. 4. instit de nupt. Ant Fab. lib. 1. jurisp. Papin. tit 9. pr. 6. illat. 6. Contius lib. 2. lect. subces. cap. 1. volunt addendam esse negatiuam, ita vt consobrinos inter se iungi matrimonio negetur, ac prohibeatur, & asserit id ab ipsis probari. Primò ex quibusdam manuscriptis exemplaribus. Secundò ex Theophilo in hoc eodem §. Tertiò ex Caio lib. 1. instit c. 4 §. 7. Quartò ex Harmenop. lib. 4. prompt tit. 6. & lib 6. tit. 4: Quintò ex quibusdam Imperatorum Græcorum edictis, ac legibus. Sextò ex Tacito, & Plutarcho. Septimò ex Vlpiano tit. 5. fragm. §. 6. ita vt ob tale Vlpiani testimonium dicant Contius, vbi suprà num. 7. & 8. ac Cypræus de iur. connub. part. 2 cap. 6. §. 1. num 19. Harprechtus ad præsentem, §. duorum. instit. de nupt. num 2 & alij non pauci, quod iure ciuili primæuo, ac antiquissimo tale matrimonium fuit prohibitum, vnde cum vix inueniatur mutatio facta ab eruditis iurisperitis, quæ tot auctoritatibus sit fulcita, & in tot iuris ciuilis antiquis monumentis fundetur, ideò quid circa id, dicat dictus Ricc. subdam, vt perspiciat lector, an fidendum sit iurisperito, dum vno, vel altero tantùm testimonio ex prædictis antiquis libris desumpto firmat mutationem circa id, quod in Iustinianeo corpore iuris ciuilis habetur, & quid de auctoritate talium assertorum, & prædictorum monumentorum antiquorum iuris ciuilis sit censendum, & quod etsi id, quod habetur in Vlpiani titulis redactis in volumen Alaricianum sit adeò à quin-

que eruditis iurisperitis approbatum, quod existiment esse veram Vlpiani sententiam, & habendum? vt quid iuri ciuili conforme, & dicti neoterici suum assertum probent sex argumentis suprà allatis superantibus probationem, quam in casibus consimilibus afferri vidi, & quasi dixi, adduci potest, saltim respectu quantitatis, & qualitatis eorum, ex quibus consimiles probationes desumi possunt; attamen adhuc iuxta alicuius etiam eruditi Iurisconsulti non Itali auctoritatem, & ob fundamenta in aliis similibus casibus locum habentia est dicendum, quod id non est vera sententia Vlpiani, & id, quod vt conforme iuri ciuili est inspiciendum, sed id, quod habetur in corpore iuris ciuilis Iustinianei est retinendum, est mutatio eruditorum neotericorum reiicienda, & agnoscendum, quod volumen Alaricianum proponit, vt Vlpiani id, quod non est Vlpiani, & non est iuri ciuili conforme, & neoterici nimis fidunt probationi in consimilibus argumentis fundatæ, & non est ipsis credendum, dum mutant illa, quæ in corpore iuris Iustinianei habentur, quamuis speciosas probationes afferant, sed regulariter quo ad ius ciuile est id, quod habetur in corpore Iustinianei iuris ciuilis, anteferendum omnibus, quæ contra ipsum afferuntur.

III. Igitur Ric. sic loquitur. De consobrinorum nuptiis plusquam Metonis annus est, cum quæritur inter doctos contentione non acerba solùm, sed & in leges ciuiles § præcipuè 4. instit. de nupt. nimiopere cruenta, quia enim nec inuito iure Instinianeo quidquam ea de re statuere auderent nouatores, nec cum eo etiam posteriorum ætatum placitis conueniret, vis tandem, & manus illata priscæ istius textus lectioni inferta negatione, vt quæ metuebatur fides, conspueretur, &c. nisi quod Franciscus Hotomanus ad §. 4. inst. de nupt. Ant. Fab. p. iurispr. Papin. 9. pr. 6. illat. 6. & qui aceto acriori præcordia abluerunt. alij sublimiora manuscriptorum, ac impressorum Codicum præsidia stabiliendæ negatiuæ sufficiunt cum eo apud Tigurinos, & Noricos libri institutionum manuscripti, & quod Anton. Contius lib. 2. lect. subses. c. 1. in membranis iactitat exemplar. eandem habere

habere dicantur iuxtim, ac Iuo Carnotensis Episcopus lib. 7. pannormiæ c. 53. fol. 439. edition. Louaniensis ab ipsa porrò non solùm orationis serie, sed & insigni spectatissimæ fidei scriptorum auctoritate loco huic pœnæ necessariam: Exsertè enim Theophilus h. §. duorum fratrum, vel sororum, aut fratris, & sororis liberi non rectè inter se nuptias contrahunt; etiam Caius honorabile illud nomen lib. 1. inst. 4. §. fratres inquit amitinos, vel consobrinos in matrimonium iungi nulla ratione permittitur: Quin & Constantinus Harmenopulus lib. 4. promptu. tit. 6. ab eadem mente Filiam amitæ, vel materteræ auunculi, vel patrui, id est consobrinam ducere non licet, & lib. 6. tit. 4. qui matrimonio copulantur, aut alioqui mutuo complexu iunguntur fratrum, sororúmque filij non dirimantur tantùm, sed, & fustibus cædantur, quæve istius farinæ prohibitiones passim habentur aliæ, Imperatorum non solùm edictis in oriente, &c. vnde lectio negatiua, §. quem tractamus 4. instit. de nupt. inexorabili consequentia tandem nunc imperari videtur. Imò verò inquam tantùm videtur; neque enim, vel vllorum Codicum singularitas, vel cuiusuis Theophili, Caij, aut Harmenopuli auctoritas, dicam audentius vllius, &c. potestas vnquam efficiet, vt factum reddatur infectum, aut vt Iustinianum statuisse credamus quod nunquam ipsi fuisse in mētem per tot causas scimus; certum enim est, & expeditum meliores libros, neque minus edentulas, ac cariosas chartas pro lege, ac lectione adsertiua fidissimè pugnare, &c. abundè nihilo suppetet minùs, quod adserendæ lectioni ad firmatiuæ sufficiat, quippe non vno loco, neque vno vnico hoc §. de consobrinorum nuptiis mentem istam suam explicuit Imperator sapientissimus, sed aliquam multis l. si nepotum 3. l. per adoptionem 17. § amitam 2. l non solùm pen. §. 1. ff. de rit nupt. l. vter 23. & l. qui ex fratribus, seq. ff. de cond. instit. l. Lucius Titius 78. §. filiam 8. ff ad S. C. Trebell. l. conditioni 2. C. de institut. & substit. l. legatum 4. C. de condit. incertis, l. celebrandis, C. de nuptiis mirando prouidentiæ τεκμηέζω: Enim si vnico soli huic loco custodia Imperatoriæ permissionis in nuptias consobrinorum

rum concredita fuisset, dudum inuestes pueri pepulissent &c. mirè enim omnino circa hæc variatum fuisse matrimonia defiteri non licet, concessa nunc, nunc improbata, conditionísve tam incertæ, vt & primæuæ obseruationis natales penè ignorentur; nempe apud Tacitum Vitellius nuptias Claudij Imperatoris, & Agrippinæ fratris filiæ persuasurus sobrinarum ait diù ignorata coniugia tempore addito percrebuisse, & Plutarchus in quæst. Rom. quæst. 6. serò concessum fuisse testatur, vt ducere consobrinas liceret. Quin è senatu quoque Consultorum Princeps Vlpianus tit. 5. fragm. §. 6. exsertè olim inquit vsque ad quartum gradum matrimonia contrahi non poterant, quibus tam splendidis, ac speciosis inducti testimoniis Ant. Contius d. l. n. 7. & 8. vt & Cypræus d. iur. connub. p. 2. c. 6. §. 1. num. 19. ac Ioannes Harprechtus ad h. §. 2. num. 2. (quamuis hic incautius sibi ipsi os verberet,) aliíve non pauci iure primæuo, ac antiquissimo matrimonia isthæc fuisse prohibita quanta possunt adseueratione contendunt. Ast illepidè nimis, & tam longè à vero, vt mihi ipsæ chartæ, in quibus id scriptum est, erubescere videantur; nam quod ad Vlpianum I. C. cuius præ reliquis liberandum extemplo nomen, mutilus is est omnino, & tam fœdè descriptus, vt nec sui temporis retinuerit fidem; quis enim fando vnquam audiuit vllius Iurisconsulti æuo, aut calculo ex tertio gradu vxorem potuisse duci indistinctè; atque ea tamen isto in loco ad Vlpiani ætatem confusio refertur, quomodo rectè obseruauit Cuiacius ad Vlpianum in fragm. d. l. & lib. 13. obseru. 16. vt de præteritis, ac auditis tanto minus corruptæ historiæ credi possit; sed & à Tacito, aut Plutarcho res omnis æquè est in tuto; Præterquam enim quod ignorari Taciti verbo, aut vt Augustinus lib. 15. de Ciuit. Dei cap. 16. loquitur, non fieri potuerit, quod per iura fieri licuerat, ipsum hercles incestuosæ orationis improbum thema Vitelli candorem sua sponte accusat, &c.

IV. Sed & Roma vix dum condita, nec dum certè nonaginta annos nata (cum paulo antè auctore Dionysio Petauio Iunior

Iunior quoque Tobias in Medorum regno cum Sara consobrina coniugium iniisset. Tob. 7. trigeminorum Horatiorum soror proco è trigeminis Curiatiis consobrino nuptias parente auctore despondisse fertur apud Dion. Halicarnis, è quo purè putè Romano exemplo, sicubi istius saltem historiæ obseruationibus Quiritalem causam] diiudicandam arbitrere, euidentissimè constat, neque vel Romæ etiam diù ignorata, aut sero concessa hæc matrimonia, sed ipsi illapsa fuisse vrbi, sequela porrò obsequij promptitudine ad annum vsque à nato Christo trecentesimum in Romana Repub. fidissimè custodita; nam & Seruius Tullius Tarquinij successor, & gener. VI. Rom. Rex duas ex vxore Tarquinia filias earumdem iunxit consobrinis Tarquinij nepotibus vti archetypon habet Græcum Dion. Halicarnissæi, quamuis T. Liuius non consobrinos, sed auunculos fuisse, nescio quibus auctoribus, suspicetur: Neque minus sub statu, ac clauo consulari Sp. Ligustinus apud Liuium patrui filiam vxorem duxit anno ante natum Christum CC. aut circiter cum dramate quoque publico hisdem applauderet nuptiis Comicorum primas Plautus: sed & Scipio Africanus II. Semproniam consobrinam anno ante natalem Domini penè centesimo etiam M. Aurius Melinus, adolescens in primis, vt tum habebatur inter suos, & nobilis, & honestus, plenis dignitatum nuptiis, quæ Ciceroniana earumdem est commendatio, consobrinam Cluentiam ante C. N. anno penè 86. vt & M. Brutus consobrinam Porciam Catonis Vticensis filiam anno ante Christum natum, nisi calculus nos habeat frustra, quinquagesimo, Imperio verò ad Imperatores translato, partaque humano generi salute Christiana vix vlla mortalitatis ætatula sine lege, aut teste consobrinalium nuptiarum transmissa, &c. Sub Tiberio Claudio vtique circa annum à nato Emmanuele XLIX. ne dubitari quidem de iis licuisse, vel ex ipsa apud Tacitum Vitelli oratione, saltem rerum præsentium fide, quæ suadæ sunt cautiones, haud facilè exuenda satis constare autumo;

nam quod Contius de sobrinis sexti gradus inibi comminiscitur, sublestum est, imò solœcum, &c. Quin & Imperio porrò Domitiani, & ab anno Christi LXXXII. eandem hanc innotuisse coniunctionem fax, & iubar eloquentiæ M Fabius Quintilianus luctuosissimum filij destinati auunculo generi obitum lugens apertissimè ostendit. Etiam Marcus Antoninus Philosophus anno Christi CLXII. in Imperium suffectus vir, &c. Aniam Faustinam consobrinam in matrimonij fidem adsciuit auctore Iulio Capitolino: temporibus quoque L. Septimij Seueri circa annum à nato Christo CC. eædem hæ coniunctiones ab Vlpio Marcello, Clauio, Triphonino, & Seruidio Scæuola publicitus commendatæ, nec non ab ipso æquè, lata eam in rem anno partus virginei CCXIV. aperta lege, quæ in tit. C. de instit. & substit. est secunda, Antonino Caracalla, Seueri filio, ac successore, vt & eiusdem..... ..

Iurisconsultis Gaio, ac præceptore Papiniano, quos sub Caracalla vixisse, quin nunc etiam, quod parricidium patratu, quam defensu multo faciliùs excusare nollet, cruenta securi percussum interiisse ab Eliano Spartiano, Ant. Augustino, Conrado Rittershusio, vt & Valentino Forstero æternis res credita litteris constat. Tandem & sub Aurelio Alexandro Seuero eidem etiamnum fuisse litatum iuri ex isto seculo, ac postrema Iurisprudentiæ ætate Vlpianus in fragm. tit. 5. §. 6. nec non Paulus in l. si nepotem 3. ff. de ritu nuptiarum; sed & Alexander ipsius in lege 4. C. de condit. insert. lata anno...... CCXXVII. abundè testantur. Tanta, & tam fida historiarum serie ab anno ante conditam vrbem MVI. natum verò Christum MDCCLVIII. consobrinorum nuptiæ in prisci, & antiquissimi iuris prærogatiuam adseruntur frequentatæ vsque hac perpetim, donec Theodosius Maior à Gratiano apud Sirmium, anno Christi CCCLXXIX. XIV. Kalend. Februarij, Imperator sublectus Orientalis heros admodum religiosus, ac in ipsos etiam carceris Æolij obices memorabili Christianæ deuotionis triumpho famigeratissimus tantùm pudori tribueret, & continen-

tiæ, vt consobrinorum nuptias vetuerit tanquam sororum, verbis sex. Aurelij Victoris in Theodosio; iduè instinctu, vt videtur Ambrosij Antistitis, cui hæ nuptiæ adeò oluere malè, vt & lege Diuina easdem prohiberi palam assereret lib. 8. Epist. 66. ad Paternum, &c. Enim verò ita ius scriptum erat Arcadio quoque, & Honorio successoribus filiis Theodosij tantopere acceptum, vt suo etiam calculo, sed humaniore, & cum mitigatione pœnæ ipso fatente Ambrosio seuerissimè id ipsum confirmarent lata sub ipsis statim Imperij sui auspiciis (ne paternam sententiam amplexos legem celebrandis abrogasse Francisco Broeo Galliæ Iurisconsulto credamus) anno à nato Christo CCCXCVI. lege apertissima, cuius in Codice Theodosiano lib. 3. tit. 12. hæc formula: manente circa eos sententia posthac, qui consobrinæ suæ, vel sororis, aut fratris filiæ, vxorísve eius, postremo cuius vetitum, damnatúmque coniugium est, sese nuptiis funestauerit, designato quidem legis supplicio, hoc est ignium, & proscriptionis careat, proprias etiam, quamdiu vixerit, teneat facultates; sed neque vxorem, neque filios ex eo editos habere credatur, vt nihil prorsus prædictis ne per interpositam quidem personam, vel donec superstes, vel mortuus derelinquat. Et quæ legis istius verba sunt reliqua alia, recensita porrò in l. si quis incesti 6. C. de incestis nuptiis. Nam & in Codicem Iustinianeum eadem Arcadij, ac Honorij lex translata, quamuis interpolis, ac integra illa fraudata periodo, qua de consobrinorum nuptiis proponebatur, ne in l. celebrandis, C. de nupt. aut placita Iustiniani manifestior videretur antinomia. Enim verò Arcadium, ac Honorium paternæ, suæque propediem legum adeò pœnituit malè, vt & easdem nescio quo fotu, aut fœtu calumniarum, quas aula, & curia istorum temporum in dogma Ambrosianum, eo mortuo, qui sunt mundi mores, audentius iam nunc videtur eructasse exonerandas, reuocata prisci iuris auctoritate Fl. Anthemio, & Fl. Stilichone II. Coss. anno Christi CCCCV. (quem ex Idatij Chronico fidissimè asseruit Petauius) totum abrogarent his

verbis imò hac lege, quæ apud Iustinianum in tit. C. de nupt. decima est nona. Celebrandis inter consobrinos matrimoniis licentia legis huius salubritate indulta est, vt reuocata prisci iuris auctoritate, restinctisve calumniarum fomentis matrimonium inter consobrinos habeatur legitimum, siue ex duobus fratribus, siue ex duabus sororibus, siue ex fratre nati, & sorore sint, & ex eo matrimonio editi, legitimi, & suis patribus successores habeantur. Cuius tamen Arcadio, aut Honorio nihil vnquam, ne per somnium quidem fuisse in mentem nihil veritus fuit asserere Contius, Iustiniani certè conniuentia, Broeo etiam inuisa, quidquid istorum esse potuerit adeò deturpatum malè, vt auctoribus suis amplius non conueniat, postquam is antiquitati solam nominum prædestinarit reuerentiam, cætera, si quid in legibus maiorum superuacuum, aut minùs idoneum visum esset, adiectionem & diminutionem, id est, exilium & necem, & quæ alia in suspectum, ac nouum hoc, quod videbatur, reuerentiæ genus congerit mordax scriptor; Inciuilius tamen multo, quàm par fuerat, saltim quia in violentissimas interdictionum consequentias præstantissimi Imperatorum verba ne iure torquet, ac innocentem sermonem affictο adulterat sensu; neque enim satis intelligo ingenuitatem collectionis, qua omnia, singula arguuntur mutata, quia aliqua præcipiebantur mutari, Ea vtique, quæ in mentem, aut sensum Iustinianei fuerant, adeò mutari nequibant, vt potiùs omni studio custodirentur. Quo eodem indicio Arcadij, & Honorij præscriptis illam, quam diximus potiùs asserere licebit legem, quam vt per calumniam iisdem adimatur, quidquid Contius ab Honorij, ac Theodosij constitutione inutili, ac otiosa hactenus nisi post mortem Theodosij Patris quæpiam interuenisset ruptura, ex aduersum moliatur tam lepido delirio, vt quod refutatum iuuerat, firmius roborarit curiositate, porrò immani quantum improba, quasi vel Honorio integrum non fuerit migrare quidquam, aut Arcadio commendatio esse potuerit perennitas legis, quam sceptri maiestas: cuius.......
Eutropio, neque viro, neque mulieri........ si Zosimi

fide, aut verbis hic vti liceat, turpius certè quam dici possit vna secum ipso prostituit; sed enim ipse à se ipso interno palinodiæ verbere excitus postico tandem recessit Contius, agnita Honorij, ac Theodosij Iunioris abrogatione, qua prior Theodosij Maioris lex in robur, & vires suas reddita. Ita enim se res habet, vt neque reuocata per Arcadium, ac Honorium prisci iuris auctoritate diù vti, neque vel fomentis etiam calumniarum, quas lex Imperialis paulo ante publicitus fuerat subuerita, diu carere licuerit. Quin mortuo Arcadio, Honorius, ac Theodosius iunior, iste tertium nunc nutans, hic puer octennis, quadriennalem legem id est celebrandis 19. C. de nuptiis sede sua denuo præcepitarunt, ac pro consobrinorum nuptiis exemplo indultorum supplicare permiserunt, promulgata circa annum Christi CCCCIX. in rem istam luculentissima lege, quæ in Codice Theodosiano tit. si nupt. ex rescript. pet. integrè descripta, ac in Iustinianeo quoque Codice repetita, sed mutila, ac principis istius clausulæ, quæ huiusmodi nuptias ex rescripto peti recens iusserat, silentio interpolata, immodicone Tribonianeæ subtilitatis fastû, quasi Iustinianus aut integer esse, aut suis etiam decretis abundare nequiuerit, nisi truncatis, ac corruptis prædecessorum legibus, nisi falsi etiam, aut stellionatus tyrannide in publicas sæuitum fuisset tabulas, ac nube mendaciorum ipsa occulatur certitudo, an vel probabili vlla exæquandi iuris necessitate haud disquiram nunc curatius; Honorium saltim, ac Theodosium suo consobrinorum nuptias stabiliisse calculo tantùm abest, vt omni potiùs modo, ac medio è medio sustulerint quicquid iisdem patrocinabatur; Teste non ea solùm, quam ex Codice asseruimus Theodosiana lege false à Ioanne Borcholto, Theodosio, & Arcadio tributa, sed & cum alia VVisigothorum, tum apertissima rescripti formula, quam ab vsu istius æui M. Aurelius Cassiodorus ad memoriam posteritatis prouidissimo calamo consignauit. Planè enim tenacius collicium inceptabant leges crimini & opprobrio data antiquationis facilitate, vnde ipsa hac Honorij, ac Theodosij constitutio vltra centum annos fidissimè custodita vsque dum purpuram indueret Iustinianus Imperator gloriosissimus, cuius industria ius priscum,

ac primæuum suæ restitutum integritati, duorúmque fratrum, vel sororum liberis per mores antiquos coniungi permissum tanta geminatarum legum, ac sanctionum pertinacia, vt de hac quidem Iustiniani mente nemo, vel tantillum hæsitare possit amodo, nisi qui inquieto capiti quærat aut cucurbitas: sed enim, vti læsa semel prisci iuris ingenuitate, fata penè ipsa Arcadij, & Honorij iam tum olim temporibus restituendæ antiquitati obstiterant, ita nec Iustinianus sua inibi quidquam proficere potuit cura. Quin ipso, è viuis sublato reprobata denuò peruersa insuper obedientia morum in prisci iuris improbam corruptelam; Quasi nunquam fuerit verum, quod à sæculo dissentiat. Eo enim colore, &c. negationem §. 4. inst. de nupt. infertam, fidemve iuris, ac lectionis vetustæ nouitatum commentis pessimè omnium fuisse deturpatam, istis, quibus hactenus innitimur, omnino sumus persuasi nuptialis historiæ, ac consonæ bonorum Codicum scripturæ fulcimentis longè fidissimis, quibus Tigurinæ scidæ, aut noricæ chartæ, siue, quæuis etiam aliæ membranulæ iure merito cedunt: cum præter varios, ac vacuos verborum colores, nihil porrò habeant roboris, ac fidei, vnde, & earumdem ipsos suapte sponte pœnituit Hotomanum, Contium, & quos alios primi nouitiæ lectionis rumores prope egerant transuersos, fraude nec dum satis comperta, qua per sacram fœlicioris paulo Iurisprudentiæ virgulam iam nunc detecta, veráque Iustiniani mente è iuris antiqui laciniis eruta, cuncto abnutiuo Codici cum manuscripto, tum impresso, doli mali, ac furtiuæ possessionis dicam meritissimo iura nunc scribillamus, quorum cum iis etiam nominum appensa sint insignia Iuonis, Harmenopuli, Theophili, Caij; corrupti enim ij omnes isthoc loco, aut loci istius corruptores, tertium non inuenio; Iuonem vtique Carnotensem Episcopum negationem Iustiniano è Pontificum decretis, & sæculi sui adscripsisse vsu ita mihi certum, vt fidei ipsius affirmatio sit, &c. In Oriente porrò Basilius Macedo, eiusdémque filius Imperator Leo Philosophus, & nepos Constantinus Porphyrogoneta Iustinianeæ gloriæ æmuli inuidiosum istud iuris Palladium, ac optimum omnium variis subinde compendiis obtexissent, qui-

bus

bus Consulti iuris famulas porrò impertiti manus, ita ex lege, ac Imperio æui de iure commentati sunt, vt aulæ, ac auræ seruirent; vim, ac fraudem in libros, ac Codices priscos insuper experti, vt ea quidem tempestate annorum abhinc sexcentorum, & quod excurrit, tam noua esset, ac inaudita loci huiusdem affirmatiua, quam hodie fortè an negatiua: quod, & Contio suboluit, &c. ex quo inidonei planè, ac peregrini in causa hac Iustinianea testes, quotquot è liuido, ac tumultuario isto sæculo scriptores, eosve inter quam maximè Harmenopulus, Thessaloniæ quondam iudex suivè temporis, quod Emanuelis Comneni Porphirogonetæ ætati fides adscripsit historica, ingens ornamentum, ac Basilicarum constitutionum, & Græcanicæ nouationis sectator primipilus, quem temporis adeò loci, ac sectæ disparitas voto, ac senatu isthoc critico sua sponte excludit: neque multum abest, vt eodem pariter calculo Græcus isthinc eiiciatur Paraphrastes Theophilus, cum & alia habeat minùs exacta, & à mente Iustiniani plurimis institutionum textibus, (§. sed & propter Instit. de excus. tutor. §. si duorum de rer. diuis. §. vlt. de exhæred. lib. §. si quis in nemine de legat. §. 5. & 6. de gradibus, §. vlt. de success. cognat. §. 1. de eo, cui libert. Caus) adeò detorta pravè, ac inclementer, vt Iacobi Curtij, Antonij Augustini, Hermanni Vultei, quin Contij ipsius, aliorúmque primæ classis interpretum indignationem, ac strigilem criticam merito sibi suo conciuisse, imò nec is esse videatur, si Albericum Gentilem audias, aut Eguinarium Baronem, qui Triboniano socius suppositius, ac mendax scriptor; sed enim è Broei Icti Galli cronologica historia iuris, ac ingeniosissimi Curtij coniecturis, certiora persuasi, Iustiniano malumus fuisse, aut coætaneum, aut non multo posteriorem eo certè vixisse tempore, quo liuor Græcus, nec dum iuris antiqui memoriam penitus absorpserat: quin consobrinorum nuptias publica etiam nunc ferret contestatio, cuius paraphrasi non licuerat esse immemori multò minus corruptori, quomodo & vestigia, ac penè verba Iustiniani perpetim pressisse, ac secutum fuisse videmus, vnde, vel ipsum potiùs corruptum maculatúmve non incerta temporum ratione auguramur ab iis, qui Græci idiomatis

conſortio voluerant habere ſuum, poſtquam enim in Græcia à Iuſtiniano hactenus omnia eſſent Latina, lex, & legis in foro decreta, & in ſcholis profeſſio, quaſi ius Romanum tutò, ac dignè ſatis in oriente hoſpitari, vel toga, quod dicitur pallio præferri nequiuiſſet, niſi ſub ſceptro, ac prærogatiua linguæ latinæ: quæ Iacobi Reüardi, & Bernardi VValtheri elegans eſt coniectura. Ideò, vel hoc ſaltim infertæ in...... paraphraſtem negationis, ac commodæ fraudis artificio rebus, ac deſideriis ſuis Græculi mangones ibant cautum, vt vel ſuppoſitio diſſenſu, cum iuri, quod iam nunc videbatur recens, tum vernaculo in linguam patriam honori viderentur inuigilaſſe, ſed, quæ ipſa tamen eos fruſtra habuit fides, quia Græca, publico vulgi carmine apud Euripidem dudum damnata, atque ipſi etiam Gregorio Pontifici admodum ſuſpecta, lib. 5. Epiſt. 14. Quamuis neque Gothica meliori fortè an encomio digna, cùm certa omnium penè interpretum diuulgatione iampridem percrebuerit Anianum Alarici, aut, vt Reinth Bachouius Echtius habet, Anianum Theodorici Gothorum Regis Cancellarium grauiſſimo Iuriſconſultorũ Caio non vno inſtitutionum loco violentas admouiſſe manus, atque iſthic quidem, quam maximè, vbi de conſobrinorum nuptiis adſeuerabatur; quia enim recipi, ac mutari intereſſet iuris, atque malè vbi vis iſthæc audirent nuptiæ ſaltim à Cancellarij Regij ſagacitate non multum viſa fuit abhorrere audacula correctio, an correptio, quæ diſſonam, ac refractariam abrogati iuris auctoritatem opprimeret, ac receptis moribus antiquitatis conſenſum præſertim à Caio priſcæ iuriſprudentiæ ocello procuretur, niſi & Aniani, & Caij temporum rationibus exactius computatis, quod maluerunt F. Hotomanus, A. Contius, Albericus Gentilis, ac Eguin. Baro, inſtitutionum auctorem Caium recentiorem, ac diuerſum ab iſto conſtituere allubeat vetuſtiori, quem nuptias conſobrinorum ſuo in l. per adoptionem 17. ff. de ritu nupt. palam adprobaſſe calculo ad vnum fantur, fatentúrque omnes, niſi inquam ex mendoſo facere allubeat mendacem; vtra enim è binis iſtis, quas recenſuimus, præeligatur opinatio, alteruter fuerit Caius mendax, aut mendoſus, neuter noſter, aut ad nos

quidquam.

quidquam. Bellè Hugo Donellus, atque iudiciosissimè: omnino magis me, inquit, moueret istius Caij auctoritas, si is esset Caius ille vetus Iurisconsultus, cuius scripta in libris nostris extant. Hunc autem non esse veterem illum, sed ementitum nescio quem Caium, qui isto nomine sua venditauerit, aut certè recentiorem aliquem, qui aliqua ex Caij institutionibus decerpserit, quæ in Epitomen redigeret, siue is Anianus fuit, siue alius quis ex iis, qui attendere voluerunt, ignorat? Nam & isti auctori sæpè sordida oratio est ab illa puritate, & elegantia, quæ fuit Caij illius nostri, longè abhorrens, & præterea multis locis ea ab illo adferuntur de locis sacris, & de Ecclesiis, vt nemo dubitare possit, quin fuerit Christianus, qualem Caium illum veterem non fuisse scimus; sed de Caio satis, æquè ac de cæteris, quorum auctoritatibus in Iustinianum pugnatur; Marte autem hactenus elumbi, ac frustraneo: modo ipse Iustinianeæ Orationis contextus paulo adsentiatur enucleatius, ac in partes aientes sibi ipsi adstipuletur; postquam enim adoptiuæ sororis filia matrimonij sacris fuerat adscripta §. 3. instit. de nupt. de consobrinorum nuptiis iungitur; ac tutum, neque simpliciter, sed per oppositionem, & particulam aduersariam, autem, atque adeò negatiuè, vt videtur. Hactenus Riccius.

V. Articulo secundo attuli, & ponderaui verba Cuiacij eruditissimi I. C. quibus docet verba, quæ habentur in tit. Vlpiani redacta in volumen Alaricianum, à Ricco etiam vbi suprà ponderata fuisse, ab Aniano ad ius Gothicum aptata, addendo dictionem *non*, & consequenter tradit eandem sententiam, quàm circa id suprà ex Ricco adduxi. Idem eruditè approbat. Balduinus in inst. tit. de nupt. §. duorum; nam probans quòd apud Romanos fuit iustum (quod eruditis constat intelligi quantum spectat ad ius ciuile) matrimonium nepotis, &c. sic ait: legimus Brutum duxisse Porciam consobrinam suam, & Tullius pro Cluentio refert quandam Cluentiam ritè nupsisse M. Aurio Melino consobrino suo: nota quoque est illa fidei commissi formulula, quæ apud Scæuolam L. Lucius Titius, § filiam. ff. ad sen. Trebell. extat: Lucio Titio fratris mei filio genero meo ducentos aureos relinquo,

& illa conditio apud Papinianum l. qui ex fratribus, ff. de cond. & demonstr. qui ex fratribus meis Titiam consobrinam vxorem duxerit hæres esto, &c. attuli hos duos eruditos auctores non Italos tradentes sententiam Ricci non Itali scriptoris, vt aduersarius videat non vnico testi me fidere: alios prætereo, sed vellem, quòd lectorem non præteriret, sed ipsius alta mente repostum maneret id, quod de antiquis Græcè iurisprudentiæ monumentis etiam Leonis Philosophi, & Constantini Porphirogonethæ, ac aliorum similium Imperatorum legibus, & de Basilicis constitutionibus, quas leges, & constitutiones non gaudere formalitate iuris ciuilis communis aduersarius merito, quia non sunt partes corporis iuris ciuilis communis, nec vt tales sunt communiter receptæ admittebat, de Theophili, & Harmenopuli libris, de iis, quæ habentur in volumine Alariciano ob Gothicam fidem æqualiter suspectam, ac fides Græca, & de mutatione à tot eruditis iurisperitis, tot probationes proprias eruditi I. C. quarum vberiores vix desiderari possent, afferentibus tradita dicitur, & inde deduceret standum esse iis, quæ in corpore iuris ciuilis Iustinianei habentur, & quod si in hoc casu, in quo tot concurrunt adhuc nihil certi habemus, & dantur eruditi iurisperiti docentes, quod errarunt tot celebres eruditi neoterici I. C. erit incertum id, quod vno, vel altero consimili argumento, & tot non concurrentibus reperiet tradi ab aliquo neoterico, vel aliquibus neotericis, & cum disputatio mea sit cum illis, apud quos certissimum est pro iure ciuili communi haberi id, quod in corpore iuris ciuilis Iustinianei continetur, & qui cum sint priuatæ personæ, non habent facultatem inducendi id, quod contrariatur iuri communi, inde sequitur, quod est quidquid ex tali Iustinianei iuris corpore proponitur anteferendum iis, quæ contra ipsum ex aliis prædictis monumentis, & etiam ex volumine Alariciano exhibetur.

VI. Innuo quod aliquando contra quendam nimis desiderantem aptare ea, quæ in corpore iuris continentur iis quæ iuxta aliquem celebrem auctorem sunt antiquæ iurisprudentiæ conformia, sic ex vno tantùm auctore fundamenta desumens argumentatus sum. Eruditissimus Rosinus antiq. Roman. lib. 8. cap 22.

sic

ſic ait legem Iuliam iudiciariam à C. Iulio Cæſare latam, multa de forma iudiciorum priuatorum publicorúmque continuiſſe, quæ à Triboniano abolita ſunt docuimus capite præcedenti; in dicto autem capite agens de dicta l. Iulia. ſic loquitur: multa præterea huius legis capita fuerunt de ipſorum iudicum ætate, dignitate & conditione de formis, & rectitudine iudiciorum publicorum, & priuatorum, quæ omnia in antiquis Iuriſconſultorum libris comprehenſa, operâ Triboniani abolita ſunt: ergo cum mutare velle formas iudiciorum ſit abſurdum, eſt etiam abſurdum velle reiectis Tribonianiſmis iam vbique quoad iudicia practicatis, velle ſe in hoc, ſicut & in aliis conformare ſe antiquæ iuriſprudentiæ. Idem Roſinus eodem lib. 8. cap. 18. agens de lege falcidia poſtquam eius capita retulit citans Paulum l. 1. ff. ad l. falc. ſic ſubdit. Euſebius in chronicis qui tamen latam fuiſſe ſcribit, vt quarta pars tum demum hæredibus ſupereſſet, ſi quatuor ad minus eſſent, quod in Iuriſconſultorum libris nunquam reperies; ergo tibi licebit ſequi Euſebium, vt antiqua obſerues. Idem auctor deſcribens modum teſtandi iuxta leges 12. tab. ab antiquis practicatum, poſtquam ſic dixit: quinque aderant teſtes & libripens ciues Romani & puberes, atque iis præſentibus, is qui ſucceſſor defuncti erat futurus patrimonium morituri emebat, verba quædam dicens ſolemnia, &c. ſic deinde loquitur: cæterum & illud hoc loco notandum ex hac lege tractum eſſe, quod poſtea legiſlatores omnes voluerunt ſeptem teſtibus præſentibus teſtamenta ſcribi; erant enim in hac imaginaria venditione, ſeptem videlicet quinque ciues Romani libripens, & emptor, ergo & mihi liceret dicere ſufficere in teſtamento quinque teſtes, & quod adſit qui inſtituitur hæres, & notarius, vt alibi explicui, circa quod non immoror; nam in aliis articulis, id quod hoc articulo oſtendi, quod ad plurimos alios caſus verificari probatur; atque poteſt ex vindiciis Iuſtinianiſmi id ſufficienter conſtare, & aduerſarius Ricco, vt erudito Iuriſperito non Italo faſces ſubmiſit. Noto quod, vt incertitudinem in articuli titulo propoſitam, non autem, vt quid de prædictis nuptiis ſit ſentiendum firmarem, & quod vt ad aduerſarij genium reſponſionem aptarem, attuli Ricci verba: cæterum

id non præstitissem, vnde protestor me solùm ob prædictam causam, vt prædictorum iurisprudentiæ Græcæ monumentorum, & Alariciani voluminis librorum, &c. fidem labefactarem, non autem vt dicto scriptori, & eius assertis, vel minimam auctoritatem conciliarem, talem auctorem citasse, & eius verba, ac alia attulisse, quod generaliter de quolibet eiusdem generis auctore, si à me citetur; & etiam dum eius verba adducuntur, intelligi volo.

ARTICVLVS V.

NEQVE dum agitur de re historica, aut alia ad eruditionis lineam spectante, vel solam verborum significationem tutum omnino est sequi eruditos scriptores neotericos, etiam antiqui eruditi auctoris v.g. Titi Liuij, Ciceronis, &c. testimonio suam sententiam munientis, si asserat id, quod sit contrarium ijs, quæ in corpore iuris ciuilis Iustinianei continentur, idque multo magis habet locum, si modo prædicto proponatur illud, quod ad praxim iudicialem pertineat.

EST euidens, quod quoad praxim, & vim legalem non possunt Ciceronis, Liuij, &c. asserta præferri legibus Iustinianeis, quia, quæ scribunt Cicero, Liuius, & alij consimiles auctores, vim legis non habent; est etiam certum, quod respectu interpretationis phrasium, & nominum rectè Rebuff. ait, sæpè euenit, vt qui magis in alia, quam iuris disciplina versati sunt, interpretentur leges ex Ciceronis loco, quod etsi aliquando quidem rectè, non tamen illud semper; est enim plerúmque procul à lege sensus; nam proprium est dicendi genus, súntque propria vocabula Iurisconsultorum, quod ipsum ipse Cicero testatur singularium quoque artium esse: Rhethorum

artes inquit, quæ sunt totæ forenses, atque populares, verbis tamen in dicendo quasi priuatis vtuntur, ac suis quare non satisfaciet iuris studioso, qui in interpretationibus legis locum Ciceronis solùm citans putabit sæpè apud Iurisconsultos aliter, vel angustius, vel latius posse accipi: hactenus Rebuff. in proœm. comment. supr. tit ff. de verb. & rer. signif. vnde quando aliquid contrarium iis, quæ habentur in corpore iuris ciuilis Iustinianei affertur ex erudito antiquo scriptore v. g. ex Cicerone, non potest anteferri iis, quæ in dicto iure ciuili continentur etiamsi de verborum sola significatione ageretur, quod possem ex iis, quæ in elucidat. Phrasmystic. &c. scripsit noster P. Fr. Nicolaus à Iesu Maria, & ex aliis confirmare, sed non est necessarium, vnde cum assertum huius articuli sit ex se ipso notum, & insigniter ex iis, quæ art. antecedenti contra id, quod ex Tacito, & Plutarcho simul cum aliis probationibus proponunt aliqui eruditi Iurisperiti, attuli, remaneat confirmatum, decreui maximè, vt à maiori ad minùs argui possit probare meam conclusionem, quoad casum, in quo agitur tantùm de re historica, & ad eruditionem; non autem ad apices iuris, vel ad illa, quæ propria sunt iuris ciuilis spectat, vt inde eluceat non esse verùm, quod, quia eruditi Iurisconsulti mutant assertum historicum Iustinianeum, etiam celebrem scriptorem afferendo contrariantem iis, quæ in iure ciuili quoad rem historicam habentur; non sit standum iis, quæ in iure ciuili leguntur.

II. Prudentissimo calamo scripsêre Pomponius in l. 2. ff. de orig. iur. & Iustin. in instit. de iur. nat. gent. & ciuil. plebiscitis vim obligantem populum, senatúmque Romanum, seu vniuersaliter omnes respicientem, vt proprium legis est, dedisse legem Hortensiam: id tamen inueni multipliciter impugnari. Primò ab illis, qui non Hortensiam, sed Horatiam, talem legem fuisse asserunt, inter quos est celebris Goueanus variar. lect. lib. 1. c. 22. id præcipuè deducens ex Liuio, qui lib. 3. decad. 3. de Valerio, & Horatio consulibus ait, omnium primum, cùm veluti in controuerso iure esset, teneantur ne Patres plebiscitis, legem centuriatis Comitiis tulisse, vt, quod tributim plebs iussisset, populum

teneret, quod adeò pro certo dictus Goueanus habet, quod statim post allatum Liuij testimonium subdat hæc verba, quo ex loco legem hanc Horatiam non Hortensiam fuisse apparet. Secundò ab iis, qui P. Philoni hanc legem tribuunt, quorum meminit Antonius Faber in rational. in Pand. ad l. 2. ff. de orig. iur. qui ad dictionem lege Hortensia postquam asseruit necessariam fuisse legem aliquam dantem vim legis plebiscitis, hæc habet: sunt tamen qui à P. Philone hanc legem latam scribant. Vide Gell. lib. 15. cap. 25. Plinium lib. 16. cap. 10. Liuium lib. 8. Anton. Gou. lib. 2. var. lect. cap. 22. innuo in lib. prædicto, Gouean. var. lect. c 22. editionis venetæ anni 1585. non Philoni, sed Horatio dictam legem adscribi, & Philonis nomẽ non reperiri, quod omittendo quid Gellius, & Plinius habeant, noto, ne aliquis existimet me non rectè Goueanum num. 1. citasse, & subdo, ne Fabrum carpam, quod fortè ipse alio Codice vsus est: eidem Philoni id attribuit Gothofredus in notis ad l. 2. de orig. iur. Tertiò ab iis, qui Horatij, & Philonis, non autem Hortensij talem legem dicunt, inter quos recensendus Conanus comm. iuris lib. 1. cap. 13. reperi quoque sententiam in corpus iuris ciuilis redactam diuersimodè elucidari; nam primò aliqui solùm Hortensio ipsam attribuunt, vt Greg. Tholos. lib. 47. cap. 34. Mynsinger ad instit. de iur. nat. gent. & ciuili, §. deinde Pancirol. variar. lection. lib. 2. cap. 270. & alij. Horatio, & Hortensio illam adscribunt, quatenus prius ab Horatio, postea ab Hortensio edita sit, vt Cuiac. in notis ad instit. §. deinde de iur nat. gen. & ciuil. Denique sunt, qui primo Horatio, secundo P. Philoni, tertio Hortensio illam adscribunt, vt ventura cæcus ad l. 2. ff. de orig. iur. ex curs. 12. repet. prima, & post hæc scripta visi Hotomanus ad §. instit. de iur. nat. gent. & ciuil. Riccus vindiciar. iur. cap. 1. vltimo noto quod Vvesemb. scribit Hortensiam, vel vt aliis placet Horatiam talem legem fuisse, insinuans se vtrique sententiæ acquiescere, & nullam reiicere, aut confirmare; Balduinus ad dictum §. inst. de iur. nat. gent. & ciuil. docet contradictionem quoad hoc reperiri inter Liuium, & Gellium, ac alios scriptores: Alex. ab Alex inter iurisperitos recensendus lib. 4. cap. 11. inquit, quod

Quintus

Quintus Hortensius Tribunus plebis, deinde Philo dictam legem tulere, & Tiraquel. in annotat. dum corrigit Alexandrum se remittit ad illa, quæ habet Liuius lib. 3. decad. prima, quo loco reperi Liuium agere de tali lege ab Horatio promulgata, sed omnes prædicti errant, nam neque est verum quod talis lex Hortensia, vel Horatia fuit, neque quod quoad dictam legem detur contradictio inter Liuium, & Gellium, neque quod Hortensius tribunus plebis, vel dictator, & deinde Philo talem legem tulerint, vt ex infra dicendis elucebit, dum à quo primum, & deinde successiuè lata sit talis lex elucidabitur: Quia solos iurisperitos exhibeo, nolo, quæ Gondolueius in annot. ad Liuium, & Sigonius in notis ad Florum, & alij habent, etsi à me lecta, & ponderata fuerint, & meæ sententiæ suffragari inuenerim, afferre.

III. Censeo, quod Cæcus melius in hac re viderit, quam cæteri omnes, & retinendam esse lectionem, seu sententiam, quæ habetur in corpore iuris Iustinianei, quia, etsi Horatius, & Philo eandem legem promulgauerint, attamen non fuit vsu recepta, sed tanquam iuri contraria, & vi lata non pacificè inualuit; Hortensius autem consensu Patrum, quorum tantum ius lædebat dicta lex, illam edidit, & ideò inualuit, & vt habens omnes conditiones legis est sola præ aliis à Pomp. & Iust. citata, & saltim, quia vlt. ab Hortensio fuit lata, potuit iure, & meritò soli Hortensio adscribi non negando, quod alij idem sanxerint. Quod plures leges circa id emanauerint, deduco ex ipso testimonio Liuij, quod contra nos affertur, nam ait de Horatio omnium primo, &c. ergo alij etiam id sanxerunt; nam, si ipse solus id fecisset non poterat dici, quod omnium primus, &c. deinde eundem Liuium expresse id de Philone affirmantem legi, vt ex eius verbis infrà referendis euidenter patebit. Idem Liuius scripsit etiam, quod postea Hortensius talem legem tulit; nam Lucius Florus epitomator, & compendiator librorum Titi Liuij, in epitome libri vndecimi asserit, quod in tali libro Liuius narrat, quæ acta sunt sub Hortensio, & cum Florus sit auctor insignis, de quo nullus dubitat, fideliter retulisse, sed breuiter illa, quæ Liuius fusè elucidauit, & loco libri vndecimi Liuiani, qui simul cum aliquibus aliis

aliis periit, ponatur in serie annalium Liuianorum; quæ Florus habet, atque vt in notat. & schol. dicti epitom. lib. vnde notant Sigonius, & alij, ex Gellio Plinio, & Iustiniano constat, quod quæ refert Florus dè Hortensio, debent intelligi ita fuisse narrata à Liuio, & facta ab Hortensio, quod interuenerit editio legis Hortensiæ de plebiscitis iam commemorata, non possumus negare, quod Liuius id scripserit, & omnino falsum est Liuium, quia narrat Horatium omnium primum tulisse dictam legem contradicere asserentibus id ab Hortensio sancitum: si Liuius diceret solùm ab Horatio apud Romanos id constitutum, acquiescerem; sed quia dicit Horatium omnium primum, & non habemus ipsius opus integrum, & sumus certi, quod de Hortensio egit libro vndecimo, tum quia Florus Liuij epitomator id asserit, tum quia chronologia id conuincit; nam Hortensius floruit anno ab vrbe condita 467. & 11. libro de actis tali anno tractatur, & in libris Liuianis extantibus non habentur, quæ ad talem annum, vel ad prædictum Hortensium spectant, non est asserendum, quod Liuius contradicat, sed quod periit liber, ex quo verbis propriis Liuij exprimatur, quid circa id fecit Hortensius, & tamen eius epitomator Florus refert Liuium id affirmasse, quatenus asserit ab Hortensio dictatore reductam plebem, quæ secesserat in Ianiculum, cum ex Gellio, Plinio, Pomponio, & Iustiniano sciamus in tali deductione plebis fuisse editam dictam legem Hortensiam.

IV. Vt autem, quæ dicturus sum magis eluceant, pondero Pomponij verba, l. 2. ff. de origin. iur. quæ talia sunt: euenit, vt plebs in discordiam cum Patribus veniret, & recederet, sibique iura constitueret, quæ plebiscita vocantur, mox cum reuocata esset plebs, quia multæ discordiæ nascebantur ex his plebiscitis, pro legibus placuit, & ea obseruare lege Hortensia, & ita factum est, vt inter plebiscita & leges, species constituendi interesset, potestas esset eadem non dicit Pomponius, seu lex quod primo edita sunt plebiscita, vel statutum, quod plebiscita ligarent omnes, sed quod placuit lege Hortensia, &c. & ita factum est, &c. Verbum placuit constituit phrasim apud prudentes antiquos

quos, qualis erat Pomponius, qua significantur ea, quæ clarè recepta fuerunt aduersus iuris rationem, vt notat D. Merenda controu. iuris lib. 19. cap. 49. num. 15. vnde etiam inhærendo prædictæ Pomponij phrasi elucet, meam interpretationem esse admittendam: idem confirmatur ex iis, quæ ipse subdit; nam asserendo euenisse, quod plebs in dissidium perueniret cum Patribus, & secederet, non addendo semel, aut iterum, sed indefinitè loquendo, & quod sibi iura eadem plebs constitueret, mox cum reuocata, id est postea quàm reuocata esset, quia multæ discordiæ nascebantur, idest semper oriebantur dissidia ob resistentiam Patrum, quorum ius à modo condendi leges prædictas lædebatur, placuit, idest tandem clarè receptum fuit aduersus iuris rationem, secundum quam absque Patribus sanciri lex non poterat, quod, &c. & id mediante lege Hortensia, ad quam non vi vt anteà ad Horatij, & Philonis leges, sed vltro Patres concurrerunt cedendo iuri suo, &c. prædictum sensum allatæ legis 2.ff.de orig.iur. in notis ad ipsam breuiter expressit Gothifredus ad verba placuit obseruari sic dicens, vel potiùs tandem euenit, quasi dicat Gothifredus, tentatum fuit multoties, sed tandem mediante lege Hortensia euenit, quod omnibus placuerit, & receptum sit, ac fuerit absque vlla contradictione id seruatum.

V. Legi non paucos auctores, vt aliquid lucem afferens meo asserto reperirem, & inueni Halicarnis, lib. 11. sic ad rem meam loquentem. Primum autem deinceps imperium à populo centuriatis comitiis accepêre L. Valer. Pom. & M. Horatius Barbatus natura ipsi populares, & maioribus suis in hanc sectam succedentibus, qui seruantes promissa, quæ plebeis fecerant, cum arma eis deponere persuaserunt, nempe se plebi omnia vtilia perfecturos, leges sanxerunt centuriatis concionibus ægrè quidem ferentibus patritiis, sed contradicere erubescentibus, cum aliàs quasdam, quas non opere est scribere, tum eam, quæ positas à plebe leges curiatis concionibus iubebat ex æquo omnibus Romanis poni

vim eandem habentes, quàm, quæ centuriatis concionibus ferendæ essent, erántque pœnæ appositæ soluentibus, aut transgredientibus legem, si deprehenderentur, mors, & bonorum publicatio, &c. infrà idem Halicar. sic ait. Dehincque rursus in dissensiones, expostulationésque deuenire aduersus patritios plebei, instigabant enim eos tribuni concionantes quotidie, dicentésque aduersus Senatum multa, irritabátque multos suspicio, quàm tribuni ipsi studebant, vt vehemens fieret, fama sine auctore aucta, coniecturísque non paucis, tanquam leges soluturi essent patritij, quas Valerius, & Horatius consulatum gerentes tulerant, detinebátque multos valida, nec à fide distans hæc opinio. Vides amice Lector quòd Halicar. dissidia, & diuersitates, ac contradictiones, quas innuit Pomponius, & ipsa rei natura suadet viguisse, expresè describit quoad legem Horatiam, & probabile fit idem euenisse quoad legem Philonis, quod ego colligo ex verbis Liuij infrà referendis; nam inter illa habetur, quod Philo ob talem legem de plebiscitis omnes quirites obligantibus fuit criminosus in Patres eo, quod tulerit legem plebi secundissimam, & nobilitati aduersam; nam si pacificè, & absque dissidio talis lex inducta, & obseruata fuisset, non posset dici, quod Philo ob talem legem in patres criminosus fuit, &c. vnde meritò, quando, vt sic loquar, pacificè id obseruari cœpit, dixit Pomponius, quod placuit obseruari, &c. quia priùs etsi editæ circa id essent aliæ leges, id non placebat, & congruè, nam erat contra iuris rationem; cùm autem id mediante lege Hortensia inualuerit, & omnibus placuerit, dixit rectè Pomponius, quod lege Hortensia, &c. & idem optimo iure etiam Iustinianus dictæ legi Hortensiæ adscripsit ob causam prædictam, vt num. 3. dixi. Noto esse euidẽs id, quod ibidem subdidi de Iustiniano, quod saltim, quia vltimo fuit ab Hortensio edita talis lex, potuit ipsa absolutè Hortensia dici à Iustiniano, præcipuè non negando, quod priùs ab Horatio, & postea à Philone ante Hortensium lata sit; nam in legibus 12. tabularum habeban-

tur

tur hæc verba, quodcumque postremum populus iusserit, id ius, ratúmque esto, & postremò sub Hortensio lata dicta lex fuit.

VI. Tres autem leges circa id editas primam ab Horatio, secundam à Philone, tertiam ab Hortensio, sic probo. Liuius, vt vidimus in principio huius quæstionis, dicit Horatium omnium primum talem legem edidisse, & censendum id euenisse anno ab vrbe condita 304. vel 305. Idem Liuius lib. 8. sic ait Emilius, cuius tum fasces erant, collegam dictatorem dixit ab eo magister equitumi Iunius Brutus dictus dictatura populari in Patres criminosus fuit, eo quod tres leges secundissimas plebi, aduersas nobilitati tulit vnam, vt plebiscita omnes quirites tenerent, alteram, vt &c. cùm autem ipse Liuius suprà dixisset, quòd Emilij collega erat Quintus Publius Philo, inde patet, quòd Philo talem legem promulgauit, & secunda lex circa id emanauit anno ab vrbe condita 415. vt ex Plinio colligitur, vel 414. vt alij censent tertia lex Hortensij idem constituentis non habetur, vt dixi suprà, in libris Liuij nunc extantibus, sed quia à Floro Liuij epitomatore gesta Hortensij prædicti referuntur lib. 11. ideò tali libro relatam à Liuio est tenendum, & quamuis Liuij testimonium implicitè modò suprà narrato non haberemus, extant Auligelij, Plinij, & Pomponij verba, quæ adeò clarè id probant, quòd mirum sit in dubium ab aliquibus reuocari, quæ verba dictorum auctorum infrà proponam, vnde hic non exhibeo, sed animaduerto talem legem promulgatam anno ab vrbe condita 467. vel 468. fortè aliquis contendere posset editam anno 466. sed circa id nolo immorari, intendo enim Chronologicas supputationes, non quoad vnum, vel alterum annum immediatum examinare, sed mihi deseruire ad hoc, quod lector ob magnam diuersitatem annorum in quibus successiuè Horatius, & Philo, ac Hortensius prædicti floruerunt percipiat, quòd tribus vicibus separatim à viris distinctis fuit successiuè edita lex de plebiscitis modo prædicto. Post hæc scripta ipsis totaliter non acquiescens legi plurium eruditorum Iurisperitorum libros, vt circa id clarior lux mihi affulgeret, & nullum inueni fusiùs examinantem nostram quæstionem, & ob id firmantem ea, quæ in hoc articulo

proposui probanda, sicut Riccum, vnde iuuat iam allatis hæc attexere. Christophorus Riccius, seu Riccus vindic. iuris cap. 1. postquam plebis Romanæ ab optimatibus, & patritiis diuortium, & separationem, & prudenter patres reipublicæ submisisse fasces plebeculæ tumultuanti descripsit, ostendit, quòd Hortensio dictatore lata est lex, qua statutum fuit, vt iure eo, quòd plebs statuisset, quirites omnes tenerentur, adducens primo Auligellij lib. 15. noct. Att. cap. 25. sequentia verba Tribuni, &c. plebiscita appellantur, quæ Tribunis plebis ferentibus accepta sunt, quibus rogationibus ante Patritij non tenebantur, donec Hortensius Dictator eam legem tulit, vt eo iure, quod plebs statuisset, omnes quirites tenerentur: secundò Plinium lib. 16. histor. cap. 10. sic scribentem. Q. Hortensius dictator cùm plebs se cessisset in Ianiculum, legem Esculeto tulit, vt quod ea iussisset, omnes quirites teneret: tertiò Pomponium in l. 2. §. deinde, ff. de orig. iur. sic docentem, euenit, vt plebs in discordiam cùm Patribus veniret, & succederet, sibíque cura constitueret, quæ plebiscita vocantur; mox cùm reuocata esset plebs, quia multæ discordiæ nascebantur ex his plebiscitis, pro legibus placuit & ea obseruare lege Hortensia, & ita factum est, vt inter plebiscita, & leges species constituendi interesset, potestas esset eadem. Quartò D. Augustinum lib. 3. de Ciuit. Dei cap. 17. Post graues, & longas Romanorum, &c. dictator crearetur Hortensius, qui plebe reuocata in eodem Magistratu expirauit; post allata prædicta testimonia sic subdit.

VII. Quibus tam apertis testimoniis modestior Iurisperitorum secta constantissimè hactenus adhæsit, nisi quòd Franciscus Conanus 1. comm. 13. ac Antoninus Goueanus 1. lect. iur 33. non Hortensiæ, sed Horatiæ legi id ferat acceptum, quàm, & §. 3. inst. de iur. nat. gent. & cui iugulata lectione, ac voce prisca inclementi manu sufficiunt diu sub auspiciis, ac vmbone, quem obiectant T. Liuij, qui lib. 3. manifestè, perinterregem ait, deinde consś. creati l. Val. & M. Horatius qui exemplo Magistratum receperunt, quorũ consulatus popularis, nec sine vlla Patrum iniuria, nec sine offensione fuit, quidquid enim libertati plebis caueretur,

retur, id suis decedere opibus credebant, omnium primum cùm veluti in controuerso iure esset, tenerentur ne patres plebiscitis, legem centuriatis comitiis tulêre, vt quod tributim plebs iussisset, populum teneret, qua lege tribunitiis rogationibus telum acerrimum datum est. Hæc Liuij verba, imò hæc liuidæ litis semina, è quibus Horatiam hanc fuisse legem non Hortensiam tanta inclamant peruicacia, vt & vna, cùm Iustiniano ipsos etiam Plinium, Agellium, Pomponium, Augustinum, aliósve Hortensianos testes ad arbitrium suspicionis Liuianæ conformare, & corripere mauelint, quàm, vt de nouitia hac correptione concedant; sed enim quàm splendidè, aut curiosè etiam iactitantur, Hortensij tamen studia, aut bonorum Codicum fidem nequidquam obfuscant; Dudum enim innotuit istiusmodi argumenta ex Liuij auctoritate, aut silentio potiùs deprompta sublesta esse valdè, & captiosa, cùm prægrandior historicæ Liuianæ portio adeò peruenit malè, vt vix quarta sui parte hodie non superfit, fatalisque iacturæ fermè nulla reliquerit vestigia, nisi, quæ epitomes ista cui Flori nomen præscriptum conseruat, quam & ista de causa post Sigonium comm. in fast. & triumph. Rom. de cons. anno 467. Contius lib. 1. subces lect. c. 8. aliqui emunctioris iudicij scriptores sapientissimi tanto maiori ornant æstimio, neque minùs iidem fide arbitrantur, quàm vel laceris, & naufragis commentationis Liuianæ tabellis, cuius tam præclari testimonij fiducia sicubi impensiùs hoc porrò loco nitamur, Hortensio quoque nomen, & memoria Liuianæ industriæ palam vindicabitur: Apertè enim L. Florus in epitomio libri x i. qui cùm aliis intercidit, plebs inquit propter æs alienum post graues, & longas seditiones, ad vltimum secessit in ianiculum, vnde à Q. Hortensio Dictatore deducta est, isque in ipso magistratu decessit. Eo scilicet tam primo fidi ex promissoris vadimono Romanæ historiæ Principem non improba solùm neglecti Hortensij suspicione absolui, sed & Iustiniano, Plinio, Agellio, Augustino, cæterisque bonæ frugis scriptoribus acutissimo transactæ litis fœdere deuinciri nemo amodo, quòd putem, inficias proficiscitur,

nisi, qui Archigenis egeat, vt media pertundatur vena, cùm ter ab vrbe plebem secessisse constet: Primò in sacrum montem: iterum in Auentinum propter decemuiros, & tandem in Ianiculum propter æs alienum, quæ vti singulæ secessionis suis sospitabantur mediatoribus, ita nemo quidem mentis, aut fidei Liuianæ intelligens Horatiæ legis, siue vsum, siue nomen priorum motuum induciis, saltim cùm ex monte Auentino multitudo reuocanda esset, subtrahere ausit sine fraude autem, quàm exesse iubemus, aut exilio legis Hortensiæ, cuius intercessione ea, quæ in Ianiculum postremè eruperat secessio, transacta, postquam senio suo prisca lex exoleuisset, vel nullo etiam, quod verè videtur esse similius obsequij exemplo roborata, cùm quòd per vim, & violentiam, cui semper aliquid inesse putatur probæ contumaciæ, extorta tum suoptè genio, & vsu iniquissima audiret, suáque spontè contemnenda paucorum de plebe in vniuersos potestas, Liuio è tam magna ratione dicta telum acerrimum, quòd sicuti iam tum olim ab Horatio contra Patrum insolentiam semel fuerat promissum, ita denuo nunc ab Hortensio placandæ plebis securitati redditum; adscitis paulatim è Tribunorum licentia in Aquiliam, Opiam, Arariam, Falcidiam, Semproniam, Appuleiam, Clodiam, Liciniam, Ebutiam, Voconiam, cæteráſve istius farinæ rogationes pomposis præfationibus legum. Fuit adeò Horatia lex omnium adsensu, sed & porrò Hortensia fuit, illa prior, hæc posterior, vtriusque idem munus non idem autem, aut tempus, aut auctor, illam l. Valerius & M. Horatius creati &c. interregnum Consules Anno ab Vrbe condita 305. regauêre. Hanc Hortensius Dictator anno à conditu vrbis C. D. L X. V I I I. Marco Valerio Maximo, & C. Elio Pæco Consulibus, quomodo post Sigonium industriosissimus etiam asciuit Petauius lib. 13. de doctr. temp. in Chronol. de anno 3698. vt nemini quidem mirum videri possit, aut exoticum, si postremam solam Iustinianus §. hoc 3. instit. de iur. nat. gent. & ciuil. nominat: ideò isthic memoranda vnicè, quia postrema; omnino enim priscæ leges nouis cedunt hoc fato, ac voto natæ, decemuiri iam tum sub ipsam planè, imò in ipsam legum

genesim

genesim apud Liuium lib. 7 & 9. Quodcumque postremum populus iusserit, id ius ratúmque esto, & ab eadem mente Modestinus in l 4. ff. de constit princip. . . . . .
Pariue elegantia Cicero quæst. de inuent. Postrema quæque lex grauissima est, Antiquatæ enim leges, ne leges quidem sunt, amplius, certæ historicæ potiùs tractationis, quàm vinditiæ Liuio necessariæ, superuacuæ Iustiniano; cùm si anterioris curæ testimonia etiamnum infarcienda morosiùs contendas, nec Pisonianam legem reticeri debuisse eodem reponetur argumentat, & Publium Pisonem, seu Philonem, aut Publium Pilum (quem mauolunt Godolocieus in annotat ad lib. 3. Liu. Vldaricus Zasius in Caij Reg. antiq. ac Anton. Augustin. de legibus, & Senatusconsultis, adde Alex. ab Alex. Genial dier. lib. 4. c. 11.) medio inter vtramque Horatiam, nempe & Hortensiam legem tempore idem nominatim rogasse ex Liuio lib. 8. ab aliis quoque annotatum reperi. Id verò dum nemo exigit, nemo Pisonis, aut Philonis obliterationem in Iustiniano reprehendit, quin omnes nouissimæ potiùs legis memoriæ magno concordio applaudunt, etiam Horatianam legem eodem iure potuisse omitti, propitio verò infractè concludimus, Goueani, & Conani nouationibus procul explosis.

VIII. Suffragantur eidem sententiæ Hotomanus, Ventura Cæcus, & Prateius, Hotomanus ad §. lex est instit. de iur. nat. gent. & ciuil. id docet, & ex Dionysio confirmat, sed nec modo à me adducto, nec verbis à me allatis, vt legenti patebit. Ventura Cæcus, volum. 1. repet. nouissimæ editionis ad l. 2 ff de orig. iur. excurs. 12. rep. 1. idem elucidat, sed nec probationem, nec ponderationem alicuius legis, vel eruditi auctoris exhibet. Prateius in fine lexicon iuris in albo legum Romanarum recenset legem Hortensiam, & refert eiusdem rationis legem à duobus vt suprà dixi editam, sed breuissimè id exequitur, vnde ipsorum verba non exscribo, sed remitto lectorem ad eorum libros, sufficit enim hæc innuisse, vt meam sententiam auctoritalibus firmarem.

IX. Igitur si in re historica, & ad eruditionis lineam spectante

tot

tot viri eruditi, quales ſunt auctores pro contrariis ſententiis citati à veritatis ſcopo aberrarunt, vel ſolidam doctrinam non propoſuerunt, aut vt par erat non rectè veritatem elucidarunt explicando, quod quoad plebiſcitorum vim omnes obligantem emanarunt tres leges, non autem vna, aut duæ, & quod omnium primus Horatius, ſecundò Publius Philo, tertiò Hortenſius id ſanxerunt, ideóque tutum non eſt talium auctorum in hac re ſententiam ſequi, etſi ſint eruditi; multo magis eſt aſſerendum, quod quoad praxim iudicialem non eſt tutum hoc ipſo, quod eruditus ſcriptor aliquid aſſerat, habere illud pro certo, ſed debemus ita in rebus eruditis illos magnifacere, quòd nunquam ipſorum dicta anteferamus iis, quæ in corpore iuris ciuilis Iuſtinianei continentur, ſi quoad praxim iudicialem loquamur, & vix etiam quoad alia, niſi magno præcedente examine; cùm vix credendum ſit talibus auctoribus etiam quoad res erudiras, ſi contrarientur iis, quæ in corpore Iuris Iuſtinianei habentur.

ARTICVLVS VI.

ANTONIVS *Faber à multis Doctoribus reprehenſus fuit, quia mutationes ſuas, ac proprij ingenij adinuentiones anteferre, & in praxi præferendas cenſere iis, quæ in corpore Iuris Iuſtinianei habentur, videtur: circa quòd tamen eſt articulus nonus ponderandus.*

I. INTER omnes Doctores quos correſpondenter ad articuli titulum afferre poſſem, elegi tres tantùm, ne oneri eſſem lectori, & tamen, quia in ore duorum vel trium ſtat omne verbum, remaneret (vt de facto euenit) aduerſarius ſufficienter perſuaſus indiſtinctè etiam apud non Italos non eſſe vt Oracula

recepta,

recepta, & practicata, sed potiùs non admitti, nec magni fieri à multis, quæ Antonius Faber proprio cerebro procudit, & proponit contra illa, quæ in corpore Iuris ciuilis Iustinianei continentur, neque solùm me esse Fabri impugnatorem, reseruando tamen veræ sententiæ Fabri elucidationem ad articulum nonum.

II. Bachouius exercitationum ad partem posteriorem chiliadum errorum Antonij Fabri librum edidit, in cuius præfatione, etsi non Italus sic loquitur. Sæculum abiit, & eo amplius, ex quo bonæ artes, & disciplinæ, quæ aliquam multis annis, imò sæculis, quasi sepultæ iacuerant, caput suum rursus extulerunt, & Iurisprudentia, tum quoque & leges Romanæ dnitentibus certatim doctissimis viris nitori suo, & dignitati restitui cœperunt, sed vt nihil est ab omni parte beatum, excessit medicina modum, cùm succrescentia ingenia materiam gloriæ, & famæ iam ab aliis sibi præreptam viderent, eam rationem scribendi adgressi sunt, ex qua plus damni, quàm vtilitatis accepit Iurisprudentia; Partim enim falce critica nimis abuti, ferro, & igne grassantur, & quicquid vbique non ad eorum gustum, sputeum, ab exscriptore, imperito interprete, vel ipso Triboniano corruptum clamitant, & leges hinc inde additis, detractis, mutatis, figunt, refigúntque, imò corrumpunt, ipsi emendare vocant; partim nimis iniqui in veteres interpretes, vt soli sapere videantur, eos vbique carpunt, & nullam insectandi occasionem prætermittunt, & hoc vnum agunt, vt scripta eorum ex manibus studiosorum excutiant, cuius rei hæc non postrema causa esse videtur, ne furta, & plagia eorum deprehendi, & coargui possint: equidem non is sum, qui existimem leges Romanas, tam fœlici fato fuisse, vt omnino effugerint corruptorum manus, sed remedio illo emendationis, quàm vocant, parcissimè vtendum, & tanquam ad sacram anchoram ad illud confugiendum, vbi lectio siue vulgaris, siue florentina nullam planè commodam recipit interpretationem. Veteres interpretes sæculi illius, præsidiis sanè illis, quibus tantoperè Neoterici se efferunt, destituti, cæteroquin magno

L ingenio

ingenio iura tractarunt, & quidquam vix eſt, quod eorum fugit accurationem, & diligentiam, & ſi abſque horum commentariis eſſet, ſæpè non haberent recentiores, ex quo caput vnitim efferrent. Nunquam eos ſtatuiſſe deprehendas, quod rationem iuris naturæ, aut gentium offenderet, imò omnia ad artem iuris, & æqui tractarunt, & diſputauerũt. At iſti quam parati aggrediantur, & fluctus cient in ſcirpulo, ſi quando illi fortè ignoratione priſci alicuius ritus, & moris, aut aliis de cauſis à ratione iuris Romani merè poſitiui (cuius tamen ſunt reuerendiſſimi) aberrarunt: perinde, ac in eo ſitæ eſſent opes Germaniæ: cùm præſertim leges iſtæ non ſua, neque enim Iuſtinianus Germanis leges dare potuit, ſed Imperatoris Germanorum authoritate obtineant robur; ſed ne præter inſtitutum excurram latiùs in vtroque illo, & temeritate mutandi, & reprehendendi, omnibus facilè palmam præripuit vnus Antoninus Faber. Nemo impudentius textus corrumpit, nemo perfricta magis fronte quaſi de plauſtro in omnes conuicia iacet: Cruda illi planè ſtudia ſua, & primo coniecturas ſuas protruſit in publicum in quibus (vt pauciſſimis dicam) penè οὐδὲν ὑγιὲς: ſecundùm eſt opus, quod de erroribus pragmaticorum ſed falsò inſcripſit; nam cum & ſcopus ipſe operis, & præfixa Epiſtola, & carmina præſcripta oſtendant hoc agi, vt opiniones communes, & in foro receptæ erroris conuincantur, hoc tamen ipſe minima parte iſtius operis agit, ſed paſſim contra opiniones ſingulares vnius, aut alterius interpretis diſputat, quod ſanè ſi quis agere velit, ille etiam myriadem errorum contexere non difficulter poſſit: Tum porrò cùm quiſque haud-dubiè exiſtimet peti maiores gentium pragmaticos, qui conſilia, deciſiones, aut opiniones communes ſcripſerunt & publicarunt; videar tamen non rarò Fabrum inſectari quaſdam ſententias pragmatellorum Sabaudiæ, & qui hodie cauſas in foro agunt. Sed in primis iſtud non ferendum, quod plurimas ſanas opiniones Doctorum cauillatur, & calumniatur; nec vt puto ſatis, an malitiosè, an ex ignorantia.

III. Apparet ſanè eum ſcripturas veterum parciſſimè attigiſſe,

gisse, & in iis negligentissimè versatum fuisse, ita sub prætextu confutandi errores interpretum, manifestò falsas, & absurdas opiniones peritioribus obtrudit, & ea impudentia grassatur, vt nobis nouam Iurisprudentiam Faber iste procudere velle videatur, eo maiori cùm periculo, quòd plerísque in Iurisprudentia præ cæteris aliquid sapere creditur, quo tamen nemo vnquam ineptius, & absurdius iura tractauit, vt hîc nimio quam verùm sit, quod iactari solet, alios famam habere, alios mereri. Expectaui hactenus, vt aliquis Hercules ἀλεξίκακος succurreret, & laboranti Iurisprudentiæ salutarem porrigeret manum, sed frustra fuit. Itaque quòd metus effecit in Cræsi filio, vt qui numquam ante locutus, erat, salutarem vocem periclitanti emitteret patri αἴθρωπε μὴ ητεὶ νεηρὸ ἴσον, idem fecit in me periclitans Iurisprudentia, & iusta indignatio, quæ vt satyricus canit, si natura negat, cursum facit. Et me iampridem hoc agitantem distraxerunt, & auocarunt occupationes Accademicæ, quibus deliberatis in otio, quod mihi infelicia hæc tempora, & tumultus bellici dederunt, hoc, quod iam do, sum emolitus: Et quamuis ad priores partes Chiliados fabrilis habebam penè effectos commẽtarios; tamen ὕϛερον πρότερον facere, & hæc ad postremam partem primum in lucem dare visum fuit, quàm ille scripsit iam senior, & in qua nescio quid subtilioris, & accuratioris eruditionis polliceri videtur.

IV. In quo opere si ego ostendero, eum non aliquoties, sed nunquam non, & vno capite aliquando decies, & omnino in hac sola parte pene millies errare, non difficilè erit de cæteris iudicium facere, & hæc in primis quarta pars titulum operis de erroribus pragmaticorum minimè omnium tueri potest; nam sæpè opiniones singulares disputat, & aliquot decades refutandæ opinioni nescio cuius Iurisconsulti Galli de arbitrariis actionibus tribuit: Condictionem furtiuam in hæredes insolidum dari communissima est omnium penè interpretum sententia, quam Faber per plurima capita contra Cuiacium latissimè confirmat, & ea occasione tractans de actionibus persecutoriis, & pœnalibus, itemque conditionibus, & præsertim de actione rerum amota-

rum, nihil penè contra Doctores, ſed contra Tribonianum diſſerit, & aliquando multos textus iuris fœdè corrumpit, & hoc illi palmarium eſt, declamare in Tribonianum, & in huius facinora, quidquid vbique ipſius iudicio, corruptum, falſum,& ineptum eſt, id omne à Triboniano eſt, nihil Triboniano indoctius, ſtultius, & quæ ſexcenta talia in eum vbique inclementer, & imprudenter dicit Faber: cui tamen etiam, qui iniquiſſimus eſt Suidas (& tamen fortaſſis mentitur Grammaticus) eruditionis tamen laudem non detrahit, prætexit ille quidem vbique rationem iuris, ſed impudenter commenta cerebri nobis obtrudit: & quo nihil magis falſum, & ridiculum dici poteſt, tam certa principia Iuriſprudentiæ eſſe alibi ſcribere non veretur, quàm habeat Geometria, aut Mathematica; cùm tamen certiſſimum ſit omnia, quæ ſunt iuris poſitiui pendère ex arbitrio legiſlatoris; illud verò ſuaue, & facetum; quod identidem negat eſſe curandum quid Tribonianus ſenſerit, aut ſcripſerit, ſed quod ratio iuris (Fabrilis nimirum) dictitet. Tribonianus poteſtatem legiſlatoriam accepit à Iuſtiniano: nimis autem ſplendidè, & ſuperbè de ſe, & abiectè de nobis ſenſit, ſi ſperat eo rem venturam, vt ipſius commenta pro legibus recipiamus, ſed nolo vti longiori proloquio, niſi rem ipſam authorem dedero, niſi apertiſſimè, quàm fœdè, & turpiter, vbique offendat, & labatur Faber, demonſtrauero, nolo quiſquam mihi poſthac diuini, aut humani quidquam credat.

V. Illud te oratum volo, optime Lector, vt ignoſcas ſicubi paulo acerbius in Fabrum videbor inuectus: bilis, & indignatio iuſta aliquando liberiores voces expreſſit, tum quia Faber omnes interpretes, & ipſum in primis Tribonianum petulanter laceſſiuit, æquiſſimam talionis legem pati non indignabitur, eo minùs, quod ipſe iure in ſe dici audiet, quæ in alios per inſignem iniuriam dixit. Deprecor etiam ne quiſquam ſtudio obtrectandi, aut calumniandi me, vt ita ſcriberem, impulſum eſſe putet; ſcio veriſſimum eſſe, quòd eloquentiſſimus veterum Eccleſiæ doctorum S. Hieronymus ſcribit Epiſt. 91. ad Auguſtin. puerilis eſſe

iactantiæ, accuſando illuſtres viros nomini ſuo famam quærere: Teſtor verò Deum non hanc mihi mentem inſultandi, & inequitandi Fabro, ſed pietas, vt ita loquar, erga Iuriſprudentiam hæc mihi dictauit, vt eam à tot monſtris, & portentis opinionum vindicarem, & ſuccurrendum fuit iis, qui non ſatis exercitati in hac diſciplina iuris, facilè (ea audacia, & impudentia omnia ſcribit Faber) in errorem duci poſſent. Nec adeò obſcurus, aut ambitioſus ſum, vt per iniuriam alterius famam mihi quærendam exiſtimem, longè iſtud à meo ingenio eſt alienum. Dicet fortaſſis Faber ſeſe ab iſtis ſilentio, & contemptu vindicaturum. Ego id ſúſquedéque habeo: & iſta à calumniis, & falſis criminationibus ſe vindicandi ratio eſt, at quin vera eſſe, quæ ſcripſi, res ipſa faciet fidem. Nec verò eſt, cur me contemnat Faber, & nos manum ferulæ ſubduximus, & nos tela Faber, ferrúmque haud debile dextra ſpargimus; triginta iam anni ſunt, cùm hoc ſaxum voluo, & Iuriſprudentiæ ſtudio, quod Theoricum appellant, pertinaciter penè inhæreo alienus ab aduocatione, & forenſibus negotiis, in quibus Faber maximam partem ætatis contriuit: Nemini potero videri ſuperbè facere, ſi in hoc ſtudiorum genere aliquid me ſapere, & intelligere exiſtimauero. Quod fortè defuit ingenio, cuius tamen me non pœnitet, diligentia, & exercitatio ſuppleuit, quæ nulla ſunt in Fabro, ſed ille ingenio ſolo confiſus quæcumque ipſi in buccam venerunt, imò ſomnia ſua chartis illeuit eo faſtu perinde, ac ſi ex tripode oracula funderet, & cùm ipſo nata, & moritura eſſet Iuriſprudentia: Faſtus ille in omnibus eius operibus apparet, in primis in rationalibus, vt ipſe indigitauit, quibus cur à pleríſque tantum tribuatur, nondum excogitare potui: iam paulò verſatus in iure tantundem præſtare poſſit, & ego ante XII. annos in rationalibus illis ad II. & III. librum Pandectarum LXX. inſigniores errores oſtendi. Et cùm hiſce diebus percurriſſem, quæ ad librum primum quamuis breuiſſimè ſcripſit, LX. & amplius errores dignos, qui notarentur, deprehendi. Et verò eos auctarij, & mantiſſæ loco ſubtexere, & ſubiicere tanquam per indicem viſum fuit, &c.

VI. Totum transcribere librum debuissem, si proponere voluissem omnia, quæ contra Fabrum, & ad rem meam habet Bacchouius libro citato, cùm autem transcribere alterius librum sit incongruum, eligam aliqua, quæ speciminis loco esse possint, remittens tamen lectorem ad dictum librum ad hoc, quòd plenè fruatur illis, quæ in ipso continentur. Vt autem videat Lector non solùm speculatiuè, sed quoad id, quod in praxi iudiciali de facto accidit, versari, & agitari controuersiam præsentem, primo loco propono sequentia verba, quibus praxis respicitur, & etiam ostenditur Fabrum, in casu, in quo lex iuris communis magis est conformis rationi naturali, quàm assertum placitum antiquorum prudentum, id tamen anteferre legi iuris communis: verba Bacchouij ad decad. 98. error. 8 num. 4 fol. 437. sunt ista: falsissimum est in conditionibus non peti ipsam rem debitam; sed tantùm æstimationem, & pecuniam numeratam, &c. falsissimum est tertiò, quod ait Faber, totam veterem Iurisprudentiam non fuisse aliter pronunciaturam, quàm pronuntiauit iudex, quem Faber, dum quendam in æstimationem condemnauit, & benè, & peritè, & ex arte iudicasse ait; itaque malè & per iniuriam, & ignorantiam stultum à Triboniano appellatum. Impudentissimum est, quòd admirandam esse ait stultitiam Triboniani, & quod tum actiones omnes arbitrarias per l. 68. de rei vindic. sustulerit, dum per dictam l. vlt. ius & naturam omnium actionum peruerterit. Ecce impudentem arrogantiam hominis, vt maximè Tribonianus hac in re ius vetus mutasset (quod tamen eum fecisse falsissimum est) tamen quoniam ista sunt merè iuris ciuilis, nec ratio naturalis vllo modo offenditur, imò rationi naturali magis conuenit, vt quisque, quòd promisit, ita vt promisit, præstet, nulla ratio erat ita in Tribonianum grassandi, & cùm Tribonianus potestatem mutandi iuris veteris à Iustiniano acceperit, huiusmodi disputationes planè inutiles, & stolidæ sunt, nec vnquam impetrabit Faber, vt ipsius nugacissima commenta pro iure veneremur: hactenus Bacchouius, quem vellem solùm iuribus, sed non iniuriis pugnasse contra Fabrum, quem ego veneror, & magnifacio, contra

quem

quem si aliquid dixi, fuit ob calorem disputationis cùm aduersario, quòd tamen longè distat ab iis, quæ Bacchouius dictitat à me relata, quia aliter eius doctrina afferri non posset, vnde quoad iniurias protestor, quòd nullo modo succino, & subscribo Bacchouio.

VII. In & ad Decadem 99. errorum Antonij Fabri in errorem primum num. 3. fol. 444. dictus Bacchouius sic loquitur. Illud fatuum est, quòd Faber hîc disputat contra illam constitutionem Iustiniani in l. 30. neque enim Faber legislator est, aut impudentia sua efficiet, vt discedamus à legibus Iustiniani, in quibus si fundantur opiniones interpretum, non est, quid in iis reprehendere possimus. Et Iustiniano potestas fuit mutandi veteris iuris, cui, vt maximè repugnet dicta l. 30. C. de iur. dot. at satis est, quod non offendat rationem iuris gentium, aut naturæ, cæteroquin innumeræ constitutiones Iustiniani retractandæ erunt: & stultum est de potestate legis disputare, vbi de eius sententia constat, neque hoc est Iurisconsulti, qui est interpres legis, sed legislatoris, vt mutet ius constitutum. Et sunt illa merè positiui iuris, & si ius antiquum sectamur, iam ad leges XII. tab. aut leges Romuli, vel Pompilij, & omnino Euandri, & Carmentæ redeundum nobis erit, & improbandæ leges, quæ vetustissimo eo iure recesserunt: sola iura naturalia hoc priuilegium habent, vt sint perpetua, §. pen. inst. de iure nat. leges ciuiles temporibus variantur, & poterat ab initio citra vllam absurditatem, ita ius constitui, vt ne dominium rei dotalis transiret in maritum, sed ille nudus esset fructuarius, & suauis adeò est Faber præscribens, quomodo Iustinianus, aut Tribonianus loqui debuerint: vbi tamen illud Fabri falsum puto, quod iure veteri mulier manserit domina Quiritaria. In eadem decad. 99. error. 9. n. 5. fol. 461. sic asserit. Et impudens, & stolidum est disputare contra expressos textus iuris, licèt etiam nulla certa ratio occurrat, & licèt euidentissimè demonstrari posset eos Triboniani esse, cùm satis & hoc sit, vt tueri possint auctoritatem legis.

VIII. Idem auctor in & ad decad. 78. error 7. Antonij Fabri fol. 58

fol. 58. dicti exercitat, &c. libri sic ait. Profitetur Faber initio affectum suum erga interpretes nostros, & miseretur ipsos, quòd ipsi ex textibus explorent rationem iuris, & non potiùs ex ratione iuris textus iudicent. At enim Faber me tui miseret, imò penè pudet, pigétque, qui ex cerebro tuo ius nostrum, & rationes iuris æstimas, & metîris, & in hoc grauissimè erras, quod non animaduertis Iurisprudentiam non versari circa eiusmodi res, quæ semper eodem modo se habent, quòd proprium est eius partis Philosophiæ, quàm contemplatricem appellant, & cuius solus, & extremus finis est cognitio rerum, sed esse vnam ex disciplinis practicis, & partem politices, quæ in l. 1. de iust. & iur. dicitur esse ars æqui, & boni saltim in eo ferè tota occupata, vt rectè ius applicetur ad factum, adeò versatur ea circa singularia, quæ ....   vocat Aristoteles, quæ ex circumstantiis variantur, & vtcumque Iurisprudentia nostra Romana habeat quædam principia generalia, ea tamen non sunt fixa, certa, & perpetua, sed quæ ferè suis exceptionibus eneruentur iuxta vulgatissimam regulam iuris, qua omnis definitio (id est generalis propositio) in iure dicitur esse periculosa, eadémque principia per nouas leges, & constitutiones sæpè tota conuelluntur, & euertuntur, cuius rei constitutiones præsertim Iustiniani euidentissimam faciunt fidem. Nimirum ius naturale quidem certa, & perpetua ratione nititur, sed iura ciuilia, & positiua singularum rerum public. non tam solida semper ratione, quàm hominum, & legislatorum opinionibus, constat hoc certissimo indicio, quod etiam in diuersis rebus publicis, & eadem republica diuersis temporibus, diuersa obtinent iura, & ius naturale ex se, & vbique, & semper iustum est: at ius ciuile temporibus, & locis variatur, vnde rectè sentit, qui ius naturale seruandum esse, quia iustum est, sed ius ciuile, iustum esse, quia legislator illud seruandum esse sanxit, &c. hæc ratio & conditio iuris ciuilis facit, vt quòd omnes politici & præcepta politica monent,

leges

leges ciuiles sint omnino obseruandæ, nec in puram rationem sollicitè, aut accuratè nimis inquirendum, & si quid duriùs statutum videatur, aut quòd rationi non satis videatur congruum, ad legislatorem recurrendũ, quæ sententia est l. 1. C. de legib. & hinc Doctores, & Interpretes nostri, qui inuiolatam legum auctoritatem esse debere sibi meritò persuaserant, & nunquam eò impudentiæ euaserant, vt manus temerarias legibus, & textibus iuris inferrent, rationes textuum, quas pro indubitatis semper habuerunt, auidissimè inquisierunt. Idem ad decad. 94. error. 3. num. 6. fol. 439. sic inquit: futilissimum autem, & ineptissimum, quod ait non magis specialia posse inesse specialibus, quàm vt vnum corpus insit alteri, quòd citra penetrationem dimensionum, quæ in natura impossibilis est, fieri nunquam possit: vult probare Faber se esse Philosophum, etiam igitur dicemus tam possibile esse, vt detur actio singularis mixta, quàm impossibilis est penetratio dimensiorum! ô tribus antyceris caput insanabile: in Iurisprudentia, quæ tota penè pendet à dispositione hominum, tu disputabis de dimensionum penetratione, quàm non admittit natura? Et eiusdem stultitiæ esset, quod ait, non magis posse actionem mixtam esse, quàm vt aliquod sit simul & non sit. Nec quicquam huc pertinet, quòd Philosophi species disparatas de se inuicem prædicari, & sibi inuicem inesse non posse: nego enim in iurispudentia tales species dari; nego tales species esse in rem, & in personam actiones, aut eadem ratione dixerim nullo modo posse commisceri qualitates bonæ fidei, & stricti iuris actionum, quòd perspicuè falsum est. Ponderet Lector quænam ratio à Fabro proponatur ob quam obseruare legem expressam non debeamus, & ex omnibus allatis à Bacchouio colligat, non impugnari leges à Fabro adducendo ius vel naturale, vel Diuinum, vel Ecclesiasticum, vel proprium alicuius regionis, in qua ius commune non vigeat, sed ius positiuum Romanum abrogatum, &c.

IX. Subdo, quæ celebris Hiſpanus de erroribus Antonij Fabri ſcripſit, nempe, quæ habet Salgado in Labyrint. creditor. concur. part. 2. cap. 4. num. 142. poſtquam n. 139. 140. & 141. præmittenda præmiſit ſic à prædicto num. 139. incipiens: quando inter eoſdem creditores non datur temporis anterioritas, quia ſimul mutuauerunt, vel in eadem ſcriptura contraxerunt, tunc nullus alteri præfertur in pignore, ſed ſimul omnes pro rata admittuntur ad eiuſdem pignoris valorem, provt probat elegans textus in l. idémque eſt 7. ff. qui potiores in pignore habeant: ibi ſi tutor rem ſibi emit ex pecunia duorum pupillorum, quæritur quemadmodum res empta ſit vtrique hypothecata (& reſpondit Conſultus) ita ambo in pignus concurrunt pro his portionibus, quæ in rei pretium fuerunt expenſæ, &c. Itavt ſi omnibus non ſufficiat hypotheca diminutionem omnes pro rata ſui crediti pati tenentur; & eſt textus ſingularis in l. ſi fundus 16. § ſi duo pariter de hypotheca paciſcantur; in quantum quiſque hypothecam obligatam habeat, vtrùm pro quantitate debiti, an pro partibus dimidiis quæritur; & magis eſt, vt pro quantitate debiti pignus habeant obligatum, ff. de pignor. text. etiam in l. ſi delit. 10. ff. eodem tit. exornat Felician. de ſolis in tract. de cenſibus tom. 1. lib. 3. cap. 5. ſub num. 4 verſ. 2. conſtituo, quòd quando vna, & eadem res pluribus obligatur, concurrunt omnes in hypotheca, &c. Idem etiam euidenter probat text. in l. pupilli 96. §. cum eodem tempore, ff. de ſolutionibus, qui noſtram reſolutionem determinat in fortioribus terminis, in eodem nempe creditore pignus recipiente eodem tempore pro duobus, & diuerſis creditis, vt expreſſio pignoris venditi vtrumque ſoluatur pro rata cuiuſlibet, text. verba hæc ſunt: cum eodem tempore pignora duobus contractibus obligantur, pretium eorum pro modo pecuniæ (pro rata explicant Gloſſ. & Paulus Caſtr. ibidem,) cuiuſque contractus creditor accepto ferre debet, nec in arbitrio eius electio erit, cùm debitor pretium pignoris ſorti

omni

omni subiecerit, quòd si temporibus decretis superfluum pignorum obligare placuerit, priùs debitum pretio pignorum iure soluitur, secundo superfluum compensabitur, vbi gloss. Paul. in summario, & communiter Doctores.

X. Ex quo text. & dicto §. si duo, ac dicta l. idémque, aliisque pluribus manifestè conuincitur Antònius Faber de error. pragm decad. 21. error. 9. dum tenet vnam rem pluribus obligatam simul omnium æqualem causam esse, idest vnicuique pro virili esse obligatam, licèt vni plus, alteri minùs debeatur per text. in l. aliena res 20. ff. de pignor. ac ibi si plures res simul pignori dantur, æqualis omnium causa est, quem text. sic intellexisse Ant. Fabrum vbi proximè refert Ioan. Bapt. Costa de ratione ratæ quæst. 94. num. 4. sed non possum non mirari Antonij Fabri aliorum errores corrigentis, quin à se ipso inceperit loquente contra apertissima iura, & eorum principia, debebat enim attendere text. in dicto §. 1. loqui de æqualitate temporis, vt declarat, & rectè Bald. ibidem, non de æqualitate portionis, sed pro rata eius, quòd cuique debetur, vt post Castrens. expresè annotat. Ioan. Bapt. Costa de ratione ratæ quæst. 124. ex num. 8. quoniam id intelligere foret absurdum tot iuribus contrarium decidentibus apertissimè stantibus, illa enim verba dicti §. 1. ibi æqualis omnium causa est, tendunt ad titulum, & causam petendi, vt æqualis sit, textus expressus in l. priuilegia, ff. de priuil. credit. ibi, sed eiusdem tituli sint, concurrunt, sicuti in aliis plurimis Iurisconsultorum responsis, l. si is, qui ff. de iur. fisci ibi; præuenit enim causam pignoris fiscus l. 1. ibi alia causa est eius, qui pignus accepit ad eam summam, quam infrà diem certum numerasse l. debitor ibi, nec enim interest exoluerit, an pensauerit, & ideò posterioris creditoris causa est potior, huiusmodi enim pecunia saluam fecit totius pignoris causam, l. qui balneum ibi potiorem eius causam habendam l. omnes, ff. qui potior. in pignor. habean. in quibus iuribus causa pignoris refertur, & intelligitur respectu anterioritatis, & quo ordine vnusquisque solui debet, & quod titulus prælationis de causa prælationis idem sit, & promiscuè

vſurperur ex dictis iuribus, nec non Doctoribus, videndus Amat. Rodriq de priuil. creditor. 2. p. art. 2. num. 7. & Gaitus de credit. in appendic. ſub num. 126. verſ prædicto autem, &c. cap 4. fol. mihi 72. non verò ad modum exigendi, & quantitatem, quia tunc ratæ portionum attenditur ex ſuperiùs adductis iuribus, provt videmus in pluribus hæredibus inſtitutis inæqualiter, omnes, & ſinguli ad petendum habent coæqualem cauſam, titulum, & ius, & æqualem gradum, ſed non ideò omnes exigere poſſunt æqualem portionem, ſed quilibet ſuam ratam partem iuxta teſtamentum, provt probant Bald. & alij in l. 2. C. quibus res iud. not. Felin. in c. quamuis de re iud. Tiraquel. de nobilit. cap. 37. num. 7. Pinel. de bon. mater. l. 1. p. 3. n. 49. limit. 1. Gratian. t. 3. diſcept 456. num 93. optime Gait. de credit. c. 2. tit. 3. num. 187. fol. 27. imò hæredi agenti inſolidum obſtat exceptio, quòd alij ſimul hæredes adſunt, l 2. & 3. ff ſi pars hæred. petat cum, l. 1. eodem tit. diſputat, & ſic reſoluit Theſaur. dec. 4. ex num. 8. quàm etiam latè, & ad partes diſputat, & reſoluit Cæſar Anel. de acq. poſſeſſ. quæſt. 8. art. 9. per tot. ex fol. 470. & ſeq. hactenus ſunt verba Salgadi.

XI. Ne Itali Iuriſconſulti ſuffragium deſit innuo, quæ modeſtè, ſed doctè contra Antonium Fabrum ſcribit Gait. de credito cap. 4. quæſt. 7. num. 769. ſic loquens. His itaque firmatis patet Antonium Fabrum (virum alioquin extollendæ eruditionis, & ſummæ lectionis) in emendatione, quàm facit ad text. in d. l. 1. §. 1. ff. de Saluian. interd. dupliciter aberraſſe. Primò enim decipitur doctiſſimus ille vir in emendando Iuliani ſententiam modò, vt ſuperiùs num 743. relatum fuit, cùm legum emendationes, ipſarúmque facultatem ſolummodo Principi legiſlatori reſeruatam eſſe conſtat ad text. leges ſacratiſſimæ, C. de legibus. Secundò decipitur, quia, etſi concederetur emendatio in illis verbis, quibus Iulianus vſus fuit in d. l. 1. §. 1. ff. de Saluian. interdic. videlicet, dum apparet ſcriptum per Iulianum Saluiano interdicto ectè experientur, quòd emendatur ab Ant. Fab. ſcilicet Seruiano non interdicto rectè experientur, tamen remaneret inemendata

data consimilis sententia eiusdem Iuliani d. l. 1. ante §. dum ibi Iulianus expressius decidit competere vtile Saluianum creditori aduersus emptorem ancillæ pignoratæ pro partu nato ad eum auocandum, ideò si de partu ibi tantùm ambigitur, apertè proinde intelligitur nullum esse de ipsa ancilla dubium, vt argumentatur Iacob. Menoch. in d.tract. de adipisc. remed. 3. num. 56. idcircò subtiliss. Faber debuit emendare tum text. in d.l. 1. quàm in d. §. 1. sed fieri hoc non potuit absque verborum, & sensus dictæ legis destructione, meritò inemendatus in partem dictus textus remansit: concluditur itaque non solùm hanc nostram opinionem esse veriorem de iure, sed &c. hactenus Gait. impugnans ea, quæ Faber de error pragmat tom. 3. decad. 58. error. 6. & seq. dicens pragmaticos errasse, & sine ratione loquutos, &c. scripserat.

XII. Prædicta ex tribus auctoribus attulisse sufficiat, protestans me illa ante impressionem vindiciarum Iustinianismi non legisse, gauisum tamen fuisse dari, qui etiam afferendo principaliora fundamenta à me ibi adducta meis assertis adeò clarè concinant. Maynar. etsi Bacchouio accinentem, sicut, & alios quosdam Fabri impugnatores data opera non retuli, maximè quòd ea, quæ generaliter art. seq. de hac materia proponuntur firmant, quæ specialiter hîc de Fabro sunt dicta applicabilia tamen assertis aliorum, qui Fabrum imitantur. Innuo quod ex iis, quæ Aristoteles 5. Eth. cap. 10. & D. Thom. ibid. Lect. 12. de iusto naturali, & iusto legali tradunt, possunt, quæ ex Bacchouio præcipuè sunt allata, insigniter confirmari, & toti huic opusculo lux afferri, id tamen ad finem opusculi differri.

ARTICVLVS VII.

MVTATIONES & alia placita, quæ à Iurisperitis, etsi eruditis quocumque modo proponuntur contra id, quod de facto, in corpore iuris ciuilis communis, seu Instinianei continetur debere præcipuè in praxi reijci, & non admitti, alij aliqui auctores docentes adducuntur, inter quos est addictissimus Antonio Fabro Schifordegherius, quem stylo, & ingenio planè suo, idest ipsius Fabri scripsisse, dictus Antonius Faber testatur, & eadem veritas proponendo alium modum, quo dicti Iurisperiti quoad aliquas alias mutationes verborum legum ciuilium nonnullarum vtuntur, & ostendendo, quantum sint circa id inter se contrarij, confirmatur, & solidà ratione assertum opusculi probatur.

I. VEL ipse Iustus Lipsius in Menippea sic scribit. Tribonianus inter Iurisconsultos audiebatur: Ecce me infelicem, & ô vanos labores meos, non corrigunt me solùm, sed corripiunt quasi mala, imò nulla fide in exscribendis legibus versatum, quòd sanctum, quod immotum est, tangunt violatores Maiestatis, & vltore gladio puniendi: hæc sententiosè scripsit Lipsius, quæ aduersario eruditos similes auctores magnificacienti obiicere volui, cui subdidi ad rem etiam facere, quæ ibidem tanquam dicta à Sallustio proponit idem Lipsius contra correctores his verbis: soli omnium post genitas leges sententiam ferunt è coniecturis: Diuinos se dicunt: En cui ludibrio canities nostra seruata est. Dij benè vertant: censeo antiquemus collegium augurum præ istis, & quin decemuiros fatalium

um librorum: non poterat Iustus Lipsius magis ad rem meam, & ad veritatis normam loqui, proponit enim breuiter quicquid in meis vindiciis Iustinianismi, seu Tribonianismi demonstraui: ponderet Lector verba Lipsiana, atque si elucidationem, & probationem ipsorum desiderat, legat meas prædictas vindicias; nam quia vt art. 1. dixi istud opusculum est ipsarum appendix, & ideo supponit quidquid in illis continetur, non repeto, quæ ibi adduxi assertum huius articuli solidè firmantia, sed vltra allata art. ant. quæ conuincenter probant quidquid in titulo huius articuli proposui, etiam correspondenter ad aduersarij genium, qui rationibus conuictus desiderat sibi ostendi dari auctores non Italos, qui assertum articuli approbent, subdam, quæ vberius tali desiderio satisfacere possint addens, diuersas à Tribonianismis aliquas mutationes à nonnullis eruditis Iurisperitis factas, vt confirmatum remaneat id, quod ego intendo, scilicet, quòd iure meritò modum à priuato Iurisconsulto obseruatum in faciendis mutationibus, ac introducendis placitis in hoc art. impugnatum reiici, & non admitti præcipuè quoad praxim debere quoad Tribonianismos est dicendum, cum id, quoad aliàs quascumque similes mutationes verificari videatur.

II. Antonius Faber edendo coniecturarum iuris volumen, ac quatuor tomos de erroribus Pragmaticorum ostentat (circa id tamen Lectorem ad art. 9. remitto) ostentat inquam, quòd meritò est celebris inter omnes, qui post genitas leges sententiam ferunt è coniecturis, ac Diuinos se ostendunt, & quibus ludibrio est Tribonianus, & verè non solùm corrigit, sed corripit Tribonianum, quasi mala, imò nulla fide in exscribendis legibus versatus fuerit, & quòd sanctum, & immotum est tangit, vt ex verbis ipsius Fabri à me in vindiciis Iustinianismi allatis, & ponderatis, & ex iis, quæ Bacchouius art. ant. adductus scribit, sed magis ex lectione prædictorum librorum elucet, vnde volo, quòd omnium primus inter auctores referendos sit ipsius Antonij Fabri amicissimus discipulus, acerrimus defensor, & ipsius doctrinæ, ac modi tractandi ea, quæ ad Iurisprudentiam spectant, addictissi-

mus

mus Schifordegherius, de quo ipſemet Antonius Faber in Epiſtola ad eundem Schifordegherium directa, & impreſſa in volumine citando teſtatur id, quòd ego innui, ſic dicens, non tantùm ſtylo, ſed ingenio planè meo ſcripſiſſe. Ipſe igitur Schifordegh. ſic ait: quamquam hæc ita ſint, attamen Tribonianus Iulianum ita accepit, vt ſic fuerit locutus, quaſi debitum non debeat lucrari, cuius interpretationem ex his, quæ diſputauimus apparet à iuris ratione abhorrere, vt inclament illi neſcio quid temerè, & inconſultè; ego autem didici per magnum eſſe ſcire quid Iuriſconſulti ſcripſerint, & quid in iis à Triboniano fuerit interpolatum, cùm quantum æra lupinis, tantùm Triboniani inſcitia à vera Iuris ratione diſtet, cuius veteres Iuris authores præcipuè fuerunt ſectatores. Nemo certè mihi erit bonus Iuriſconſultus, qui non didicerit diſcernere Tribonianum à Iuriſconſultis, in eóque ſentio cùm omnibus, in quos ſcintilla aliqua melioris Iuriſprudentiæ diffuſa fuit, nec puto aliter illos ſentire; ſed tantùm diſputandi cauſa voluiſſe hoc mouere, non aliter ac Cato, de quo Cicero ſcribit, Stoïcorum doctrinam ipſum arripuiſſe non ita ſentiendi, ſed tantùm diſputandi cauſa: in cæteris ſequar Tribonianum, vt non minus, ſi controuerſia in foro incideret hac de re ſententiam hanc probarem, & defenderem ex lege ita ſcripta debitorem non debere lucrari debitum, neque hoc eſſet inconſtantia, cùm innumeræ in codice occurrant conſtitutiones Triboniani, quæ etſi abhorreant à manifeſta Iuris ratione, attamen eas probare cogimur tanquam ab Imperatore profectas. In ſumma ad iuris principia malus author Tribonianus, ad praxim ſatis doctus, & tanto aptior Bartolo, quanto ipſum authoritate ſuperauit, quam ſanè nullam habet Bartolus apud eos, qui iure Romano vtuntur, etſi ad inuidiam Hiſpani infelici ſucceſſu neſcio quid tentarint. Hactenus Schifordegherius in ſuis diſputationibus forenſibus lib. 2. tract. 17. quæſt. 4. notandum titulum tractatus eſſe Cricticus tractatus contra Tribonianum, & quæri in ipſo, an ſi creditor legauerit debitori pignus, quod deerat pro debito, lucretur debitum, ita vt non amplius pecuniam debitam ſoluere

teneatur.

teneatur, vel ſolum acquirat ius vindicandi rem pignori datam, priuſquam pecuniam ſoluat, ita vt remaneat tamen cum obligatione ſoluendi pecuniam, quam debebat. Adeſt autem l. 1. §. 1. ff. de liberat. legat. vbi ſic habetur: Iulianus ſcripſit, ſi res pignori data legatur debitori à creditore, valere legatum, habereque eum actionem, vt pignus recipiat, priuſquam pecuniam ſoluat: ſic autem loquitur Iulianus, quaſi debitum non debeat lucrari, ſed ſi alia teſtantis voluntas fuit, & ad hoc peruenietur exẽplo luitionis, hactenus lex ipſa: digladiantur duo Fabri, primus coniectur. lib. 17. cap. 10. volens Triboniani additamentum eſſe illud, ſic autem loquitur Iulianus, &c. voluiſſéque Iulianum acquirere legatarium abſolutionem à debito, ita vt pecuniam debitam ſoluere non teneatur; ſecundus Faber annotationum lib. 1. cap. 16. contrariam edocens ſententiam: auxiliaris adeſt Schifordegherus ſuo duci in tractatu prædicto dicens, ſecundum Iuris rationem remanere legatarium abſolutum à debito, & Tribonianum malè poſuiſſe contrarium in pandectis: ego non adſto alterutri Fabro, nolo enim I.C. ſed Theologum agere, ex iis autẽ, quæ vel ipſe Schifordegherus affert, apparet pignus ſecundum ſe legari poſſe, & etiam admiſſo debere legatarium ſoluere pecuniam debitam, remanere id reſpectu cuius ſaluetur, quid ſibi acquiret legatarius, eo quod potuit in illum transferri, non ſolùm poſſeſſio, ſed etiam Ius dandi illam rem alteri in pignus, fructus enim rei eſt vel pignori dare licere, nec prius eadem res alteri poteſt dari pignori, quin prioris pignoris Ius, ac vinculum fuerit diſſolutum l. & quæ nondum §. qui res ſuas, ff. de pignor, l. 3. ff de crimin ſtellion. l. ſi quis 36. § 1. ff. de pignor. act. & amittit hæres ius, quod in rem pignori datam in ſecuritatem debiti ſui habebat, & ſtatim actione ex teſtamento poteſt debitor rem ſuam obtinere, quod non poſſet per pignoratitiam actionem, qua ſolum poſt ſolutum debitum res pignorata vindicatur, vnde prædictus Tribonianiſmus non videtur totaliter certus. Verùm prædictam quæſtionem iuriſperitis relinquens, & ad ipſos totaliter remittens lectorem, ſic ad rem meam diſcurro.

III. Si Auctor, quem ipse Ant. Faber protestatur non tantum stylo, sed ingenio planè suo scribere, & docere, quæ scribit, & docet, in dicto libro, in quo habentur verba superiùs allata, scripsit & docuit quidquid in meis vindiciis Iustinianismi, & in hoc opusculo præcipuè hoc art. docui, & doceo, & summatim, ac compendiosè asserit, quidquid diffusè in dictis vindiciis, & in hoc opusculo elucidaui, non potest aliquis dicere, quod talis doctrina non sit auctoris ipsi Ant. Fabro, & modo ab ipso Fabro in legibus ciuilibus, & in rebus ad iurisprudentiam spectantibus elucidandis practicato addictissimi. Ponderet igitur lector dicta verba Schifordegherij, & id, quod in quadam epistola ad Iuris antistites, seu peritos, imò in suis operibus habet ostendens, quam sit magnifaciendus modus, quem Ant. Faber, & alij similis farinæ iurisprudentes circa leges, ac iurisprudentiam vt supra obseruant, & simul notet id, quod Ant. Faber de Schifordegherio, & eius operibus dicta verba continentibus asserit, & videbit me tradere ipsissimam doctrinam, quàm I.C. discipulus, & amicus Fabri, & ipsi addictus, & cui perplacet, & gratissimus est modus à Fabro, & aliis eiusdem placiti doctoribus in morem inductus, tradit, præcipuè quod ego volo tantùm quidquid assero intelligi quoad praxim, vel fori pœnitentialis, vel fori iudicialis, & Schifordegherius adeò expresè id docet quoad forum iudiciale, pro quo principaliter ego loquor; nam de foro pœnitentiali est consecutiuè ad id, ad quod aliquis est obligatus in foro iudiciali loquendũ, quia si vis legis competit iis, quæ habentur in corpore iuris ciuilis Iustinianei, & illa, quæ mutant, & adinueniunt Faber, & alij prædicti non habent vim legis, sed ipsi priuata, id est absque auctoritate abrogant, & tollunt id, quòd verè est lex, ac pars iuris ciuilis communis; inducunt, ac ponunt id, quòd est contra ius ciuile commune, & æquiualenter possunt dici promulgare nouas leges; tam in foro conscientiæ, quàm in foro iudiciali nullus potest licitè sequi sententiam, quæ sit fundata in iis, quæ tradit Faber, vel alius eiusdem farinæ auctor, dum priuata auctoritate innouat, & mutat, quæ in

corpore iuris ciuilis communis habentur, & contra ibi contenta aliquid ſcribit, & firmat. Cuiacius confirmabit, quæ attuli, ſi ponderabitur, quod in notis ad tit. 26. Vlpiani in fine ad dictionem ad vtraſque ſic ait, ad matrem pro dimidia, ſi filia deceſſerit pro virili, ſi filia l. 2. Cod. Theodoſ. de ſec. nup. ſed hæc, vt ſint à Iuſtiniano mutata, vide in inſtitutionibus; nobis id potiſſimum in animo fuit, vt ius antiquum explicaremus, cuius cognitio ſtudioſo iuris noui non vtilis tantùm, ſed etiam neceſſaria eſt. De iure nouo eadem via fauente Deo quandóque diſſeremus, qua, & ius antiquum aggreſſi ſumus: hæc ſunt ipſiſſima verba Cuiacij, quibus finit notas dicti tituli: ecce igitur, quod ipſe Cuiacius fatetur ipſi potiſſimum in animo fuiſſe ius antiquum explicare, & proponere etiam vt contrarium iis, quæ in corpore iuris ciuilis Iuſtinianei, quod appellat ius nouum, continetur, ita vt inde eluceat in vindiciis Iuſtinianiſmi me rectè, & verè dixiſſe, quòd illa, quæ Cuiacius ſcripſit in notis ad titulos Vlpiani, & ad libros ſentent. Pauli, non poſſunt in praxi deſeruire, quando aliquid aſſerit contra id, quod Tribonianus, ſeu Iuſtinianus in corpus Iuris Iuſtinianei redegit, nam ad praxim, quid nunc vigeat, eſt attendendum, Cuiacius autem vbi ſuprà proponit, quæ antiquitus viguiſſe cenſet, ſeu v. gr. Vlpianus, vel Paulus ſenſit, quorum ſententiæ, cum eſſent priuati viri, non autem Imperatores, non habebant à ſe, & ex natura rei, ſed ad ſummum ob aliquam legem Imperialem, & ideò facilius adimibilem vim legis, præcipuè cum eſſent dicti libri doctrinales, & non reſponſa, qnæ nomine Imperatoris alicuius *ediderint*: quod dixi, non quia cenſeam, quod id nunc ipſis ſuffragaretur, ſed quia in tali caſu aliquando habuiſſent à ſe vim legis §. reſponſ. prud. inſt. de iur. nat. gent. & ciuili, ſed nunc vim legis non haberent ob omnium legum abrogationem factam in principio corporis iuris ciuilis Iuſtinianei. Innuo, quod correſpondenter ad prædicta, dum Cuiacius, vt dixi in dictis vindiciis, à corpore iuris ciuilis Tract. Afric. & libros Papiniani, Paulique auulſit, & illos commentatus eſt, non autem vt Bartol. Bald. & alij, ſe legum corporis

iuris ciuilis commentatorem, & interpretem exhibuit, sequutus est stylum, & modum, quem insinuauit verbis supra allatis, ita vt quidquid in talibus operibus Cuiacius scripsit, non est saltim multoties habendum pro sufficienti fundamento, quod pro praxi deseruire possit, quia id, quod censuit iuxta ius antiquum asserendum, non autem id, quod nunc faciendum, & sequendum est, ponit, vt ex dictis elucet, quæ omnia respectu eorum, quæ Faber, & alij eiusdem placiti auctores scripsère, verificantur, & ideò iuxta aduertentiam Schifordegherij sunt accipienda, sed circa id videatur art. 9.

IV. Hugo Donellus ad l. 1. §. si stipulanti, ff. de verb. oblig. vt retuli art. 1. postquam de Caij institutionibus aliqua dixit, sic de ipso Cajo loquitur, illius auctoritate in hac re moueri nos non oportet, huic enim ex aduerso opponimus cum veram rationem, tum auctoritatem Vlpiani, & ipsius adeò Iustiniani vera ratio, &c. tum autem id Vlpianus probat hoc loco, cum Vlpiano etiam Iustinianus ipse, & quidem hic ita probat, vt etiam Caij sententiam, si qua esset contraria repudiet, quæcumque enim sunt in pandectis, ex scriptis veterum, ea Iustinianus confirmat, & simul vetat nos comparare ea, quæ antiquitas habet cum iis, quæ ab illo confirmata sunt, l. 2. §. tanta, C. de iur. vet. enucl. hanc igitur sine dubio sequi debemus, & si quid minùs clarè de eadem specie aliis in locis scriptum sit, dare operam, vt ex hac sententia interpretemur, atque efficere quantum licet, vt cum ea consentiat. Hactenus Donellus, cuius doctrinã si sequerentur omnes, nulla esset disceptatio inter me, & alium quemcumque; nam scire, quid sensit Caius, vel alius I. C. non damno, vt dixi in vindiciis citatis, sed quæ censentur antiqui, seu melius dicam, antiquati iuris esse, velle anteferre iis, quæ in pandectis, & aliis partibus iuris ciuilis communis continentur, est excedere facultatem priuati I. C. cui ius dicere, non ius dare competit. Quia autem in secunda parte tituli huius articuli agere spopondi de quibusdam mutationibus diuersis à Tribonianismis, subdo verba auctoris etiam de talibus mutationibus agentis.

V. Christophorus Riccus in littera dedicatoria, seu præfatione vindic. Iuris, cuius titulus est, aduersus nouatorum affanias, & corruptelas sic ait. Ingenio interim, ac otij felicitate in ferociam abusi criticam, & perpetuas emendationes, quo medicamine honestissima legum facies adeò attrita malè & inclementer, vt neque deformare magis potuissent, vel ipsæ harpiæ, pœnéq; nunc plures reperiantur correctores, quàm interpretes; imò, ita demum interpretes præsenti felicitate lassi munere suo rectè se sibi videantur perfungi, sicuti nouum aliquod à falce critica, ac correctoria castæ scripturæ inflixerint vulnus, quos cum debellandæ ferociæ multi præclarissimi viri superioribus annis ex iure manu consertum vocassent de emendationibus, quas, & nouitas, & necessitas olim fecerat admirabiles, intemperantia, & luxus rei prudentes iussit sentire castigatius, atque eo redigere labores publicos, ne illuuies isthæc in eam nos retrahat incertitudinem, vnde sobrius eripuerat vsus, quæ & me pronuper exciuit audentia, vt dum in vtroque cum Theoricæ, tum pragmaticæ iurisprudentiæ genere priuatæ industriæ fœtus in lucem extrudere gestio, è vindiciis iuris anticriticis, quæ iam tum mihi volumina surgunt, quasdam præmitterem. Hactenus sunt verba Christophori Ricci in littera dedicataria, seu præfatione ad vindicias iuris præmissa aduersus nouatorum affanias, & corruptelas.

VI. Vt sequar morem iam art. anteced. seruatum referendi tres auctores, & quia in ore duorum, vel trium stat omne verbum, non adduco alios auctores, sed correspondenter ad alteram tituli huius art. partem subdo modum ibi insinuatum, quo multi ex iurisperitis eruditis à me impugnatis vtuntur, quoad faciendas mutationes, & emendationes, & eorum placita introducenda, & vt clarius rem exprimam, propono casus, in quibus vrget aliqua difficultas circa intellectum aliquarum legum, & v. gr. addunt, vel detrahunt particulam negatiuam, *non*, etsi nullius exemplaris, vel antiquæ lectionis adminiculo iuuentur, sed solùm ex proprio cerebro id excogitando, vt se liberent à difficul-

tate, nam hoc videtur aliqualiter explodendum ſaltim generaliter loquendo, & poſſe clarè oſtendere quid audeant iſti iuriſperiti abſque Principis auctoritate, & quomodo in rebus difficillimis mutant, & innouãt textum legum corporis iuris ciuilis, & ſunt inter ſe circa id contrarij, ita vt confuſionis tenebras non lucem ſuper leges ſæpè induxerint: vtar autem iis, quæ habet Genoa in ſuo tractatu de conciliatione legum, vt facilè in paruo libro hanc veritatem lector intueri poſſit, & non teneatur vagari per omnium I. C. libros, quos citabo, & poſſent citari. Igitur Nicolaus Genoa in conciliatione legum in iure ciuili contrar. lib 1. fol. mihi 39. proponit contrarietatem inter l. quid ergo §. cum autem, ff. de iis, qui not. infam. vbi ſic habetur. Crimen ſtellionatus infamiam irrogat damnato, quamuis publicum non eſt iudicium, & l. ſtelliona 2. ff. de crimine ſtelliona. hæc continentem: ſtellionatus iudicium famoſum quidem non eſt, ſed coërctionem extraordinariam habet, & ideò notat contrarias eſſe inter ſe dictas leges, quatenus infamiam ob crimen ſtellionatus incurri in prima lege, & in ſecunda non incurri aſſeritur, adducitque plures diuerſorum auctorum conciliationes, & inter alias refert duas ſequentes, primam num. 13. ſic loquens. His adde D. Franciſc. Duaren. lib. 1. diſput. anniuerſ. cap. 41. vbi ſubdit loco illorum verborum, §. crimen ſtellionatus, infamiam irrogat damnato, quamuis publicum iudicium non eſt, legendum eſſe, publicum iudicium non eſt, non igitur infamat, cuius tamen tanti viri lectio damnatur, & rectè per D. Gilbert. Regium ἐναντιοφανῶν lib. 1. c 3. rationibus vt per eum, quem conſulas, & per D. Ant. Fabrum præcit. cap. 2. Alteram affert n. 20. ſic ſcribens. Secundo loco principaliter D. Ant. Faber dict. lib. 4. coniect. iur. c 2. præcit. in fine, alterius extitit opinionis, tradidit enim in ſumma abundare negationem in dict. l. 2. de crimine ſtellionatus, & ita legendum eſſe, ſtellionatus iudicium famoſum quidem eſt, quo caſu concordiam habent ſupradicta duo eiuſdem Vlpiani reſponſa, hoc idem repetiit quoque ipſum, & Faber in ſuis rationalibus in pandectas in d. l. §. crimen, ſed

iſta

ista Fabri opinio repugnat omnium codicum lectioni, in quibus adest quidem illa dictio, non, vnde respuenda, adest enim in pandectis etiam Florentinis, Haloandri, Russardi, Gothofredi, & aliorum. Hactenus Genoa: videat ergo lector, quod Duarenus à prima lege, Faber à secunda superius allatis detrahit dictionem, non, & quæ confusio, & contradictio, si tales sequamur auctores, oritur, dum agitur de tollenda confusione, & contradictione, & quod, si contra omnium codicum, seu exemplarium fidem admittantur duæ prædictæ mutationes, remanent allatæ leges adhuc inter se contrariæ, sicuti priùs: alias impugnationes omitto, aliquæ tamen ex dicendis colligi poterunt. Idem Genoa fol. mihi 304. proponit, quod in l. præscriptio, ff. de vsucap. sic habetur: præscriptio longæ possessionis ad obtinenda loca iure gentium publica concedi non solet, quod ita procedit, si quis ædificio, &c. vel si quis, quod in fluminis publici diuerticulo solus pluribus annis piscatus sit, alterum eodem iure vti prohibeat, at in l. si quisquam de diuers. & tempor. præscript. sic legitur, si quisquam in fluminis publici diuerticulo solus pluribus annis piscatus sit, alterum eodem iure vti prohibet, & post allatas quasdam conciliationes, sic numer. 20. scribit: sexto adducitur nonnullorum aliorum sententia, & est, quod responso dict. l. si quisquam addenda sit negatio, non, vt sit sensus, alterum eodem iure vti non prohibet, quo casu concordaret cum Papiniano, & ita inter alios sensit Balduin. in §. flumina autem num. 7. instit de rer. diuis. Addo Iacob. Curtium var. iur. quæst. lib. 1. c. 54. in fine, sed prorsus reijcienda est, quandoquidem ipsius responsi sensum immutare videtur, & quia à verbis legis minimè est recedendum. Hactenus Genoa: apparet ergo quod addere negationem legi illam non habenti est inuentum, quo tales auctores leges explicant, quod magis ex infrà dicendis elucebit: idem Genoa fol. mihi 338. affert contrarietatem inter l. imperatores, ff. de bonis eorum, qui ante sententiam mortem sibi, &c. & l. eius ff. de iur. fisci, & post allatas quasdam conciliationes sic num. 9. ait: 3. loco principaliter idem D. Cuiacius

D. Cuiacius lib. 6. obseru. cap. 24. alterius extitit opinionis, ratus est enim addendam esse dictionem illam, non, in casu Marci, vt sit sensus non relinquere defensionem hæredibus rationis non est, quo casu concordabit illud responsum cum illo D. Vlpiani, sed iste sensus, præterquamquod est violatiuus litteræ dictæ legis secundæ, reprobatur per D. Ioannem Robertum receptarum iuris ciuilis lectionum cap. 37. in fine lib. 1. vide per eum. Idem Genoa fol. 342. affert. dissidium inter l. non intelligitur, §. si in locis ff. de iure fisci, & §. thesauros instit. de rer. diuis. & num. 15. sic ait: quinto loco Francisc. Zoanet. restit. c. 27. horum responsorum conciliationi studens arbitratus est text. in dict. §. si in locis sub illis verbis religiosisvè legendum esse negatiuè, id est, non etiam religiosis, vt sit sensus, si in locis fiscalibus, vel publicis, non autem in religiosis thesauri reperti fuerint, media pars ex his fisco applicanda sit, & sic Callistratus quo ad loca religiosa concordabit cum Iustiniano, sed nec iste sensus recipiendus est, quoniam non est admittenda talis verbotum mutatio, adde in omnibus Codicibus legi eadem verba, religiosisvè, quæ in vulgatis inserta, sic enim legitur in pandectis Florentinis, Holoandri, Russardi, & aliorum: præterea isthac Zoanetti restitutio pulcherrimis quidem rationibus reijcitur per Ioannem Robertum lib. 1. recep. iuris ciuil. &c. Adde Francisc. Duar. Idem Genoa fol. 547. refert antinomiam inter l. statu lib. ff. de quæst. & l. statu lib. de statu liberis, ac num. 18. sic loquitur: 5. loco Cuiac. in lib. 1. suarum obseruat. c. 37. alterius extitit opinionis, ratus est enim pro iis verbis dict. l. statulib. & ideò in publicis quoque iudiciis easdem pœnas patiuntur, quam cæteri, legendum esse, sed non in publicis quoque iudiciis, & sic vult apponi debere negationem illam, non, sed hæc expositio est omnium aliarum pessima. Primò enim repugnat lectioni omnium vulgatorum codicum, item pandectis Florentinis, Haloandri, Gottofredi, Russardi, & alio-

rum

rum, præterea corrumpit apertè totum ſenſum dictæ l. ſtatuliberi, vt vnuſquiſque de facili videre poteſt, vnde hanc eandem repellit D. Franc. Hotoman. lib. 2. amic. reſp. c. 31. in fine, & D. Io. Rob. &c. Verùm ne longius, quam par eſt meus ſermo decurrat, noto, quod reſpectu vnius, & eiuſdem l. Marcellus, ff. de fideiuſſoribus, quadruplex mutatio refertur à prædicto Genoa agente de tali lege fol. 380. & inter eas numeratur illa, quam adinuenit Reuar. lib. 2. varior. cap. 9. mediante qua tollitur negatio, & redditur affirmatiua propoſitio, quæ in textu eſt negatiua; recenſentur autem aliæ tres mutationes à Cuiacio, Contio, & Fabro adinuentæ, ita vt quadrupliciter eadem lex pauciſſimarum linearum mutetur, ne dicam dilaceretur, & tamen loco citato quælibet impugnatur. Pondero, quod ob contrarietatem aliorum DD. redditur incertum quidquid inducitur, & ob nimis violentam, & grauem mutationem eſt ex genere ſuo inualidum, quidquid audent facere prædicti Iuriſperiti, nam adimere, vel ponere negationem eſt legem nouam promulgare, quod inualidè, & illicitè fit à priuato I. C. Hæc dixi afferendo ſolùm illas mutationes, quæ adimendo, vel de nouo ponendo dictionem, non, inducuntur; nam ſi aliæ modis aliis factæ adducendæ eſſent, integer magnus liber non ſufficeret, vnde remitto lectorem ad illos, qui receptam, ac vulgatam lectionem doctè defenderunt, volui referre verba Genoæ, quibus conſtet de facto auctores citatos tali modo vti, & id à me immerito illis non adſcribi, vt de hoc lector certificatus iudicet, an ſit facilè aſſerendum talium auctorum ſententias eſſe in praxi probabiles, ſtante quod ad hoc, quòd aliquis auctor reddat probabilem ſuam ſententiam oportet, quod rectè procedat, conſtat autem aliquos, etſi priuatos iuriſperitos contemnere auctoritatem corporis iuris ciuilis, & illud non ſequi quoad Tribonianiſmos, & quando contra Iuſtinianum, ac Tribonianum eius miniſtrum inuehi non poſſunt, audere auferre,

aut ponere dictionem, non, & reddere negatiuam illam legem, quæ sit affirmatiua, reddere autem affirmatiuam, quæ est negatiua, & in hoc nullo exemplari antiquo iuuari, atque id esse ab aliis doctis, & eruditis iurisperitis impugnatum, vt vidimus. Ego quia huius secundi generis mutationes ad meam disputationem non spectant, sed solùm aliqualiter, vt suprà dixi, illam confirmant, innuo tantùm, quod ob causas iam allatas, & quia prædicti auctores magis ad ius antiquum etiam quo ad id, quod nunc est abrogatum, quam ad ius nunc vigens, & obseruandum sunt propensi, debent diligenter ponderari, & solùm post magnam discussionem, si rationes eorum conuincant, possunt in aliquo casu haberi ob rationes ipsorum pro fundamento solido ipsorum asserta, modo tamen in meis vindic. & in hoc opusculo explicato, sed redeundo ad id quod opusculum, & omnes articuli iam exarati intendunt.

VII. Noto quod isti inuehuntur in Tribonianum, cui vt compilatori auctoritatem Iustinianus dedit, & cuius acta legibus clarissimis idem Imperator approbauit, & tamen dicunt, quod iura, leges corrupit suis mutationibus, & mille dicteria contra ipsum ob id proferunt, sed mutato nomine non dicam narratur fabula de ipsis, sed verificatur de illis id, quod fabulosè, & falsè adscribunt Triboniano, vt Bachouius notat, & ex art. ant. vbi data opera attuli plura omnino videnda assertum huius articuli firmantia, ne ipse exuberaret, elucet, ac magis ipsorum libri testantur, & concludo quod quoad intrusionem Cod. Theodos. instit. Caij & aliorum à me impugnatam agi potest de regione, in qua viget ius ciuile commune, vel in qua ob independentiam à iure Romanorum, non respicitur ad ius ciuile commune continens ius Romanum, sed aliæ leges seruantur, vt de Hispaniis innuit Schifordegh. vbi suprà, si agitur de prima regione, euidens est lædi ius talis regionis ab eo, qui mutat leges ipsius, & inducit nouos libros legum antiquarum

expressè

expreſsè à legibus talis regionis abrogatarum in procemio digeſtorum, & codicis,ac ſub tit. de vet. iur. enuclean. extantibus, & talis reijci debet dicendo ipſi, quis te conſtituit Principem, cuius ſolius eſt mutare leges, vel de nouo aliqua inducere, quæ, etſi contraria legibus regionis ſint, poſſint illa iudices, & alij in praxi ſequi. Si agitur de regione, in qua ob independentiam à iure Cæſareo, ac Romanorum obſeruatur non ius ciuile commune, ſed aliud proprium talis regionis, euidens etiam eſt lædi ius talis regionis ab illo, qui priuata auctoritate inducit, & proponit, vt quid vim legis habens, & quod in praxi iudex ſequi poſſit Codicem Theodoſianum, libros inſtit. Caij, & alios ſimiles; nam tam eſt ius Cæſareum illud quod in Codice Theodoſiano, & ius Romanum id quod in libris Caij, & ſimilibus continetur, ſicut illud, quod in Codice Iuſtinianeo, & in pandectis habetur: Theodoſius enim erat Romanorum Imperator, & Caius, aliique ipſi ſimiles ius Romanum tradiderunt, vnde in praxi præferre illa, quæ in dictis libris habentur, aliis legibus regionis, eſt lædere independentiam talis regionis à iure Cæſareo, & Romano, & conſequenter cum omnia, quæ ex Cod. Theod. & ex lib. prudentum, vel vt iuris Romani rationi conformia iis, quæ ſunt in iure ciuili, contraria, proponuntur, nullam vim, vt oſtendi, habeant, non eſt in praxi tuta ſententia illa, quàm priuatus homo contra legem expreſſam docet abrogando leges, & promulgando nouum ius, faciendo v. gr. quod lex, quæ eſt affirmatiua ſit negatiua, dum legis partem, quam coniecturatur eſſe Triboniani, reijcit, vel ex Cod. Theodoſ. aut ex lib. Caij, Pauli, aut alterius, proponit aliquid contrarium iuris ciuilis legi, atque ſi lex talis nunc vigeat, cenſeo, quod, qui probabiles in praxi talium auctorum ſententias abſolutè aſſeruére, etſi ipſi, vt ex art. vlt. patebit, prædictam ſententiam non ſint ſecuti, loquantur tamen tam amplè, quia non ſciebant quid fecerint dicti I. C. & aduerſario dixi, neque ipſi fauere aſſerta ex verbis Sancij, qui primus id docuit, & P. Dianæ, addo & Eſcobar, quia, ſi talia verba in fonte videantur, adhuc ob illa, quæ in meis citatis vin-

diciis dixi, & in hoc opusc. addidi nullo modo ipsius mei aduersarij sententiæ conciliant prædictam probabilitatem neque ab extrinseco quoad praxim, nam à me detecta est veritas, & posita cognitione eorum, quæ ego scripsi, non amplius potest ille, qui id scit habere talem sententiam pro praxi probabilem, & tutam, vt art. vlt. ponderans verba dictorum auctorum explicabo. Nota, quod in hoc articulo, imò toto opusculo non intendo agere de variis eiusdem legis lectionibus in fide dignis, v. gr. in vulgatæ lectionis, & pandectarum Florentinarum exemplaribus extantibus, nam quælibet fide digna exemplaria veneror non impugno.

ARTICVLVS VIII.

INFIRMVM *firmamentum impugnationis Tribonianismi, & Iustinianismi, ac pro praxi assertionum aliquarum Antonij Fabri, & sequacium est contrariari rationi iuris id, quod continetur in corpore iuris Iustinianei, & immeritò quidam in praxi iudiciali reijciendos esse Tribonianismos, seu Iustinianismos censebat, quia in Fabro legerat ipsos aduersari iuris rationi, sed vera ratio iuris dictat esse reiectis omnibus seruandas leges iuris ciuilis de facto nunc vigentes.*

I. IN prooemio vindiciarum mearum Iustinianismi dixi, quod si illa, quæ contra asserta aliqua corporis iuris Iustinianei, ac Iustinianismos, seu Tribonianismos dicunt non pauci, tenderent contra illa, quæ iuxta ius diuinum, vel naturale agere tenemur, fasces submitterem, darem manus, sed quia prædicta effutiunt contra ea, quæ sunt iuris positiui, & à Principis

cipis supremi arbitrio pendent, non esse admittenda. Idem alibi locupletaui præcipuè ex Aristotele Ethic. lib. 5. cap. 10. & D. Th. ibidem, agentibus de iusto legali & iusto naturali, quod posteà iuxta tamen legales doctrinas inueni à Bauchouo, vt retuli art. 6. propositum, & probatum fuisse, nunc iuuat altius rem indagando id confirmare. Ius vetus, & ius nouum, etsi varias possit habere significationes, attamen præcipuè distinguunt, vt art. seq. effulgebit, Anton. Faber, & Cuiacius correspondenter ad titul. Codicis de veteri iure enucleando, ex quo, & lege 1. talis tituli colligitur, quod, vt animaduertit Cuiacius in Paratit. intelligitur nomine iuris veteris iurisprudentia antiquorum prudentium, & id mille locis exprimit Ant. Faber altisonis querelis ob deperditos prædictorum prudentum libros, & eorum asserta fideliter in corpus iuris non redacta, vt præcipuè ex dicti Fabri coniecturarum iuris, & errorum pragmaticorum libris nimis patet, quamuis etiam, quæ in Imperatorum, aut aliorum, qui Iustinianum præcessêre, sanctionibus ad ius ciuile spectantibus continentur, in iure veteri includi aliquando merito significent. Ius nouum iuxta prædictos est id, quod Iustinianus quomodocumque induxit, iuris autem rationem esse præcipuè dicunt id, quod Iurisprudentiæ prudentum antiquorum, seu iuri veteri prædicto correspondet, quæ omnia non solùm à Fabro, sed à Schifordegh. & aliis similibus auctoribus asseruntur, vnde de ratione iuris ad prudentes prædictos attinente discurram, vt ex hoc ad alia quæcumque argui possit, nempe ad iuris rationem in legibus 12. tab. in plebiscitis absque Senatus Consilio & consensu, vt alia ommittam, editis, in imperialibus antiquis sanctionibus & c. fundata.

II. Iurisprudentes antiqui non imitati sunt Platonem in libro de legibus, vel de republica, aut Aristotelem in politicis, & alios consimiles auctores proponendo quid ipsi absolutè sentirent quo ad illa, quæ ad ius ciuile, & rempublicam spectant, sed in tantùm plura ediderunt, in quantum, vt l. 2. ff. de orig. iur. postquam latas esse leges 12. tabul. dictum fuit, expresè

habetur, his legibus latis cœpit, vt naturaliter euenire solet, vt interpretatio desideraret prudentium auctoritate necessariam disputationem fori, hæc disputatio, & hoc ius, quod sine scripto venit, compositum à prudentibus propria parte aliqua non appellatur, vt cæteræ partes iuris suis nominibus designantur datis propriis nominibus cæteris partibus, sed communi nomine appellantur ius ciuile, & vt in particulari aliquid dicam, ex anquis prudentibus Caius, supposito pro nunc quod T. Caio, qui sub Antonino Caracalla floruit, non Caio, de quo mentio fit l. 2. ff. de orig iur. sint adscribenda opera, de quibus in pandectis fit mentio, scripsit Commentaria librorum sex ad leges duodecim tabularum, trigintorum duorum librorum ad edictum Prouinciale, librorum quindecim ad leg. Iul. & Pap. librorum decem ad edictum Vrbium, & etiam commentaria ad edictum ædilium Curulium, ad edictum Prætoris Vrbani, ad S. C. Tertyllianum, ad S. C. Orphicianum, ad legem Glitiam: Vlpianus autem 83. libros, & Paulus octoginta libros commentariorum ad edictum Prætoris ediderunt, ambóque ad edictum Curulium, ad l. Iul. de adult. ad legel sentiam, & ad alia similia libros scripserunt, & Paulus specialiter fecit commentaria ad orationem Imperatoris Seueri, ad Orationem Seueri, & Commodi, & ad orationem Antonini, & Commodi, & similes libros ipsi, & alij prudentes antiqui composuerunt, & sunt magna pars illorum librorum, qui iurisprudentiam antiquorum prudentum, seu ius vetus, & iuris rationem iuxta eruditos continent, & ex quibus plurimæ digestorum leges sunt desumptæ, & quos deperditos adeò aliqui illachrymantur: est etiam certum, quòd illa, quæ non commentando aliquam sanctionem ciuilem dicti prudentes edidere, debebant positiuis sanctionibus ciuilibus Romanis correspondêre, vnde ob talem obligationem tot ex dictis prudentibus, tot & tanta scripsere ad edic. Prætor. ad leges Iulias, & ad alias sanctiones ciuiles, vt in albo operum dictorum auctorum cernere licet, cùm autem doctis notissimum sit præcipuè in iis, quæ ad ius positiuum ciuile spectant, aliud esse loqui, vt commentatorem,

mentatorem,& vt ligatum,& obligatum ad ſequendam aliquam ſpecialem expreſſam legem poſitiuam, vel loqui iuxta id, quòd iuris abſolutè conſiderati ratio, ſeu ratio in materia iuſtitiæ dictat, debemus ex verbis allatis l. 2. de orig. iur. & ex qualitate operum, & modo ſcribendi antiquorum prudentum deducere, quòd prædictis inhærendo poteſt equidem ab aliquibus eruditis probari, quòd non abſque fundamento dicunt repugnare aliquid iuri ciuili, dum repugnat prudentum antiquorum iuriſprudentiæ, quatenus, vt ex verbis allatis dictæ legis 1. ff. de orig. iur. habetur, nomen commune iuris ciuilis adſcriptum eſt prudentum iuri, ſed debet etiam agnoſci id neque repugnare iuri ciuili, vt ſic, ſeu abſolutè, & quia probatum eſt, quòd prudentes prædicti ſcripſerunt inhærendo iis, quæ de facto continebant leges, & locuti ſunt vt interpretes, & commentatores, non autem vt abſolutè docentes quid præſcindendo à legibus ciuilibus poſitiuis iuxta ius naturale,& gentium,& principia virtutis iuſtitiæ eſſet agendum, indè firmatum remanet,quòd iuriſprudentia prudentum eſt pars iuris ciuilis,etſi, vt ſuprà explicatum eſt, nomine iuris ciuilis abſolutè veniat, vnde ſuprà narratus iuris rationis titulus ſpecioſus, quatenus in prudentum antiquorum iuriſprudentia fundatur non dicit, niſi id, quod dicti prudentes ligati, ſeu obligati ad ſequendam legem poſitiuam romanam antiquam, non autem abſolutè iuxta rationem naturalem, ac principia vniuerſalia iuſtitiæ eſſe aſſerendum ſenſere, & multo minus talis ratio iuris dicit id, quòd ratio iuris abſolutè, & ſecundùm ſe conſiderati exigit, vt phraſis iuris ratio præſefert, & cuidam non indocto immeritò inſinuauit,ſed circa id remitto lectorem ad dicenda num 10 & ſeq.

III. Confirmatur. Ex libris pandectarum, ſeu digeſtorum patet, quòd antiqui prudentes inhærebant Imperatorum legibus, & ſanctionibus; nam, vt cæteros omittam, in iis, quæ ex libris antiquorum prudentum redacta ſunt in corpus iuris ciuilis Iuſtinianei, fit mentio Adriani Imperatoris in octuaginta tribus legibus, & Antonini Pij mentio fit in octoginta quatuor legibus, atque Imperatorum Seueri, & Antonini Caracallæ fit mentio in

ſexaginta

ſexaginta nouem legibus, & c. vnde ſucceſſiuè dictos prudentes antiquos inhæſiſſe non ſolùm antiquorum, ſed pro tempore regnantium Imperatorum decretis eſt euidentiſſimum.

IV. Secundò, ipſimet prudentes antiqui plura tradiderunt, quæ agnoſcebant eſſe contra id, quòd ipſi rationem iuris cenſebant, ſeu quòd exiſtimabant eſſe conforme iuris rationi, modò tamen inferiùs explicando accipiendo rationem iuris, vt ex doctiſſimo Domino Merenda Bononiæ eminente patet, qui controu. iuris lib. 12. cap. 49. num. 13. & ſeq. ſic ſcribit. Iuriſconſultus in l. 4. ff. in quibus cauſis pignus, vel hypoth. ait eo iure vtimur, vt quæ in prædio Vrbano inducta, & illata ſunt, pignorata eſſe credantur, quia id tacitè conuenerit, in ruſticis prædiis contra obſeruatur: eo iure vtimur ait Iuriſconſultus, vt ſignificet aduerſus iuris rationem id fuiſſe introductum, hoc enim indicant huiuſmodi verba, l. 4. ff. de vulg. & pupil. l. hoc iure 19. ff. de donat. l. an inutilis, ff. de accept. credantur, ait Iuriſconſultus, vt inſinuet iure non eſſe pignoris loco tradita, ſed dictum fuiſſe à veteribus, & creditum à populo pignori obligata cenſeri inuecta in prædium Vrbanum ab eius conductore, qua forma loquendi ſignificantur, quæ contra iuris rationem recepta fuere l. conficiuntur, ff. de iur. codicill. Idem D. Merend. contr. iur. lib. 12. cap. 49. n. 15. dicit iuriſprudentes antiquos vti verbo placet ad ea ſignificanda, quæ aduerſus iuris rationem fuere inuenta l. 4. ff. de lib. & poſth. l. placet 25. ff. quibus mod. vſufruct. amitt. l. placuit 29. ff. de vſuris l. 4. ff de pactis; ab eodem lib. 8. cap. 13. num. 4. aſſeritur, quòd vtilitatis mentio apud dictos prudentes ſignificat iuris rationem aduerſari, & ne longiùs procedam, idem D. Merenda doctè probat, quòd prudentes antiqui interdum diſſimulabant legum placita, vt poſſent introducere doctrinas populo placentes, & quòd ſolebant populi Romani moribus ſuas aptare doctrinas, quòd rigidas veteris iuris traditiones ſub ſpecie interpretationis interdum euerterunt, quòd iura gentium conſiderabant iuxta vſum populi Romani, aliaque ſimilia aſſerta in ſuis controuerſiis habet, quæ vtendo ipſarum indice à doctiſſimo Ioſepho Merenda auctoris

ctoris nepote concinnato vnusquisque facilè inuenire potest, ne autem aliquis censeat prædicta verificari existimare D. Merendā solùm quando vtuntur prudentes aliqua ex supra allatis phrasibus id significante pono speciminis loco verba sequentia dicti D. Merendæ. Illa institutio, quos Titius voluerit, ideò vitiosa est, quod alieno permissa est arbitrio, nam satis constanter veteres decreuerunt testamentorum iura ipsa per se firma esse oportere, non ex alieno arbitrio pendere, sic Caius in l. 32. ff. de hæred. instit. si alicui ita legetur si Meuius Capitolium ascenderit, quamuis in arbitrio Meuij sit, an Capitolium ascendat, & velit efficere, vt Titio legatum debeatur, non tamen poterit aliis verbis his vtiliter legari, si Titius voluerit, Meuio decem lego, nam in alienam voluntatem legatum conferri non potest, inde dictum est, expressa nocent, non expressa non nocent: Modestinus in l. 51. ff. de cond. & dem. At Vlpian. l. 1. ff. de leg. 2. scribit in arbitrium alterius conferri legatum, veluti conditio potest, quid enim interest, si Titius Capitolium ascenderit, aut si voluerit, & in l. 46. ff. de fideicomm. liber, sed etsi scriptum sit, si secus voluerit Sthicum liberum esse volo, mihi videtur posse valere libertatem, quia conditio potiùs est, quemadmodum si mihi legatum esset, si Titius Capitolium ascenderit, ecce quod Vlpianus apertè introducit id, quod contra veteris iuris regulas erat, addo ego, ecce quod id, quod adeò iuris rationi conforme existimatum est à Modestino, vt in hoc esse docuerit fundatum iuris axioma, expressa nocent, non expressa non nocent, attamen est posthabitum, reiectumque ab Vlpiano, qui dicti Modestini condiscipulus, vel vt alij volunt magister fuit, & ne aliquis censeat id, quod adeò ab aliquibus reprehenditur in Triboniano, & Iustiniano, nempè ob titulum vtilitatis introducere id, quod est contra rationem iuris, esse quid nouum, videatur dictus D. Mer. lib. 11. cap. 38. num. 6. vbi inquit, quod Vlpianus diligens fuit in introducendo doctrinas vtiles, etiamsi rationi iuris aduersarentur, & id esse conforme prudentum antiquorum iurisprudentiæ, & quasi dixi iuris rationi patebit, cum ergo dicti

prudentes essent idolatræ, & eorum plures vitiis abundasse non possit in dubium verti, Dominúsque Merenda expressè asserat, quod dissimulabant legum placita, vt possent introducere doctrinas populo placentes, & contra iuris rationem plura doceant, quis eorum doctrinas omnibus ad ius ciuile spectantibus etiam iis, quæ in corpus iuris redacta sunt anteferendas dicet;quis ipsas continere veram iuris rationem asserere audebit, si plura contra etiam assertam supra commemoratam iuris rationem introduxerunt, quis absolutè potest affirmare, quod hoc ipso, quod aliquid doctrinæ prudentum antiquorum aduersatur, est conrra iuris rationem, cum aduersari doctrinæ ipsorum, sit multoties sequi etiam prædictam ab eruditis propositam iuris rationem, aduersus quam sæpe aliqua ipsi induxerunt: certè nec qualitas personarum, cum essent idolatræ, nec qualitas doctrinæ, cum esset commentatoria, & interpretatoria, vel elucidatoria legum iam euulgatarum, nec modus ab ipsis obseruatus, cum sæpè etiam iuris rationi ab eruditis adeò magnifactæ contraria proponerent, suadent habendum pro eodem aliquid aduersari doctrinæ dictorum prudentum, & aduersari iuris rationi, & præcipuè, si pro iuris ratione id, quod ratio iuris absolutè considerati importat, intelligas, vt talis propositio absolutè prolata præsefert; nam si nomine iuris, dum iuris rationi aliquid aduersari asseris, intelligis id solum, quod prudentes aliqui scripserunt, illudis, & nihil dicis, quo tua asserta confirmes, attende tamen ad tertium argumentum, & ad illa, quæ numeris sequentibus proponam, vbi æquiuocatio circa iuris rationem elucidatur, & quid circa hactenus dicta sit absolutè sentiendum, ponitur.

V. Tertiò, ex l. 2. ff. de orig. iur. de Capitone & Labeone, antiquis prudentibus sic habetur. Hi duo primùm veluti diuersas sectas fecerunt, nam Ateius capito in his, quæ ei tradita fuerant perseuerabat: Labeo ingenij qualitate,

& fiducia doctrinæ qui & cæteris operis sapientiæ operam dederat, plurima innouare instituit, & ita Atteio Capitoni Massurius Sabinus successit, Labeoni Nerua, qui adhuc eas dissensiones auxerunt. Hic etiam Nerua Cæsari familiarissimus fuit, Massurius Sabinus in equestri ordine fuit, &c. huic successit Cassius Longinus, &c. Neruæ successit Proculus, fuit eodem tempore & Nerua filius, fuit & alius Longinus ex equestri quidem ordine, qui postea ad præturam vsque peruenit, sed Proculi auctoritas maior fuit; nam etiam plurimum potuit, appellatique sunt partim Cassiani, partim Proculeiani, quæ origo à Capitone, & Labeone cæperat, Cassio Cælius Sabinus successit, qui plurimum temporibus Vespesiani potuit, Proculo Pegasus, qui temporibus Vespesiani Præfectus Vrbis fuit, Celio Sabino Priscus Iauolenus, Pegaso Celsus, Patri Celso Celsus filius, & Priscus Neratius, qui vtrique Consules fuerunt, Celsus quidem & iterum, Iauoleno Prisco Aburnus Valens, & Tuscianus, item Saluius Iulianus: ecce quod ex lege iuris ciuilis ex Pomponio antiquo prudente habetur id, quod in vindiciis Iustinianismi docui, quòd erant diuersæ Scholæ, & dissensiones inter prudentes antiquos, sicut modo sunt quoad Thomistas, & Scotistas, circa quod videndus inter alios, Edmundus Merilius obseru. iuris lib. 1. ex quo cap. 3. & 5. & 21. exhibeo, vt non mihi, sed erudito iurisperito id, quod in ipsis continetur, adscribatur.

In quibus potissimum vtraque iuris auctorum secta dissidebat.

CAPVT III.

VI. EX duabus sectis I. C. Sabiniani regulis iuris antiqui insistebant, quæ fluxerant ex iure ciuili, seu interpretatione prudentum ad leges XII. Tabul. & deinde per manus traditæ fuerant. Pomponius in l. 2. §. post hunc, ff. de orig. iur.

de Atteio Capitone Sabinianorum Principe: Atteius Capito in his, quæ ei tradita fuerant perseuerabat. Atque ita auctores illius Scholæ veterum opinionem secutos, quam belle licèt obseruare in l. si seruus 27. §. si quis 21. ff. ad leg. Aquil. Vlpian. in l. 6. ff. de condit. ob turp. vel iniustam causam. Perpetuo Sabinus probauit veterum opinionem existimantium id, quod ex iniusta causa apud aliquem sit, posse condici. Pompon. in l. is cui 31. ff. ad leg. Falcid. sed & secundum Cassij, & veterum opinionem. Paul. in l. 3. §. 18. ff. de acq. vel amitt. poss. Plerique veterum, & Sabinus, & Cassius responderunt. Iulianus quoque veterum sententiam sequitur in l. ita vulneratus Si, ff. ad l. Aquil. l. si seruus 12. ff. de auctoritate, & consensu tutor, & sic probabant à maioribus constituta, licet non possent rationem reddere, Iul. in l. non omnium, ff. de legibus, Senatúsque Consult. Iidem Sabiniani naturalem rationem sequebantur, vt in pubertate Vlp. lib. sing Reg. tit. 11. Puberem autem Cassiani quidem eum esse dicunt, qui habitu corporis pubes apparet, id est qui generare potest. In emptione, & venditione, cum putarent emptionem rebus posse contrahi, quæ vetustissima fuit species emptionis, & naturalis, atque ex iure gentium, §. item pretium. Instit. de empt. & vendit. In possessione, quia naturalem possessionem constituebant, l. pupillum ff. de acq. rer. dominio, puta si quis corpore rei incumberet veluti fructuarius, creditor, colonus. Ita in l. adeò, §. cum quis ex aliena, ff. de acq. rer. domin. Sabinus, & Cassius magis naturalem rationem efficere putant, vt qui materiæ dominus fuerit, idem eius quoque, quod ex ea materia factum sit, dominus esset. Hæc est enim ratio naturalis. Acro ad illud Horatij lib. 1. Carminum:

Ceu rapit teretes Marsus aper plagas,

non teretes plagas, sed tereti fune factas: ideò enim ita posuit, quia illi debemus substantiam, vnde sumimus. Annon & Sabinus in aliis iuris articulis substantiam intuebatur, non opinionem, vt in l. 2. §. 2. ff pro emptore? Iidem Sabiniani, quod æquius erat, & benignius, probabant aduersus strictam disputandi rationem,

tionem, & aduersus verborum subtilitatem. Iul. in d. l. ita vulneratus, ff. ad l. Aquil. l. si tibi pecuniam 20. ff. de reb. credit. & l. si ita 13. ff. de liber & posthum. E diuerso Proculeiani veterum regulis insistere noluerunt. Pompon. de Labeone illius Scholæ Principe in d. l. 2. §. post hunc de orig iuris. Labeo ingenij qualitate, & fiducia doctrinæ, qui & cæteris operis sapientiæ operam dederat, plurima innouare instituit, vnde illi subtilitatem iuris, & strictam disputandi rationem sequebantur, vt si rebus contraheretur emptio, non esse emptionem, sed permutationem d. §. item pretium Instit. de empt. l. 1. ff. de contrah. empt vt dominus materiæ fieret, qui aliquid ex ea fecisset, d. l. 7. ff. de acquir. rer. domin. Iidem potiùs opinionem intuebantur, quam substantiam, vt in pubertate eum puberem esse, qui quatuordecim annos expleuisset, quod ea ætate generare posse præsumatur. Plutarch. lib. 5. cap. 24........

In possessione eum possidere, non qui incumberet possessioni veluti creditorem, aut colonum, sed qui animo retineret possessionem: Celsus ex ea Schola l. quod meo, ff. de acq. vel amitt. poss. Iidem etiam æqui, & boni disceptationem non adeò probabant. Celsus adolescens in l. si seruum 91. §. sequitur, ff. de verb. obligat. Esse enim hanc quæstionem de bono, & æquo, in quo genere plerúmque sub auctoritate iuris scientiæ perniciosè (inquit) erratur. Quasi istam æqui, & boni disceptationem parum probaret.

Quænam secta Iuris auctorum præualeret Tertulliano Lux.

CAPVT V.

VII. CVM diuersæ Iurisconsultorum sectæ fuissent constitutæ, & quælibet suos auctores haberet, qui sen-

tentias probabili ratione tuebantur, quæri non immeritò possit, quænam magis secta præualeret, an Sabinianorum, vel Proculeanorum, & quidem vbi diuersæ fuerant sectarum sententiæ, ad Principem relationes factas existimo, eámque sententiam deinceps magis probatam, quam Princeps rescripto confirmasset, vt in fragmento illo iuris ciuilis post collationem legis Mosaïcæ, l. Plautius 49. D. ad l. Falcid. l. diui. ff. de iure patronatus, l. 7. ff. de iis, quæ in fraud. credit. l. 9. Cod. qui testam. fac. poss. l. 25. C. de nuptiis. Ita Proculeianorum sententia aduersus Sabinianos probata fuit, quod eam Principes admisissent, §. item pretium. Instit. de empt. & vendit. l. pen. C. de rerum permut. At cum hæc, vel illa secta apud consilium Principis præualeret, sic eueniebat, vt huius, vel illius sectæ opiniones magis probarentur, atque ita nonnunquam constitutiones Principum variarent, l. non putabam, ff. de condit. & demonst. l. qui filium, §. Fabius, ff. ad Senatuscons. Trebell. d. l. diui, ff. de iure patron. l. cum quidam, C. de verb. signific. Id verò potissimum obseruatione dignum est, quod cùm Impp. Seuerus, & Antoninus præstantissimos haberent in consilio Iurisconsultos, iamque calor iste sectarum refrixisset, pleræque rescriptis illorum controuersiæ iam antè Iustin. decisæ fuerint: vt in l. 11. ff. de iurisdict. l. 4. ff. de lege commissor. l. diuus, ff. de iure dotium, iuncta l. plerique, ff. de ritu nupt. l. 1. §. si cohæredis, ff. ad l. Falcid. Eo Tertullianum respexisse facilè putarem Apologetic. cap. 4. nonne, & vos quotidie experimentis illuminantibus tenebras antiquitatis totam illam veterem, & squalentem syluam legum nouis principalium rescriptorum, & edictorum securibus truncatis, & cæditis?

CAPVT

Proculeani secundum Stoicos putabant opere ex aliena materia facto eum, qui opus fecerat, dominum esse operis facti, non dominum materiæ.

CAPVT XXI.

VIII. NOTA est satis illa dissensio inter Sabinianos, & Proculeianos, an opere ex aliena materia facto operis dominus esset, qui fecisset, vel qui fuerat dominus materiæ remaneret, §. cum ex aliena Instit. de rerum diuisione, & quam iam attigimus sup. cap. 3. & cap. 6. Nerua, & Proculus putabant hunc dominum esse, qui fecerit, quia quod factum est, antea nullius fuerit, l. 7. §. cum quis ex aliena, ff. de acquir. rer. domin. hi putabant formam dare rei substantiam, mutata forma propè interire substantiam rei, l. Iulianus, §. & si quis, ff. ad exhibendum, vbi τὸ propè ex Iuliani sententia, qui Sabinianus fuit. Sabinus, & Cassius magis naturalem rationem efficere putant, vt qui materiæ dominus fuerit, idem eius quoque, quod ex ea materia factum sit, dominus esset, quia sine materia nulla species effici possit, d. l. 7. §. cum quis ex aliena, & l. Minicius, ff. de rei vindicat. Isti putabant formam operis facti educi ex potentia materiæ, nec tam formæ, quàm materiæ in opere facto rationem haberi oportere: Sic Iulianus habet solùm rationem materiæ, in l seruum 44. §. 2 ff. de legat. 1. Paulus formæ, seu operis facti, l. lana 88. ff. de legat. 3. vbi vestigium huiusce dissensionis manifestum est; id enim Paul. ex Proculeanorum sententia, quæ Stoicis consentanea est, L. Seneca, Epist. 88. ligna nihil naui conferunt, quamuis non fiat nauis sine lignis; non est inquam cur aliquid putes eius adiutorio fieri, sine quo non potest fieri: Stoici quidem

dicebant

dicebant materiam primam esse substantiam, sed & corpus substantiam finitam Diogenes Laërtius in Zenone.......

IX. Ex hactenus allatis viguisse dissensiones à me narratas inter antiquos prudentes constat, & vt alia omittam ex 21. capitis verbis elucet, quod sicut apud Thomistas est principium philosophicum, quod in generatione substantiali fit resolutio vsque ad materiam primam, nulláque forma substantialis remanet, sed ab vnica noua forma constituitur compositum de nouo genitum, & quod ratione materiæ, & aliarum rationum à nostris PP. Compl. de gener. & corrup disp.4. n.51 & diss. 3. q.6. num.61. & seq. explicatarum dicitur idem corpus, quod corruptionem præcesserat, quando aliquis moritur, remanere identitate tamen secundùm quid tali; apud Scotistas autem est principium philosophicum, quòd in substantiali generatione non fit resolutio vsque ad materiam primam, sed remanet forma corporeitatis, ratione cuius dicitur idem corpus absolutè, & simpliciter esse ante, & post generationem, vel corruptionem, ita vt idem corpus omnino sit in cadauere priuatum ob mortem forma rationali, quod informabatur anima rationali, & viuebat. Ità erat principium legale, seu esse iuxta rationem iuris existimabatur apud Proculeianos, quòd in composito talis fieret resolutio, quod si aliquis ex aliena materia nouum quid faceret, fieret Dominus materiæ, & compositi, seu rei de nouo factæ, sed apud Sabinianos, & Cassianos principium legale fuit, & iuxta iuris rationem censebatur fieri in composito solùm talem resolutionem, quòd ille, qui materiæ dominus erat, idem quoque eius, quòd ipsius materia factum fuerat, Dominus esset, vnde sicut à Thomistis irrideretur, qui vt quid contrarium rationibus, ac principiis philosophicis afferret id, quod ipsi, vt principium philosophicum, & quid rationibus philosophicis conforme habent, & idem è contra respectu Scotistarum eueniret, nec potest dari apud Philosophos, vt formaliter in ipsis comprehenduntur Thomistæ, & Scotistæ, id, quòd respectu dictæ resolutionis

tionis vſque ad materiam primam, ac quoad identitatem corporeitatis reſpectu compoſiti corrupti, ac de nouo producti habeat veram rationem principij philoſophici, vel rationis philoſophicæ, ſed ſemper cum addito eſt loquendum dicendo eſſe id principium philoſophicum Thomiſticum, vel Scotiſticum ab illo, qui à Thomiſta, vel Scotiſta, vel Scotomiſta irrideri non vult, ità præſcindendo pro nunc à temperamento, ſeu iis, quæ §. cum ex alien inſtit. de rer. diuiſ. & locis concord. habentur, à Proculeianis irrideretur, qui vt quid repugnans iuris rationi, ac principiis legalibus adduceret id, quòd ipſi quoad compoſitum ex aliena materia docent, & è contra idem reſpectu Sabinianorum, & Caſſianorum accideret, nec in caſu noſtro, in quo iuriſprudentia veterum prudentum dicit tam Caſſianorum, quàm Proculeianorum principia, poteſt dari id, quod reſpectu rei factæ ex aliena materia habeat veram rationem principij Legalis, & dici poſſit aduerſari iuris rationi provt hac phraſi ſignificatur Iuriſprudentia prudentum antiquorum, tam Caſſianorum, quàm Proculeianorum, ſed ſemper cum addito eſt loquendum, aſſerendo eſſe id principium legale Proculeianum, vel Sabinianum ab illo, qui à Proculeianis, vel à Sabinianis, ſeu Caſſianis, aut Scholæ alterutrius prudentibus irrideri non vult: & fateor, quòd ponderans antiquos prudentes inter ſe contrarios in principiis, vt ſic dicam, quaſi vniuerſalibus, qualia ſunt: In his, quæ ad ius ſpectant nihil eſt innouandum, ſed ſtandum eſt his, quæ ab antiquis tradita ſunt, licèt ratio reddi non poſſit; & quòd in iis, quæ ad ius pertinent plurima ſunt innouanda, & iuris ſubtilitatem, ac ſtrictam diſputandi rationem ſequi debemus, inde deduxi nõ poſſe abſolutè aſſignari dictam rationem iuris præcipuè, vt aſſignãtur principia in mathematica, & in aliis ſcientiis, vt Faber ſcripſiſſe, ſed fortè immeritò, dicitur, & Bacchouius verbis art. 6. allatis impugnauit, tum ob rationem Bacchouij, quod ius naturale, non autem ius ciuile gaudet talibus principiis, quam aſſertionem ego intelligo iuxta doctrinam à me tradendam art. vlt. tum quia de facto ius

ciuile dicit omnia hoc art. explicata suadentia rationes essentiales principij scientifici, seu scientiarum omnium proprias, quales sunt esse de omni, & per se, necessarias, &c. non competere assertis, & propositionibus iuris ciuilis dicentibus saltim, vt in plurimum id, quod ad placitum hominum fuit inductum, & est variabile, & firmitatem non habet, sed congruè mutationi subest, vt quoad plura, quæ iuniores prudentes antiqui, vel Iustinianus suis constitutionibus contra vetus ius, seu antiquam iurisprudentiam induxerunt, concedunt etiam aduersarij, tum denique ob allatam dissensionem Prudentum, vnde ob rationem iuris dicentis antiquorum prudentum asserta non debemus ita moueri, vt illam anteferamus, & præponi debere censeamus Tribonianismis, vel iis alteriùs rationis quæ contra iurisprudentiam antiquorum prudentum mutando etiam ipsorum prudentum verba posuit in corpore iuris ciuilis Iustinianus, etiamsi constaret v. gr. ex libris institutionum Caij, sententiarum Pauli, titulorum Vlpiani in volumine Alariciano repertorum, quòd Caius, aut Paulus vel Vlpianus, contrarium iis, quæ in corpore iuris habentur, scripserint. Nec obest si dicas constare ex corpore iuris leges pandectarum esse desumptas ex talibus libris, & aliquas fuisse deprom̃ptas ex libris supra nominatis: nam dato prædictos libros esse dictorum auctorum, dico, quòd tales libri erant doctrinales, & vim legis fortè nunquam habuerunt, & etiam vt continentes priuatorum hominum sententias non sunt anteferendi iuris legibus, & quòd desumptas esse aliquas leges ex dictis libris non facit, quòd illa dictorum librorum, quæ contrariantur corpori iuris, habeant vim legis. Si Iustinianus promulgasset legem, qua absolutè dictis libris vim legis dedisset, haberet locum, quòd dicitur in obiectione, sed quia sanxit aliqua solùm ex talibus libris decerpta iuxta illam verborum mutationem, quàm habent in corpore iuris, gaudere vi legis, ideò obiectio nihil concludit. Sicut ex eo quòd Decemuiri ex legibus, & placitis Græcorum compilauerint, ac aliqua addendo vel mutando efformauerint leges duodecim tabularum, nullus potuisset ex legibus, &

& placitis Græcorum contrariis legibus duodecim tabularum deducere, quòd malè aliquid sanciretur ab aliqua lege duodecim tabularum, & ipsa non esset obseruanda, vt fusè alibi explicabo: quæ omnia hactenus dicta verificantur etiam quoad asserta prudentum, quæ vim legis habuerunt.

X. Id effulget ex doctrina ipsiusmet Antonij Fabri, quam exscribendo illius verba art. sequenti proponam, nam ipse in iurisprud. Papin. tit. 2. princip. 8. proponit summam Principum auctoritatem, & illatione prima ex hoc principio fieri, vt quidquid Principi placuit legis habeat vigorem, & illatione secunda habere Principem supremam potestatem suprà leges, iúsque earum pro arbitrio, & condendarum, & abrogandarum: illatione autem tertia, Imperatorem condendæ legis potestatem habere, constitutionésque posteriores ab Imperatore editas potiores esse omnibus iis, quæ ipsas præcesserunt; denique illatione 6 quòd si ex verbis legis, tàm aperta sit legislatoris voluntas, vt de ea dubitari non possit, seruanda lex est, quantumuis dura, & aspera, nec improbabili interpretatione contra legislatoris mentem mollienda: lege prospexit, &c. Idem Faber principio 10. agit de iure prætorio, & illatione prima firmat prætores non potuisse inducere ius habens potestatem legis, & illatione 2. ipsos nihil fecisse, neque facere potuisse contra legem, præcipuè prohibentem, sed omnia, vel cum lege, vel præter legem, supplendo, & adiuuando, non autem tollendo legem, ac ius ciuile, dicens in fine principij prædicti decimi, id tanto magis prætori concessum quoad supplendum, quòd ea potestas non competebat antiquis prudentibus, quibus hoc vnum concessum erat, vt ius ciuile interpretari dumtaxat possent, non etiam vel corrigere, vel supplere: postremò vt alia omittam dictus Faber ibidem princip. 9. agit de antiquis prudentibus, & eorum auctoritate, & illatione 2. deducit inde oriri, quòd si quando supplendum aliquid esset, siue in lege, siue in Senatusconsulto, siue in edicto, siue in hominum contractibus, aut vltimis voluntatibus manca in iis erat auctoritas prudentum, quia ipsis datum erat

ius dumtaxat interpretandi non etiam supplendi, quàm doctrinam locupleto verbis eiusdem Fabri princip. 8. illat. 3. de Augusto Imperatore sic loquentis, constituit vt prudentes, qui studiorum suorum fiduciam haberent non solùm respondere de iure possent, sed ex ipsius etiam Imperatoris auctoritate responderent, vt Pompon. refert in l. 2. §. post hanc 47. vers. & vt obiter de orig. iur. & consequenter, vt ex Imper. auctoritate iura interpretarentur, nimirum quatenus iuris, iam inducti ratio, legúmque latarum tenor, & sententia pateretur, non etiam vt supplere quidquam possent, aut nouum ius facere d. l. cum de nouo, ne quidem sub prætextu æquitatis, si quando æquitas à iuris scripti verbis, & sententia dissideret: stante autem tali diminuta auctoritate veterum prudentum inuehitur Faber dicto princip. 9. illat. 3 & confut. 2. contra DD. nostros dicendo confut. 2. Principes, & Imperatores potius, quam interpretes iuris agere supplendo aliquid in legibus, & alia similia faciendo, & d. illat. 3. ipsis obijciendo, quòd fecerunt contra expressam prohibitionem Iustiniani tot commentaria, & interpretationes legum edendo, id concludens his verbis, in quo si boni Imperatoris voluntati paritum fuisset, non ea nunc difficultatum, & errorum ne dum librorum mole, qua miserè premitur ius nostrum, laboraret: verum si eiusdem Imperatoris voluntati paritum fuisset, non ea nunc, circa libros & alia art. 1. adducta & circa Tribonianismos difficultatum mole, qua premitur ius nostrum laboraret, nam idem Iustinianus, qui prohibuit commentaria, & interpretationes legum, multò magis expressim etiam sub graui pœna prohibuit, quòd comparatione veteris iurisprudentiæ detegatur, quid fuerit priùs scriptum, & ab ipso Iustiniano postea mutatum, & anteferri præcipuè in praxi iudiciali id, quòd correspondet assertis, & placitis antiquorum prudentum, vel Imperatorum, iis, quæ de facto nunc habentur in corpore iuris Iustinianei, vt euidenter constat ex l. 1. & 2. C. de vet. iur. enucl & pondero, quòd in citata l. 1. Iustinianus fundat sanctionem suam de mutatione eorum, quæ veteres prudentes, & Imperatores firmauerant

rant

rant, ac de Tribonianiſmis inducendis, in eadem l. Regia, in qua Faber fundat principium iuris octauum, & illationes, quas pro Principum auctoritate ſupra leges iam ex ipſo Fabro retuli, vnde eſt contra principium iuris adeò à Fabro magnifactum velle, quòd ob aſſerta, quæ continentur in libris articulo primo citatis, poſſimus non obſeruare in corpus iuris redacta, & ob placita antiquorum prudentum reijcere debeamus Tribonianiſmos, & vera præcipua ratio iuris conuincit, quòd nec Faber, nec alius poteſt ob quamcumque rationem iuris veteris, & ob illa, quæ veteres prudentes tradiderunt, vel veteres leges ſanxerunt, inducere, quòd leges ciuiles ac Iuſtinianiſmi, ſeu Tribonianiſmi non ſint in praxi obſeruandi, & omnibus aliis anteferendi, vt latiùs art. ſequenti inhærendo ipſius Fabri doctrinæ oſtendam, atque ſi verum amamus id cognoſcemus etiam non obſcurè patefieri ex iis, quæ de modo ſcribendi, de diſſenſionibus, & diminuta auctoritate antiquorum prudentum adduxi, & inter iſta eſt certè magna ponderatione dignum dictos prudentes non ex propria ſententia, ſed ſolùm quid ex ſuppoſitione legum, & ſanctionum, ac morum apud Romanos vigentium ſentirent loquutos fuiſſe, multa addere poſſem, ſed ſolùm innuo, quòd dictus Merillus, vbi ſuprà, in multis capitibus oſtendit dictos prudentes, & præcipuè Proculeianos ſequutos eſſe Stoicos, & in eorum doctrinis ſententias Stoicorum habere pro fundamento; v. gr. quòd fœtus in matris vtero non eſt animal, nec homo, ſed portio viſcerum maternarum, vt Stoici docebant, & ideò leuiorem pœnam inferiorem illa, quàm meretur, qui hominem occidit conſtituerunt, vt cap. 16. dictus Merillus probat, quod mors ſibi tædio vitæ vel, &c. inferri poſſet, quòd omnia fluunt, nec idem ſunt, ſeu manent, ſed mutantur, vt Cratillus dixit, & in his ſuas ſententias ſtabilijſſe, & Stoicos in multis imitatos fuiſſe, v. gr. argumenta verborum laqueis innectendo, quæ omnia in dicto auctore videri poſſunt, ex quo ſolùm referre volo, quòd ipſe oſtendit cap. 9. quòd Stoici facilè variabant, & eorum exemplo Iuriſconſulti quoque variarunt, mutarúntque

ſententiam, & cum Plutarcus de Chriſippo Stoico ſcribat, ſæpè diuerſa, pugnantiaque ſcripſiſſe, id poſteà de Scæuola, & Papiniano, ac Sabino, & Paulo, atque Martiano, inter prudentes celeberrimis ſpecialiter probat. Addo, quòd idem auctor cap. 28. de Marcello Proculeiano habet hæc verba, ille notas ſcripſerat ad Iulianum contrariæ ſectæ auctorem quacumque poterat ratione illum cauillans, & reprehendens, vnde credo poſteà Vlpianum Marcello indignatum notas ſcripſiſſe ad Marcellum, vt Iulianum vlciſceretur, quòd paſſus fuerat Iulianus à Marcello, id paſſus eſt Marcellus ab Vlpiano, hactenus ſunt Merilli verba, quibus addo quod vt expreſsè habetur l. 1. C. de vet. iur. enucl. Idem Vlpianus, & Paulus notas ſcripſerunt ad Papinianum improbantes ac impugnantes ipſius aſſerta, ſed tales notas ob honorem ſplendidiſſimi Papiniani fuiſſe nullius auctoritatis, & ſolùm illa, quæ ex talibus notis deprompta ſunt à Triboniano, & redacta in corpus iuris ciuilis gaudere auctoritate ob prædictam ſpecialem ſanctionem Iuſtiniani, & ex talibus notis eſſe aliquas leges depromptas, vt deducitur ex l. 16. ff de pub. in rem, ac deſumpta ex notis Pauli ad lib. 10. quæſt. Papin. ex l. 18. ff. de ſeruit. deprompta ex notis eiuſdem Pauli ad lib. 13. quæſt. Papin. atque ex l. 16. ff. quæ in fraud. patr. deſumpta ex notis Pauli ad lib. 5. reſponſorum Papiniani. Innuò quòd Paulus edidit notas etiam ad Scæuolam, & ad Iulianum, & Vlpianus fecit notas non ſolùm ad Marcellum, ſed etiam ad Ariſtonem: ex prædictis autem quod intendo confirmari prudens lector ex ſe deducat, plura enim ſunt ſubdenda.

XI. Vt rationem iuris clarius intelligamus notandum id, quod Ant. Faber in iuriſp. Papin. tit. 2. princip. 2. firmat ponendo pro principio differentiam inter rationem naturalem, & ius naturale, quatenus etſi ius naturale æſtimetur ex ratione naturali, ita vt magis à ratione naturali, quàm ius ciuile à ratione ciuili conſtituatur, quia ius naturale à

dictamine

dictamine rectæ rationis, ius autem ciuile ab arbitrio legislatoris suam essentialem formalitatem recipit, attamen, quia latè patet ratio naturalis, seu diuersæ ratiocinationes iuxta principia naturalia, & naturam rei fieri possunt, & ratio naturalis quædam vt grauiter, alia vt leuiter obligantia, alia solum vt congrua, & decentia dictat, & aliud præcisiuè loquendo, & attendendo ad vnam rem tantùm, aliud omnibus circumstantiis ponderatis suadet, inde sequitur, quod, cum nomine iuris naturalis intelligamus id, quòd iuxta naturale dictamen rationis tenemur obseruare, non possint idem esse ius naturale, & ratio naturalis, præcipuè quòd nomine iuris naturalis intelligi hic debet id, ad quod à natura habemus ius, ita vt lædatur ius tale, si prohibeamur id consequi; vti v.gr. à natura habemus ius vi vim repellendi cum moderamine inculpatæ tutelæ, si tirannus id prohiberet sub pœna mortis, quid contra ius naturale esset: ius naturale prohibet occisionem sui ipsius, si aliquis vulneret grauiter seipsum operatur contra ius naturale. Pater habet ius ad curam, & obedientiam filij, & filius habet ius educationis, & nutritionis, præcipuè dum est infans respectu Patris; si pater non prouideat infantulo de muliere ipsum lactante in matris defectum, & è contra si filius nolit obedire, & sub cura Patris esse, sed respectu alterius extranei inuito patre id practicet, fit contra ius naturale; si autem pater non solùm lac, sed etiam alia, quæ congruitas suadet faciat abundare, vt competenter, & optimo modo educetur, fit id, quod ratio naturalis dictat, non tamen id, ad quod ius naturale obligat, nam nullus peccat, si optimo modo non prouideat filio, dummodo sufficienter id faciat: ad quod facere videtur etiam exemplum in fine, vbi suprà, allatum à Fabro de legitima bonorum Patris filio debita, quæ non de iure naturali, sed secundum rationem naturalem filio debetur, vt ibi Faber explicat, quamuis, quia diuisio rerum est de iure gentium, posset id impugnari. Quod

dictum

dictum est de iure naturali locum habet etiam quoad ius ciuile, ita vt diuersum quid sint ius ciuile, seu id, quod est iuxta ius ciuile, & esse aliquid iuxta iuris ciuilis rationem; nam magis latè patet ratio iuris ciuilis, seu ratio legalis, quàm ius ciuile, nam esse de iure ciuili, est esse id, quod ius ciuile præscribit, & absolutè obligat, imò, si loquamur iuxta phrases corporis iuris ciuilis, & prudentum antiquorum, & iurisperitorum neotericorum eruditorum, nomine iuris ciuilis venit, vel id tantùm, quod prudentes antiqui induxerunt, vel id, quod aliæ partes iuris ciuilis non incluso iure prætorio dicunt, vel id, quod ex omnibus partibus iuris ciuilis resultat esse iuxta ius ciuile faciendum, vt patet ex eodem Fabro in iurispr. Papin. de iure ciuili agente, ita vt tum quia ratio iuris ciuilis dicere potest solùm id, quod respicit iurisprudentiam antiquorum prudentum, vel partes omnes iuris ciuilis excepto iure prætorio, vel ius ciuile secundùm omnes suas partes consideratum, tum quia ratio iuris ciuilis aliquando proponitur, vt respicit vnum quid tantùm ad ius ciuile spectans, sed antiquatum, non autem omnes circumstantias considerando, non debemus ex eo, quod in iure ciuili, vel in iuris ciuilis ratione aliquid firmari dicatur, statim censere, quod debeamus id absolutè, & in praxi facere iuxta ius ciuile, præcipuè si sit aliquis eruditus Neotericus, veluti est Ant. Faber, qui id asserat, maximè quod, etiamsi aliquid sit constitutum contra talem rationem iuris non possumus sequi regulam & dictam rationem iuris, sed id, quod de facto constitutum est l. in his, ff. de legibus.

XII. Audiamus Fabrum, vbi suprà princ. 6. in quo agit de iure ciuili sic loquentem. Ex superioribus apparet in hoc iuris principio ius ciuile sumi generaliter, quatenus omnes iuris ciuilis tam scripti, quàm non scripti partes complectitur, non autem specialiter pro eo iure, quod ex auctoritate, & interpretatione prudentum ad fori disputationem accommodatum, & ab ipsis pruden

prudentibus compositum fuit, quòd communi nomine retento simpliciter ius ciuile appellari scribit Pomponius in l.2. §. his legibus, ff. de orig iur. Nec rursus de eo iure, quod ciuile dicitur ad differentiam prætorij, & honorarij, quomodo sumitur appellatio iuris ciuilis à Papiniano in l. ius autem 7. ff. hoc tit. vbi ait, ius prætorium, siue honorarium illud esse, quòd prætores introduxerunt iuris ciuilis adiuuandi, vel corrigendi, vel supplendi gratia propter publicam vtilitatem, qua de causa ibidem ille partes omnes iuris ciuilis scripti enumerans prætermisit eam partem, quæ ex magistratuum edictis venit, quo nomine non modo prætorum, sed ædilium quoque edicta continentur, quam Iustinianus non prætermisit in §. constat.hoc tit. &c. neque verò in libris nostris quicquam est frequentiùs, quàm vt ius prætorium tanquam planè diuersum opponatur iuri ciuili, sed tamen nihil vetat etiam ius prætorium ciuile dici sumpto generaliter nomine iuris ciuilis, quatenus opponitur iuri gentium, & naturali, quomodo à nobis post Iustinianum in d. §. constat, hucúsque acceptum est: hactenus Faber, ex cuius verbis præcipuè vltimis apparet veram esse diuersitatem significationis dictionum, seu phrasis iuris ciuilis supra allatam. Idem Faber superius ibidem, sic ait, sed & iuris scripti ratio, si qua sit diligenter inuestiganda est, si nulla sit, vt contingit aliquando in iis, quæ sunt iuris positiui, & constitúti secundùm ea, quæ diximus ad princ.2. tit. sup. illat. 5. non eo minùs seruandum est ius scriptum, & constitutum, neque curiosius exquirenda ratio est, ne alioqui multa ex his, quæ certa sunt, subuertantur l. non omnium 20.& seq.ff.de legibus, sin ratio aliqua reperiri potest eam, vel singularem, vel communem, & vniuersalem esse necesse est, &c. in iis, quæ constituta sunt contra rationem iuris, non possumus sequi regulam iuris, l. in his 15. eodem: hactenus Faber, qui an curiosius exquirendo rationes Tribonianismorum, & aliarum legum multa ex his, quæ certa sunt, quantum est ex se subuetterit, res ipsa loquitur, quod autem in specie respectu Tribonianismi, etsi sit contra iuris rationem sentiat, esse obseruãdum in praxi, ostendam art.seq.

XIII. Duo notanda sunt Primò, quòd sicut optimè Faber, vbi suprà d.tit.2.princ.4.sic ait, non enim ratio quælibet naturalis sufficiens est ad inducendum ius ne quidem naturale, vt supra probauimus, &c. exemplis plerisque ex pupillari obligatione liberorum in parentum bonis successione, & testamenti factione sumptis, quæ omnia licet rationem habeant naturalem, iuris tamen naturalis auctoritate non nituntur, quantò minùs igitur naturalis ratio sufficiens esse poterit ad inducendum ius ciuile, & verò cum ratio naturalis tanta est, quantum esse oportet ad ius inducendum, inducit proculdubio ius naturale, &c. Ita ego dico, secundum etiam ipsius Fabri asserta, & leges ciuiles, quòd non ratio quælibet iuris non solùm naturalis, sed ciuilis sufficit ad inducendum ius ne quidem ciuile, ita vt multa, etsi rationem habeant ciuilis iuris, attamen iuris ciuilis absolutè sumpti auctoritate non nitantur, & diligenter inspiciendum est, an ratio iuris, seu ratio iuris ciuilis tanta sit, quantum esse oportet ad ius inducendum, quod in praxi nos sequi debemus: sunt vulgata iura lex 8. C.de iudic. quæ talis est: placuit in omnibus rebus præcipuam esse iustitiæ, æquitatisque, quàm stricti iuris rationem, & l.63. ff. de religios. vbi Papinianus docet strictam rationem non debere in consideratione haberi, secundum quam socius inuito socio, proprietarius inuito vsufructuario facere religiosum aliquem locum inferendo corpus defuncti non potest, & l.91. ff. de verb oblig. vbi ad rem nostram sic habetur, sequitur videre de eo, quod veteres constituerunt, &c. Celsus adolescens scribit eum, qui moram fecit in soluendo Sticho, quem promiserat, posse emendare eam moram postea offerendo, esse enim hanc quæstionem de bono, & æquo, in quo genere plerumque sub auctoritate iuris scientiæ perniciosè, inquit, erratur: ponderet lector, quod non sufficit auctoritas iuris scientiæ, &c. Vide aliàs leges à Gothofr. ad dictam l.8. de Iud. & ad l. Si. ff. ad l. Aquil. in fine allatis. Faber tit. 1. princ. 2. illat. 3. sic ait, quarto ex eodem principio fit, quòd Iulianus scribit in l. ita vulneratus 15. §.vlt. ff.ad l. Aquil. multa iure ciuili contra rationem disputandi

pro communi, & publica vtilitate recepta esse, idque innumerabilibus exemplis probari posse, &c. Denique ne singula percurramus ad hoc principium referenda sunt quæcumque in libris nostris legimus contra iuris rationem constituta esse, &c. Addo quod idem Faber, vbi suprà illat. 5. sic loquitur, quinto infertur ex hoc eodem principio iurisprudentiam propriè nec artem esse nec scientiam, si artem, & scientiam accipias eo sensu, quo philosophi, cum quærunt, an Logica, Physica, Rhetorica, & aliæ huiusmodi artes sint, an scientiæ; nam cum iurisprudentia circa æquitatem potissimum versetur, æquitas autem nullis certis regulis definiri possit, sed pro rerum, ac circumstantiarum varietate alia, atque alia sit, vt suprà diximus ex d l de accessi. 14. ff. de diuers. temp. præscrip. apparet fieri nullo modo posse, vt ius in certam artem redigatur, tantùm abest, vt quod scientiis omnibus, quæ veræ scientiæ sunt, proprium est, certis demonstrationibus concludatur, ideóque nimirùm prudentissimè maiores nostri iurisprudentiam non scientiam simpliciter dixerunt, quoniam in æstimandis rerum omnium, quæ vel dicuntur, vel aguntur circumstantiis prudentia potissimum consistit, ars tamen, & scientia quoque dicitur non malè, quoniam habet etiam sua principia ex quibus quid saltim mero, & summo iuri consentaneum sit, aut contrarium certo sciri potest, quod summum ius, licet ab æquitate plerumque abhorreat, inuestigandum tamen est, vel hoc ipsum, vt sciri possit, an æquitati locus esse debeat, necne hactenus Faber: animaduerto esse quid diuersum, esse aliquid iuxta rationē, ac principia iuris, ac esse aliquid iuxta ius ciuile de facto practicandum quia ex omnibus hucusque ex Fabro allatis constat, quòd ratio iuris non est sufficiens ad ius ciuile inducendum, sicut dixit idem Faber de ratione naturali, sed solùm in aliquibus casibus est tanta, quantum requiritur ad ius inducendum, ita vt non debemus, quia legamus aliquid esse contra, aut iuxta rationem iuris censère, quod sit aliquid faciendum, vel non faciendum in praxi iuxta ius ciuile.

XIV. Notandum secundo, quod quia verbis mox allatis,

& alibi ostendit Faber rationem iuris, & principium iuris saltim multoties esse idem, & quæ de principiis iuris ciuilis, & de iurisprudentia vt scientia scripsit dictus Faber, elucidantur ex dictis, & ipsa ad hunc articulum spectant, ac quia posset aliquis hallucinari credendo, quòd sicut in Philosophicis, & Theologicis repugnare principiis, & illi rationi, quæ principium philosophiæ, vel Theologiæ est, reddit rem absurdam, & iniquam, ita dum apparere dicitur aliquid repugnare principio iuris ciuilis, vel iurisprudentiæ, seu rationi, quæ principium est iurisprudentiæ, sit quid absurdum, & iniquum, & è contra sicut ob principia Theologica, vel Philosophica aliquid dici debere, est fundamentum tam solidum, quod omnino id amplecti, & sequi possumus, imò tenemur, & hoc semper, quia inuariabilia sunt; ita respectu principiorum iurisprudentiæ sit idem asserendum, subdo quæ sequuntur, & pono eiusdem Fabri in procem. Iurispr. papin. scien. sic loquentis hæc verba: vt in cæteris scientiis omnibus, ita & in iurisprudentia nostra duo sunt principiorum genera: Vnum eorum quæ prima principia dicuntur, & independentia, atque vt Philosophi loquuntur, primo prima, cuiusmodi tamen sunt apud nos perpauca, nec alia ferè vlla, quam quæ partem faciunt iuris constituti, quorum licet plerumque etiam alia, nulla tamen melior vnquam ratio est, quàm quòd sic fuerint constituta. Alterum est eorum, quæ subordinata sunt, & vt aiunt secundaria, quorum rationem, si altius inuestiges, facilè reperias pendere illa ex aliis superioribus, quæ vel ad Iurisprudentiam ipsam, vel ad Philosophiam aut naturalem, aut moralem, aut politicam, aut œconomicam omninò referantur. Omnibus tamen istis commune illud est, quod rationem habent pro causa, suámque ostentant, & præseferunt veritatem, non ex sensu solo vt Mathematica, & ex Physicis pleráque, sed ex Ratiocinatione, quæ cum solius hominis propria sit, tanto excellentiorem fatendum est Iurisprudentiam nostram esse Mathematicis disciplinis, quanto præstantior ratio est, & dignior sensu. Etsi verò naturalis, pronáque hominum ad dissentiendum

facilitas

facilitas sæpè numero efficit, vt in vera, & recta cuiúsque rei ratione indaganda, & constituenda pauci consentiant, quis tamen neget abundare iurisprudentiam iis principiis, quorum, neque ratio, neque fides in dubium vocari possit ab eo, qui Iurisconsulti nomen, laudémque sibi ausit ad rogare; cum enim omnium, quæ vniuerso iure nostro continentur summa diuisio illa sit, quod alia constituti iuris, alia recepti esse dicuntur, quid certius esse potest iis, quæ constituta sunt à legumlatoribus, qui constituendi potestatem habuerunt? Quid rationabilius iis, quæ nullo, nisi cogente imperio recepta inueniuntur? Nec quod tam multa sint ista principia facere debet, vt scientia infinita, & quod consequens esset, hoc ipso incerta esse videatur; vastam enim facit ea res, non infinitam, nec incertam, nihilque verius dici potest, quàm quod iam olim à Neratio dictum fuit, & finitum, & proinde certum ius nostrum esse: quorum tamen neutrum verè diceretur, si neque certis, neque finitis principiis constaret. Quidni ergo erit nostra etiam iurisprudentia verè scientia? Quidni certas quoque ex tam certis Principiis habebit illationes, & consequentias. Ex prædictis verbis elucet, quod Faber accipit pro maximo principio iuris id, quod lex positiua ad placitum legislatoris edita, & abrogabilis instituit, cuius, vt vtar verbis eiusdem Fabri, licet plerúmque etiam alia, nulla tamen melior vnquam ratio est, quam quod sic fuerit constituta, & nomine principij iuris gaudere ideò dicitur, quia inde plura ad ius ciuile spectantia dimanarunt, quæ illationes à Fabro vocantur, habentes quandam similitudinem cum secundis conclusionibus scientificis deductis ex principiis alicuius scientiæ, sicque refundentes quandam analogicam rationem principij in legem fundamentalẽ predictam respectu principij scientiæ, quibus elucidari debent, quæ alibi dictus Faber nimis amplificando prærogatiuas iurisprudentiæ illam cum scientiis comparans scripsit. Videtur Faber phrasim iuris constituti pro vt significat ius quod Principum constitutione, vel lege aliqua statutum est, accipere; vti autem phrasi iuris recepti, provt exprimit ius, quod

ab antiquis prudentibus inductum fuit, & meritò id importari patet ex Brisonio de verb. signif. & Prateio in Lexicon, ex quibus auctoribus possem alia afferre fortè à mente Fabri non aliena, sed quia non sunt necessaria illa prætereo, & solum subdo, quod etiam alij eruditi neoterici Iurisconsulti intelligunt pro principio iuris legem positiuam, qualis v. gr. fuit vna ex illis quæ in duodecim tabulis fuerunt Romæ promulgatæ, vt patet ex Cuiacio, qui in lib. 7. q. Pauli ad l. 32. & 34. ff. de excus. tut. sic loquitur. Hæc quidem initio nobis constituenda sunt principia iuris, curatorem testamento dari non posse l. 1. in fine de confir. tut. ne à patre quidem, vel alio parente, qui adolescentem habet in potestate, quod hac lege ostenditur, & generaliter à nemine cuiuscumque sit sexus, vel iuris, aut conditionis curatorem testamento dari posse, tutorem tamen à parente, qui impuberem habet in potestate testamento dari posse, tutorem inquam non Curatorem, &c. Cur non possit Curator testamento dari ratio hæc est, quia tutoris, vel Curatoris datio ei tantùm competit, cui lege specialiter data est, & quatenus data est l. muto, §. tutoris de tutel. & lex 12. tabul. quæ patri permisit tutoris dationem, non permisit etiam Curatoris dationem, quia ita lex scripta est, paterfamil. vti tutelæ, pecuniæque suæ legassit, ita ius esto, lex de tutela loquitur non de curatione, non plus sibi adrogare potest, qui liberos habet in potestate, quàm ei lex nominatim dederit, & ita vice mutata ventri dicitur curator dari l. ventri de tut. & cur. dat. quia inquit edictum prætoris loquitur de curatore dando, non de tutore, & pari ratione, quia lex 12. tab. ait patrifam. non matrifamil. filiis suis impuberibus test. tutorem dare, quia lex ait paterfamilias, item, quia ait tutelæ suæ, quod ita prudentes semper acceperunt de tutela liberorum suorum, quos in sua familia, & potestate habet, non permittitur patrifamilias extraneo idest, qui non est parens virilis sexus, & per virilem sexum descendens de tutela non sua, id est de tutela extraneorum pupillorum quidquam testamento decernere: Ex his igitur concludamus malum esse

esse Curatorem testamentarium sic Cuiac. quæ hactenus quoad principia iuris, & rationẽ iuris adduxi conuincunt non debere lectorem ex eo, quod aliquid iuris rationi, aut principio conforme, vel difforme dicitur terrêri, aut concipere esse quid magnum, & præcipuè in nostro casu de Tribonianismo censêre esse quid alicuius momenti, & difficultatem aliquam faciens, nam cum sit Tribonianismus à Constitutione Summi Imperatoris posteriori iis, quæ contra ipsum proponuntur, inductus, est fundatus in principio iuris omnium maximo, quod summus princeps facultatem habet abrogandi illa, quæ sunt iuris ciuilis positiui antiquioris, quod principium ipse Faber, vt suprà explicui, doctè firmat, qui etsi aliquando nimis inuehatur in Tribonianismos, attamen quoad praxim tenet meam sententiam, imò est iuxta ipsius mentem, & principia docêre, quòd in praxi est mea sententia sequenda, & est explodenda mei aduersarij opinio, vnde stante quod ius ciuile secundùm omnes suas partes consideratum, & primum, ac præcipuum principium iuris, quod Iustinianus est supra leges, & id constituit, & quoad ius constitutum, id est in constitutione Principis fundatum, cuius, vt loquitur Faber, etiamsi alia, nulla tamen melior vnquam ratio est, quàm quod sic fuerit constitutum, de quo loquitur rectè dum asserit Faber, nihil certius esse potest iis, quæ constituta sunt à legumlatoribus, qui constituendi potestatem habuerunt, stante inquam, quod ratio, & principia iuris ciuilis secundùm omnes suas partes, & absolutè considerati firment Tribonianismos esse in praxi obseruandos, & anteferendos omnibus aliis, vt constitutio Iustinianea expressè iubet, nullus debet ex eo, quod ratio aliqua iuris secundùm vnam tantùm partem, & antecedenter ad posteriorem Iustinianeam legem prædictam considerati obstare, & contrariari Tribonianismis dicatur, non possumus inquam asserere debere nos sequi talem rationem iuris, & reijcere Tribonianismum iuxta rationem, & principia iuris, nam absolutè, & primario, & omnibus consideratis, ratio & principia iuris firmant Tribonianismos esse sequendos, vt supra explica-
tum

tum est, & solùm ob æquiuocationem circa rationem iuris hallucinari, & decipi aliquis potest, vt de facto hallucinatus, & deceptus est aduersarius meus. Quod dixi de Tribonianismo, verificatur ob identitatem rationis quoad omnia in iure ciuili contenta præferenda in praxi iis quæ in libris art. 1. citatis habentur, vide circa hactenus dicta art. sequentem.

XV. Ponderet lector omnia prædicta, & prudenter sequatur id, quod tenetur sequi, non abhorreat à veterum prudentum, sed neque à Iustiniani, ac Triboniani assertis, omnes veneretur, sed quasdam vociferationes, & calumnias in Iustinianismos, seu Tribonianismos, vel in id, quòd lege formali sanxit, ac etiam mutauit Iustinianus fundatas in asserta contrarietate ad iuris rationem non magnifaciat, habeat locum præceptum D. Pauli Epist. 1. ad Thesal. cap. 5. omnia probate, quod bonum est tenete, & sciat, quòd non minùs tempore Iustiniani, quam Tertulliani necesse fuit veterem, & squalentem syluam truncare, & cædere, & quod ob dissensiones, & cauillationes, & alia ab Edmundo Merillo vbi supra antiquis prudentibus adscripta, non datur locus amplissimæ quærelæ, quam texunt Faber, & alij contra mutationes eorum, quæ in libris dictorum prudentum continebantur: ego semper magnifeci antiquorum prudentum doctrinas, & modum, quo Ant. Faber in iurisprudentia Papinianea, & in rationalibus in pandectas, & alij eruditi v. gr. Cuiacius, & Conanus vtuntur; & vt patet ex meis opusculis præcipuè ex vindiciis iuris S. Officij super Polygamos, talibus vestigiis inhærere mihi non semel placet, sed conscientia reluctante non potui dare manus aduersario sententias inuoluenti sermonibus imperitis, dum asserebat rationem iuris esse animam legis, & ideò Tribonianismos à me appellatos Iustinianismos, qui vt docet Ant. Faber sunt contra rationem iuris, ideóque anima legis priuati, sequi in praxi iudiciali, & in consideratione habere non possumus, sed in praxi debemus sequi id, quod loco Tribonianismi conformiter ad rationem iuris ponit Ant Faber; nam æquiuocabat, & tum ob illa, quæ ex Bacchouio

uio art. 6. attuli omnino ad hunc art. ſpectantia, tum ob à me allata patet, quod à ſpecioſo titulo rationis iuris decipiebatur, anima enim legis eſt auctoritas ſupremi Principis, & ob illam ratio qua motus eſt auctor legis iuſtæ, non autem etiam eadē ratio prædicta ſi deſtituta ſit Principis auctoritate, aut id quòd priuata perſona, vt rationi cōforme abrogando veram legē ponit, quod intelligo de iis, quæ ſunt iuris poſitiui, nam ſi loquamur de iis, quæ ſunt iuxta præcepta legis diuinæ, vel naturalis, vel iuri diuino, aut naturali repugnant, certè non poſſumus, quoad iſta fidere antiquis prudentibus, quos matrimonij ſolubilitatem, vſuram, & alia ſimilia admiſiſſe eſt certum, ſed ad Theologos eſt recurrendum, ad quos ſpectat talia præcepta, & illa, quæ iuxta, vel contra illa ſunt elucidare, tam ſi de iure naturali primæuo, quam ſi de ſecundario loquendum ſit, & dato aliqua ex prædictis ad iuriſprudentes ſpectare, ſi circa id verſaretur error Triboniani, ipſum & ego impugnarem; ſed Ant. Faber, dum contra Tribonianiſmos ſcribit, non affert aliquid ad ius naturale, vt præcipiens, & etiam à ſupremo Principe indiſpenſabile eſt, ſpectans modo prædicto intellectum, ſed ſaltim vt in plurimum rationem iuris, ſeu iuriſprudentiam antiquorum prudentum, quæ hoc articulo explicui, dicentem pro fundamento habet, vnde cum Faber agat de illis, quæ Iuſtinianus potuit, & voluit mutare, & ideò omnibus quoad vim legis præualent, & inſcribendo vnum, & præcipuum ex libris, in quibus de Tribonianiſmis agit, titulo coniecturarum iuris ſignificauerit eſſe coniecturalem artem aptare leges ad iuris rationem, & ad iuriſprudentiam antiquorum prudentum, ſufficiet dicere, quod coniecturis, præcipuè ſi illa, quæ vim legis non habent, intrudant contra leges expreſſas, non eſt orbis regendus, & debemus tenere certum, ac dimittere incertum, & non ſubſiſtens, & in claris non eſt opus coniecturis prædictæ rationis; nam certum eſt, & clarum Iuſtinianum leges, vt iacent in corpore iuris, edidiſſe, & ipſas vim legis habere, & Fabrum eſſe priuatum hominem, qui ponendi id, quod haberet vim legis, aut abrogandi legem, aucto-

ritate non gaudebat, atque notum est Imperatorum Iustiniani prædecessorum leges in corpus iuris non redactas esse abrogatas, ac antiquorum iurisprudentum auctoritatem, ac iurisprudentiam in eo, in quo est contraria iis, quæ in corpore iuris habentur, esse antiquatam, & priuatam anima legis, nempè auctoritate summi Principis, & quidquid reperiretur esse verè ab antiquo Imperatore, vel prudente firmatum, si sit separatum à corpore iuris, & ipsi contrarietur, est veluti cadauer, quòd ob priuationem vitæ ab auctoritate Principis in genere causæ formalis moraliter prouenientis nullum actum, nullam vim viuam habet in ordine ad praxim iudicialem, vnde est etiam certum, quod quia dicatur aliquid à Fabro, vel alio esse contra, vel iuxta rationem iuris, vel prudentis antiqui librum, aut antiqui Imperatoris legem, si corporis iuris lex expressa obstet, nõ est ob prædicta quoad praxim iudicialem in consideratione habendum. Nec obest prædictis fuisse à Triboniano adinuenta plura, quæ in corpore iuris habentur; nam etsi summus Princeps vsus sit Triboniano tanquam ministro, consiliario, & assessore ad suas leges efformandas, ipsæ à publica promulgatione Principis, non autem ab assessoris doctrina, & qualitatibus vim legis obtinent, atque si liceret impugnare, & deserere leges ob concursum, quem circa illum consiliarij, & assessores præstiterunt, sequeretur, quod regulariter omnes leges positiuas possemus impugnare, & non obseruare, & quod Principes quoad leges edendas non possent vti opera suorum Officialium, & illorum sententias sequi, & tamen prædicta duo sunt contra praxim omnium gentiũ & tam Ecclesiasticorum quàm sæcularium superiorum, seu legislatorum meritò ob multas rationes ex libris Politicorum, imò lumine naturali cuique notas vigentem. Mirum est autem, quod, cum plures Codicis Constitutiones, & plurimæ authenticæ contrarientur apertè antiquæ iurisprudentiæ, & æqualiter sint à Triboniano sicut mutationes vocatæ, Tribonianismi; attamen æqualiter non impugnentur, cum Summus Princeps ita potuerit promulgare aliqua contraria antiquæ iurisprudentiæ vtendo dicta mutatione

sicut

sicut mediante constitutione speciali præcipuè id in principio suarum legum se fecisse protestando, & propterea id quod quomodolibet fuit vt supra à Triboniano inductum debet in praxi præferri antiquæ iurisprudentiæ. Innuo verissima esse hoc articulo allata v. gr. quod ob dissensionem etiã vtendo cauillationibus,& innectendo argumenta verborum laqueis, vt testatur Merillus locis citatis, quæ viguit inter prudentes antiquos, & ob obligationem inhærendi legibus, & moribus Romanis, quid ipsi absolutè, & verè, seu inspecta sola rei veritate, ac ratione naturali, & regula virtutis iustitiæ sentirent, non scripserunt, & multoties ob deprauatum vitiis affectum, ob facilitatem variandi, & etiam inducendi aliqua contra iuris rationem, & desiderium placendi populo, & conformandi se inclinationi Imperatorum ne dicam ob lucrum plura contra id, quod esse iis,in quibus iuris rationem consistere existimabant, scripsisse dicere quis posset, & quod v.gr. notæ Pauli, & Vlpiani in Papinianum nullam vnquam habuere auctoritatem, nec nunc habent, nisi quoad illam partem, quæ redacta est in corpus iuris ciuilis Iustinianei, & alios non paucos libros prudentum non responsa auctoritate Principis edita, sed doctrinam, seu quid vt priuati viri sentirent, continentes eodem iure censendos verisimile alicui potest videri, atque quod respectu vnius legis ex libro vnius ex antiquis prudentibus deprompta testatur Cuiacius in principio tract. 3. ad Aphricanum his verbis: libro 3. quæstionum hoc scripsisse Aphricanum proditum est leg. 77. ff. de iudic. quo loco, quóve ordine non possis diuinare, verificatur multoties respectu aliarum legum ex cæteris prudentum antiquorum libris decerptarum; nam pandectarum seu digestorum libri sunt centones ex variis librorum antiquorum prudentum diuersorum portionibus aliquando, imò sæpè paucas periodos continentibus contexti, & quia notum est verba aliqua seiuncta ab aliis verbis,& contextu sermonis,& serie alicuius

libri sæpè exprimere sensum diuersum ab illo, quo in dicto libro gaudebant, & quem auctor operis intendit, vt Virgilio centones, & similes libri euincunt, est ob mutilationem periodorum, ob dissecta, & dilacerata membra librorum prædictorum difficilè coniecturari, quid de facto senserint ipsi prudentes, & id respectu omnium, quæ ad iurisprudentiam integram, & completam, ac perfectam requiruntur, est impossibile ex fragmentis extantibus ob mutilationem, & mutationes à Triboniano inductas, & insertas confarcinare, & construere, & ob apertam prohibitionem legis in corpore iuris extantem est omninò à priuato homine cauendum, vnde stantibus rebus provt stant, & supposito quod iurisprudentia prudentum dicat omnia, quæ hoc articulo adduxi, & appellatione rationis iuris veniat id, quod dictorum prudentum iurisprudentiæ correspondet, dico cuilibet.

Inter vtrúmque volans medio tutissimus ibis,
Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos vltra, citráque nequit consistere rectum:

Ideóque provt iuris ratio, seu antiquorum prudentum iurisprudentia deseruit ad elucidanda, non autem ad reijcienda, quæ in corpore iuris Iustinianei de facto habentur, scias iuris rationi, vt idem est ac prudentũ iurisprudentia, esse inhærendũ, sed pro praxi inutiliter ac difficulter, & rarò peruenitur ad discernendum quid iuris ratio, seu dicta iurisprudentia dictet, dum firmatur assertũ contrariũ iis, quæ in corpore iuris Iustinianei habentur, nam quoad illa, quæ clarissimi iuris sunt, & v.gr. quia Iustinianus in aliqua sanctione id fatetur, ex corpore iuris Iustinianei elucent esse conformia, vel difformia iuris rationi, seu antiquorum iurisprudentiæ, non est difficultas inter Fabrum, & alios, sed diuersitas circa talia inter prædictos, in modo interpretandi, & elucidandi id, quod vt legem omnes recipiunt, consistit, circa quem modũ laudo Fabrum ob iurisprudentiã Papinianeam,

&

& rationalia in Pand. id iuxta limitationes sæpè à me traditas intelligens, sed alios non improbo, nihil tamen absolutè approbo, nam alterius inspectionis est quæstio, solùm enim in hoc articulo afferre volui, quæ, vt spero, conuincunt id, quod in articuli titulo proposui, quod ex dicendis art. seq. confirmabitur maximè ob Fabri doctrinas, & auctoritatem iurisperitorum non Italorum, & præcipuè quoad probationem quod vera iuris ratio, & principia iuris ciuilis firmant, quod reiectis omnibus est in praxi solùm obseruandum, quod in corpore iuris de facto continetur.

ARTICVLVS IX.

VINDICANTVR Cuiacius, Ant. Faber, & alij eruditi à dicterio illorum, qui ipsos absolutè respuunt, ostendendo, quod Cuiacius, Ant. Faber, & Fabri addictissimus discipulus, ac iuxta Fabri attestationem ipsius doctrinæ fidelis sectator Schifordegherius, & Donellus tenent meam sententiam, quod in praxi debemus, quæ habentur in corpore iuris Iustinianei omnibus anteferre, & sequi Tribonianismos, seu Iustinianismos, non autem practicare sententiam aduersarij in vindicius Iustinianismi, & in hoc opusculo impugnatam: secundo quod quoad rem, & praxim iudicialem id, quod ego in duobus citatis opusculis docui, est id, quod Cuiacius, & dictus Faber sentiunt, & vera iuris ratio suadet: tertio quod immeritò absolutè respuuntur dicti Cuiacius & Faber, & alij consimiles auctores ab iis, qui non discernunt, quid tales auctores pro notitia antiquæ iurisprudentiæ, & eorum, quæ Summi Principis

auctoritate induci desiderabant, & quid pro praxi scripserint, & quod talibus auctoribus cum debita cautela, & ponderatione procedendo possumus, etiam quoad praxim quoad plura vti, quando docent ea, quæ sunt conformia iis, quæ nunc de facto in corpore iuris ciuilis continentur.

I. HOc plusquam amento vibratum telum ab Imperiali Aquila in sublime delatum, non minùs ac Amphialai spiculum cedere in victricem, & triumphalem laurum concupiui, & votis Astræa arrisit, nam aduersarius audiens id, quod articuli lemma continet, obstupuit, & quasi dixi obriguit, ac promisit se meam sententi..m amplexurum, si, quæ proposui, probarem, & tandem ob euidentiam testimoniorum, & veritatis se deuictum fassus est, efformaui autem hunc articulum, vt vindicarem verè insignes auctores, quales sunt Cuiacius, Ant. Faber, & alij similes à dicteriis quorundam ineruditorum virorum, qui omnino illos respuunt, & nec nomen ipsorum audire volunt; nam semper vitanda sunt extrema, nullusque est spernendus, sed ponderandum quid boni proponatur, & iuxta Apostoli monitum sunt omnia probanda, & quod bonum est tenendum. Differentiam inter auctores legistas eruditos & non eruditos, & quid circa id sentiam proposui art....num..... vnde illa hic non repeto, sed intendo afferendo Cuiacij & Antonij Fabri, inter illos, quos ineruditi respuendos censent, primi nominis, afferendo inquam dictorum verba ostendere, quod radix illos absolutè respuendi est non discernere quid Cuiacius ad notitiam antiquæ iurisprudentiæ, & quid pro praxi, & Faber vt quid iuris antiqui, ex inducibile Summi Principis auctoritate, quid autem pro praxi, hic & nunc stantibus rebus provt stant obseruandum, scripserint, & quod Donellus, imò Schifordegherius fidelissimus Fabri sectator docent id, quod ego in hoc opusculo, & in vindiciis

vindiciis Iustinianismi docui, & quod omnibus prædictis consideratis, nec ipsi Cuiacius & Faber tenent sententiam contrariam meo asserto, & ideò ob id, vt aliqui censent, non sunt absolutè respuendi, sed cum debita cautela, & ponderatione procedendo possunt dicti auctores etiam in praxi quoad plura deseruire.

II. Suppono, quod etsi appellatione veteris, & noui iuris possit iuxta titulum, ff. de regulis iuris veteris, & leges aliquas significari quid distinctum ab illo, quod art. ant. proposui, attamen correspondenter ad titulum de veteri iure enucleando, nomine iuris veteris venit id, quod iuxta iurisprudentiam antecedenter ad Iustinianum viguit, appellatione autem iuris noui comprehendatur id, quod Iustinianus quomodocumque de nouo induxit, & tales phrases sic accipi à Cuiacio, & Fabro, vt art. ant. dixi, & magis ex eorum verbis infra afferendis patebit, præcipuè quoad id, quod in hoc art. tractatur: istis suppositis.

III. Animaduertendum, quod Cuiac. tom. 2. in procem. paratit. digestorum, sic ait. De suo nomine vult appellari Imp. Iustinianus digesta iuris veteris sua auctoritate composita, & ad suam ætatem accommodata commutatis sæpè, contortísque veteris iuris auctorum scriptis, quorum tamen nomina vbique prætendit, & ea quidem nonnunquam sola, licet ex eorum mente, sermonésque sequatur nihil, vt l. cum indebito de probat. & aliis plerisque locis. Idem autem Cuiacius eodem tomo in Commentar. ad d. l. cum indebito, ff. de probat. sic ait. Pertinet ad conditionem indebiti omnia ferè verba exceptis duobus primis versibus in hac lege sunt Triboniani, sic etiam in l. vxor infrà de diuor. verba sunt Triboniani exceptis duobus versibus, sic in l. cum dotem, §. si maritus, & §. si autem solu. matrim. Item in l. 2. §. pen. de iud l. inter cohæredes, §. familiæ famil. ercisc. Idem fecit hoc loco. Est igitur hæc lex constitutio Iustiniani edita sub Pauli nomine. Permisit enim Triboniano Iustinianus tantùm, l. 2. C. de vet. iur. enucl. Quidam agit condictione

ne indebiti soluti, quæro vtrum ipse probet se indebitam pecuniam soluisse, an verò is, cum quo agitur probet se debitam accepisse: de hac quæstione in hac constitutione Iustinianus proponit δεωεῖας, id est visiones quasdam, l. 2. §. si quid autem, C. de vet. iur. enucl. quas cum integra huius legis explicatione habes in comment. ad lib. 3. quæst. Pauli. Hic notandum dicit Iustinian. eum, qui probare debet, posse ommittere probationes, & aduersario deferre conditionem iurisiurandi ita scilicet, vt aduersarius, vel iuret, vel deferat, atque ita probabitur res iureiurando alterutrius, verum eum, qui defert debet prius iurare de calumnia, id est se non calumniæ deferre, l. iusiurandum de iureiur. hoc postea mutasse Iustinianum Nou. 50. in qua constituit, vt de calumnia tantùm iuretur semel initio litis non in singulis causæ articulis. Igitur poterit res missis probationibus iureiurando explicari, iusiurandum autem sequitur sententia, id est, iudex secundùm iusiurandum sententiam formabit, constat post iusiurandum delatum à Iudice sententiam sequi, l. vlt. §. 1. de appellat. At post iusiurandum delatum ab aduersario, an debet sequi sententia? hic dicitur sequi, quod notandum Tractatur, &c. Ecce quod Cuiacius, qui in procem. parat. digest. in exemplum locorum, in quibus Tribonianus, seu Iustinianus in digestis ius vetus ad suam ætatem accommodauit commutatis, contortísque veteris iuris auctorum scriptis adduxerat solum, l. cum indebito, ff. de probat. posteà in comment. dictæ ipsissimæ legis, talem mutationem nominat constitutionem Iustiniani sub nomine Pauli editam, & correspondenter ad id, quod in tali lege habetur, suam doctrinam tradit, & aptat, etsi Tribonianismos agnoscat, vnde de illis, vt ego docui, & doceo loquitur, & tractat: & vtinam Iustinianismos, seu Tribonianismos quilibet appellaret constitutiones Iustiniani sub nomine antiquorum prudentum editas, & nihil aliud de illis dicendo traderet solum doctrinam dictis Tribonianismis conformem, vt hic facit Cuiacius, nam hoc modo rectè, & iuxta veram meam sententiam discurreret.

IV. Idem Cuiacius in Commentar. ad lib. 41. Pauli ad edictum in principio, in quo ponit ea, quæ habentur, l. 6. ff. de bonor. possess. vult adesse Tribonianismum, & de iure antiquo, seu iuxta edictum Prætoris, & Pauli asserta fuisse quid diuersum faciendum, & iuxta illa, quæ in corpore iuris Iustinianei continentur; & tamen, vt ipse loquitur, hodie id, quod Iustinianus, ac Tribonianus, non autem id, quod edictum Prætoris, & libri Pauli continebant, est practicandum; nam agens de patrono præterito à liberto instituente extraneum hæredem sic loquitur, cui quidem Paulus ait hoc loco dari certæ partis possessionem: scripserat Paulus dimidiæ partis, sed pro eo reposuit Tribonianus certæ partis, quia dimidiam Iustinianus mutauerat in tertiam. Portio debita verecundiæ patronali hodie est tertia pars bonorum, ante Iustinianum fuit dimidia pars bonorum: extraneo igitur hærede instituto testamento liberti, & patrono silentio præterito, patrono ommisso, patrono datur bonorum possessio contra tabulas dimidiæ partis bonorum liberti ex edicto Prætoris, quod obtinuit ante Iustinianum esse inter eum, & hæredem scriptum diuiso ex æquis portionibus, quod iuris etiam manifesto proponitur, in l. 1. de bon. liber, & in l. 1. §. pen. si cui plusquam per l. fal. & l. debitor. §. 1. de pignor. act. & in instit. & in Nerone Suetonij id satis etiam euidenter demonstratur, dum scribit. Pro semisse Neronem decreuisse patronis dari dodrantem, nam pars debita patronis erat semis bonorum liberti, vel libertæ. Fac verò deliberante hærede scripto testamento liberti patronum præteritum petiisse bonorum possessionem contra tab. dimidiæ partis deinde hæredem scriptum ommisisse, vel repudiasse hæreditatem, &c. noto autem, quod Cuiacius, vt vidisti in explicatione talis legis, & deinceps in explicatione aliarum legum agit, & loquitur, ac si portio patroni prædicta sit dimidia, non autem tertia pars, vt patet ex loci citati sequentibus in prædictorum confirmatonem afferendo. L. siue libertus, ff. de iur. patr. & l. si libertus de bon. libert. ab ipso Cuiacio subiunctis verbis. Patronus testa-

mento liberti hæres institutus ex minore parte, quàm dimidia extraneo hærede adiecto contra tab. test. partis dimidiæ bonorum possessionem habet perinde, atque si institutus non esset, nisi quod deest ad supplendam portionem dimidiam, portionem debitam, portionem legitimam per seruum suum ex eodem testamento acquirere possit, &c. casus legis si libertus is est: libertus extraneum hæredem instituit, & patronum silentio præteriuit, patronus antequam in semissem peteret bonor. possess. contra tab. capite minutus est, &c. hic casus longè diuersus est à casu proposito in hac lege 6. quo nempè proponitur patronus petiisse bonorum possessionem contra tab. partis dimidiæ, antequam hæres scriptus ommitteret hæreditatem deliberante, & consultante hærede scripto, &c. si verba omnia Cuiacij ponderes, crederes ipsum, vel obliuiosum, vel dolosum, & deceptorem, sed neutrum illi adscribi potest, sed solùm inde elucet, quòd ipse præcipuè, dum commentatur leges, non vt leges, sed vt partes librorum alicuius antiqui prudentis, agit, & discurrit præscindendo ab illo, quod hodie in praxi faciendum est, & ius nouum præscribit, & Iustinianeum corpus iuris statuit, attenditque tantùm ad proponendum sensum illum, quem existimat habuisse auctorem libri illius, quem commentatur, non provt in corpore iuris est, & vim legis habet, sed provt antiquitus ab ipsomet auctore dictatus fuit, & tamen per hoc non vult significare, quod in praxi id sit anteferendum verbis talis legis, provt à Triboniano, seu Iustiniano mutata sunt, seu iis, quæ in corpore iuris ciuilis Iustinianei habentur, sed solùm elucidare propriam mentem Pauli, Papiniani, &c. vnde ita id fecit, quòd etiam expressit, quid hodie sit absolutè ob Iustinianismum dicendum: Quare admitto rectè, & eruditè ex Suetonio in Nerone deducere, quod antiquitus portio debita patronis præteritis esset semis, seu dimidia, quod Tribonianismus adsit in lege 6. ff. de bon. possess. quod edictum Prætoris contineret, & Paulus scripserit in lib. 41. ad edictum, portionem dimidiam deberi patrono in casu legis 6. citatæ,

citatæ, & quod rectè etiam loquendo correspondenter ad sententiam, quam edictum Prætoris, & Paulus proposuêre, discurrat in commentariis omnia explicando, ac si dimidia pars patrono in dicto casu competat, sed dico, quod stantibus omnibus prædictis, qui v. gr. in ordine ad praxim adduceret verba Cuiacij, dum explicat, l. 6. ff. de bon. possess. dicens, Cuiacius ait, in ipsa proponitur patronum petiisse bonorum possess. contra tab. partis dimidiæ, referret fideliter verba Cuiacij, sed abuteretur verbis ipsius, quia id dixit, vt explicator mentis Pauli, & sententiæ edicti Prætoris, quod Paulus interpretabatur, non autem vt tu tali doctrinâ vtaris quoad praxim, vt patet ex aliis ipsius Cuiacij verbis supra positis, quæ talia sunt, portio debita verecundiæ patronali hodie est tertia pars bonorum, ante Iustinianum fuit dimidia pars bonorum; nam dicendo absolutè, quod hodie est tertia pars, adimit omnem ansam dubitandi, quòd in praxi non sit tenendum, quod tertia, & non dimidia pars competat patrono, quare abutetur Tribonianismo à Cuiacio detecto, & doctrina Cuiacij, qua explicat leges ex antiquis prudentibus, vel Imperatoribus depromptas, qui absolutè doctrinas Cuiacij in praxi tutas dicit, sed inspiciendum, an loquatur iuxta ius, quod hodie viget, an iuxta aliquem Iurisconsultum antiquum, aut Imperatorem antecessorem Iustiniani, & id, quod correspondenter ad talem prudentem, vel Imperatorem docet, non est absolutè censendum practicabile; nam dum ipsorum dicta interpretatur, non curat de praxi, & potest esse, quòd contrarium postea statutum sit, & obseruari hodie debeat, nec semper id explicat, vt facit loco hic adducto: verum ex hoc loco debet cautela desumi pro sciendo modo, quo vti debemus doctrina, & sententiis Cuiacij, & inde agnosci, quam verum sit id, quod dixi in vindiciis Iustinianismi, & in hoc opusc. art. 7. n. 3. monui, quòd Cuiacius multoties vult tantum proponere, quid iuxta ius antiquum esset dicendum, non quid nunc debeat dici, & practicari, vt patet ex iis, quæ ex ipso Cuiacio attuli dicto artic. & num. citato; nam ibi postquam quoad quædam iuxta Vlpiani

fragmentum illum docuisse quid dicendum,& id ex l. 2. C. Theodos. confirmasse retuli subdidi ista eiusdem verba, sed hæc, vt sint à Iustiniano mutata, vide in institutionibus, nobis id potissimum in animo fuit, vt ius antiquum explicaremus, cuius cognitio studioso iuris noui, non vtilis tantùm, sed etiam necessaria est: de iure nouo eadem via fauente Deo quandóque disseremus, qua & ius antiquum aggressi sumus.

V. Sed transeamus ad praxim euidentiorem. Est certum, quod dum consultus fuit Cuiacius, quid iuris esset statuendum in iudicio per sententiam, proposuit illa, quæ in praxi amplecti debemus, vnde quæ dixi ex consultationibus ipsius Cuiacij elucido, quæ habentur tom. 1. dicti auctoris operum à fol. mihi 362. vsque ad 414. In consultatione 4. prædictus Cuiacius sic ait.

CONSVLTATIO IV.

De successione ab intestato.

SORORE defuncta, ac deinde sororis filia, quæritur sororis filiæ ex duobus auunculis vter succedat, qui fuit matri ex vtroque parente germanus, an qui fuit ex patre tantùm, si dixeris eum, qui ex vtroque parente germanus fuit, solùm filiæ sororis succedere, id tueri hac ratione poteris, quòd è contrario, si is mortuus fuisset, sola filia sororis ei successisset excluso altero auunculo secundum Nou. Iustin. de hæred. ab intest. ven. quæ ratio in successionibus nihil valet: Fratris filiæ succedebat olim patruus, ipsa patruo non item, §. cæterum instit. de leg. agnat. success. ídque obtinuit quòd Iustiniani constitutione aliud definiretur: non sunt igitur successiones ei rationi astrictæ, nisi specialis constitutio accedat. Quamobrem veriorem esse arbitror Bartoli sententiam in l. post consanguineos, §. legitima, D. de suis, & l. hæred. vtrumque auunculum admittentis. Est enim

Nouel.

Nouel. Iustiniani accipienda strictè, ea præfert fratres ex vtroque parente, eorúmque filios fratribus ex vno parente coniunctis. Auunculum matri ex vtroque parente coniunctum, non præfert auunculo ex vno parente tantùm coniuncto, Igitur nec nos eum præferemus, sed ommissum à Iustiniano pro ommisso habebimus, vt l. si verò, §. de viro, D. solut. matr. qui interpretandi ius habemus, ommissa supplendi ius non habemus. Denique quòd non mutauit Iustinianus nominatim, in eo sequemur ius vetus, quo qui sunt eiusdem gradus pariter ab intestato vocantur, licet sint ex diuersis parentibus, l. 1. l. 3. C. de legit. hæred. strictè accipiendam esse eam nouellam hoc argumento comprobabitur, fratrum ex vtroque parente iam mortuorum, filios cum aliis fratribus Iustinianus vocat in stirpes ipsos fratrum filios, non concurrentibus aliis fratribus, solos patruis succedentes non vocat nominatim in stirpes. Hunc casum non attingit; sequemur itáque ius vetus à Gajo proditum III. Instit. & §. hoc etiam de legit. agnat. success. solis fratrum filiis ab intestato succedentibus, & diuidemus inter eos hæreditatem in capita non in stirpes, quæ fuit Azonis sententia rerum sæpissimè iudicatarum auctoritate comprobata, & ex Græcis Harmenopuli. Si igitur hac in specie Nouellam strictè accipimus, nec extendimus, cur non & in superiori, vt in hac valet sententia Azonis, valeat & in illa sententia Bartoli, id est ius, quòd nominatim abrogatum non est, quòd & certatim omnes sequuntur: hactenus sunt verba totius consultationis quartæ.

VII. Notandum quod Cuiacius inquit, ommissum à Iustiniano pro ommisso habebimus, qui interpretandi ius habemus, ommissa supplendi ius non habemus, denique quod non mutauit Iustinianus nominatim, in eo sequemur ius vetus, si talia Cuiacij verba præ oculis habebit I. C. procedet rectè quoad ius vetus, & illa, quæ iuxta ius vetus discurrendo docet Cuiacius; nam semper saluo quod quicquid Iustinianus mutauit, & habetur in corpore iuris communis, seu Iustinianei, etiam sub nomine antiqui prudentis, aut Imperatoris, vt ex primo loco allatis

 patet,

patet, & cuncta Iustinianea aliis semper anteferri debeant, dictus Cuiacius loqui intendit, si ad praxim est deducendum assertum suum, inde clarissimè cognoscet, & non debere mei aduersarij sententiam recipi hinc etiam elucebit. Equidem ridiculum esset se solùm interpretandi, non autem supplendi quoad casum ommissum, qui à paritate, ne dicam maioritate rationis comprehendi videtur, habere Cuiacius protestetur, & aliquis vellet ipsi affingere ipsum præsumisse habuisse ius mutandi, & abrogandi id, quòd Iustinianus sanxit: absit hoc à quocumque vero Cuiacij sectatore. Animaduerto etiam, quòd equidem eruditè procedit Cuiacius vtendo doctrina Caij in instit. & Harmenopuli, at non in casu, in quo asseratur aliquid contra id, quòd continetur in corpore iuris Iustinianei, sed tantùm, dum ostendit nihil esse circa hoc determinatum à Iustiniano, & esse ius vetus sequendum, atque respectu Caij institutionum ipsas afferendo, vt confirmet id, quòd expresè habetur in instit. Iustin. & consequenter, dum inter se institut. Iustin. & Caij concordant, idemque facit respectu Harmenopuli, præmittendo prius Azonis id sententiam esse, ac in foro sæpè in iudicando practicatam, & vltimo id confirmans ex Harmenop. ipso, vt discas, qua cautela quoad praxim vtendum sit, & Caij institut. & auctoritate Harmenop. & proinde si tu cum eadem cautela ponderando prius, quòd tuum assertum non contineat aliquid contrarium iis, quæ Iustinianus sanxit, & induxit, sed esse conforme iis, quæ expresè Iustinianus habet, & ostendendo id docere aliquem insignem ex nostris, qualis est Azo, ac iudices in iudicando id sequi, pones conclusionem tuam, laudabo, & ego, quod id confirmes auctoritate Caij institutionum, & Harmenopuli, & cuiuscumque alterius antiqui auctoris: hæc dixi, vt cerneres, qua cautela Cuiacius in iis, quæ ad praxim spectant procedit; nam quid necessarium simpliciter sit, hic non elucido.

VIII. In consultatione 16. agit de vsuris dotis, quam soluere intra biennium socer promiserat, & sic ait. Respondi promissæ dotalis pecuniæ, quamuis stricto iudicio ea pecunia marito debeatur,

beatur, vsuras tamen deberi ipso iure post triennium, l. vlt. §. præterea, C. de iur. dot. non quidem totius dotis, sed partis tantùm eius, quam socer se illaturum promiserat intra biennium, ac deinde sequentium pensionum vsuras pro rata, vel lecta, ff. de reb. cr. si cer. pet. Iure veteri non debentur marito vsuræ dotis sine stipulatione, l. 2. C. de dot. promiss. quia stricto iudicio debetur ei dos, nec enim, vt actio ex stipulatu de dote ex parte mulieris est bonæ fidei, ita & ex parte viri, quòd Accursius non animaduertit in l. de diuisione, ff. sol. matr. quinimò, & ex parte viri stricta est, & in strictis iudiciis vsuræ non veniunt nisi sint in stipulationem deductæ, l. 3. C. de vsur. l. Titius de præscr. verb. sed hodie ex constitutione Iustiniani etiam marito dotis promissæ vsuræ debentur ipso iure post biennium, idest ex dicto §. præterea: Ecce quod Cuiacius iure veteri agnoscit, & fatetur dictas vsuras non deberi, & talium vsurarum solutiones esse contra iuris rationem, quia principium iuris est, quòd in strictis iudiciis vsuræ non debentur, nisi in stipulationem deductæ, & tamen respondit tales vsuras absolutè deberi, quia id Iustinianus induxit, etsi iure veteri non debeantur, ergo quoties iuxta ius vetus, ac rationem iuris discurrit, non ponit id, quòd in praxi est agendum, sed solùm quando iuxta contenta in corpore iuris Iustinianei asserit aliquid, tunc est ipsi quoad praxim credendum, & quoad praxim est iuxta Cuiacium id reijciendum, quod iuri veteri, & rationi iuris est conforme, si Iustinianus aliter sanxit.

IX. In consult. 45. agit de testamento cæci, & legatis, in quo testes non signauêre testamentum in scriptis, & sic ait: quæritur vtrum valeat iure testamenti, an iure codicillorum, an iure donationis causa mortis, & constat non iure testamenti, quia neque id signauêre testes, l. ad testium, §. si quis ex testibus, ff. qui test. fac. pos. nec subscripsêre, vti oportet, putà hoc modo Lucius Titius subscripsi, & G. Sei testamentum obsignaui, l. pen. ff. eodem, non valere etiam iure Codicillorum; nam, & in codicillis à cæco confectis subscriptiones, & signa testium......

l. hac

l. hac consultissima, C. eodem à qua tamen non nihil recedit Leonis Philosophi nouella 69. putem etiam non valere iure donationis, &c. quibus verbis Cuiacius ostendit se Leonis nouellas, quoad praxim non curare, nec aliquid ipsas conferre in ordine ad praxim se censêre.

CONSVLTATIO XLIX.

De militari testamento.

QVI se à milite hæredem nuncupatum esse ait, producit testes sex coram tabellione, & septimum coram iudice. Dixi nullam esse productionem testium sex, nam fieri apud Iudicem debet, non apud tabellionem, l. nullum C. de testam. & iudici probandum, l. quingenta D. de probationibus, l. 3. C. de condict. ob turpem causam, non tabellioni, sola testatio priuata fidem non facit, l. 3. C. de testib. l. 5. C. de probat. & priuata est, quæ fit sine iudice. Quòd autem quæritur, an non aliter valeat testamentum iure militari, quàm si fiat in procinctu. Respondeo, etiamsi non fiat in procinctu testamentum valere iure militari, modo fiat in expeditione, in castris, in statiuis. Alioquin nihil distaret paganus à milite; nam & à pagano in procinctu, in acie, in hostico quoquo modo factum testamentum valet, l. vlt. D. de testam. milit. ratione pari, quòd tunc temporis sit propriè apud quemlibet intermortua memoria legum, & cæterarum disciplinarum. Xenophon......

Ergo qui in expeditione testatur miles in castris, in fossato, vt loquuntur, imò & qui in hybernis, vt meum iudicium est in statiuis, in præsidiis iure militari testamentum facere potest, ac proinde non est necesse, vt adhibeat legitimum numerum testium, vt est in principio tituli de militari testamento in institut. vbi & vnum testem sufficere

Theophilus

Theophilus noster scripsit. Et quidem nullum testem necessariò requiro, ac satis esse opinor, si aliis probationibus legitimis constare possit de voluntate militis; nam l. Lucius, D. de militari testamento non testes exigit, sed legitimas probationes, quarum plura sunt genera; nec ex §. 1. institut. de testam. milit. puto rectè quosdam sedes interpretari statiua, & malim ædes, vt nominatim in l. vlt. C. de restitut. militum. Basilica pro in sedibus habent..... aut certè idem est, in sedibus & in ædibus, vt l 2. Cod. Theodos. de dom. & prot. l. vlt. C. de postlim. & redempt. ab host. & quod sedes sedeta. Theophilus interpretatur, siue sedeta exponas Fossata, vt Suidas, id est Castra, siue statiua, vt l. 18. C. de Episcop. audien falsum est non posse militem in statiuis, vel castris iure militari testari. Ecce quòd in casu prædicto dabatur vnus testis, nempe septimus coram Iudice productus, & consequenter legitimè, vt ipse Cuiacius docet, & ipse refert Theophilum asserere, quod vnus testis sufficit, & tamen quia quoad praxim respondebat, non sequitur, non dicit esse ob id practicabilem talem sententiam, sed illā derelinquit, & ait, quod nullus testis est necessarius, vt inde erudiaris non esse Theophili asserta quoad praxim alicuius momenti, & propterea solùm, vt cognoscat Lector se eruditè scribere, & omnibus etiam antiquis iurisprudentiæ monumentis ponderatis decernere quid in praxi sit faciendum, non autem quia, quando in dictis antiquis monumentis est aliquid non totaliter conforme iuri Iustinianeo, sit id sequendum, talia antiqua proponere, processit modo prædicto in consultationibus, ita vt prædicta se quoad praxim non sequi hac, & antecedenti, id est 45. consult. clarissimè demonstret, quantum autem Cuiacius semper quoad praxim adhæreat Iustiniano, patet ex consultationibus omnibus ipsius, sufficiat referre, quod consult. prima post allatam Iustiniani nouellam sic ait, qua abutuntur, qui inde colligunt, &c. namque mens Iustiniani hæc tantùm

V est,

est, &c. quibus verbis menti Iustiniani adhærendum, ac contra ipsam, vel præter ipsam aliquid admitti non debere firmat: in cosultat. 2. se fundat in alia nouella Iustiniani, & ait, quod onninò ita se res habet, sicut dicta nouella statuit; vnde Cuiacium sentire quod quoad praxim sit id, quod in corpore iuris Iustinianei continetur, anteferendum omnibus ad iurisprudentiam spectantibus est certissimum. Innuo etiam quoad alia celeberrima iurisprudentiæ anriquæ monumenta idem sensisse Cuiacium, & quia inter illa Codex Theodosianus est celeberrimus, pono, quæ in tract. de diuers. temp. præscrip. & term. column. mihi 305. tom. 1. scripsit sic dicens: olim decennio infirmabatur testamentum, l. 6. C. The. de testam. hodie non item, nisi apertè testator declarauerit se in eo non perstare, l. Sancimus, C. eodem tit. quibus verbis manifestat dictus Cuiacius se commemorare, & referre in suis scriptis, & operibus, quid iuxta Codicem Theodosianum, & alia antiquæ iurisprudentiæ monumenta esset dicendum, non vt hodie, seu nunc id in praxi fiat, sed tantùm, vt sciamus quid olim fiebat, vnde hic subdit, quod hodie, &c. ponderentur prædicta verba, quia magnam vim pro meis assertis habent.

XI. Antonium Fabrum amplecti eadem principia, quæ Cuiacium sequi, & absolutè esse practicanda ego probaui iam ostendamus; ne autem aliquis existimet illa, quæ de significatione iuris veteris, & iuris noui asserui esse de mente prædicti Fabri, non fuisse merito à me ipsi adscripta, etsi, vt dixi, id ex eius operibus elucescat, innuo, quod in rationalibus ad l. 61. ff. de pactis, in qua asseritur nemo paciscendo efficere potest, ne sibi locum suum dedicare valeat, &c. aut ne vicino prædium alienet, postquam Faber attulit rationes dubitandi, sic ait. Ratio decidendi: alia fuit hac parte ratio iuris veteris, quod huius legis temporibus obtinebat, alia verò iuris noui, quod induxit Iustinianus in d. l. vlt. Iuris veteris ratio illa fuisse videtur, quod non

videretur conuenire bono viro, & pio credere quicquam interesse paciſcentis, quod locus venditus fuerit Deo dicatus, &c. Iuſtinianus corrigendum putauit ius vetus ea ratione, quod forſitan interſit venditoris, qui nec aliter ſaltem eo pretio eſſet venditurus, hæc enim ratio eſt, dict. l. vlt. &c. vides amice lector, quod Faber dicit rationem iuris veteris, quod legis à prudente antiquo ſcriptæ temporibus obtinebat, & conſequenter nunc non obtinet, & aliam eſſe rationem iuris noui, quod induxit Iuſtinianus, ſeu obtinet, & vim habet, & nunc obſeruandum eſt, & obſeruatur ex vi conſtitutionis Iuſtinianeæ, vt diſcas, quod dum à iuris, vel veteris iuris ratione aliquid abhorrere, quod à Triboniano, vel Iuſtiniano inductum eſt, aſſerit, loquitur de ratione veteris iuris, quod olim obtinebat, & obſeruandum erat, non autem de ratione iuris, quod nunc obtinet, & in praxi eſt ſequendum. De error. pragm. tom. 1. decad 2. error. 4. ſic idem Faber ait: iura nimirum omnia, & vniuerſalia, & ſingularia per hæreditatis aditionem confunduntur, nec eo minùs tamen deducuntur, & retinentur per hæredem iure exceptionis, ſi quando ei hæreditatis commodum, vel ex cauſa fideicommiſſi, quod ab eo relictum ſit, vel per legatarios, non tamen per creditores auferatur; tametſi hæreditatem purè adierit, iure ſcilicet vetere inſpecto, vt conſtat ex d. l. in imponenda, & d. l. irritum; nam iure nouo, id eſt poſt Iuſtiniani conſtitutiones, in d. l. vltim. C. de iur. delib. & Nou. 1. de hæred. & falc. diſtinguendum neceſſario eſt, an inuentarij beneficium imploratum ſit, necne, &c. pondera dictiones, neceſſario eſt, & penetrabis, quod, quæ iuxta ius vetus ſcribit Faber, non vult quoad praxim prodeſſe, ſed id clarius elucidemus.

XII. Primum quod propoſui eſt, quod etſi Cuiac. dixerit aliquid iuris rationis, ſeu antiquæ iuriſprudentiæ detortum à Iuſtiniano, ſeu Triboniano propoſitum ſub nomine antiqui prudentis, attamen id, quod tali modo reperitur à Iuſti-

niano, seu Triboniano redactum in corpus iuris, sequi in praxi debemus: idem autem sentire Ant. Fabrum sic probo. Ipse de error. pragmat. decad. 18. error. 4. sic ait. In actione hypothecaria, si neque rei obligatæ possessio tradatur, neque pecunia debita soluatur, nihil aliud facere iudex olim potuit, nisi vt possessorem condemnaret ad præstandam litis æstimationem, id est quanti creditoris interesset, l. inter 21. §. vlt. ff. de pignor. Hodie iusiurandum in litem necessario deferendum erit in eo casu, quem Tribonianus sub Martiani nomine expressit, in d. l. si fundus 16. §. in vindicat. eodem. In actione, quod metus causa non poterat olim condemnatio alia esse, quam quadrupli, in actione de dolo eius, quòd actoris interesset d. l. item si cum 14. §. quatenus & passim, ff. de eo, quòd metus causa l. arbitrio in principio, ff. de dolo: hodie in vtraque iurabitur in litem post corruptum à Triboniano Pauli responsum, in d. l. arbitrio, §. 1. Denique, &c. Vides amice Lector quòd Antonius Faber dicit id, quòd Cuiacius docuit, & ego propugno, nempe quòd, vt vtar dictione Fabrina, necessario in praxi sequi debemus Tribonianismos, ita vt in praxi tenemur sequi Tribonianismos, & id, quòd ipse Faber dicit haberi in digestis ob corruptum alicuius antiqui prudentis locum à Triboniano, non autem id, quòd iuris rationi, seu antiquæ iurisprudentiæ, & menti, ac veris verbis antiqui prudentis correspondet, sit hodie, seu nunc practicandum. Ponderet Lector, quæ circa contrarietatem ad iuris rationem respectu, dictæ l. arbitrio dicit Faber cap. eodem, & cap. 6. ibidem, & lib. 16. coniect. ac in rationalibus ad dictam legem in arbitrio, vbi, vt alia loca ommittam, sic ait. Hic locus Triboniani, & manum, & imperitiam detegit, vtrumque enim euidenter falsum est, quòd sub Pauli nomine scribit, & in actione, quòd metus causa non exprimi certam quantitatem, & tam in illa, quàm in hac actione in litem iurari, ex iuris enim veteris ratione nunquam in his actionibus de dolo, & quod metus causa iuratur in litem, &c. & inde deducat idem lector optimè stare, quòd Faber dicat aliquid à Tribonia-

no

no ob imperitiam positum sub nomine antiqui prudentis, & esse quid euidenter falsum, & contra veteris iuris rationem, ac esse locum à Triboniano corruptum, & tamen esse iuxta ipsius Fabri sententiam id practicandum, sicque euidenter etiam ipsi patebit, quòd veritatem continet titulus articuli, & hoc opusculum: sed Tribonianismos idem esse ac Iustinianismos, & quamuis dicat Faber illos esse contra iuris rationem, attamen esse practicandos docere Fabrum probo ex error. 5. eiusdem decad. 18. vbi sic ait.

XIII. Nemo ante nos dixit, quòd aduersus interpretum, & pragmaticorum omnium errorem nos probandum nunc suscipimus, arbitrarias actiones hodie omnes sublatas esse; non eo quidem sensu quasi vindicatio hypothecaria, actiones quod metus causa, de dolo, & ad exhibendum, aliæque huiusmodi arbitrariæ in vsu amplius non sint, sed vt quæ olim arbitrariæ fuerunt, dici hodie arbitrariæ nullo modo possint: Moueor ex eo, quòd actiones istas arbitrarias iuris nostri autores non ex alio æstimabant, quam ex arbitrio illo iudicis, quòd præcedere necesse erat, vt sequi posset condemnatio; propterea quod arbitrium illud esset vice, & loco iustæ obligationis, quam condemnationis cuiuslibet matrem esse non malè quis dixerit. Condemnationi enim causam præbebat contumacia possessoris rem restituere, & arbitrio parere nolentis. Atqui hodie nulla in huiusmodi actionibus fertur condemnatio, extat enim Triboniani, & quòd idem est Iustiniani sententia sub Vlpiani nomine prodita, in l. qui restituere 63. D. de rei vindic. si is, qui restituere iussus est, non pareat iudici manu militari auferendam ab eo possessionem, & in petitorem transferendam, nimirum cum eam reus possidet, eiusque restituendæ habet facultatem. Proinde cum non possit hodie reus non parere arbitrio iudicis rem restitui iubentis, quandoquidem manu militari executio fit, consequens est, vt irrogandæ condemnationi locus nullus relinquatur, quam illud vnum posset inducere, si non arbitrio pareretur. Et verò postquam petitori res sua restituta est, siue manu

militari, siue aliter executio facta sit, quænam obsecro superesse potest ferenda condemnatio? nisi fortè fructuum nomine, vt additum est in d.l. qui restituere; Ex eoque nimirum apparet, quam sit alienum à iuris ratione, & consequenter Triboniano potius, quam Vlpiano adscribendum, quòd scriptum est in d.l. qui restituere de possessione per manum militarem auferenda. Quid enim absurdius, &c. Ecce quòd Faber agnoscit idem esse Iustinianismos, & Tribonianismos, & gaudere eadem vi, & auctoritate; nam ait, extat enim Triboniani, & quod idem est Iustiniani sententia sub Vlpiani nomine prodita, in l. qui restituere, ff. de rei vindic. & quòd hodie iuxta talem Tribonianismum debeat in praxi res regulari, propugnat, etsi ipsum esse contra iuris rationem, & quid absurdum, & contra veterem iurisprudentiã doceat. Pondero dici à Fabro hodie nullo modo, &c.

XIV. Veterum prudentum scripta adeò à Fabro magnifacta, & id, quòd iure in dictis libris fuisse ipse putat, si contineant aliquid contrarium iis, quæ in corpore iuris continentur non habere vim legis, nec in praxi esse sequenda censêre Fabrum, intentionémque Fabri fuisse impugnando Tribonianismos, & ostendendo plura à Triboniano, seu Iustiniano inducta esse contra iuris rationem, seu antiquam iurisprudentiam, non proponere ea, quæ quoad praxim nunc esse sequenda existimauerit, & posse practicari censuerit, sed orbi, ac eius Summis Principibus repræsentare, quid congruum putaret, mediante lege supremi Principis induci posse, ita vt non stantibus rebus, provt stant, sed supposita mutatione ab habente summam auctoritatem facta, seu vt melius dicam fienda censeret, quæ dixit, esse digna, quòd practicarentur, ostendere mens est, quamuis enim ob feruidum ipsius ingenium excesserit aliquando limites consulentis, & priuati hominis, & nimis in Tribonianum, & Tribonianismos insurexerit, & quæ contra ipsos proponebat, extulit; attamen si, quæ subdam, ponderabuntur, videbit lector me à scopo mentis Antonij Fabri non aberrasse, præcipuè si recordabitur, quòd, vt suprà dixi, in pragm. error. asserit Faber, quòd

necessario

necessario Tribonianismos practicare debemus; nam Antonius Faber optimè nouit, & merito sensit omninò admitti non debere ea, quæ priuatus iurisconsultus, vt erat ipse Faber, proponit vt conformia rationi, & mutat respectu eorum, quæ de facto sunt in corpore iuris ciuilis, etsi iurisprudentiæ antiquæ correspondere censeat, & non esse anteferenda legibus nunc vigentibus, sed nullam auctoritatem habere, & ideò ipsa indigere, quòd Summus aliquis Princeps præcedente alicuius Senatus, vel doctissimorum virorum consilio illa approbaret, & vt leges obseruari iuberet.

XV. Audiamus Fabrum in Epistola dedicatoria Codicis Fabriani, sic Ducem Sabaudiæ alloquentem: facilè mihi persuasi posse me, si iuberes in hoc scribendi genere aliquid assequi, quod & animo tuo facere posset satis, & bono etiam publico non parum commodare, ne essent in posterum tam incerta, & vaga iura omnia, quam sunt hodie per imperitiam, & inscitiam eorum, qui ius nostrum, siue docendo, siue scribendo, siue iudicando sic tractant, quasi ex opinione æstimandum sit, non ex ratione: cæterum tamen in tanto negotio temperamentum hoc adhiberi, quòd esset certè pernecessarium, nequid nisi nudam à me operam, & diligentiam exigeres, iudicium verò vtriusque Senatus tui interponeres, vt coniuncta tantorum virorum auctoritas, iudicij quoque tui accessionem mereretur in approbandis omnibus iis, quæ illi approbassent, quis enim ferret ex vnius hominis etiam, qui me ingenio, & doctrina longissimè superaret, arbitrio, iudicióque constitui iura in vniuersum, & quæ rempublicam vniuersam in perpetuum essent obligatura, esset id sanè periculosum nimis, sed etiam sine exemplo; placeret autem, si tu probares inscribere Codicem Emanuëlem rerum iudicandarum, qui titulus esset omnium amplissimus, & ad vniuersa, de quibus quæstio potest incidere, etiam minutissima quæque amplectenda commodissimus: non esset quidem ea operis auctoritas, vt vbique terrarum posset ius facere, aut inter alios, quàm inter tuos, sed tamen sperandum esset

esset fore, vt eam approbaturi essent Principes cæteri, si rationis potissimum, quæ gentibus omnibus communis est, auctoritate niteretur, vel exemplo tuo idem facturi, &c.

XVI. Ex prædictis verbis ego contra aduersarium sentientem debere in praxi iudiciali obseruari, quæ ponit Faber, vt conformia iuris rationi deletis, & abrogatis iis, quæ in corpore iuris continentur, sic arguebam. Antonius Faber nudam operam, & diligentiam, vt ipse ait, posuit, mediante qua protulit, quid sentiat ipse iuxta iuris rationem esse asserendum, & faciendum, sed quis ferret ex ipsius iudicio fieri, quòd ipse negat ex alterius hominis, qui illum ingenio, & doctrina superaret, iudicio non ferendum; nempe quod vnius hominis iudicio inductum esset id, quòd haberet vim iuris in vniuersum, quod anteferendum esset legibus iuris communis, nonne esset id periculosum, & sine exemplo, vt ait ipse Faber, & facere, quòd absque præuio Senatus examine, & Summi Principis lege approbante, contra ipsius Fabri præscriptum induceretur obseruantia, & praxis eorum, quæ ipse proponit: Ad quid enim Sabaudiæ Ducis auctoritatem, ea, quæ iuris rationi, & veræ iurisprudentiæ conformia proponeret, habere debere, & quamuis si rationis, quæ gentibus omnibus communis est, auctoritate niterentur, non posse ius facere inter alios, quam inter eos, qui subditi essent Principis approbantis, tales Fabri assertiones animaduertere, si sensisset debere absolutè absque alio, vt vult aduersarius, ius facere: certè Faber non sensit id, quòd sensit aduersarius, & ideò non solùm ad Ducem Sabaudiæ modo prædicto, sed etiam ad sacram Cæsaream Romanorum Imperatoris Maiestatem Rodulphi II. tunc regnantis recurrere congruum duxit, vt statim subdo.

XVII. Idem Antonius Faber Rationalium in pandectas tomum primum dicauit Cæsareæ Maiestati Rodulphi II. Imperatoris, & ipsum sic postquam de antiquis prudentibus, & de Bartolo, & aliis plura dixit alloquitur. Tibi vni Sacratissime Cæsar semper Auguste, vterque hic honor debebatur, vt & vesa-

nam

nam Turcarum audaciam, quæ toti Romano Imperio extremam perniciem minabatur armis comprimeres, & Romani iuris dignitatem ab alio barbarorum genere oppressam, quòd sola nominis tui auctoritate fieri potest, vindicares, &c. cæteris quidem scientiis fauêre cæteri Principes, & solent, & debent, vt id tandem assequantur, quod vix alio, quam Principum exemplo fieri potest, ne in puluere iaceant, & sine honore. At iurisprudentiæ nostræ benè esse, etiamsi maximè omnes velint, nunquam tamen sine te facient, vt ea in melius reformetur; Ius enim Romanum est, de quo tuendo, restituendóque agimus non Gallicum, non Hispanicum, non Anglicum, aut Indicum, &c. Si ergo Antonius Faber censet, quòd nullus Princeps facere potest sine auctoritate Summi Romanorū Principis, quòd iurisprudentiæ bene sit, & in melius reformetur, quia ius Romanum est, quo iure, qua fronte potest aduersarius velle, quòd solus Faber priuatus homo id fecerit, vel facere intenderit: agiturne de iure Fabrino, vel Romano? Si de Romano, ergo Faber ipsum reformare non potuit, cum ipse Faber asserat id sola sanctionis Summi Romanorum Principis auctoritate fieri posse, & sine tali Summa auctoritate non factibile à Principe quocumque, qui summam scilicet potestatem non habeat.

XVIII. Prosequitur Faber in eadem Epistola sermonem suum cum Cæsarea Maiestate, sic dicens: quid enim Iustiniano nostro tot victoriis glorioso accidit vnquam gloriosius, quam quod ius nostrum quasi antea incertum, & vagum coëgit, redegitque in ordinem? Vilescit sola temporis longiquitate memoria, decusque victoriarum, quarum scilicet nullus fructus, aut si aliquis, sanè nullus sensus est posteris, quibus nec vincendi necessitas, nec victoriæ spes communis vnquam fuit: Neque iam ferè quisquam est, qui Iustiniani triumphos commemoret, nisi fortè, vt Bellisarium, aut Narsetem potius, quam vt Iustinianum laudet. At quod Iurisprudentiam restaurasse, vel saltem reformasse creditur, etsi Triboniano, Dorotheo, Theophilo, cæterisque antecessoribus, quorum ille opera, & diligen-

tia vſus eſt, acceptum potiùs ferri debet, proprium tamen ſuæ gloriæ fecit, quia bellorum quidem ſuſcipiendorum conſilia ex neceſſitate fuerunt, eorumdem verò, vbi ſuſcepta fuerint, benè, fælicitérque confectorum laus tota ex euentu; At de reſtauranda, vel reformanda iuriſprudentia cogitare opus fuit propriæ electionis, ſummæque prudentiæ. Reſtauraſſe verò, vel reformaſſe tam magnum quiddam, tamque vtile omnibus, quotquot vnquam erunt, qui iuriſprudentiam amabunt, qua nihil eſt, vt ego quidem exiſtimo, pulchrius, ſuauius, amabilius, vt mirum non ſit ex eo conſilio, quòd perpetuum, & immortalem fructum poſteritati attulerit, immortalem quoque gloriam eſſe conſecutum. Et tamen fuit iſte ἀναλφάβητος ſi vera narrant hiſtoriæ, nec minùs litterarum rudis, quam armorum. Cui hoc vnum beatiſſimè contingit, quod tantos, tamque præſtantes in vtráque diſciplina viros habuit; Ipſe verò tantùm & animi, & prudentiæ, quantum neceſſe fuit, vt ex aliorum laboribus, & ſudoribus propriam ſibi gloriam compararet. Adeò facilè eſt bono Principi benè imperare, nihilque non præſtare, vt & belli, & pacis artibus excellere videri poſſit, ſi modo didicerit lectiſſimi cuiuſque vel bellatoris, vel iuriſconſulti induſtriam exigere, aut, quod expeditius eſt, oblatam vltro non recuſare. Quamquam in hoc ipſo, quod Iuſtinianus tam præclarè feciſſe prædicatur, vereor ego ne magnam potiùs, iuſtámque facti ſui incurrere debuerit reprehenſionem. Quod enim ille certo legum, librorúmque numero concludi ius noſtrum voluit, benè, ac prudenter planè ab eo factum fuiſse agnoſco, vt infinitæ pulchritudinis ſcientiam finiti laboris dulcedine, & pulchriorem faceret, & dulciorem, ſed quod tot prudentum vigilias, elegantias, volumina, multorum etiam nomina ipſa flammis perire voluit, nobiſque inuidit, durius certè eſt, quam vt ferri, ne dum laudari poſse videatur. Quid enim vetabat iis omnibus ſcriptis, quæ extra Pandectarum corpus fuiſsent, auctoritatem adimere, nec eo minùs tamen ſcripta ipſa ſalua, integráque conſeruare, vt ſi non legum, ſaltem commentariorum vim haberent: Ex prædictis

dictis verbis deduxi contra aduersarium, quod, cum ex legibus, quæ ante digestos, seu pandectas, & ante Codicem, & sub tit. de vet. iur. enucl. & iis, quæ art. 1. & 4. mearum vindic. Iustiniasmi habentur, constet Iustinianum auctoritatem adimisse omnibus libris antiquorum prudentum, exceptis iis portionibus dictorum librorum, quæ in corpus iuris sunt redactæ, resultat ex doctrina Fabri allata, quod si nunc integri extarent, haberent rationem commentariorum taleslibri, non autem auctoritatem, ob quam anteferri in praxi possent iis, quæ in corpore iuris habentur: vnde si id haberet locum in libris integris, & perfectis, quomodo potest id non verificari respectu fragmentorum aliquorum talium librorum nunc extantium, & respectu eorum, quæ iuxta conjecturam Fabri continebant tales libri, & ideò demptis Tribonianismis ponit, vt legitima verba antiqui prudentis, vel Imperatoris, cui aliquid à Triboniano est adscriptum, an quia à Fabro coniecturando positum, acquirit maiorem auctoritatem, quam haberet, si in libro integro antiqui prudentis haberetur, & legeretur? non prætendit id Antonius Faber, qui Imperialem Maiestatem, pro reformatione iurisprudentiæ à se intenta adiuit, & tot de Iustiniano laudes concinnauit, & suam priuatam auctoritatem ostentauit; vnde propè finem citatæ Epistolæ sic ait. Habet Cæsarea Maiestas tua quamplurimos præstantiores Fabros, quid Fabros, imò Tribonianos, aut etiam, ne quid de ipsorum laudibus detraham, Papinianos, certè, vt dicam verius, ac citra omnem adulationis suspicionem, præstantissimos Iurisconsultos Papiniano quidem inferiores, sed tamen Triboniano longè meliores, quorum industriæ, ac diligentiæ possis negotium hoc curandum dare, digna enim res est, quæ non vni, aut alteri, sed pluribus committatur, vt quòd à singulis præstari fortasse non posset, id ab omnibus coïta sollicitudinis, & laboris societate, quam exactissimè perficiatur, inter quos, si ego is essem, qui vel postremus numerari mererer, quid obsecro mihi, vel optatius, vel honorificentius posset accidere, quam sub tanto Imperatore de meo aliquid pro iuris Romani dignitate in

commune contulisse. Ecce igitur quid Faber desiderauit, & quinam est modus, quo induci censet aliquid ad iurisprudentiam spectans de nouo, & quod semper non vni, sed pluribus id approbantibus, & interueniente auctoritate Summi Principis id faciendum existimat, & ipse Faber solùm, vt excitet, & ostendat, quid posset fieri, non verò vt pro praxi aliquid firmet, id, quòd spectat ad mutationem, & reformationem eorum, quæ in corpore iuris Iustinianei habentur, proponit.

XIX. Quia mens & vera sententia cuiuslibet Doctoris non potest melius manifestari, quando præcipuè dubium circa id suboriri potest, quam ostendendo, quòd iuxta ea, quæ ipse agnoscit, & tradit vt principia scientiæ, de qua ipse tractat, est id consecutiuè asserendum, & quòd conformiter ad illa, quibus deductiuè, & arguendo ex prædictis principiis confutat alios auctores, est id certum, ne & ipse eidem confutationi subiaceat, ideò, quæ sequuntur, proponere non grauabor.

XX. Antonius Faber, vt vidimus articulo antecedenti, edidit librum, cuius titulus est, Iurisprudentiæ Papinianeæ scientia, & profitetur in ipso tradere principia iurisprudentiæ, & illationes, seu conclusiones ex talibus principiis promanantes, & in procœmio, vt ibi retuli, habet hæc verba: vt in cæteris scientiis omnibus, ita & in iurisprudentia nostra duo sunt principiorum genera, vnum eorum, quæ prima principia dicuntur, & independentia, atque, vt philosophi loquuntur, primò prima, cuiusmodi tamen sunt apud nos perpauca, nec alia ferè vlla, quam quæ partem faciunt iuris constituti, quorum licet plerúmque etiam alia, nulla tamen melior vnquam ratio est, quam quod sic fuerint constituta; alterum eorum, quæ subordinata, &c. & infrà subdit: quid certius esse potest iis, quæ constituta sunt à legum latoribus, qui constituendi potestatem habuerunt: ex quibus verbis, & ex iis, quæ Brisson. de verb. signific. verb. constitut. & Prateius in Lexicon verbo constitut. habent, enitescit significare Fabrum se nomine iuris constituti intelligere id, quod constitutione Summi Principis sancitum est. In prædicto

dicto autem libro titulo secundo, ponit dictus Faber principiũ 8. his verbis: lege Regia, quæ de Principis imperio lata est, populus ei, & in eum omne suum imperium, & potestatem concessit, &c. subdit illationem primam his verbis: ex hoc principio illud primum fit, vt quidquid Principi placuit legis habeat vigorem: posteà ponit illationem secundam de potestate Principis supra leges, vbi inter alia habet hæc verba: Princeps est suprà leges, earúmque pro arbitrio & condendarum, & abrogandarum ius habet. Deinde subtexit. illat. 3. in qua postquam dixit ex eodem principio fieri, vt hodie solus Princeps condendæ legis potestatem habeat, quemadmodum scribit Iustinianus, in l. vlt. C. de legibus, sicut, & olim penes solùm populum ea potestas erat, sic ait. Princeps autem solus hodie leges abrogare potest, nec tantùm à populo latas, sed etiam à seipso, id enim est quod generaliter Modestinus scribit, in l. vlt. ff. de constit. Princip. constitutiones tempore posteriores potiores esse iis, quæ ipsas præcesserunt, quòd & cæteris legibus omnibus commune est, vt posteriores derogent prioribus, l. 1. ff. ad l. Aquil. &c. ad idem facit quod ibidem illat 4. ait; sacrilegij autem instar est de Principis aut æquitate, aut potestate dubitare. L. Sacrilegij 5. C. de diuers. &c. ac princip. 6. scribit his verbis: si ex verbis legis tam aperta sit legislatoris voluntas, vt de ea dubitari non possit, seruanda lex est quantumuis dura, & aspera, nec improbabili interpretatione contra legislatoris mentem mollienda, l. prospexit, &c. Addo, quod etiam plebiscito potuisse ipsismet legibus 12. tab. derogari habetur, l. 1. ff ad l. Aquil. & docetur à Fabro vbi suprà tit 2. princip. 7. illat. 3. in fine. De iure prætorio dictus Faber agit principio 10. & illat. 1. firmat, prætores neque legem facere potuisse, neque ius, quòd haberet potestatem legis: illatione autem secunda probat prætores neque legem, neque ius ciuile tollere potuisse, & inter alia habet hæc, verba, denique prætor nihil fecit, neque facere potuit contra legem, sed omnia vel cum lege, vel præter legem arg. l. &c. longè enim aliud est, vt alibi scripsimus, si quid fiat lege non permittente, aliud si ea

prohibente; vnde si illa, quæ Faber, tam in principio, quàm in illationibus de iure prætorio scribit, ponderabuntur, elucebit, quòd docet prætores ius non condere, aut tollere, sed tantùm supplere, & adiuuare potuisse, vt alibi explicabo. Quoad prudentes antiquos d. tit. 2. principio 9. illat. 2. sic ait. Secundo ex eodem principio fit, vt, si quando supplendum aliquid sit, siue in lege, siue in Senatusconsulto, siue in edicto, siue denique in hominum contractibus, aut vltimis voluntatibus, manca in eo sit auctoritas prudentum, quibus scilicet datum est ius duntaxat interpretandi, non etiam supplendi. Proinde fuit semper illis casibus necessaria auctoritas, & constitutio Imperatoris, vt in specie l. commodissimè 10. D. de liber. & post. iun. l. reli. C. de post. hæred. inst. l. 4. de vulg & pup. subst. l. vnum ex familia 67. §. vlt. de l. 2. l. qui filium 74. D ad S. C. Treb. aut Senatus, vt in l. ex facto 17. eodem l. filiusfamilias 114 §. vt quis hæredem de l. 1. Extántque alia innumera in libris nostris huius rei exempla: longè namque aliud est interpretari, aliud supplere l. Gallus 29. §. videndum de lib. & post. Interpretatio nascitur ex verborum conceptione d. l. Gallus, §. 1. suppletio ex verborum defectu, interpretatio est iuris, suppletio facti. De iure autem duntaxat respondendi ius datum est Iureconsultis, vt scripsi ad Princip. 2. tit. præced. illat 7. Idem multoties repetit idem Faber; nam v. gr. principio 8. illat. 3. de Augusto Imperatore sic ait, constituit, vt prudentes, qui studiorum suorum fiduciam haberent, non solùm respondere de iure possent, sed ex ipsius etiam Imperatoris auctoritate responderent, vt Pompon. refert in l. 2. §. post hunc 47. vers. & vt obiter de orig. iur. & consequenter, vt ex Imperat. auctoritate iura interpretarentur, nimirum quatenus iuris iam inducti ratio, legúmque latarum tenor, & sententia pateretur, non etiam, vt supplere quidquam possent, aut nouum ius facere, d l. cum de nouo, ne quidem sub prætextu æquitatis, si quando æquitas à iuris scripti verbis, & sententia dissideret, d. l. 1. codem 3.

XXI. Sed quam maximè notanda sunt sequentia verba

Fabri

Fabri, quibus agens vbi supra dicto princip. 9. de antiquis prudentibus, tractat etiam de iurisperitis nostrorum temporum, illos sic carpens: illatio 3. Tertio ex hoc eodem principio fit, vt in decidendis iis quæstionibus, in quibus expressam habemus, aut saltem non obscuram Papiniani, vel alterius cuiuspiam ex veteribus auctoritatem, parum curare debeamus, quid Bartolus, quid Baldus, aliique minorum gentium interpretes senserint. Quòd enim antiquorum illorum prudentum responsis priuilegium datum est, vt ab iis recedere iudici non liceret, tantùm abest, vt aliqua constitutione abrogatum sit, vt è contrario fuerit confirmatum, cum à cæteris omnibus Imperatoribus, qui Augustum secuti sunt, tum maximè à Iustiniano in constitutionibus de concept. & confirm. Digest. & in d.l.vlt. C.de legib. Hoc etiam expressim addito, vt quicquid ex prudentum responsis in pandectas relatum est, pro eo habeatur, ac si ex Iustiniani ore profectum esset, Interpretibus verò, ne mentiar, si generaliter dicam prudentibus nostri temporis tale priuilegium nullum vnquam datum est; Imò expressim prohibitum à Iustiniano, ne suis commentariis, & interpretationibus adeò præclara illa prudentum veterum responsa obscurent, & deforment; In quo si boni Imperatoris voluntati paritum fuisset, non ea nunc difficultatum, & errorum, nedum librorum mole, qua miserè premitur ius nostrum, laboraret.

CONFVTATIO II.

De iis, quæ passim DD. supplent in legibus, contractibus, & testamentis interpretandis.

IIDEM peccant etiam quoties, siue de legum, siue de contractuum, aut vltimarum voluntatum interpretatione agitur, tantùm sibi adrogant, vt audeant supplere; Nunc inducendo

cendo vtilem actionem, vbi vel nullam, vel aliam dant Iureconsulti, vt in specie l. ita tamen 27. §. si ex Trebelliano, iunct. l. deducta 58. in princip. D. ad S. C. Trebell. Nunc inducendo fideicommissum, etiam vbi nulla sunt verba fideicommissi, putà liberis in nuda fideicommissi conditione positis; præsertim si adsint, vel minimæ coniecturæ voluntatis, vt tractant illi ad l. 1. C. de pact. In quibus omnibus, & aliis similibus agunt sanè Principes, & Imperatores potiùs, quàm interpretes iuris.

XXIII. Est supra allatis subdendum, quòd Iustinianus, qui iuxta ipsius Fabri sententiam fuit Imperator præditus facultate leges, & constitutiones condendi, edidit leges, seu constitutiones aliquas, in quibus expresse iubet Tribonianum emendare, & corrigere illa, quæ in veterum prudentum libris, & antiquis legibus continebantur, & tales mutationes vim legis habere, prohibens comparari vetera cum nouis, & pœnam imponens illis, qui aliquid dissonum in iis, quæ mutata sunt, requirere audebunt, & ex aliis libris aliquid in iudicio recitare, vel ostendere conabuntur, statuens subiacere eidem pœnæ iudicem, qui talia offerenti audientiam accommodauerit, vt patet ex l. 1. & l. 2. C. de vet. iur. enucl. vbi habentur hæc ipsissima verba, sed in hoc studium vobis esse volumus, vt si quid in veteribus libris non benè positum inueniatis, vel aliquod superfluum, vel minùs perfectum, superuacua longitudine semota, & quod imperfectum est repleatis, & omne opus moderatum, & quàm pulcherrimum ostendatis. Hoc etiam nihilo minus obseruando, vt si aliquid in veteribus legibus, vel constitutionibus, quas antiqui in suis libris posuerunt, non rectè scriptum inueniatis: & hoc reformetis, & ordini moderato tradatis, vt hoc videatur esse verum, & optimum, & quasi ab initio scriptum, quod à vobis electum, & ibi positum fuerit. Et nemo ex comparatione veteris voluminis, quasi vitiosam scripturam arguere audeat; cùm enim antiqua lege, quæ regia nuncupabatur omne ius, omnísque potestas populi Romani in imperatoriam translata sit potestatem, nos verò sanctionem omnem non diuisimus in alias, &

alias

alias conditorum partes, sed totam nostram esse voluimus, quid possit antiquitas nostris legibus abrogare? & in tantùm voluimus eadem omnia cum reposita sunt obtinere, vt si aliter fuerint apud veteres conscripta, in contrarium autem in compositione nostra inueniantur, non scripturæ, sed nostræ electioni hoc adscribatur. Has itaque leges, & adorate, & obseruate omnibus antiquioribus quiescentibus, nemoque vestrum audeat vel comparare eas prioribus, vel si quid dissonans in vtroque est requirere, quia omne quod hic positum est, hoc vnicum, & solùm obseruari sancimus: Nec in iudicio, nec in alio certamine, vbi leges necessariæ sunt ex aliis libris, nisi ab iisdem institutionibus, nostrisque digestis, & constitutionibus à nobis compositis, vel promulgatis aliquid vel recitare, vel ostendere conetur, nisi temerator velit falsitatis crimini subiectus vna cum iudice, qui ei audientiam accommodauerit, pœnis grauissimis laborare. Alias leges concord. V. lector in princ. Cod & Digestorum.

XXIV. Si illa, quæ duobus numeris præcedentibus allata sunt ponderabuntur, inde poterit vnusquisque sic arguere. Primò, vt docet Faber, quidquid est iuxta ius constitutum, est iuxta iurisprudentiæ principia primo prima, quorum nulla ratio melior reddi potest, quàm quòd sic fuerit constitutum, & quibus nihil certius esse potest, sed Tribonianismos, seu mutationes factas circa ea, quæ ex veterum prudentum libris, & antiquis legibus redacta sunt in corpus iuris ciuilis Iustinianei habere vim legis, esse in praxi anteferendos omnibus, quæ sunt iuxta antiquorum prudentum doctrinas, & placita, & antiquam iurisprudentiam, est iuxta ius constitutum, vt ex l. 1. & 2. C de vet. iur. enucl. & aliis legibus concordantibus patet, ergo est iuxta iurisprudentiæ principia primo prima, quorum nulla ratio melior reddi potest, quam quod sic fuerit constitutum, & quibus nihil certius esse potest: Secundo, vt docet Faber, est Principium iurisprudentiæ, quod ex vi legis regiæ quidquid Principi placuit, legis habet vigorem, & Princeps est supra leges, earumque pro arbitrio, & condendarum, & abrogandarum ius habet, & leges posteriores dero-

gant cuicumque iuri, quòd antecessit, & hæc potestas nec prætoribus, nec prudentibus antiquis competebat, sed prætores solum supplere, & prudẽtes solùm interpretari iuxta leges valebant, & nullus illorum facere, aut inducere aliquid poterat contra id, quod lex aliqua prohibebat; Ergo cum in l. 1. C. de vet. iur. enucl. habeatur, quod ex vi ipsissimæ legis Regiæ Summus Princeps induxit mutationes, quas Neoterici vocant Tribonianismos, quibus conditur nouum ius, & abrogatur quoad aliqua ius antiquum, & in d. l. 1. & l. 2. eiusdem tituli prohibeatur expressè ex vi eorum, quæ sunt in antiquis libris iurisprudẽtiæ, vel est iuxta antiquum ius, abrogare id, quòd talibus mutationibus est inductum, vel recitare, & ostendere, aut in iudicio audientiam accommodare iis, quæ ex antiqua iurisprudentia possunt contra illa, quæ de facto in corpus iuris ciuilis redacta sunt, adduci, & expressè statuatur obseruari solum id, quòd de facto in dicto corpore iuris Iustinianei continetur, sintque tales leges posteriores omnibus, quæ contra Tribonianismos afferuntur, debet asseri esse iuxta principia iurisprudentiæ, quòd Tribonianismi, seu illa, quæ deletis verbis antiquorum prudentum, vel antiquarum legum posuit Tribonianus in digestis, vel in codice, debent obseruari, & sunt in praxi reijcienda omnia, quæ iuxta antiquam iurisprudentiam, vel iuxta quemcumque prudentem antiquum, vel eius quamlibet doctrinam, aut legem ad ius antiquum spectantem afferri potest, & opposita nobis aduersa sententia est improbabilis. Tertio habetur equidem in l. 1. C. de vet. iur. enucl. id, quòd Faber, vbi suprà dicit de Iustiniano circa prohibitionem edendi commentaria in illa, quæ ex antiquis prudentibus sunt in corpus iuris ciuilis redacta, sed etiam in eadem numero lege, & in lege sequenti continetur id, quòd suprà de Iustiniano eius verba adducendo retuli circa obseruantiam Tribonianismorum, & prohibitionem adducendi aliquid ex veteri iurisprudentia, quòd dictis Tribonianismis contrarietur; ergo sicut ex vi dictæ legis prædicti Imperatoris arguit ipse Faber contra priuatos iurisperitos nostrorum temporum, non potest non sentire, quòd

argu

argumentum ex eadem numero lege, & ex alia constitutione eiusdem Imperatoris possit conuenienter deduci contra ipsum, qui erat priuatus nostrorum temporum iurisperitus, si contra tales leges aliquid asseruisset.

XXV. Concludo, quod doctissime Faber, vt vidimus, ex principio iuris de limitata auctoritate antiquorum, deducit confutationem eorum, quæ Doctores supplere audent in legibus dicens, quòd in his, & aliis similibus agunt sanè Principes, & Imperatores, potiùs quàm interpretes iuris, & ideò etsi, si considerentur, quæ contra Tribonianismos in libris coniectur. iur. & de error. pragm. & alibi habet, vt deberent quoad praxim habere locum, & absque alio deseruire pro praxi, non solùm suppleret, sed abrogaret leges, & nouum ius conderet, atque ideò ageret sanè Principem, & Imperatorem, non autem priuatum interpretem iuris, qualis est ipse Faber: attamen, quia si hoc verificaretur, incideret in id, quod vt absurdum confutat etiam quoad res minoris momenti; nam vt ipse docet, minùs est supplere, quam facere contra id, quòd lex prohibet, vnde prætores supplere, non autem aliquid facere contra legem id prohibentem valebant; est dicendum, quod quia datur lex expressa prohibens habere locum in praxi illa, quæ Faber scribit contra Tribonianismos, noluit Faber talia asserta contraria Tribonianismis deseruire pro praxi, sed illa, vt dixi, proposuit, vt moueret Principes ad constituendum, quod ederentur leges assertis Fabrinis conformes; vnde vt ex suprà allatis patet, fecit pro hoc recursum ad Sabaudiæ Ducem, & etiam ad Imperatorem; quòd generaliter etiam præstitit, dum, etsi Codex Fabr. esset locus proponendi tantũ, quæ de facto practicanda sunt, attamen non potuit se continere, quin etiam in tali volumine id præstaret, & practicaret, vt patet ex lib. 9. tit. 22. dicti Codicis Fabriani, vbi agit de litium abbreuiandarum ratione, & post plura sic ait: Conclusi verò rem totam articulis quadraginta, breuiter quidem, sed

clarè, ni fallor, ac distinctè conceptis, & ad eum modum, qui mihi conuenientissimus visus est, nisi quòd imperatiuis verbis totidem legum instar conscripti esse deberent, si ab eius ore, ac imperio proficiscerentur, qui legis condendæ potestatem haberet, & auctoritatem. Ago nimirum legislatoris Consiliarium, non legislatorem: laudabit fortasse posteritas, & sequetur ea, quæ temporum meorum incuria, ne dicam iniuria, & infelicitas neglexerit. Iam ergo articulos istos subijciamus

Si quid Apud te Possum, Quisquis es O legislator,
Qui lites execratis, & bono publico fauet.

ARTICVLVS PRIMVS.

Nemini posthac licebit mouere litem, siue ab actione velit incipere, siue ab executione, quin ante omnia interpellauerit aduersarium de compromittendo in arbitros intra diem octauum proximum eligendos, &c.

XXVI. AGnoscat lector Fabri intentionem agendi tantũ consiliariũ, equidem hic clarius expressam, sed, si rectè põderentur omnia eius opera, vigescentem, ac præuigentem in omnibus eius operibus, ita vt talis intẽtio fuerit illa, quæ mouerit ipsum ad facienda omnia, quæ sæpè retuli, & nullum alium finem habuerit, vnde restringẽda sunt intra hos limites illa, quæ adeò contra Tribonianũ, & Iustinianum, ac eorum asserta vt antiquæ iurisprudẽtiæ contraria exaggerat, quæ iustam dederunt occasionem credendi, quòd plus intenderit, quam ex iis, quæ hoc art. attuli, constat ipsum verè intendisse, & ideò meritò non dicam à Baccouio, & aliis, sed à me in meis vindiciis Iustinianismi impugnatum fuisse non potest inficiari, quod nolo, vt facilè possem, affe-
rendo

rendo plura maioris ponderis id firmantia, quam fecerim in dictis vindiciis probare, tum quia plura pro vtráque parte, quæ dixi in hoc art. partim firmantia, partim infirmantia examinare deberem, & nimis exuberaret articulus, tum, & præcipuè, quia Fabrum magnifacio, & solùm ob aduersarij instantias, & argumentationes in ipsius assertis fundatas dixi aliqua contra ipsum, non autem, quia & illum, ac alios talis generis iurisperitos debito, & maximo honore non prosequar, & salua dignitate, & auctoritate eorum, quæ Iustinianus, vel per expressam legem, vel per constitutionem, seu portionem legis nomine antiqui Imperatoris, vel prudentis insignitam edidit, & in corpore iuris communis ciuilis continetur, non censeam ipsorum scripta, & sententias magnam vtilitatem attulisse, & afferre posse, etsi ob aliquorum abusum in nostris præcipuè regionibus inde, per accidens tamen, maius damnum, quam fuerit dicta vtilitas, ortum fuisse possum testari ob ea, quæ de facto contigisse multoties vidi. Quòd probatum est de Fabro id verificari, quoad Schifordegherium alumnum, & sequacem ipsius Fabri taliter, quòd dictus Faber testetur illum ipsius Fabri stylo, & ingenio scribere, demonstraui art. 7. num. 2. & 3. afferendo verba Schifordegherij, & Fabri; vnde, ne actum agam, remitto lectorem ad locum prædictum, innuens tantùm, quod dictus Schifordegherius expresse generaliter docet debere nos in praxi sequi Tribonianismos, etsi sint contra rationem iuris; & tamen contra ipsos non minùs ac Faber, & magis quam Cuiacius, & Donellus inuehitur acerrime, & etiam in Epistola ad Iurisperitos in libro, vbi suprà citato impressa, in qua describit statum iurisprudentiæ sæculi præsentis, contendit, quòd iuris ratione sint omnia regulanda: videantur illa, quæ citato articulo ex ipso de verbo ad verbum exscripsi; Idem, quod de Cuiacio Fabro, & Schifordegherio attuli, verificari etiam respectu Donelli ostendi art. 7. n. 4. vnde poterit lector ad locum prædictum

recurrere, quia, quòd intendo ibi optimè probatur; sigillatim autem omnium prædictorum, & aliorum Doctorum eruditorum placita non elucidare, inexplicabilis labor, & nimia diffusio articuli, aut libri inde resultantes persuadent.

XXVII. Si igitur omnia hactenus allata ponderabuntur, remanebit vindicata auctoritas suprà citatorum doctorum à dicterio & praxi illorum, qui ipsos omnino, & absolutè respuunt: elucet enim ex hactenus in hoc articulo adductis, quòd plura habent dicti auctores, quæ ordinantur ad notitiam antiquæ iurisprudentiæ, & vt alibi notaui, possunt interpretibus iuris vtendo debita protestatione, vel si agatur de antinomia aliquarum legum etiam pro praxi deseruire, circa quòd in vindiciis Iustinianismi sensum meum proposui: emicat etiam ex hoc articulo eosdem iurisperitos multa scripsisse omninò correspondenter ad illa, quæ habentur tantùm in corpore iuris ciuilis; vnde si circa id melius, vel æquè ac alij, quoad aliqua scripserunt, non debent reijci, sed possunt tales eorum sententiæ esse licitè practicabiles præcipuè à tribunalibus, & iis qui sciunt discernere quid ad antiquatam, vel nunc vigentem iurisprudentiam spectat ex illis, quæ dicti auctores proponunt; quòd autem tales iurisconsulti multas leges corporis iuris ciuilis commententur, aut elucident omninò correspondenter ad illa tantùm, quæ in corpore iuris de facto habentur, est res euidentissima, ex ipsorum libris adeò patens, quod necesse non est ipsam probare fusè, vt possem; vnde ob hanc præcipuè rationem, vt alias ommittam, vindicias postulaui aduersùs ineruditos aliquos respuentes Cuiacium Fabrum, & similes supra, & alibi narratis dicteris, non autem ipsos solidis argumentis impugnando, aut distinguendo provt in hoc art. est distinctum.

ARTI

ARTICVLVS VLTIMVS.

SANCIVS, Diana & Escobar, Theologi, qui practicè probabiles sententias Cuiacij, Antonij Fabri, Donelli, &c. dixerunt, non suffragantur asserto aduersarij, quòd Tribonianismi in praxi non sint sequendi, & quamuis dicti auctores nimis ample loquuti sint, attamen non habent aliquid, quo solidè asserta vindiciarum Iustinianismi, & huius opusculi impugnari possent, & quo talibus assertis opposita sententia reddatur, neque ab extrinseco practicè probabilis, sed iuxta Theologica, aliaque solida fundamenta id, quod in vindiciis Iustinianismi, & in hoc opusculo continetur est in praxi obseruandum.

I. ADVERSARIVS assertum suum Theologicis fundamentis confirmare ausus est, vnde talia fundamenta examinare præcipuè mens est. Primo loco allata sunt ex Sancio, & P. Diana, quæ sequuntur. P. Diana resol. moral. part. 2. tr. 13. resol. 5. habet hæc verba.

An Aduocatus possit sequi opinionem Antonij Fabri, Cuiacij, & similium Iurisconsultorum.

II. Hanc quæstionem tractauit Sancius in suis practicis disputationibus, & quia Codex rarus est, ponam per extensum eius verba. Animaduertendum (ait) plures iurisperitorum non ausos in praxi sectari opiniones Duareni, Cuiacij, Donelli,

Antonij

Antonij Fabri, & aliorum, appellántque illas opiniones solùm theoricas, & non practicas, tantúmque ad Scholarum ludum proficuas; nequaquam tamen ad iudicandum in praxi. In quo sanè decipiuntur; Nam imperceptibile est aliquam opinionem esse speculatiuè probabilem, & in praxi tuto amplexari non posse, cum probabilitas practica à speculatiua probabilitate oriatur, ab eáque solùm differat, tanquam effectus à sua causa, id enim, quod quis opere exequitur iustè, vel iniustè, ab eo nascitur, quòd scilicet speculatiuè iudicauit posse agi licitè, vel illicitè, cum cognitio speculatiua dirigat voluntatem ad opus, vnde in praxi tuto amplexari poterit Aduocatus talium Doctorum opiniones; imò fortè melius, quam aliorum, non tam theoricè sapientium; nam illi, qui theoricè rem pleniùs examinant, & fundamenta discutiunt, melius quoque regulam ad operandum demonstrabunt, alias nihil prodesset alicui rem saniùs percipere, nisi in ordine ad operandum certiorem regulam se constitueret: Nec oberit, quin horum doctorum sententia sectari queat, quòd magis communiter iurisperiti illorum mentem non amplexentur, nec Iudices iuxta talium opinionum sententias pronuntient, id enim necessitatem non inducit aliis, quod videlicet contra theoricorum doctrinam teneantur quoque iudicare, & quia præsumendum sit plures iudicum, & iurisperitorum contra talium theoricorum sententias iudicantium id agere, quia ex proposito eorum Doctorum doctrinam non discussere, sed vnus alterius vestigia tanquam greges sequitur. Hæc Sancius disp. 64. num. 63. quæ valdè sunt notanda, quia multum requotidiana, & in aliis libris minimè obuia: Hactenus dicta resolutio. Secundo propositum fuit quod Escobar in Theol. Moral. in Præloqu. c. 1. num. 15. sic ait.

III. Plures iurisperitorum non audent in praxi opiniones Duareni, Cuiacij, Donelli, Ant. Fabri, & aliorum opiniones sectari, easque theoricas solùm, & non practicas vocitant, tantúmque ad Scholarum ludum proficuas, decipiuntur planè, minimè enim percipio aliquam opinionem esse speculatiuè

probabilem, & in praxi amplexari non posse, cum probabilitas practica ab speculatiua oriatur probabilitate, ab eaque solùm differat tanquam effectus à sua causa, id enim, quòd quis opere iustè exequitur, vel iniustè, ab eo exoritur, quòd speculatiuè iudicabit licitè posse geri, vel illicitè, cum cognitio speculatiua ad opus dirigat voluntatem, vnde in praxi tutò hærescere poteris huiusmodi Doctorum sententiæ; imò fortè securiùs, quàm aliorum non tam theoricè sapientum sensui; nam, qui theoricè rem planius examinant, & fundamenta discutiunt, melius quoque regulam ad operandum demonstrabunt, alias nihil prodesset alicui rem sanius percipere, nisi in ordine ad operandum certiorem regulam constituerent, Ioan. Sanch. disp.44. num.63. Thom. Sanch. lib.2. de Matr. disp.41.num.5. hactenus Escobar, vbi suprà num. 15. Verba Sanchez citati ab Escobar, vbi suprà ex lib.2. de matr. disp.41.n.5. hæc sunt.

IV. Obseruandum tamen est ex scientia, vel opinione, vel dubitatione speculatiua, quam quis habet, teneri simile iudicium practicum formare, vt si speculatiuè, & in communi sciat aliquid esse vsuram, vel dubitet, tenetur practicè, & hic, & nunc scire, vel dubitare, nisi ratio aliqua specialis cogat variare iudicium practicum, deuiat enim à recta ratione me credere omnem hominem teneri restituere, & me in eodem casu absque aliqua speciali ratione eximere; Deinde, quia cognitio speculatiua dirigit voluntatem ad opus, ergo tale debet esse iudicium practicum, quale est speculatiuum, nisi specialis ratio variare cogat. Quòd autem ob aliquam rationem variare possit iudicium hoc, probatur, quia cum res morales ob circumstantias varientur, potest aliqua occurrere, quæ licitum mihi efficiat, quòd in communi, & ex se illicitum est; vt possum scire in communi non licere rem alienam capere, at in particulari, hic, & nunc mihi licere, quia extremè indigeo: Sic Corduba lib. 3. quæstionarij quæst.5. dub.1. post propositionem Ludoui Lop.1. par. instructo in 2.editione cap.135. §. vlt.

V. Videt lector quòd P. Diana in tit. loquitur de Aduocato,

ſed Sancius, & conſequenter etiam Diana in corpore reſolutionis, vbi nihil aliud, quam id, quod aſſerit Sancius, dicit, idem firmant de iudice, & clarius id facit Eſcobar, & omnes afferunt principia, quæ non ſuadent aliquid ſpecialiter aduocato, non autem iudici competens, ſed abſolutè tam pro aduocato, quam pro iudice idem ſtabiliunt: præcipuum autem principium eſt, quod ſit imperceptibile eſſe aliquid ſpeculatiuè probabile, & non eſſe practicè probabile, ſed opiniones Cuiacij, Antonij Fabri, & Donelli, ac ſimilium ſunt ſpeculatiuè probabiles, ergo erunt practicè probabiles: ſecundum principium eſt, qui theoricè, & ſpeculatiuè res examinant, pleniùs, & meliùs tales res, & earum fundamenta examinant, & diſcutiunt, & melius etiam regulam operandi, & ſe gerendi circa tales res demonſtrant, quam illi, qui non examinant res, & fundamenta rerum, & opinionum, ac ſequuntur, vt greges, & oues veſtigia aliorum, ergo cum Cuiacius Faber, Donellus, &c. examinent res, & earum fundamenta theoricè, & ſpeculatiuè, examinabunt etiam plenius, & oſtendent melius regulam operandi circa praxim iudicialem, & conſequenter melius erit ſequi illorum veſtigia, & opiniones, quam aliorum, quorum opiniones ſequi quemlibet in praxi poſſe dicitur communiter, etſi vt greges alios ſequantur, & res, ac fundamenta ipſarum non examinent, &c. Diſcurſus iſte à Theologis prædictis factus eſt correſpondenter ad id, quòd à Theologis practicatur, & quoad res, & opiniones Theologicas accidit; apud Theologos enim ille dicitur theoricè, & ſpeculatiuè res, & rerum fundamenta examinare, & nomen Theologi ſpeculatiui, & theorici meretur, & habet, qui res, & earum fundamenta ex principiis, vel ex natura rei, vel ex ſuppoſitione aliqua præuigentibus deducit, & correſpondenter ad talia principia præuigentia examinat, diſcutit, & firmat, vt maxima cum laude, & omnium Theologorum vtilitate nunc faciunt, & ſucceſſiuè facturos ſperamus. Eminentiſſimus Cardinalis de Lugo, & noſtri PP. Carmelitæ Diſcalceati Salmanticenſes, ac noſter P. Fr. Philippus à Sanctiſſima Trinitate, & alij plurimi:

Illi

Illi autem dicuntur non esse Theologos speculatiuos, & theorico, sed Casuistæ, vel Summistæ vocantur, qui respectu alicuius rei illam ex suis principiis non examinant proponendo, & discutiendo omnia, vel saltim præcipua ipsius fundamenta, & illa, quæ aduersarij objiciunt cum obiectionum solutione, &c. sed alterius Theologi, vel aliorum auctorum sententias ponunt, & ad summum aliquam rationem breuiter addunt, & in isto sensu verum est, quod data paritate, si speculatiuus Theologus examinet, & ex suis principiis præuigentibus discutiat omnia, quæ praxim respiciunt, est imperceptibile, quod speculatiuè probabile, non sit practicè probabile, & quod talis Theologus speculatiuus, quantum est ex vi modi procedendi, si aliud per accidens ob ipsius culpam non accidat, ostendet certiorem regulam, vt prædicti asserunt, vnde si idem in casu nostro quoad Cuiacium, Fabrum, Donellum, & alios similes auctores, & illos, qui contra prædictos sentiunt, verificaretur, ita vt ageretur de aliqua opinione, qua v. gr. Faber sequendo omnia, quæ in corpore iuris habentur, siue sit positum à Iustiniano sub nomine antiqui prudentis, siue quomodocumque in corpore iuris reperiatur, & plenè, ac diligenter examinando fundamenta, & nihil eorum, quæ de facto in corpore iuris continentur reijciendo ostenderet, quid esset dicendum, & practicandum, afferretur autem sententia contraria v. gr. ex Arismino Tepat. qui opinionem non examinat, nec fundamenta adducit, & discutit, deberet concedi quantum est ex vi modi procedendi, nisi aliunde constaret de contrario, quod dignius, & melius est sequi Ant. Fabrum, quam Arismin. Tepat. & alios similis farinæ auctores, haberetque locum id, quod ego in meis vindiciis Iustinianismi, vt infra dicam asserui. At quia vt infrà ostendam quoad casum nostrum de Tribonianismo, & Iustinianismo prædicta locum non habent, ideò nec doctrina prædictorum auctorum fauet aduersario.

VI. Vt autem res pleniùs examinetur, est notandum, quòd quoad res morales speculatiuum, & practicum multipliciter

accipi possunt. Primo, vt supra explicatum est: Secundo, vt ex Caietano, & aliis notat Sanchez, loco ab Escobar citato n. 7. est id speculatiuum, quod respicit res in communi, & quoad modum vniuersalitatis, & comparatiuè ad practicum considerans particularia, & omnes circumstantias, gaudet nomenclatura speculatiui ex eo, quod etsi ex natura sua sit ordinatum ad praxim, attamen quantum est ex se id totaliter, & perfectè non facit, quasi de hoc non curans, quia, etsi notum sit res morales dependère à circumstantiis, attamen vult tantùm rationes generales, & vniuersales contemplari, & considerare, non curans circumspicere alia prædicta: practicum autem dicitur id, quòd non solas rationes vniuersales rei moralis, sed singularia, seu res in particulari, provt dicunt omnes circunstantias ponderat, & discutit, & in hoc sensu quamplures Theologi negant esse practicè probabile id, quod est speculatiuè probabile, & videntur contrariari illis, qui docent quidquid est speculatiuè probabile, esse practicè probabile, vt num. antec. dictum est: sed non est vera dissensio aliqua circa id inter Theologos; nam qui dicunt, quidquid est speculatiuè probabile, est etiam practicè probabile, loquuntur de probabili speculatiuè completè, & perfectè, id est respiciente rem non solùm secundum rationem vniuersalem, & communem, sed secundum omnia, quæ in particulari, vt singulare quoddam est, & inspectis omnibus circumstantiis dicit; qui autem negant esse practicè probabile id, quod speculatiuè probabile est, accipiunt probabile speculatiuè, sed speculatiuè incompletè, & imperfectè, quatenus res in singulari, & secundum omnes circumstantias non considerantur; sed si accipiatur speculatiuè probabile, ita vt omnia, quæ in singulari, & secundum circumstantias sunt consideranda ponderentur, non dissentiunt, sed conueniunt, vnde nullam esse verè, & quoad rem inter Theologos dissensionem circa prædicta videtur. Addo quod Theologi aliquando disputant facta aliqua suppositione de facto non concedibili, & loquendo sub conditione v. gr. an si nulla adesset lex diuina prohibens peccatum

odij Dei, vel an non intellecta lege æterna in Deo existente adhuc peccatum esset dicendum culposum, & esset à Deo punibile, vt videre est in Eminentissimo Cardinali de Lugo de Incarnatione disput. 5. sect. 6. de hoc speculante in casu, quòd non daretur Deus: in nostris PP. Carmel. Discal. in p.2. agentibus de bonitate, & malitia humanorum actuum, & vnde desumantur, & in aliis, quod multò magis habet locum, quando Theologi disputant facta suppositione, vel sub conditione tractantes quid, si lex positiua alicuius Principis de facto obligans non adesset, vel non obligaret, esset agendum, & dici possit, quòd etiam practicant respectu aliquarum bullarum Summi Pontificis, vt vnusquisque videre potest in Eminentissimo Cardinali de Lugo de iust. & iure disp 17. vsque ad num. 60. in Lessio, & aliis, quoad aliqua agentibus de censu, ac si non adesset Bulla Pij V. multas conditiones exigens quoad talis contractus celebrationem, & valorem, & dicentibus probabile, ac licitum facta dicta suppositione id, quod absolutè v. gr. Romæ, vbi dicti Cardinalis citatus liber fuit approbatus, non est probabile, nec licitum, quia Romæ viget, & obseruari debet constitutio Pij V. suprà dicti, & iste modus Theologizandi, ac discurrendi vocatur à multis speculatiuus, quia non solùm negatiuè, seu præcisiuè se habet ad illa, quæ res secundum omnia, quæ ad illam spectant dicit, considerando tantùm aliquas rationes communiores, & vniuersaliores, sed procedit priuatiuè, de facto, & expresè agens demptis per intellectum iis, quæ realiter à parte rei habet: vnde est pura speculatio, & opponitur modo illi, qui necessario exigitur à praxi taliter, quòd impossibile est dirigi rectè praxim à tali speculatione, & ideò est absolutè negandum quod in hoc sensu accipiendo speculatiuum, & practicum, sit practicè probabile id, quod est speculatiuè probabile, & nullus est, qui vel limina Theologiæ, ac facultatis moralis attigit, qui id verissimum non agnoscat, & neque Ioannes Sancius, neque Diana, neque Thomas Sanchez, neque Escobar in prædicto sensu loquuntur, aut habent aliquid, quod tali asserto contrarietur.

VII. In casu autem nostro, quia, vt sæpè dixi, & in vindic. Iustin. probaui, euidens est dari de facto leges in corpore iuris communis ciuilis in insubria in praxi iudiciali seruati, & præuigentis iubentes iudicari, & praxim iudicialem regulari iuxta Tribonianismos, seu Iustinianismos, & Cuiacius, Ant. Faber, Donellus, & alij, dum aliqua contra Tribonianismos dicunt, quibus videntur eos quoad praxim non approbare, loquuntur speculatiuè considerando solùm rationes vniuersales legis ipsis iuxta antiquam iurisprudentiam competentes, ac sub conditione, & ex suppositione quod dictæ leges Iustiniani non extarent, & antiquæ iurisprudentiæ, seu iuri antiquo non essent præferendæ: cæterum, quando agunt de rebus quoad praxim iudicialem nunc vigentem, dicunt, quod hodie est iuxta tales Triboniasmos res iudicanda, vt vidimus art. anteced. inde sequitur, quod Iurisperiti illi, qui Sancio dixerunt tales auctores esse speculatiuos, & Theoricos, non autem practicos, rectè dixerunt, si quoad casum nostrum explicassent se, quod tales illos dicebant, quia, vt dixi ex Caiet. & aliis n. ant. considerant DD. prædicti res secundum aliquas rationes tantùm, non autem secundum omnia praxim respicientia, loquendo de Tribonianismis, ac si leges Iustiniani in principio Cod. & Digestorum, & in tit. Cod. de vet. iur. enuel non vigerent, sicut Theologi quoad aliqua tractant de censu, ac si Bulla Pij V. non esset edita, vt suprà innui; & propterea contra id nullo modo militat doctrina Theologorum num. 1. & 2. allata Ioan. Sancij, Dianæ, Escobar, & Thomæ Sancij; nam tales auctores in diuersissimo sensu loquuntur, agunt enim de casu, in quo habeantur in consideratione omnes leges positiuæ, omnes circumstantiæ ad id, de quo agitur de facto spectantes; vnde non est probabile, quod illa, quæ Cuiac. Faber, aut alij contra Tribonianismos dicunt, possint de facto licitè practicari; quia autem nimis vniuersaliter, & non distinguendo, nec dicti Iurisconsulti, nec citati Theologi loquuti sunt, nec sequuti sunt Eminentissimum de Lugo, Lessium, & alios, qui postquam egerunt de censu, ac si non adesset

Bulla

Bulla Pij V. posteà agunt de ipsissimo contractu iuxta dictam constitutionem Pij V. & id quod præscindendo à tali Bulla dixerunt probabile, & licitum, docent esse improbabile, & illicitum, supposito quod dicta constitutio viget, sed imperfectè doctrinam suam tradiderunt citati Theologi, ansamque dederunt aduersario meo in Theologica arena non versato credendi, quòd generaliter senserint doctrinam quamlibet Fabri, Cuiacij, &c. esse licitè practicabilem, etiam provt insinuat Tribonianismos esse reijciendos, etsi verè nullus ex dictis Theologis ita senserit: ideò recurrendum est ad id, quod ego in vindiciis Iustinianismi proposui, vbi docui, quod quando sententiæ talium auctorum fundantur in reiectione, vel inuoluunt reiectionem Tribonianismi, dici probabiles quoad praxim nullo modo possunt, sed quando Tribonianismos, & quidquid in corpore iuris communis ciuilis continetur, admittunt, tunc si elucidando magis ipsas leges, quam alij, & ex veris principiis legalibus apud omnes receptis, & iuxta corpus iuris Iustinianei recipiendis res firment melius quam alij, possunt esse tales sententiæ quoad praxim probabiles, & probabiliores, quam sint opiniones multorum aliorum, quamuis id regulariter reseruandum potiùs esse doctis illis, à quibus res pleniùs examinantur monuerim, quòd ex art. ant. confirmari potest; nam ex ipso patet Cuiacium loqui sæpè iuxta ius vetus nunc non vigens, & proponere id, quod etiam iuxta ipsius sententiam est contrarium iis, quæ obseruare tenemur, & id non exprimere, idémque facere Fabrum, & alios est certum, vnde gregarij viri id discernere non valentes, possunt facilè errare. Quia dixi sententiam mei aduersarij improbabilem, & duplex datur probabilitas, vna ab intrinseco resultans ex fundamentorum, & rationum soliditate, altera ab extrinseco in sola auctoritate Doctorum fundata, ne aliquis conuictus meis argumentis dicat meam sententiam esse ab intrinseco improbabilem, sed adhuc remanere saltem ab extrinseco probabilem, etsi id falsum esse ex dictis resultet, attamen clarioris doctrinæ gratia id sic elucido. Debet sententia mei aduersarij dici

dici etiam ab extrinseco improbabilis. Primo quia, vt vidimus, nullus ex Theologis ab ipso citatis docet, quod ipse tenet, sed omnes in diuerso casu loquuntur. Secundo, quia Legistæ à dictis Theologis citati, vt ex art. antecedenti constat, non tenent ipsius opinionem, & quamuis v. gr. respectu Tribonianismi habeant aliquas doctrinas, vel periodos ipsum impugnantes, attamen ob id non docent nunc in praxi illos sequi nos non debere, sed tales impugnationes ob alium finem vbi suprà explicatum proponunt. Tertio, & præcipuè, quia aduersarius prætendens nos posse sequi nunc licitè in praxi leges Codicis Theodosiani, asserta librorum sententiarum Pauli, aut fundata in antiqui iuris ratione,& similia sæpè explicata, præcipuè si tales leges aut dicta asserta sint alicuius insignis neoterici doctrina illustrata, vel hoc vult ob rationem generalem legis, aut rationis iuris ciuilis positiui cuiuscumque rationis, & loci; & decipitur, nam sequeretur, quod leges Atticæ quas audiui à Samuële Petit fuisse commentariis illustratas, ius regni Neapolitani à Tapia elucidatum, leges Hispanicæ à Lopez, aut Perez glossis, & doctrinis ditatæ, & ratio iuris in talibus legibus fundata, aliaque similia etiam quoad id, in quo clarè contrariantur iuri in aliis regionibus vigenti, possent vbique licitè practicari, sicque non regni aut loci particularis, sed totius orbis leges essent, & pro praxi sufficeret adducere quamcumque legem cuiuscumque populi aliquando promulgatam, vel rationem in aliquo iure cuiuscumque loci; imò in Platone, Aristotele, aut quolibet argumento probabili, quod ad ius positiuum vt sic spectat, proponente v. g. rempublicam Platonis intrudente fundatam, maximè si doctor aliquis id exornauerit, & tamen sunt omnia prædicta, vt absurda reijcienda: Vel hoc asserit, quia Codex Teodos. libri sent. Pauli, tit. Vlpiani, instit. Caij, & ratio iuris in antiquis prudentibus fundata vim iuris Romani aliquando habuerunt, & plures leges Codicis Theodosiani, multa asserta antiquorum prudentum prædictorum, aut in dicta ratione iuris stabilita, habentur in corpore iuris, & quia omnes leges talis Codicis, omnia asserta

pru

prudentum, & totaliter dicta ratio non extant in corpore iuris, ſed potiùs aliqua ibidem ſunt cum mutationibus; & quia melius eſt recurrere ad fontes, ex quibus emanauit magna pars corporis iuris, & frui antiquis ſanctionibus & placitis in ſua puritate abſque mutationibus de nouo inductis, ideò in praxi vtendum ſit legibus Codicis Theodoſianì, & prædictis libris Pauli, Caij, & Vlpiani, & dicta ratione antiqui iuris: ſed neque hoc admitti poteſt, pro quo nota quod Lexicon Pratei habet librũ legum Romanarũ eruditè etſi breuiter explicatarum, & in ipſius principio merito aſſeritur leges antiquas regias, & leges Græcas fuiſſe fontes iuris ciuilis Romani, & poſtea emanaſſe leges duodecim tabularum, & quod antiquæ Regiæ leges Romanæ, & leges atticæ occupabant decem ex duodecim dictis tabulis, & à Feſto citantur quædam leges Regiæ ex prima, ſecunda, & tertia tabula, ac Dionyſius ponit legem Romuli de filiis vendendis in quarta tabula, & quod antiquus Romanorum Rex Seruius Tulius fuit præcipuus auctor iuris ciuilis, multas leges de contractibus, & aliis rebus rogando, ex quibus plura in ſuas tabulas Decemuiri tranſtulerunt; renuntiatum autem eſt mihi Samuëlem Petitum in leges Atticas, Syluium in leges regias, & 12. tab. Balduinum in leges Romuli, & 12. tab. commentaria edidiſſe. Pertinuerunt etiam ad ius Romanum Senatuſconſulta, Plebiſcita, edicta Prætorum, leges Imperatorum, qui vſque ad Theodoſium regnarunt, & alia, inter quæ inſignem locum obtinent, quæ correſpondenter ad leges 12. tab. antiqui primi prudentes tradiderunt, & primæuam rationem iuris fundarunt, certum autem eſt, quod omnes leges regiæ, ac Grecæ prædictæ non fuerunt ad amuſſim, & abſque mutatione aliqua in duodecim tabulas redactæ, & ſaltim quod nec ipſæ, nec leges 12. tab. extant nunc in corpore iuris immutatæ, & ſicut primo editæ ſunt, eo quòd ſucceſſiuè leges, & ſanctiones, ac placita vt ſuprà ad ius Romanum ſpectantia ſubiacuêre mutationi, & nouæ diuerſæ ſanctiones ſunt ſucceſſiuè inductæ, & ſicut codex Iuſtinianeus ita etiam Theodoſianus habet multa diuerſa ab antiquis prædi-

ctis sanctionibus ad ius Romanum spectantibus, & quod sicut nunc ratio iuris fundata in iure Iustinianeo differt ab illa, quæ v. g continetur in sæpè citatis libris Pauli, Caij, & Vlpiani, ita ratio iuris fundata in Vlpiano, Caio, & Paulo differt ab illa ratione iuris, quàm Paulo, Caio, & Vlpiano antiquiores prudentes tradiderunt, vt art. 8. ostendi, & quòd generaliter Proculeiani antiqui prudentes recesserunt à primæua ratione iuris à primis prudentibus tradita, & plura innouarunt, vt ibidem probaui. cstis suppositis inquiro primò, si aliquis animaduertens, quod in Iorpore iuris viget lex regia Romuli eo modo, quo edita fuit conferendo omnem potestatem populi in summum Principem, vt patet ex Vlpiano, & Iustiniano illam habentes pro plurium in corpore iuris extantium fundamento, l. 1. ff. de constit. Princip. l. 1. C de vet. iur. enucl. inde deduceret legem eiusdem Romuli de patria potestate ab ipso, vt referur, sic editam, in liberos suprema Patrum auctoritas esto, vendere, occidere licet., posse nunc sicut edita fuit practicari taliter, quòd iuxta ius ciuile, ac in foro ciuili Pater occidens, aut ad libitum vendens filium puniri non posset, etsi sit contra limitationes, & mutationes iuris Patrum in filios à Romulo concessi, nunc in corpore iuris extantes, quia iuris Romani ratione dicta lex aliquando est gauisa, imò ab ipsa emanauit patria ciuilis potestas, nunc cum aliquibus tamen mutationibus, quas innui, vigens. Secundò, si alius dicat Proculeiani antiqui prudentes recesserunt à primæua ratione iuris, & successiuè multi ex posterioribus antiquis prudentibus mutarunt, & non sunt secuti id, quod habebat suo tempore prærogatiuam rationis iuris ob magis antiquorum prudentum doctrinas, & ideò tales innouationes reiicio, & omnes Proculeianos, & nouiores dictos prudentes respuo, & sequi nolo, quia antiquam primæuam iuris rationem sequi debemus. Tertiò, si alius ex citato libro legum Romanarum in promat verbi gratia, legem Iuliam Miscellam, qua statutum est, quòd coniux cui legatum factum est sub conditione, ne iterum nubat, possit nihilominus tale legatum capere, si intra annum iuret se velle nubere procrean-

dorum

dorum liberorum causa, & quamuis Iustinianus nou. 22. & lib. 6. tit. 4. Codicis id sustulerit & mutauerit, affirmet, quod iudex potest adiudicare legatum coniugi iuxta præscriptum legis Iuliæ Miscellæ, quia aliquando ad ius Romanum spectauit, non minùs ac nunc spectet lex Iustiniani prædicta, & proportionaliter idem pronunciet quoad alias leges non solùm libri Romanarum legum, sed quas Liuius, Dionysius, Plutarchus, Sozomenus, Sigonius, & alij antiqui, ac moderni referunt, & specialiter leges antiquas regias, & Atticas, quia sit recurrere ad fontes iuris ciuilis, contendat obseruandas, vt à Græcis, atque à Regibus Romanis editæ fuêre; inquiro, inquam, si prædicta, & alia similia proponantur, an pro praxi illa admittet; si omnia concedat, apparebit admittere adeò absurda, quòd quocunque titulo id improbabile censebitur; si autem prædicta respuet, quia sunt contra principium iuris in duobus articulis antecedentibus firmatum, quòd sanctiones posteriores derogant prioribus, ac vnusquisque supremus Princeps abrogare leges positiuas suorum antecessorũ potest, & contra principium apud Theologos, & legistas certum distingui ius positiuum à naturali per hoc, quod sit ab homine, & inducibile, & mutabile; tunc peto, quid habet, aut habuit suprà alias leges Romanas positiuas iam commemoratas lex Codicis Theodosiani, aut assertum antiqui prudentis à te allatum, aut ratio iuris à te proposita, itavt contra expressas posteriores leges corporis iuris ciuilis sæpius adductas, duret earum vis & licita practicabilitas: quo trabali clauo fixa remanet auctoritas Codicis Theodosiani, librorum Pauli, Caij, Vlpiani, & à te allatæ rationis antiquati iuris? quis potuit prædicta extrahere à linea iuris positiui, aut reddere non abbrogabilia à legibus posterioribus æqualiter ac leges Romuli, Iulij Cæsaris, & aliorum? quis rationem iuris à te allatam dicet maiori firmitate gaudere, quàm habuerit primæua iuris ratio, & quod Proculeiani, Vlpianus, & alij potuerint innouare plura contra iuris rationem, vt art. 8 ostensum est, id autem Iustinianus facere non valuerit. Ponderet prædicta lector, & agnoscet, quòd valor legis Codicis Theodosiani,

librorum Caij Vlpiani, & Pauli, & rationes iuris antiqui quando est contrarius expresso textui corporis iuris est titulus sine re, itavt in sola fallacia æquiuocationis similis æquiuocationi, quæ inuenitur inter hominem viuum, & hominem mortuum, sit fundatus, quia lex Codicis Theodosiani est æquiuocè lex, cum sit priuata vita legali, vnde nec ab intrinseco, nec ab extrinseco est probabile, ac licitè practicabile sequi, vt legem id, quod in Codice Theodosiano, & in aliis prædictis fundatur, quia nullam in casibus narratis vim legalem habent, vt suprà probaui. Omitto, quòd Codex Theodosianus continet plures leges Iuliani Apostatæ, & aliquorum hæreticorum Imperatorum, & subiacuisse deprauationi à Sirmondo propositæ, & ob id cessare quendam prætextum à nonnemine insinuatum; nam hæc ad hunc articulum non spectant, vnde ad alia transeo. Quartò, vt rectè docet Eminentissimus de Lugo de pœnit. disput. 27. num. 117. & 118. ob clausulas nouas Bullarum nouarum, nullo modo etiam ab extrinseco est probabilis sententia, quam Diana resol. moral. tom. 2. tract. de sacr. resol. 15 2. afferens pro illa Santarel. Graff. & Henriquez habet, quia fundatur in clausulis antiquis bullarum antiquarum, quibus obstant clausulæ bullarum nouarum; ergo etiamsi darentur aliqui auctores tradentes sententiam mei aduersarij, qui tamen nullum pro se legitimè citauit, adhuc esset id etiam ab extrinseco improbabile, quia vt vidimus est fundata in clausulis, & assertis antiquis legum antiquatarum, & aliorum similium, quibus expresè obstant clausulæ, & sanctiones nouæ legum in corpore iuris nunc vigentium, itavt etsi ante cognitionem eorum, quæ ego proposui, potuerit aliquis ob ignorantiam quoad forum internum fortè excusari, attamen nunc ob mea fundamenta sufficienter firmata, & elucidata, cessat omnis probabilitas etiam ab extrinseco, cum ipsa incompatibilis sit cum clara cognitione falsitatis ostensæ eo modo, quo demonstrata est falsitas opinionis mei aduersarij; vnde qui adhuc ipsius sententiam sequeretur, conuinceretur sentire, quòd vel non datur in supremo Principe facultas legislatiua, & abrogatiua antiqui

iuris

iuris positiui, vel Iustinianum facultatem talem non habuisse, aut eundem Iustinianum non sanxisse, quæ sæpè diximus de abrogatione antiquarum legum, & eorum, quæ ad antiquam iurisprudentiam spectabant, in corpus iuris non redactorum: Primum est falsum, & est propositio graui censura digna. Secundum est falsissimum, & contra praxim; iuxta quam obseruantur plures constitutiones Iustinianeæ abrogatiuæ antiqui iuris, vt ex Codice, & ex authenticis est certissimum. Tertium est contra euidentiam facti, & sensum visus, quo vnusquisque legere potest tales sanctiones in corpore iuris nunc de facto extantes, à me in præfatione ad lectorem allatas, vnde prædictus talem sentẽtiam sequens esset exsibilandus. Et vt probabilitatem ab extrinseco deesse sententiæ mei aduersarij ostendam arguendo ad hominem contra ipsum sic discurro. Sanchez in suis selectis disp. 44. fuit ille, qui potest prætendi esse fontem probabilitatis prædictæ; nam primus omnium dicit probabiles opiniones Cuiacij, Fabri, Donelli, &c. & Diana est simplex transcriptor verborum Sancij, atque Escobar nihil aliud proponit, quàm id, quod Sancius tradit, & ex ipso Sancio ipsum citans suam assertionem, & doctrinam desumpsit: sed est notandum, quòd videns in fonte Sancium inueni, quod post verba relata à Diana citat Sanchez in summa, vt similem doctrinam tradentem, & postea sic ait. Si tamen eueniret in supremo consilio, aut alio ex facultate Regis esse expressè iussum stylum oppositum doctrinæ illorum doctorum esse semper seruandum, non poterit tunc iuxta eorum sententias iudicari, quia ex quo ius nouum positiuum constitutum est aduersus illorum doctrinam, desinit iam probabilitatem habere, sicut post Concilium Tridentinum aliquæ opiniones Syluestri, Angeli, Armillæ, & aliorum antiquorum sectari non possunt, quibus antea inhærere fas erat, si ergo Sancius in puncto agens de casu nostro opinionum Fabri, Cuiacij, &c. firmat talium auctorum doctrinam desinere probabilitatem habere, si extat ius positiuum expresè iubens obseruari stylum oppositum doctrinæ illorum, & Sancius generaliter loquitur dicens, si eueniret in supremo con-

filio, aut alio ex facultate Regis, &c. cum de facto, vt vidimus ex l. 1. & l. 2. C. de vet. iur. enucl. detur ius positiuum expresse iubens obseruari stylum oppositum sententiæ mei aduersarij quoad Tribonianismos in doctrina Cuiac, Fabri, &c. fundatos, debet dici talem sententiam desinere esse probabilem, & quod propter constitutiones sæpè citatas, resultat esse omnino improbabilem, & illicitè practicabilem sententiam mei aduersarij ab illis, qui vt leges tenentur obseruare constitutiones redactas in corpus iuris communis ciuilis prædicti, de quorum numero erat aduersarius meus. Ex prædictis igitur remanet firmatum, quod quoties Theologi, & Iurisperiti, & consequenter etiam Cuiacius, Antonius Faber, Donellus, &c. res examinant iuxta præcepta iuris naturalis ex principiis vniuersalibus, quæ apud omnes necessariò recipi debent, & præuigent v. g. quod lucrum ex mutuo licitum non est, quod seruitus non in proprio, sed in alieno solo constituta intelligitur, quod precario fruens re aliena non vsucapit illam, quod rem alienam vnusquisque restituere debet, vel iuxta aliquam legem positiuam, quæ sit in viridi obseruantia, & verè, ac de facto obliget, si simul considerent res in particulari, & circumstantias omnes v. g. quoad lucrum ex mutuo, an damnum emergens, vel lucrum cessans habeat locum, & respectu restitutionis rei alienæ, an hæc res aliena particularis sit pignori data, vel petatur à Domino, si sit v. g. ensis, ad proditoriè occidēdum aliquem, tunc verissimum erit, quod si omnibus ponderatis resultet esse v. g. rem restituendam, est impossibile, & inintelligibile, quod id, quod tali modo est speculatiuè probabile, non sit etiam practicè probabile, & prædicta est ratio iuris, quæ quando habet locum, est ab omnibus etiam in praxi sequenda, & eiusmodi est etiam quod ius suum vnicuique est tribuendum, quod æqualitas rei ad rem debet in contractibus locum habere, atque si de prædicta, & consimili ratione iuris ageretur, vt innui art. anteced. non haberent locum, quæ ibi contra rationem iuris à multis commemoratam scripsi, & nihil esset secundum talem rationem iuris probabile speculatiuè, quod non esset practicè probabile

babile, si omnia ad praxim ordinata considerentur, vt suprà explicui. & hoc & nihil aliud volũt Ioannes Sanchez, Diana, Escobar, & Thomas Sancius vbi suprà citati, sed debet etiam pro certo haberi, quod abutitur aduersarius meus doctrina, & auctoritate dictorum Theologorum; nam vt ex dictis elucet non habet locũ in casu nostro, sed iuxta omnium Theologorũ, & consequenter etiam prædictorum sententiam, quando aliquis loquitur taliter speculatiuè, quod per speculationem suam demat, & auferat, & nolit considerare id, quod de facto à parte rei adest, & notabiliter variat rem, & affert obligationem grauem operandi diuerso modo, ac inducitur ab illo, quod vult tantùm talis speculatiuus considerare, v. gr. considerãdo actionem facta suppositione, quod non daretur vel æterna, nec positiua diuina, aut aliqua lex positiua humana de facto obligans grauiter, & sub graui pœna, vt v. g. faciunt Cuiacius, in notis ad titulos VIpiani & sententias Pauli, & Faber Tribonianismos reiiciendo, multa asserẽdo de rebus aliquibus legalibus loquentes ex suppositione seu, ac si non daretur de facto lex positiua humana de facto obligans grauiter, & sub graui pœna ad operandum quoad praxim iudicialem, secundum quod mutationes factæ à Triboniano sub nomine antiqui Imperatoris vel prudentis editæ, quas Neoterici vocant Tribonianismos, exprimunt, & præscribunt, & sequendo non dictos libros, sed illa tantùm quæ de facto sunt in corpore iuris sanciunt, abrogando omnia in corpus iuris non redacta, est in tali casu dicendum quod, qui dicunt tales auctores loqui speculatiuè, non attribuunt, nec adscribere possunt, nec volunt illud speculatiuum, quod etiam est practicabile, sed tale speculatiuum, quod omnino in praxi est reiiciendum: vnde debemus id, quod in vindiciis Iustinianismi & in hoc opusculo docui fateri esse verissimum, quod sententiæ cuiuscumque auctoris siue Cuiacij, siue Fabri, &c. fundatę in libris prędictis, vel in reiectione, & non obseruãtia eorum, quæ in corpore iuris continentur, v. g. Tribonianismorum seu eorũ, quæ sub nomine antiqui Imperatoris, aut prudentis posita sunt à Triboniano, mutando verba antiqui Imperatoris, aut

pruden-

prudentis, cum id Iustiniani auctoritate sit factum, & speciali lege in corpus iuris ciuilis redacta confirmatum, & inducatur à talibus sententiis, siue inhærendo libris in primo articulo citatis, siue Tribonianismos reiiciendo praxis eorum, quæ iuri ciuili communi contrariantur, idque fiat auctoritate eorum, quæ dicunt priuati homines, quales sunt Cuiacius, & Faber, Donellus &c. & suppono esse alios consimiles auctores (nam si lex summi Principis id iuberet, sicut nullus dubitat, quod statuta, & leges, ac constitutiones speciales summorum principum aliquarum prouinciarum debent, & si contrarietatem dicant ad ius ciuile commune, obseruari, ita concederem quod deberet etiam id practicari) non sunt in praxi sequendæ in insubria, vbi ius commune ciuile viget; & in hoc errabat aduersarius meus, contra quem vindicias Iustinianismi, & hoc opusculum scripsi: quid autem circa alias regiones sit dicendum, Theologi, & Iurisperiti aliarum regionum facilè deducere ex iis, quæ ego scripsi, poterunt; protestor tamen, quod etsi generaliter, vt faciebat aduersarius, ego multoties locutus sum, vt responsio interrogationi corresponderet, attamen omnia in supradicto sensu tantùm intelligi volo, & dixi, saluo semper meliori iudicio, & maiori elucidatione à me proditura, si aliquid dignum responsione mihi proponetur; nam id hactenus explicui, quod aduersarius obiecit, & ideo plura, vel examinaui, vel non elucidaui, provt necessitas tulit conuincendi aduersarium, non autem correspondenter ad meum genium, iuxta quem aliter non semel me gessissem, vt verbi gratia respectu Codicis Theodosiani, an mutationi ac deprauationi subiacuerit, potuissem multa afferre, præcipuè ex P. Sirmondo in appendice ad dictum Codicem Theodosianum idque statueram facere, sed quia aduersario visum est sufficere, quod articulo secundo attuli, id omitto, remittens lectorem ad dictum librum P. Sirmondi ex quo fortè nonnulla exhibebo in appendice ad meas vindicias Iustinianismi. Animaduerto quod principia legalia conuincere esse obseruandum assertum huius opusculi, patet ex toto ipso opusculo & præcipuè ex duobus arti-

cul

culis antecedentibus, in quibus expresſè proponuntur, & ponderantur, & ad caſum noſtrum applicantur; verùm quia de principiis aliis præcipuè ad Theologiam ſpectantibus aliquid deſiderari poteſt, ſic ſubdo, quæ aduerſario in fine diſputationis attuli.

VIII. Coronidis locum teneat id, quod vltimo loco ſic propoſui. Antonomaſticè Philoſophus nempe Ariſtoteles ſolo lumine naturali perfuſus lib. 5. Ethic. cap. 10. docuit dari iuſtum naturale, & iuſtum legitimum, ideſt poſitiuum, & non equidem omne iuſtum eſſe mutabile, vt quidam nempe ſectatores Ariſtippi Socratici cenſuerunt, ſed proprium eſſe iuris legitimi, ſeu poſitiui ſubeſſe mutationi, & id etiam ad aliqua ad ius naturale ſpectantia aliqualiter oſtenderit, ſimúlque tradidit, quod ius legitimum, etſi à principio ſic, vel aliter conſtitui poſſit, attamen quando poſitum eſt, debet obſeruari, quale eſt: ergo iuxta Philoſophi doctrinam potuerunt fieri mutationes in corpore iuris extantes reſpectu antiquæ Iuriſprudentiæ aſſertionum, & id, quod nunc poſitum eſt in dicto corpore iuris, eſt obſeruandum ſicuti, & quale eſt.

IX. Theologorum primas D. Thomas in comment. lib. 5. Ethic. lect. 12. & p. 2. quæſt. 94. art. 5. & quæſt. 97. art. 1. latè firmat immutabilitatem legis naturalis, & mutabilitatem legis humanæ, & 22. quæſt. 60. art. 5. quærit, vtrum ſit ſemper ſecundum leges ſcriptas iudicandum, reſpondet affirmatiuè, & talis aſſerti rationem reddit his verbis; iudicium nihil aliud eſt, quam quædam diffinitio, vel determinatio eius, quod iuſtum eſt. Fit autem aliquid iuſtum dupliciter, vno modo ex ipſa natura rei, quod dicitur ius naturale; alio modo ex quodam condicto inter homines, quod dicitur ius poſitiuum, vt ſuprà habitum eſt; leges autem ſcribuntur ad vtriuſque iuris declarationem, aliter tamen, & aliter; nam legis ſcriptura ius quidem naturale continet, ſed non inſtituit, non enim habet robur ex lege, ſed ex natura; ius autem poſitiuum ſcriptura legis, & continet, & inſtituit, dans ei authoritatis robur, & ideo neceſſe eſt, quod iudicium fiat ſecundùm legis ſcripturam, alioquin iudicium deficeret, vel à iuſto

naturali, vel à iusto positiuo; ergo iuxta Angelicum Magistrum potuerunt mutari antiquæ iurisprudentiæ assertiones, & cum in nostro casu de iure positiuo agatur, scriptum corporis iuris communis ius continet, & instituit dans ei auctoritatis robur, & ideò necesse est, quod sententia feratur, & iudicetur secundùm corporis iuris ciuilis scripturam, alioquin iudicium, seu sententia deficiet à iusto positiuo. Dices, quod ratio iuris à qua mouebantur antiqui prudentes tibi videtur esse digna, quòd illam sequamur in iudicando: sed contra: Idem Angelicus Magister 1. 2. quæst. 90. art. 3. habet hunc titulum, vtrum ratio cuiuslibet sit factiua legis, & respondet negatiuè, quia est id proprium vel communitatis, vel illius, qui vices gerat communitatis, addens in responsione ad secundum id prouenire etiam ex eo, quod lex debet habere vim coactiuam, quam non recipit, nisi à communitate, vel à persona publica vices communitatis gerente, ergo, cum omnia ad antiquam iurisprudentiam spectantia fuerint à publica persona vices communitatis gerente expresè abrogata, & antiquis prudentibus fuerit dempta ratio publicæ personæ antiquitus ipsis aliqualiter concessæ, declarando, quod solùm illa, quæ in corpus iuris ciuilis sunt redacta, debent, & possunt, vt leges obseruari, siue ab antiquis prudentibus fuerint deprompta, siue quolibet alio modo ibi fuerint posita, & dicti antiqui prudentes non obtinuerint postea de nouo rationem publicæ personæ, nec tu dignitate publicæ personæ vices communitatis gerente gaudeas, non potest ratio cuiuslibet antiqui prudentis esse factiua, & constitutiua legum, quas solas, vt suprà dictum est, debes sequi in iudicando, neque tu talem vim rationi ipsorum tribuere vales: quod sic magis elucido. Idem D. Thom. 2. 2. q. 60. art. 6. in corp. sic ait: iniustum esset, vt aliquis constringeret alium ad legem seruandam, quæ non esset publica authoritate sancita, & ibid. quæst. 67. art. 1. in corp. sic inquit: sententia iudicis est quasi quædam particularis lex in aliquo particulari facto, & ideo sicut lex generalis debet habere vim coactiuam, vt patet per Philos. in 10. Eth. ita etiam, & sententia iudicis debet habere vim coactiuam,

coactiuam, per quam constringatur vtraque pars ad seruandam sententiam iudicis, alioquin iudicium non esset efficax: potestatem autem coactiuam non habet licitè in rebus humanis, nisi ille, qui fungitur publica potestate: ergo, cum in casu nostro non agatur de discursu in scholis facto, sed de sententia iudiciali, & certum sit nunc publica auctoritate sancitum esse, (vt ex l. 1. & 2. C. de vet. iur. enucl. & ex legibus procemialibus Pandectarum, & Codicis patet) non quod assertiones antiquorum prudentum, & quæ ad antiquam Iurisprudentiam quomodocunque spectant in corpus iuris non redacta, qualia sunt illa, quæ deletis, & reiectis Tribonianismis loco ipsorum, vt quid antiquæ iurisprudentiæ ponuntur, habeant rationem legis, sed quod nulla vi legis gaudeant, est quid iniustum sententiam ferre iuxta aliquid ad antiquam iurisprudentiam spectans in corpus iuris non redactum in aliis articulis commemoratum, & specialiter iuxta id quod non publica, sed priuata persona ponit dempto Tribonianismo oppositè ad id, quod Tribonianismus à publica auctoritate vim legis habens præscribit, quia cogitur pars, contra quam fertur iudicialis sententia, ad seruandum, vt legem id, quod non est publica auctoritate sancitum, imò vi coactiua priuatur eo iure, quod sibi iuxta veras, & legitimas leges ipsi competit, & cogitur facere id, ad quod non tenetur, & talis coactio prouenit à priuata persona potestatem coactiuam in rebus humanis licitè non habente: ponderetur ergo vis coactiua sententiæ à iudice latæ, & clarissimè inde elucebit quidquid in hoc opusculo, & in vindiciis Iustinianismi asserui: Noto autem, quod id, quod quoad Tribonianismum asserui, verificatur etiam quoad alia articulo primo proposita, ita vt generaliter in hoc opusculo locum habeat.

X. Ecclesiæ Doctorum, & Sanctorum Patrum aquila Augustinus lib. 1. de lib. arb. cap. 6. tradit, quod lex temporalis, quamuis iusta sit; commutari tamen per tempora iustè potest, & lib. de ver. relig. cap. 31. sic ait: in istis temporalibus legibus, quamquam de his homines iudicent, cum eas instituerint, cum tamen fuerint institutæ, & firmatæ non licebit iudicibus de

eis iudicare, sed secundum seipsas: ergo iuxta Augustinum, etsi iusta fuerint ad antiquam iurisprudentiam spectantia, attamen per tempora potuere iustè mutari, & quoad temporales leges corporis iuris ciuilis, cum nunc sint institutæ, & firmatæ, non licèt iudicibus de illis iudicare dicendo, quod, vbi sunt Tribonianismi, debet esse quid contrarium correspondenter ad antiquam iurisprudentiam, & censendo, quod aliqua lex, sicuti est quilibet Tribonianismus, non est seruanda in praxi, atque debere in iudicando præferri tali legi id, quod est iuxta antiquam iurisprudentiam, sed tenetur iudex iuxta corporis iuris ciuilis leges iudicare.

XI. Denique sicut cuidam, qui præsidente statui Mediolani quodam Gubernatore, à quo plura proclamata edita fuère desumendo multa in ipsis præscripta à proclamatibus suorum antecessorum, volebat obseruari proclamata cuiusdam antiqui gubernatoris dicendo, quod erant in optima iuris ratione fundata, & quod nunc imperans gubernator debuerat non partim, sed totaliter, & perfectè redigere in sua proclamata id, quod prudentissima proclamata prædicti antiqui gubernatoris continebant; responsum fuit, amice expecta, quod sis constitutus Insubriæ gubernator, & tunc ex vi tui proclamatis efficies, quod prædicta proclamata seruentur, sed interim tu obseruare debes, & alij seruare tenentur proclamata, quæ nunc vigent, non autem id, quod ipsis contrariatur in antiquatis proclamatibus contentum, ita illis, quicunque sint, qui quoad loca in quibus viget ius commune, quia ipsum compilatum fuit depromendo plurima in illo præscripta ab antiqua iurisprudentia, volunt obseruari aliqua, ne dicam omnia ad antiquam iurisprudentiam attinentia, etsi in corpore iuris non sint, asserendo quod sunt in optima iuris ratione fundata, & quod compilator, vel Iustinianus debebat totaliter, & perfectè redigere in corpus iuris id, quod prudentissimè in suis libris antiqui prudentes scripserant, dicendum est, amici expectate, quod sitis Summi Principes, & tunc ex vi legis à vobis promulgatæ efficietis, quod prædicta in corpus iuris

non redacta', non autem quæ nunc in ipso sunt, seruentur; sed interim obseruare debetis, & alij seruare tenentur ius commune nunc vigens, & secundum illud, non autem secundum aliquid ex iurisprudentia antiqua desumptum iis, quæ in corpore iuris continentur contrarium, est iudicialis sententia ferenda: si tantùm diceretis, si ego fuissem compilator corporis iuris ciuilis, sicuti fuit Tribonianus, posuissem hoc, & non illud, si essem Princeps, vellem, quod in praxi iudiciali seruarentur, quæ ex antiqua iurisprudentia quomodocunque habere possumus, non autem quæ sunt in corpore iuris, esset quid tolerabile, sed quod dum tantùm priuatæ personæ estis, velitis ferre sententiam iudicialem iuxta antiquam iurisprudentiam quoad illa, in quibus contrariatur corpori iuris, est intolerabile. Mirum est, quod D. Thom. 1.2. quæst. 96. art. 6. in corp. agens de casu, in quo aliqua lex sit nociua bono communi, sic loquatur: si obseruatio legis secundum verba non habeat subitum periculum, cui oporteat statim occurri, non pertinet ad quemlibet, vt interpretetur quid sit vtile ciuitati, & quid inutile ciuitati, sed hoc solùm pertinet ad Principes; & tamen nonnulli priuati viri respectu aliquarum legum corporis iuris non nociuarum bono communi, & quarum obseruatio non habet subitum periculum, cui statim occurri oporteat, censeant pertinere ad ipsos interpretari, & proponere, non per modum discursus, sed vt aliquid licitè in foro iudiciali practicabile, quid sit vtile, & quid inutile generaliter, etsi proponant, quæ dictis legibus sunt contraria, & non agnoscunt hoc solum pertinere ad Principes, ad quos recurrere deberent, si aliquid obseruant, quod ob meliorem rationem iuris in antiqua iurisprudentia fundatum censent dignum, quod mutatis, & abrogatis, quæ in corpore iuris habentur, obseruentur; nam, etsi D. Thom. 1.2. quæst. 97. art. 2. habeat hunc titulum, vtrum lex humana semper sit mutanda, quando occurrit aliquid melius, & fundamentum mutationis, nisi in aliquibus casibus non faciendæ etiam ob meliorem rationem, proponat his verbis, habet ipsa legis mutatio, quantum in se est detrimentum, quod-

dam communis salutis, quia ad obseruantiam legum plurimum valet consuetudo, in tantùm quod ea, quæ contra communem consuetudinem fiunt, etiamsi sint leuiora, de se grauiora videntur, vnde quando mutatur lex, diminuitur vis constrictiua legis, in quantum tollitur consuetudo; ideóque cum in nostro casu, quia ius commune ciuile est, vbi viget, quàm maximè à consuetudine firmatum, hàbeat locum ratio D. Thomæ, talis mutatio fortè non obtineretur; attamen si summus Princeps id constitueret, esset, non minùs ac respectu aliarum constitutionum iuri communi contrariarum fit, obseruandum; sed quod priuata persona non fundans se in Principis auctoritate, aut in iure, vel more suæ regionis velit, vbi ius commune viget, delere, abrogare id, quod in iure communi extat, & est sancitum, & loco illius intrudere vt partem iuris communis,& id, ad quod obseruandum per sententiam iudex cogere possit, aliquid contrarium iis quæ expresè ius commune iubet, non videtur permittendum, vt ex hoc opusculo, & ex vindiciis Iustinianismi sufficientissimè patet.

FINIS.

ERRATA,

Nonnullis omissis à Beneuolo Lectore corrigendis.

FOl.13. lin.22. ac bene, lege dictione. ibid. lin.24. dele duo puncta ante dictionem non. ibid. lin. penult. ac lege &. fol.21.lin.6. ad l. à. fol.24. lin.26. Papiani, l. Papiniani. fol.29. lin. 1. dele virgulam post exhibeatur. fol.33. lin.25. in fine dele Iustinianum.
fol.39. lin.24. in fine & in princ. deberent pro dubitarunt.
fol.57. lin.25. dele virgulam post verbum fuisse. fol.59. lin.29. in fin. quod ad, l. quoad. fol.64. lin. 2. vnde, lege vndecim. fol.87. in fin. modi l. modo. fol.101. lin.26. fundata l. fundatam. fol.102. lin.6. appellantur l. appellatur. ibid. lin.19. legel. l. leg. el.
fol.130. lin.21. illum l. illas. fol.134. lin.30. in fin. ex l. vel.
fol.137. l.5. &, l. ac.

INDEX

INDEX
RERVM ET VERBORVM.

A.

ALARICVS Gothorum Rex edidit volumen cõtinens Codicem Theodosianum, sententias Pauli, titulos Vlpiani, Institutiones Caij, & alia quædam ad iurisprudentiam spectantia, quod non debet adeo magnifieri vt à multis fit, & præcipuè non est anteferendum iis quæ in corpore iuris ciuilis communis habentur art. 1. n. 1. & art. 2. & 3. per totos: dictus Rex etsi Arianus non est per multum temporis persecutus Ecclesiam Catholicam, sed Episcopis Catholicis concessit celebrare Conciliũ, in quo pro ipso fundendas esse preces asseritur art. 2. n. 2. quia exosæ apud subditos leges Gothicæ erant, edidit volumen prædictum præseferens continere solum ius ciuile Romanum. ibid. n. 3. & 4. attamen libri ex iurisprudentia Romana in dictum volumen redacti fuerunt ab Alarico seu ab Aniano compilatore corrupti, mutati, mutilati & ad normam Gothicam aptati. ibid. 1. toto art. præcipuè n. 5. & seq. & n. 16. & seq. Est suspecta fides Gothica non minus ac græca quoad fideliter redigenda in vnũ corpus ea, quæ ab antiquis prudentibus & Imper. fuêre deprompta. ibid. n. 7. inueniuntur in dicto volumine Alaricismi seu Anianismi, id est mutationes ob quas Anianus compilator reprehenditur, magis quam reperiantur Iustinianismi seu Tribonianismi in corpore iuris communis, ob quos Tribonianus ab aliquibus arguitur. ibid. n. 5. 6. 7. 8. 9. & toto art. mutatio facta ab Aniano quoad illa quæ verè scripserat v. g. Caius antiquus prudens vt ipsa aptaret iuri Gothico, fuit à Cujacio manifestata. ibid. n. 11. Nõ absolutè, & semper verum est, quod quando eidem antiquo prudenti aut Imperatori aliquid attribuitur in corpore iuris Iustinianei, & corpore iuris Alariciani, & diuersitas, ac contrarietas viget, id prouenerit quia Tribonianus id mutauit, vnde vera verba antiqui prudentis vel Imperatoris sint illa quæ referuntur in volumine Alariciano. ibid. n. 14. & 19. & n. 11. 12. & 13. Alaricus tot suis temporibus extantia ex insignioribus voluminibus iurisprudentiæ Romanæ

Romanæ non redegit in ſuum volumen, in quo tamen gloſſas Aniani Gothi inſeruit, quod non habuiſſe pro fine edere corpus iuriſprudentiæ Romanæ, eſt indubitatum. ibid. n. 17. fuit dictus Rex occiſus à Clodouæo Rege Francorum. ibid. in dicto volumine moderni plura mutant ſeu varietatem lectionis inducunt. ib. n. 20. ob incertitudinem quod dicti libri vt ſupra mutati contineant vera verba v. g. Pauli, Caij, &c. non debent abſolutè vt libri talium auctorum magnifieri; & quia ſunt libri antiquati vim legis non habentes, non poſſumus illos ſequi quoad illa, quæ ſunt contraria iis, quæ in corpore iuris communis habentur. ibid. in fine & per totum art. habet aliquando tale volumen id, ex quo patet contineri in ipſo aliquid, quod verè ſcripſerit v. gr. Paulus antiquus prudens, vel ſanxerunt aliqui antiqui Imp. v. g. Gratianus, Valentin. & Theodoſ. vnde concedi debeat, quod diuerſitas quoad idē reperta in corpore iuris communis prouenit ex Triboniani mutatione; attamē id exemplificando oſtenditur, quod in talibus caſibus eſſet abſurdum, & non debemus relicto Iuſtinianiſmo ſequi id, quod in volumine Alariciano continetur art. 3. per totum prædictum volumen approbatum fuit ab Arianis, non autem Catholicis Epiſcopis. ibid. n. 6.

Angelicus Magiſter D. Thomas docet, poſſe leges poſitiuas mutari, & iudices iuxta legis ſcripturam iudicare debere, & ſolum publica auctoritate gaudentes, non autem perſonas priuatas poſſe ob rationes aliquas mutare leges art. vlt. n. 9. idem tradit non facilè eſſe leges mutandas. ibidem n. 11.

Arianus V. verb. Alaricus.

Ant. Faber fuit acriter reprehenſus à Bachouio iuriſperito Neoterico non Italo ob illa, quæ in libro de Error Pragmat. & conſimilibus libris ſcripſit contra id, quod in corpore iuris poſuit Tribonianus art. 6. à n. 2. vſque ad n. 9. Idem fecit Salgadus Neotericus Iuriſconſ. non Italus. ibid. n. 9. Concinit Caitus Italus manifeſtans practicandum id, quod Tribonianiſmi præſcribunt art. 9. à n. 11. vſque ad finem. Attuli multa contra aliqua reperta in corpore iuris, vt veteris iuriſprudentiæ notitiam, & quid deſiderabat noua lege ſummi Principis induci inſinuaret, non autem quia cenſeret tales doctrinas ante legem prædictam nouam poſſe practicari. ibid. à n. 15. vſque ad 19. & n. 25 & 26. eſt id conforme doctrinæ & principiis ipſius Fab. ibid. à n. 19. vſque ad 26. fuiſſe ab aliquibus Theologis dictas probabiles Fabri ſententias non infirmat quod in praxi non ſunt obſeruandi Tribonianiſmi art. vlt. per totum: ipſe abſolutè rejici non debet art. 8. in fine.

Ariſtoteles docuit ius poſitiuum mutari

mutari posse & tales mutationes esse seruandas. art. vlt. n. 8.
Augustinus idem sentit. ibid. n. 10.

C.

CAij institutiones fuerunt ab Ariano compilatore corporis iuris Alariciani corruptæ, mutilatæ, mutatæ. art. 2. n. 6. 7. 8. & 11. & alibi. quæ Caij fuerunt ibid. n. 14. quænam leges deprompt æ ex lib. instit. Caij sint in corpore iuris communis ibid. n. 14. dictæ leges ostendunt librum instit. Caio in volumine Alariciano adscriptum non esse veras Caij institutiones ibid. quid in praxi valeant V. verb. Alaric. & Vlp.
Censitori delinquenti seuerior pœna imposita legitur in volumine Alariciano quam in corpore iuris communis, & tamen etsi concedi possit id prouenire ex mutatione facta à Triboniano seu à Iustiniano non poterit iudex imponere seueriorem pœnam in Codice Theodosiano præscriptam etsi in ipso vera verba Imperatorum antiquorũ contineantur art. 3. n. 7. iunctis quæ in toto art. habentur.
Clodouæus Francorum Rex victoriam de Gothis reportauit, Regem Alaricum occidit, & ob id ab Anastasio Imperatore tunica blatea ipsi missa fuit art. 2. n. 18.
Codex Theodosianus V. verb. Theodosianus Codex.
Crux olim fuit supplicium hominum facinorosorũ id sustulit Constantinus Magnus ipsius tamen lex in corpore iuris non extat, sed id in dicto corpore iuris continetur, quatenus Tribonianus mutauit verba antiquorum exprimentia dictam pœnam ponendo nomen furcæ vbi erat nomen Crucis art. 3. à n. 2. vsque ad 7. pessimè se gessit Alaricus ponendo in suo volumine verba Pauli exprimentia cruci esse figendos facinorosos, & iubendo quod iudices tantũ practicarent id, quod in tali volumine dicebatur, & fuit Arianæ hæresis *dicti* Regis ostentum ib. n. 6.
Cuiacius ad dandam notitiam veteris iurisprudentæ ante Iustinianum vigentis plura scripsit correspondenter ad talem veterem iurisprudentiam, & ad eundem finem Tribonianismos aliquos iudicauit; attamen manifestauit quod nunc debemus in praxi sequi id, quod de facto reperitur in corpore iuris, etsi à Triboniano seu à Iustiniano sit inductum *art. 9. à n. 9.* vsque ad n. 11. idem fecit quoad Codicem Theodosianum & alia ad iusprudentiam spectantia continentia quid diuersum ab illo, quod in corpore iuris habetur ibid. fuisse Cujacij opiniones ab aliquibus dictas probabiles non infirmat, sed potius firmat esse in praxi obseruandos Tribonianismos art. vlt. per totum nec Cujacium, nec Fabrum aut aliũ vt similem debemus absolutè reiicere art. 9. in fine.

D.

Dianæ ſententia de opinionibus Cujacij Ant.Fabri,&c. elucidatur art. 9. per totum.

E.

Evaricus Gothorum Rex non fuit primus ipſorum legiſlator art. 2. n. 2.

Eſcobar ſententia de opinionibus Cujacij, Fabri, &c. elucidatur art. vlt. per totum.

Eruditis auctoribus non eſſe totaliter fidendum art. 4. & 5.

F.

Faber V. Ant. Faber.

G.

Græcæ iuriſprudentiæ monumentis non eſt adhærendum art. 4. n. 3. 4. & ſeq. art. 8. n.7. 9. & 10.

H.

Harmenopuli aſſertis non eſt fidendum art. 4. n. 3. & 4.

Hortenſia lex quando lata & quãtum circa illam aliqui errauerint, & quid de illa ſentiendum art. 5.

I.

Inſtitutiones Caij V.verb.Caius.

Ius ciuile commune vbi eius obſeruantia viget non debet poſtponi iis,quæ ex libris ſent. Paulli, &c. ex Codice Theodoſiano, & aliis conſimilibus cõtra ipsũ proponuntur: hoc opuſculo per totum. Circa illa quæ contra dictum ius ciuile afferuntur ab eruditis nõ eſt abſolutè ipſis fidendum art. 4. per totum, ſunt circa ſimilia adducenda inter ſe contrarij eruditi iuriſperiti ibid. id accidit etiam dum agitur de re hiſtorica ad eruditionis lineam ſpecialiter etiam ſpectante art. 5. per totum, etiamſi citent auctorem celebrem ex antiquis. ibid. idem verificatur quoad verborum ſignificationẽ. ibid. n. 9. id habet locum etiam dum mutant aliqua verba vt concilient aliquas leges ait. à n. 6. ius ciuile multis modis accipitur art. 8. n. 11. & 12. illa quæ de facto ſint in corpore iuris ciuilis ſunt in praxi ſeruãda, etſi contraria ſint aſſertis rationibus & principiis iuris. V. verb. iuris ratio. Id ſenſerunt etiam Cuiacius & Faber. V. verb. Cuiac. & verb. Ant. Faber.

Ius nouum & ius vetus quid ſignificent apud Cuiaciũ, Ant. Fabr. & alios ſimiles eruditos iuriſperitos art. 8. n.9. & art. 9. n.2. & 3. & 11.

Iuris ratio ab Ant.Fab & aliis allata vt contraria aliquibus in corpore iuris ciuilis extantibus, non ſufficit ad rejiciendum id,quod in corpore iuris continetur,& ad amplectendum id quod aſſeritur dictæ rationi iuris conforme art. 8. per totum & art. 6. n. 2. vſque ad n. 9. aliud eſt quod aliquid ſit rationi iuris vel naturalis vel ciuilis conforme, & aliud quod ius naturale, vel ciuile aut ratio iuris vel naturalis, vel ciuilis obliget, ad aliquid faciendum vel omittendum art. 8. n. 11. & 13. ratio iuris ciuilis ob multiplicem acceptionem & ſignificationem iuris ciuilis poteſt plura importare ibid. & n. 12. ratio iuris naturalis prout magis latè patet, quamuis naturale non ſufficit ad faciendum quod aliquid ſit de

iure ciuili. ibid. n. 13. Principium iuris apud nõnullos est quasi idéac ratio iuris, & specialiter accipitur etiã pro illo, quod ab aliqua lege antiqua constitutum est, habens rationem fundamenti ex quo plures illationes deduxerunt, & in quo multas doctrinas stabilierunt prudentes antiqui, aut fuit origo aliarum posteriorum legum ipsi conformium, ibid. n. 14. quod aliquid sit contra rationem aut principium iuris vt supra acceptũ, non facit quod nunc non sit obseruandum, dummodo sit iure ciuili expressè sancitum. ibid. & art. 9. n. 20. & seq. art. 7. n. 7. & art. vlt. n. 7.

Iustum naturale & iustum legitimum quid sint, & quomodo iustũ legit. sit mutabile art. 8. & seq.

Iustinianismus, quid sit? art. 5. n. 1.

L.

Lex antiqua ex eo quod specialiter non sit abrogata non rectè dicitur vigere post generalem abrogationem legum antiquarum vigentem in corpore iuris communis art. 3. n. 3. & 4. non quælibet obseruari potest art. vlt. n. 7.

M.

Matrimonium inter liberos duorum fratrum, vel sororis, vel fratris & sororis an sit prohibitum iure ciuili, à quibus antiquis Romanis fuit practicatum, quæ legum Romanarum diuersitas circa id fuerit, & diuersitas sententiarum iurisperitorum non Italorum art. 4. per totum.

Mutatio legum positiuarum fieri potest, sed non facile est practicandã art. vlt. n. 8. & seq.

P.

Pauli libri sentent. fuerunt ab Aniano corrupti art. 2. n. 2. & seq. alia V. verb. Alar. & verb. Vlp.

Plebiscita à quo vim legis habuerunt, & quomodo Horatio & Philoni ac Horten sio id sit adscribendum art. 5. per totum Principium iuris V. verb. iuris ratio.

Probabile speculatiuum, & practicum in quo differant, & quando sit verum aut falsum, quod quidquid est speculatiuè probabile est practicè probabile. art. vlt. per totum, probabilitas ab extrinseco seu ab auctoritate cessãt quando ostenditur aliquem auctorem loqui in casu diuerso v.g non considerando legem positiuam in cali casu obligantem. ibid. n. 7.

Prudentes antiqui non scripserunt iuxta id, quod sentirent esse conforme virtutis iustitiæ, & dictaminis rationis regulis, sed vt ligati ad sequendas leges positiuas quarum interpretes, & commentatores erant, & ideo ad leges 12. tab. ad leges Iulias ad varia Senatusconsulta plebiscita edicta Prætorum, imò ad quasdam orationes Imperatorum ediderunt commentaria art. 8. n 2. vsque ad 24. tradiderunt plura contra rationem iuris, dissimulabant legum placita, vt promulgarent doctinas populo placentes quas ad ipsius mores aptabãt. ib. n. 4. erãt diuisi in duas principales sectas proportionaliter ac Theologi, & Philosophi in Thomistas & Scotistas. ibid. n. 4. & 9. in quibus potissimum vtraque secta dissidebat. ib. n. 6. quænam secta illorum præualeret. ibid. n. 7.

adeò erant inter se in multis dissidentes, & etiam quoad generalia quædam principia, quod cum ratio iuris apud non paucos eruditos significet id, quod erat conforme doctrinæ antiquorum prudentũ est difficillimum ob dictam ipsorum contrarietatem id assignare, in casu autem quod assignari possit, quia fundatur in iure positiuo ad placitum Principis mutabili non habet talem subsistentiam, quod valida sit contra ius commune ciuile. ib.n.9. &10. & art.9. n.20. & seq non habebant auctoritatem faciendi nouũ ius.ib. non pauci ex illis varias inter se contrarias sententias tenuerunt. ibid. num.10.

R.

Regiones in quibus ob independentiam à Romano iure aliud ius particulare viget, non debent recipere leges Codicis Theodosiani, & quæ fundantur in antiqua iurisprudentia Romana, vt quid licit è practicabile. art.7.n.7.

S.

Sancij sententia de opinionibus Cuiac.Fabri, &c. elucidatur art. vlt. totum. Speculatiuum, & practicum V. verb. probabile.

T.

Theodos. codex videtur non esse immunis à mutilatione, & mutatione Aniani art.2.n.9.12.13.& 16. & art.vlt.n.7. remissiuè ad Sirm. Nõ debet obseruari dum contrariatur iuri communi art.3. num.7. & alibi sæpè præcipuè art.7.n.7. & art. vlt. num.7

Theophyli assertis non est fidendum art.4. n.3. & 4. Tituli Vlpiani V. verb. Vlpian.

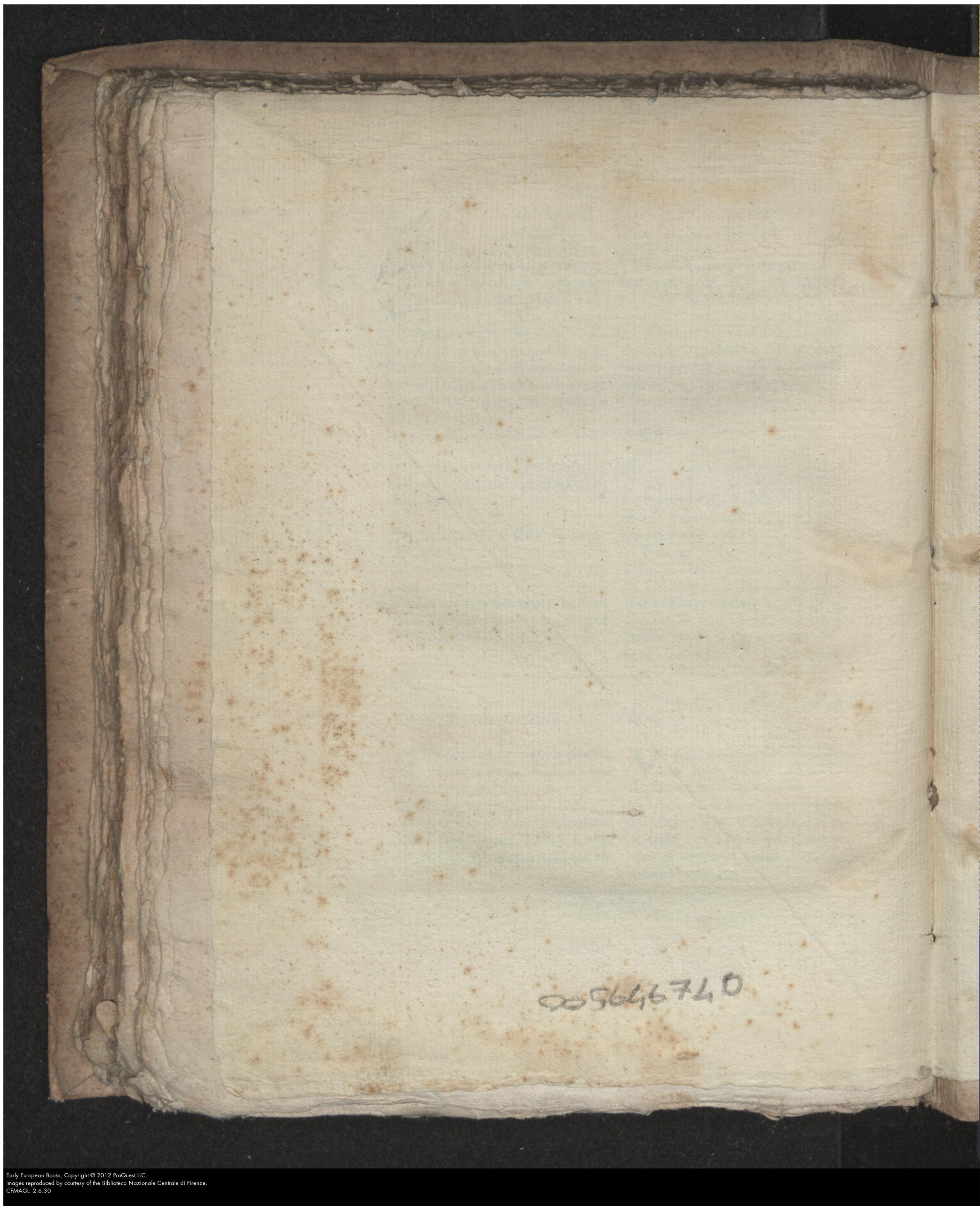
Tribonianismi quid sint art.3.n.1. sunt in praxi obseruãdi etiam quando de illis certo constat, & contrariantur iis, quæ in libris sent.Pauli, &c. aut in Codice Theodosiano, & aliis iurisprudentiæ monumentis continentur art.3. per totum, & quamuis rationi, vel principio iuris, vt antiquorum prudentum doctrinas, & ius constitutum significanti sint contrarij art. 8. per totum, & art 9.n.20.& seq.Bachouius Tribonianismorum obseruantiam firmat. art.6. n.2.& seq.Idem docent Schifordegher.discipulus Fabri in opere ab ipso Fabro laudato, Hugodonellus, & Riccus art.7.per totum, imò id sentiunt Cuiacius & ipse Ant. Faber. art. 9.per totum, & ex assertis Theologorum asserentium opiniones Cuiacij Fabri, &c. esse probabiles id non labefactatur, sed confirmatur art. vlt. per totum, V. verb. Alaric.Ant.Fab. censit. Crux. Cuiac. ius ciuile, iuris ratio, & prudentes.

D. Thomas, V. verb. Angelicus Magister.

V.

Vlpiani tituli fuerint ab Aniano compilatore voluminis Alariciani corrupti mutilati, mutati, art.2. n.8.9. & 14. non habent vim legis. ibid. & alibi sæpè & ex eo quod super illos scripsit Cuiacius vim in ordine ad praxim non obtinuere. art.9. n.7.

FINIS.

005646740